

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA KATEDRA HISTORIE

Mgr. Lýdia Drenčková

ŽENY VE VOLBÁCH PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY (1918-1938)

Disertační práce

Školitel: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

OLOMOUC 2016

Anotace

Autor: Mgr. Lýdia Drenčková

Název disertační práce: Ženy ve volbách první Československé republiky (1918-1938).

Název disertační práce anglicky: Women in the elections of the first Czechoslovak Republic (1918-1938).

Vedoucí disertační práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Pracoviště: Katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Počet stran textu: 203

Počet příloh: 48

Abstrakt

Disertační práce se zabývá otázkou začleňování českých resp. československých žen do politického života v meziválečném Československu. Prezentuje stanoviska politických stran k otázce přiznání volebního práva ženám i k jejich následné participaci na politickém životě v ČSR. V této souvislosti podrobně analyzuje a vyhodnocuje volební účast žen v prvních obecních volbách v roce 1919, kdy ženy poprvé uplatnily své pasivní i aktivní volební právo, především však v parlamentních ve volbách v letech 1920, 1925, 1929 a 1935. Rovněž se zabývá otázkou nominace žen na volebních listinách politických stran a sdruženích, kandidujících ve volbách do Národního shromáždění, která měla rozhodující vliv na jejich účast na politickém životě v zemi. Konfrontuje vztah pěti nejsilnějších politických stran v Československé republice k ženám rozbohem předvolební agitace těchto stran, vedené směrem k ženskému elektorátu na stránkách jejich stranického / ženského tisku.

Koncepčně je práce členěna na úvod, v němž jsou uvedeny pracovní hypotézy, metodická východiska a charakteristika klíčových informačních zdrojů, a dále pět kapitol vlastní práce. V první z nich jsou nastíněny kroky, jenž vedly ke vzniku a konsolidaci samostatného československého státu. Důraz v ní je položen na průběh jednání revolučního Národního shromáždění o Řádu volení do obcí republiky Československé, kde politické strany oficiálně deklarovaly své stanovisko k otázce politického zrovnoprávnění žen. Nadto je zde předkládána analýza účasti žen v červnových obecních volbách roku 1919 jako reflexe jejich vztahu k získanému volebnímu právu. Ve druhé kapitole je nastíněna zahraniční a vnitropolitická situace v Československu před parlamentními volbami; součástí této kapitoly je i část, zabývající se

předvolební agitací ženského elektorátu ve stranickém / ženském tisku pěti nejsilnějších politických stran v zemi. Další části této kapitoly se zabývají rozбором a vyhodnocením účasti žen ve volbách do poslanecké sněmovny a senátu ČSR a přehledem a komentářem k nominaci žen na hlasovacích listinách politických subjektů, kandidujících do zákonodárního sboru republiky. Třetí až pátá kapitola práce je svojí strukturou shodná se strukturou kapitoly druhé s tou výjimkou, že neobsahuje část, týkající se účasti žen ve volbách do horní komory parlamentu. Důvodem je skutečnost, že statistika senátních voleb 1925, 1929 a 1935 nebyla Státním úřadem statistickým republiky Československé nikdy zpracována. Čtvrtá a pátá kapitola neobsahuje část, zabývající se agitací žen ve stranickém a ženském tisku. Závěr disertační práce shrnuje metodologická východiska této práce a sumarizuje zjištěné výsledky, zejména s ohledem na jejich další využitelnost nejen v české historiografické vědě.

Klíčová slova: první Československá republika, české / československé ženy, politické strany, volební právo, obecní volby, parlamentní volby, volební agitace, kandidátní listiny, nominace žen

Abstract

The work (study) deals with the issue of the integration of Czech / Czechoslovak women in political life in interwar Czechoslovakia. Political parties' opinions on the issue of granting voting rights to women and on their subsequent participation in the political life of the Republic of Czechoslovakia are presented. The turnout of women in the first municipal elections in 1919 and parliamentary elections in 1920, 1925, 1929 and 1935 are evaluated and analysed. It also addresses the issue of nomination of women in electoral lists of the political parties candidates for election to the National Assembly, which had a decisive influence on women's participation in the political life of the country. The relationship of the strongest political parties in Czechoslovakia to women is confronted by analyzing the number and placement of women on ballot papers and also by analyzing election agitation of these parties led toward the female electorate in the party / female print.

Conceptually, the study is divided into an introduction which sets out working hypotheses, methodical assumptions and characteristics of key information sources, and five chapters of the work itself. The first one outlines the steps that led to the emergence and consolidation of the independent Czechoslovak state. Emphasis is laid on the progress in negotiations of the revolutionary National Assembly on the Electoral Rules for municipal elections of the Czechoslovak Republic, where political parties officially declared their opinion on the political

equality of women. Furthermore, an analysis of women's participation in the municipal elections in June 1919 is presented here, as a reflection of their relationship to the obtained suffrage. The second chapter outlines the external and internal political situation in Czechoslovakia before the parliamentary elections; this chapter also includes paragraph of dealing with the pre-election agitation of the female electorate in the party / women's print of five biggest political parties in the country. Further part of this chapter dealing with the analysis and evaluation of women's participation in elections to the Chamber of Deputies and the Senate of the Republic of Czechoslovakia as well as further overviews and comments about women's nominations on the ballot candidates of the political parties for elections to the Legislative Assembly of the Republic. The third to fifth chapter have identical structure as the second one, except for that they do not contain a part concerning women's participation in elections to the upper house of the parliament. The reason is that the statistics of the Senate elections in 1925, 1929 and 1935 were never processed by the State Statistical Office of the Czechoslovak Republic. The fourth and fifth chapters do not a section dealing with the agitations of women in the party and feminine print. The conclusion of dissertation summarizes methodological basis of the work and the results, particularly with respect to their usefulness (not only) in the Czech historiographical science

Keywords:

First Czechoslovak Republic, Czech women, political parties, electoral law /rule, municipal elections, parliamentary elections, the party and the women's press

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně, pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 31. srpna 2016

Mgr. Lýdia Drenčková

Poděkování

Děkuji tímto mé školitelce prof. PhDr. Janě Burešové, CSc. za cenné rady, ochotu, vstřícnost a trpělivost.

OBSAH

1	Úvod.....	8
2	Od vzniku ČSR k obecním volbám v červnu 1919.....	16
2.1	Historicko-politický rámec.....	16
2.2	Politické strany a volební právo žen do obcí.....	18
2.3	Analýza a interpretace obecních voleb.....	22
3	První volby do Národního shromáždění ČSR v dubnu 1920.....	31
3.1	Zahraniční a vnitropolitická situace v Československu (1919-1920).....	31
3.2	Volební agitace žen v tisku politických stran.....	35
3.3	Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny.....	71
3.4	Analýza a interpretace voleb do senátu.....	83
3.5	Ženy na kandidátních listinách politických stran.....	94
4	Druhé volby do Národního shromáždění ČSR v listopadu 1925.....	103
4.1	Zahraniční a vnitropolitická situace v Československu (1920-1925).....	103
4.2	Volební agitace žen v tisku politických stran.....	107
4.3	Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny.....	120
4.4	Ženy na kandidátních listinách politických stran.....	132
4.4.1	Ženy na volebních kandidátkách do poslanecké sněmovny.....	132
5	Třetí volby do Národního shromáždění ČSR v říjnu 1929.....	142
5.1	Zahraniční a vnitropolitická situace v Československu (1925-1929).....	142
5.2	Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny.....	144
5.3	Ženy na kandidátních listinách politických stran.....	155
5.3.1	Ženy na volebních kandidátkách do poslanecké sněmovny.....	155
5.3.2	Ženy na volebních kandidátkách do senátu.....	160
6	Čtvrté volby do Národního shromáždění ČSR v říjnu 1929.....	165
6.1	Zahraniční a vnitropolitická situace v Československu 1929-1935.....	165
6.2	Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny.....	167
6.3	Ženy na kandidátních listinách politických stran.....	178
6.3.1	Ženy na volebních kandidátkách do poslanecké sněmovny.....	178
6.3.2	Ženy na volebních kandidátkách do senátu.....	183
7	Závěr.....	187
8	Seznam pramenů a literatury.....	194
9	Přílohy.....	202

1 ÚVOD

Na otázku prvního prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka „Do politiky prý žena nesmí - proč?“¹ asi nikdy neexistovala a pravděpodobně ani existovat nebude jednoznačná odpověď. I dnes, na začátku 21. století, je uváděna celá řada důvodů pro a proti, proč politika má či nemá zůstat doménou mužů. Původ bipolarity názorů na zastoupení žen v politice je třeba hledat v lidském myšlení či smýšlení, které se jen zvolna přizpůsobuje novým sociálním podmínkám, a které považuje status quo ante: „ženy nedovedou dělat politiku“ za stav neměnný. Feministické hnutí, existující ve světě od poslední třetiny 18. století, se tak i nadále potýká s mnoha nevyřešenými problémy, mezi něž patří i otázka zastoupení žen v jednotlivých sférách politického, sociálně-ekonomického a kulturního života společnosti. V tomhle směru se pak jeví analýza procesu začleňování žen do politického života v meziválečném Československu jako klíčová při hledání odpovědi např. na otázky: S jakými výsledky se angažovaly československé ženy v politické sféře? Které faktory ovlivňovaly jejich volební chování? Uvědomovaly si, jaké dopady má přítomnost /nepřítomnost žen na celkovém fungování společnosti?

Odstranění segregace pohlaví a zrovnoprávnění žen s muži probíhalo v praxi v jednotlivých zemích velmi pozvolna a v kontinuitě s civilizačním pokrokem. Do českého prostředí vstoupila ženská emancipace ve srovnání se západní Evropou o několik desítek let později. Kromě toho byla zcela specifická, protože začala nikoli dle „tradice“ vymezováním se vůči mužskému světu, ale naopak ve spolupráci s muži², kteří začali ženu vnímat jako svoji spolupracovnici při emancipaci českého národa. To ale ve skutečnosti na jejím postavení nic neměnilo. Ženy pouze oficiálně získaly status spolupracovnic, ale jejich partnerství s mužem opět nepřekročilo hranice soukromé sféry. Ženy se dál staraly, tentokrát s vědomím vlastenecké zodpovědnosti, o své rodiny, aby pomohly emancipaci a obrodě českého národa³. Svým patriotismem nicméně (nevědomě) rezignovaly nejen na vlastní seberealizaci mimo rodinu, ale rovněž se tímto způsobem samy vyřadily i z působnosti ve veřejné sféře. Zde je rovněž nutné podotknout, že malý zájem žen o politiku byl podmíněn, kromě výše uvedeného, i chybějícím filosofickým zdůvodněním ženské otázky. To, co český tisk přinášel ženám od našich feministek, byly pouze účelové články s krátkodobou platností⁴. V kontextu s emancipačním procesem zemí západní

---

¹ MALÍNSKÁ, Jana: *Do politiky prý žena nesmí - proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Praha 2005, s. 104.

² LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 236.

³ Tamtéž, s. 236.

⁴ LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 267.

Evropy (kde ženy vlasteneckou otázku neřešily, pouze bojovaly za svoji rovnoprávnost) české ženy přijetím role spolupracovnice muže při sebeuvědomění národa neúmyslně oživily ideál poddajnosti, proti kterému započal boj ve feministických kruzích už o půlstoletí dříve. Model ženy patriotky, poplatný českému vlasteneckému feminismu⁵, vystřídal na přelomu století ideál ženy emancipistky, která začala bojovat za svá politická práva a angažovat se v politice⁶. Emancipistky totiž dále stavěly feminismus neboli emancipaci na partnerství obou pohlaví, na jejich vyrovnaném a harmonickém soužití ve smyslu Masarykovy teze: „Otázka ženská - je otázkou mužskou, otázka mužská - je otázkou ženskou.“⁷

I když se na prahu nové doby ženské hnutí v Čechách výrazně aktivizovalo, český politický feminismus svou bojovností značně pokulhával za radikalismem feministického hnutí západní Evropy. To ovšem nebránilo českým ženám, aby ve spolupráci s muži prosadily volbu ženy do Sněmu Království českého. Spisovatelka Božena Viková-Kunětická byla v červnu 1912 zvolena „svobodnou volbou národa“ prvním ženským poslancem Českého zemského sněmu a mimoto i první poslankyní ve střední, západní a východní Evropě. V praxi tak bylo uplatněno pasivní volební právo žen, nejstarší prokázané ženské parlamentní právo na světě!, které v Čechách existovalo od roku 1861. Ohlas této volby byl přímo senzační v celém světě.⁸ Vídeň však neakceptovala a anulovala výsledky této volby z mladoboleslavského a nymburského okresu, nevydala certifikát zvolené poslankyni (připravovala novelizaci volebního zákona), nesvolala Český zemský sněm a následující rok ho dokonce rozpustila tzv. anenskými patenty (sněm byl nahrazen až do války zemskou správní komisí)⁹. I když svým postupem rakouská vláda negovala spontánní vůli českého lidu a zabránila uplatnění ženského poslaneckého mandátu, volební oprávnění žen „bylo uplatněno před válkou a zabezpečeno tak i proti reakčním záchvatům některých poválečných ‚demokratů‘“¹⁰. Volba ženského poslance do Sněmu Království českého byla výsledkem činnosti Výboru pro volební právo žen, v jehož práci se nevyskytovaly bojovné protimužské tendence, nýbrž naopak zdůrazňoval nutnost tvořivé spolupráce mezi muži a ženami. Tuto spolupráci je možné monitorovat ve zvýšené míře ke konci války: „Rovnoprávnost byla provedena všude, kde nebyla závislá na rakouské vládě. Ženy byly členy předsednictev politických stran, byly účastny v plné váze dnů národní přísahy, politických schůzí v době

---

⁵ Tamtéž, s. 238.

⁶ Označení „emancipistka“ vzniklo a používalo se pouze v českém prostředí jako ekvivalent k označení feministka, které bylo u nás považováno za pejorativní. In: LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 229.

⁷ Tamtéž s. 229.

⁸ Ženská rada, 8, 1932, č. 6, s. 125; č. 7, s. 147; Horská, Pavla: *Naše prababičky feministky*. Praha 1999, s. 111.

⁹ LENDEROVÁ, Milena: *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 270.

¹⁰ Ženská rada, 8, 1932, č. 8, s. 168.

slavností Národního divadla, byly pověřovány těžkými úkoly v tajných osvobozovacích akcích a byly i členy revolučních Národních výborů, a to i v nejmenších obcích. V Čechách tak silné ženské hnutí připravilo půdu pro ženu v české demokracii.“ Obecně lze říci, že válka uspíšila vstup žen do aktivní politiky, a to nejenom u nás. V Československu bylo konstituování občanské rovnosti žen s muži (Washingtonská deklarace 1918; Ústava 1920) vyvrcholením předválečné aktivity českých žen. Legalizace volebního práva žen bohužel nepřinesla našim ženám odstranění samotného faktu diskriminace. Představovala (a i po více než 90 letech stále představuje) pouze formální stabilizaci práv občanek a přenesení tohoto problému z roviny teoretické do roviny praktické, kde nabrala jiných dimenzí. Tradice a stále silné předsudky mužů o tom, že ženy do politiky nepatří, se staly nepřekonatelnými bariérami, takže získané volební právo tak československým ženám v mnohém přineslo zklamání a deziluzi.

Disertační práce se zabývá otázkou politické emancipace žen v meziválečném Československu, jejich možnostmi prosadit se v aktivní politice. Sleduje přitom, do jaké míry ženy uplatnily nabyté volební právo v prvních volbách do obcí v roce 1919, ve volbách do Národního shromáždění v letech 1920, 1925, 1929 a 1935. Analyzuje jejich umístění na kandidátních listinách politických stran ve volbách do parlamentu. Současně monitoruje, jak dalece sekretariáty kandidujících stran umožnily ženám prosadit v praxi jejich pasivní volební právo, v kontextu s poměrným volebním systémem, platným v Československu po celou dobu existence republiky. Komparací dobového stranického / ženského tisku pěti nejsilnější politických stran v zemi, jejich způsobu vedení volební agitace ve vztahu k ženám voličkám, je snahou této práce poukázat na reciproční vztahy mezi stranami a jejich ženskou členskou základnou, a také na vliv této volební propagandy na rozhodování žen u volebních urn. Sumarizace zjištěných výsledků má za cíl přinést komplexnější pohled na volební chování žen a vliv tohoto chování na státní politiku. Rovněž má specifikovat, do jaké míry nominace žen na volebních kandidátkách politických stran korespondovala s jejich pozicí ve straně i obecně nízkým zastoupením v zákonodárném sboru republiky. Má ukázat, jak přistupovaly politické strany k realizaci participace žen na politickém životě v zemi, a do jaké míry jim daly prostor politicky se prosadit.

Časový rámec práce je vymezen obdobím existence první Československé republiky (1918-1938). Svým charakterem patří disertace do v celku mladého odvětví historiografie, označovaného jako dějiny žen. Konceptně je práce členěna na úvod, v němž jsou uvedeny pracovní hypotézy, metodická východiska a charakteristika klíčových informačních zdrojů, a dále pět kapitol vlastní práce. V první z nich jsou nastíněny kroky, jenž vedly ke vzniku a konsolidaci samostatného československého státu. Důraz v ní je položen na průběh jednání revolučního Národního shromáždění o Řádu volení do obcí republiky Československé, kde

politické strany oficiálně deklarovaly své stanovisko k otázce politického zrovnoprávnění žen. Nadto je zde předkládána analýza účasti žen v červnových obecních volbách roku 1919 jako reflexe jejich vztahu k získanému volebnímu právu. Ve druhé kapitole je nastíněna zahraniční a vnitropolitická situace v Československu před parlamentními volbami; součástí této kapitoly je i část, zabývající se předvolební agitací ženského elektorátu ve stranickém / ženském tisku pěti nejsilnějších politických stran v zemi. Další části této kapitoly se zabývají rozborem a vyhodnocením účasti žen ve volbách do poslanecké sněmovny a senátu ČSR a přehledem a komentářem k nominaci žen na hlasovacích listinách politických subjektů, kandidujících do zákonodárního sboru republiky. Třetí až pátá kapitola práce je svojí strukturou shodná se strukturou kapitoly druhé s tou výjimkou, že neobsahují část, týkající se účasti žen ve volbách do horní komory parlamentu. Důvodem je skutečnost, že statistika senátních voleb 1925, 1929 a 1935 nebyla Státním úřadem statistickým republiky Československé nikdy zpracována. Čtvrtá a pátá kapitola neobsahují část, zabývající agitací žen ve stranickém a ženském tisku. Závěr disertační práce shrnuje metodologická východiska této práce a sumarizuje zjištěné výsledky, zejména s ohledem na jejich další využitelnost nejen v české historiografické vědě.

Základní hypotézy práce jsou dvě:

- 1) Volební účast žen v obecních volbách roku 1919 i ve volbách do parlamentu v letech 1920, 1925, 1929 a 1935 byla vyšší než volební účast mužů.

K potvrzení či vyvrácení uvedeného tvrzení byla vybrána jako základní pramen Československá statistika - svazek 1.¹¹, v níž jsou výsledky těchto voleb podrobně zpracovány. Při vyhodnocování volební účasti žen ve volbách do obcí však bude nutné provádět další dílčí výpočty, jenž umožní přehledně zmapovat a vyhodnotit aktivitu ženských voličů v prvních volbách, konaných na území Československé republiky. Důvodem je skutečnost, že tento statistický přehled neuvádí sumární počty aktivních voličů žen a mužů v jednotlivých soudních okresech, župách a zemích (statistika uvádí počty voličů mužů a žen, kteří hlasovali podle zásady poměrného zastoupení; počty voličů mužů a žen, kteří hlasovali podle zásady relativní většiny). Analogický problém vzniká i při vyhodnocování volebního chování žen v parlamentních volbách. Statistika uvádí v tabulkových přehledech pro volby do poslanecké sněmovny i senátu celkové počty voličů a z nich četnost mužů voličů, což si vyžaduje, ke zjištění volební aktivity žen, provádět samostatné dílčí výpočty. V případě procentuálního vyhodnocování volební účasti voličů jsou statistické výsledky diferencovány dle pohlaví voličů. K analýze a vyhodnocení

---

¹¹ *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu 1920 a Všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919.* Praha 1922.

volební účasti žen v parlamentních volbách 1925, 1929 a 1935 bude rovněž použita *Československá statistika - svazek 31, 70 a 134*¹². Ve srovnání s *Československou statistikou – svazek 1*. nepřináší tyto tři uvedené prameny statistiku voleb senátních¹³, proto ani disertační práce nebude obsahovat vyhodnocení účasti žen v těchto volbách. Ke zhodnocení volební účasti žen do poslanecké sněmovny a senátu v doplňujících volbách na Podkarpatské Rusi v březnu 1924 bude využito *Zpráv Státního úřadu statistického ČSR*, jenž svým zpracováním představuje paralelu k *Československé statistice - svazek 1*.¹⁴ K vytvoření dílčího obrazu o volebním chování voličů v senátních volbách v letech 1925, 1929 a 1935 bude užito tisků sestavených Archivem Národního shromáždění¹⁵, v nichž jsou v oddíle „Volební výsledky v jednotlivých volebních krajích a zvolení senátoři“ uvedeny počty voličů a počty odevzdaných platných hlasovacích lístků.

2) Politické strany umísťovaly ženy na volebních kandidátkách na nevolitelných místech.

Po celou dobu existence Československa usilovaly ženy o paritní zastoupení s muži (nejen) v zákonodárném sboru republiky, jehož však nikdy nedosáhly. Lze předpokládat, že jedním z důvodů by mohla být jejich nominace na kandidátních listinách, sestavovaných pro volby do poslanecké sněmovny i senátu (mužskými) stranickými sekretariáty. K potvrzení nebo vyvrácení uvedeného tvrzení bude nutné zkompletovat hlasovací lístky kandidujících stran a sdružení z jednotlivých parlamentních voleb. Při jejich sumarizaci se zjišťuje, že v úředních listech republiky Československé¹⁶ z roku 1920 jsou uveřejněny pouze kandidátní listiny z volebního kraje I. Praha¹⁷, zatímco v úředních listech z roku 1925 a 1929¹⁸ jsou otištěny kandidátní listiny všech subjektů kandidujících do zákonodárského sboru republiky. Kandidátní listiny pro volby do parlamentu v roce 1935 v úředním listu uveřejňovány nejsou. Důvodem této skutečnosti je fakt, že Zákonem č. 58/1935 Sb. z. a n. došlo ke zrušení ustanovení o povinnosti uveřejňovat je

---

¹² *Československá statistika – svazek 31. Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925*. Praha 1926; *Československá statistika svazek - 70. Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1925*. Praha 1930; *Československá statistika svazek - 134. Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935*. Praha 1936.

¹³ ...Od zpracování voleb do senátu musilo být upuštěno, poněvadž Státní úřad statistický nemá toho času ani dostatek finančních prostředků ani dostatek pracovních sil; z téhož důvodu nemohly být vyhotoveny kartogramy... In: *Československá statistika – svazek 31. Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925*. Praha 1926, Předmluva.

¹⁴ *Zprávy Státního úřadu statistického ČSR. Volby do Národního shromáždění v Podkarpatské Rusi dne 16. března 1924*. Praha 1924, č. 38.

¹⁵ *Senát ve II. volebním období*. Praha 1926; *Senát ve III. volebním období*. Praha 1930; *Senát ve IV. volebním období*. Praha 1935.

¹⁶ Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920, kterým vydává se řád volení do poslanecké sněmovny stanovoval § 28 povinnost uveřejňovat platné kandidátní listiny v úředních listech ČSR.

¹⁷ Úřední list republiky Československé, č. 77, 3. 4. 1920, s. 1511-1515; *Úřední list republiky Československé*, č. 82, 10. 4. 1920, s. 1628-1629.

¹⁸ Úřední list republiky Československé, č. 251, 4. 11. 1925, s. 5499-5586; Úřední list republiky Československé, č. 239, 4. 10. 1929, s. 5475-5573.

v úředním listě ČSR. Tato informace je uvedena i v závěru dopisu prezidenta Státního úřadu statistického, který zaslal Ministerstvu vnitra ve věci týkajících se voleb do poslanecké sněmovny¹⁹. Dohledávání kandidátních listin do poslanecké sněmovny a senátu z voleb v letech 1920 i 1935 tak naráží na značná úskalí. Kandidátní listiny pro volby do poslanecké sněmovny v roce 1920 se postupně nachází v Národním archivu Praha ve fondu Volební soud 1920-1939, zatímco pro volby do senátu ve fondu Předsednictvo ministerské rady a v Archivu Historického muzea v Bratislavě²⁰. Chybějící kandidátní listiny pro volby do poslanecké sněmovny v roce 1935 byly nalezeny v příruční knihovně Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR²¹, pro volby do senátu 1935 v Národním archivu v Praze ve fondu Ministerstvo vnitra I – dodatky, nicméně fond obsahuje pouze hlasovací lístky ze Slovenska a Podkarpatské Rusi²². Dohledávání kandidátních listin pro volby do senátu 1935 z Čech, Moravy a Slezska tak musí být provedeno v dobovém stranickém tisku²³. Zde se naplňuje předpoklad, že dostupnost dobového tisku je (vzhledem k jeho poškození) pouze částečná: neúplnost tištěných kandidátek (uvádění jsou pouze lídři stran nebo první tři kandidující,...); diskrepance v hlasovacích listinách, které se týkají počtu kandidujících, jejich jmen či jejich sociálního statusu. Nutností se stává návštěva státních oblastních a městských archivů²⁴ v ČR k vytvoření kompletní databáze kandidátních listin. Následné vyhodnocení tohoto pramenného materiálu pak umožní podat ucelený pohled na problematiku nominace žen do zákonodárského sboru první Československé republiky i jejich šance dosáhnout v Národním shromáždění paritního zastoupení s muži.

Provedena bude rovněž sonda týkající se agitace žen ve stranickém / ženském tisku v prvních a druhých volbách do Národního shromáždění

Analýza předvolební agitace politických stran v jejich ústředním stranickém a ženském tisku z let 1920 a 1925, kdy byla agitace nejmasovější, má ukázat, do jaké míry si stranické sekretariáty uvědomovaly potenciál své ženské voličské základny. Reflexí tohoto vztahu má být jejich způsob vedení volební kampaně směrem k ženám, která je ovlivní v jejich rozhodování u volebních urn. K potvrzení nebo vyvrácení této hypotézy byla vybrána periodika pěti nejsilnějších politických

---

¹⁹ ...Poněvadž zákonem č. 58 z 11. dubna 1935 bylo zrušeno ustanovení o uveřejnění všech kandidátních listin v úředním listě, prosíme, aby ihned po provedení řízení v ministerstvu vnitra ... In: KRIVÝ, Vladimír – ZEMKO, Milan: *Volby do zákonodárných orgánů na území Slovenska 1920-2006*. Bratislava 2008, s. 219.

²⁰ Národní archiv Praha, fond 489 Volební soud 1920-1939, kart. 2 *Volby do poslanecké sněmovny a senátu 1920*; Národní archiv Praha, fond Předsednictvo ministerské rady, kart. č. 3284 *Volby do Národního shromáždění, zemské a obecní volby, voličské seznamy a jiné volební záležitosti (1919-1940)*.

²¹ Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, *Kandidátní listiny pro volbu do poslanecké sněmovny IV. volební období 1935*. Archiv Historického muzea Bratislava (SNM-HM) H 05206, H 05256, H05257, H 05258.

²² Národní archiv Praha, fond č. 1075 Ministerstvo vnitra I – dodatky, Praha, kart. č. 83, *Volby (dokumentační materiály)*

²³ Viz seznam pramenů a literatury

²⁴ Viz seznam pramenů a literatury

stran v českých zemích v rámci ČSR: Právo Lidu a Ženské Noviny Československé sociálně demokratické strany dělnické; České Slovo s přílohou Ženské Slovo Československé strany (národně) socialistické; Venkov, Zvěstování a Rozkvět Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu; Čech, Moravská Žena a Československá Žena Československé strany lidové; Národní Listy a Nová Síla Československé národní demokracie / Národního sjednocení. Okrajově bude analyzována i agitace žen v „Ženské radě“ (časopise Ženské národní rady, která sdružovala ženské liberálně orientované ženské spolky v ČSR a významnou mírou se podílela na budování Československého státu)²⁵. Prvorepublikový stranický a ženský tisk bude získáván z databanky Národní knihovny v Praze, Moravské zemské knihovny v Brně a Knihovny Národního muzea v Praze.

Jako základní výzkumná metoda bude použita kategorie gender history, která umožní získat komplexnější obraz zkoumaného problému. Cílem práce ovšem není pouze analyzovat, ale také poukázat na důvody, které vedly k tomu, že ženy, které tvořily nadpoloviční většinu v národě, nemohly po celou dobu existence ČSR dosáhnout paritního zastoupení s muži na parlamentní půdě, ani ministerského křesla v některé z dvaceti československých vlád.

Disertační práce by měla zpracováním problematiky žen v parlamentních volbách první Československé republiky z hlediska jejich volební účasti i nominaci na kandidátkách listinách doplnit historické práce, které se zabírají participací českých resp. československých žen na politickém životě v zemi. Nejbližší k výše uvedené problematice má práce Dany Musilové²⁶, která se zabývá problematikou boje žen za politická práva, za podíl na politické moci a způsobem participace na ní v československém parlamentu let 1918-1938. Pozornost v ní rovněž věnuje otázce voleb do Národního shromáždění, avšak vzhledem k vyčleněnému tématu, soustřeďuje se především na nominaci zákonodárkyň na kandidátních listinách politických stran. V souvislosti s tím provádí i komparaci chování politických stran k ženám při sestavování hlasovacích listin v parlamentních volbách v letech 1920 a 1929²⁷. Jedná se o první systematickou a ucelenou monografii, zabývající se účastí žen na politickém životě v Československu, jenž byla doposud v české historiografii zpracována. Do té doby byl badatelský zájem soustředěn na politickou činnost žen pouze ojediněle a pokud, tak se zabýval především bojem žen za volební právo a politickou činností žen před rokem 1918. Další prací,

---

²⁵ BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001, s. 85.

²⁶ MUSILOVÁ, Dana: *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice 2007.

²⁷ Tamtéž, s. 49.

kteřá koresponduje s problematikou disertace je publikace Jany Burešové²⁸, kteřá se zabývá společensko-politickou a veřejnou činností českých žen organizovaných v liberálně orientovaných a katolických ženských spolcích první poloviny 20. století. V této souvislosti také zmiňuje jak předvolební aktivitu, tak celkovou účast žen katolických a žen liberálně orientovaných na veřejném a politickém životě v Československé republice. Ze slovenských historických prací by mohla částečně doplnit monografii Lindy Osykové²⁹, v níž se zabývá volebními kampaněmi slovenských politických stran v době první Československé republiky.

Problematika voleb a účasti žen ve volbách z období první Československé republiky prozatím samostatně zpracována nebyla. Veškeré dosavadní historické práce, které se otázkou prvorepublikových voleb zabývaly, prováděly analýzu výsledků voleb vždy ve vztahu ke kandidujícím politickým subjektům, ne ve vztahu k jejich aktérům. S uvedenou skutečností souvisel i výběr tématu disertační práce. Výzkum volební aktivity žen, jejich možnosti zapojení se do politického života v zemi, v němž alfou i omegou jsou (mužské) politické strany, se neobejde bez znalosti ústavy, volebního systému, volebních zákonů a dalších relevantních dokumentů. Znalost historicko-politických souvislostí bude důležitá pro pochopení recipročních vztahů: ženy x strany, politika stran x ženy voličky. Cenné informace budou čerpány především z prací Zdeňka Kárníka³⁰, Jiřího Malíře a Pavla Marka³¹. Neocenitelnou pomůckou budou rovněž dobové publikace (např. řády volení do poslanecké sněmovny a senátu NS, různé parlamentní ročenky a přehledy), jejichž názvy budou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

---

²⁸ BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001.

²⁹ OSYKOVÁ, Linda: *Volebné kampane politických stran na Slovensku počas 1. ČSR*. Bratislava 2012.

³⁰ KÁRNÍK, Zdeňek: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, 1. – 3. díl, Praha 2003, 2002.

³¹ MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: období 1861-1938*. Brno 2005.

2 OD VZNIKU ČSR K OBECNÍM VOLBÁM V ČERVNU 1919

2.1 Historicko-politický rámec

Washingtonská deklarace, základní dokument československého zahraničního odboje, koncipována za prozatímní československou vládu T. G. Masarykem ve dnech 13. – 16. října 1918 ve Washingtonu a 18. října 1918 přijatá prezidentem USA W. Wilsonem, proklamovala: „... Československý stát bude republikou... Naše demokracie bude spočívat na všeobecném právu hlasovacím. Ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům. ...“³² Toto prohlášení svobody národa stalo se pro ženu prohlášením jejich lidských práv³³. Pražský Národní výbor československý, všenárodní orgán reorganizovaný 13. července 1918, pak v návaznosti na uvedený dokument vydal 28. října 1918, v den kdy soustředil do svých rukou veškerou státní moc, Zákon o zřízení samostatného státu Československého, který doplnila o dva dny později Deklarace slovenského národa, přijatá Slovenskou národní radou na zasedání v Turčianskom Svätom Martine³⁴.

Ustavení společného státu Čechů a Slováků přivítaly české ženy Provoláním zveřejněným v denních listech dne 30. října 1918, ve kterém vyjádřily své odhodlání aktivně, ve spolupráci s muži, podílet se na budování osvobozené vlasti³⁵. V tento den rovněž zasedalo pražské přípravné komitě všeženské schůze, které připravilo na 1. listopad 1918 v Měšťanské besedě shromáždění žen, na kterém řečnice - politické osobnosti různých stran debatovaly na téma: „Co je provést v republice československé pro osvobození ženy.“ Důraz byl kladen na relevantní otázky týkající se participace žen na celkovém chodu státu ve smyslu: volební právo žen úplně rovné s muži; ženské zastoupení ve všech rozhodujících orgánech správy vlasti; otevření všeho školského vzdělání ženám; zrušení celibátu veřejných úřednic a

---

³² *Washingtonská deklarace*, Brno 1928, s. 7-8, 15; VYKOUPILOVÁ, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 682.

³³ PLAMÍNKOVÁ, Františka: *Žena v demokracii*. Praha 1924, s. 14.

³⁴ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 377, 386; Dokument o vyhlášení samostatnosti Československé republiky publikován ve Sbírce zákonů a nařízení státu Československého dne 6. 11. 1918 jako Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. (tzv. recepční zákon).

³⁵ *Občanky svobodného státu!* Ženská rada, 4, 1928, č. 8, s. 128.

Občanky svobodného státu !

Národ československý stal se pánem svých osudů. Jemu podává žena česká své fyzické a duševní tvůrčí síly. Spolu s mužem chce vytvářeti novou lidštější kulturu s mohutným vkladem ryze českým. – Posvátnou radostí naplněny, cítíme my, ženy české, zároveň nesmírnou odpovědnost za to, jak přiložíme ruku k dílu při budování nového státního života ve všech jeho složkách. České ženy, které chcete býti živoucím a dělným ústrojím národa, nejen jeho částí proudem vlečenou, přijďte, přihlaste se výsledky dosavadní své práce, přemýšlení se svými plány a tužbami, abychom vybudovali silný společný pracovní orgán. Tak prokážete svou lásku k osvobozené vlasti. V Praze 30. října 1918 Ženy české strany národně sociální, Ženy české strany agrární, Ženy státoprávní demokracie, Ženy české strany sociálně demokratické

učitelek; atd. Na zasedání vznikla myšlenka „Zlatého pokladu republiky“ (Eliška Machová položila na stůl prvá zlatý křížek!), jež vyrostla v ohromné všenárodní dílo³⁶.

Národní výbor československý ukončil svoji činnost vyhlášením Prozatímní ústavy ČSR dne 13. listopadu 1918³⁷. Nástupcem tohoto Komitétu se stalo Revoluční národní shromáždění, které bylo konstituováno z delegací politických stran, jejichž zastoupení bylo stanoveno podle tzv. Švehlova klíče - dle výsledků dosažených v posledních volbách do říšské rady v roce 1911³⁸. Na jeho ustanovující schůzi dne 14. listopadu 1918 byla jmenována československá koaliční parlamentní vláda, (poprvé a naposledy v ústavních dějinách našeho státu volená Národním shromážděním), národně demokratickým předsedou vlády JUDr. K. Kramářem byla prohlášena republikánská forma československého státu a T. G. Masaryk byl zvolen aklamací prezidentem republiky³⁹. V dočasném jednokomorovém parlamentu zasedalo 256 poslanců, z toho osm žen: dvě sociální demokratky Ecksteinová Božena a Kolaříková Františka; dvě české socialistky Landová-Štychová Louisa a Zeminová Františka; dvě političky agrární strany Chlebounová Anna a Zatloukalová Ludmila; Masaryková Alice za Klub slovenských poslancův a národní demokratka Víková-Kunětická Božena. Jejich zastoupením v poslaneckých klubech manifestovaly všechny politické strany, kromě Československé strany lidové a České strany pokrokové, že „pohlaví nemůže býti překážkou při výkonu občanských práv a povinností.“⁴⁰

Dne 21. prosince 1918 se vrátil z emigrace do Prahy a na půdě Revolučního národního shromáždění složil prezidentský slib T. G. Masaryk. Den na to přednesl poslancům RNS, na žádost československého lidu, Poselství prezidenta, ve kterém analyzoval činnost členů československého zahraničního odboje za 1. světové války a také nastínil vizi dalšího fungování Československého státu. Ve svém proslovu rovněž upozornil na změny týkající se politického statusu československých žen: „...Jsem šťasten, že vidím ženy v tomto shromáždění. Věřím, že ženy se mají věnovati veřejné činnosti jako mužové. ...“⁴¹

---

³⁶ PLAMÍNKOVÁ, Františka: *Říjen 1918-1928. Ženská rada*, 4, 1928, č. 8, s. 127-128.

³⁷ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 387; Dokument o Prozatímní ústavě publikován ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého dne 13. 11. 1918 jako Zákon č. 37/1918 Sb. o prozatímní ústavě.

³⁸ KREJČÍ, Otakar: *Kniha o volbách*, Praha 1994, s. 114; *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 17.

³⁹ KREJČÍ, Otakar: *Kniha o volbách*. Praha 1994, s. 114; *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 19; NAVRÁTIL, Michal: *Almanach Národního shromáždění*, Praha 1919, s. 11, 90-99.

⁴⁰ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 18.

⁴¹ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 71-83.

2.2 Politické strany a volební právo žen do obcí

Lednové projednávání Zprávy ústavního výboru revolučního Národního shromáždění o Řádu volení do obcí republiky Československé se neobešlo bez vyjádření zástupců politických stran k rozhodnutí přiznat volební právo také ženám. Nepřímý impulz k tomu dal zpravodaj ústavního výboru a poslanec za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou JUDr. A. Meissner, který v předkládané zprávě zmiňoval aktivum žen pro činnost obce a státu⁴².

V následné debatě (generální i podrobné) pak vystoupilo celkem 27 poslanců a poslankyň, přičemž polovina z nich rovněž neopomenula ve svých diskusních příspěvcích vyjádřit postoj jejich politické strany k nabytému volebního právu žen.

Z vystoupení zástupců poslaneckého klubu České státoprávní demokracie, poslanců JUDr. B. Franty⁴³, V. Dyka⁴⁴ i F. Síse bylo patrné, že strana považovala politickou emancipaci žen za krok správným směrem. Posl. Sís nadto kritizoval zavádění systému poměrného zastoupení v obecních volbách, jelikož podceňuje politickou vyspělost nejen žen a voličů bez stranické příslušnosti, ale voličstva vůbec⁴⁵.

Poslanci klubu Československé strany agrární se ve svých diskusních projevech rovněž pozitivně vyjadřovali k participaci žen na politickém životě v republice Československé: posl. JUDr. C. Horáček považoval přiznání volebního práva druhé polovině lidské společnosti za naprostou samozřejmost, do budoucna stanovil stranám jako klíčový úkol politickou výchovu žen⁴⁶. Ministr vnitra a předseda agrární strany Dr. h. c. A. Švehla pak vyjádřil přesvědčení, že ženou nabyté volební právo bude užito ke prospěchu národa⁴⁷.

Identické stanovisko s poslaneckým klubem agrárníků k otázce emancipace žen zaujal také klub Československé sociálně demokratické strany dělnické. Bylo to znatelné jak z úvodního vystoupení zpravodaje ústavního výboru JUDr. A. Meissnera, tak i z vystoupení jeho stranických kolegů: posl. Ant. Němec označil zrovnoprávnění ženy s mužem za pravou

---

⁴² Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/019schuz/s019001.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁴³ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/019schuz/s019002.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁴⁴ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020007.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁴⁵ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020007.htm> [cit. 16. 8. 2015].

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/023schuz/s023008.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁴⁶ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/019schuz/s019004.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁴⁷ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/021schuz/s021001.htm> [cit. 16. 8. 2015].

demokracii, zároveň se ale pokusil specifikovat skupinu žen, která bude představovat určité nebezpečí pro společnost a to nejen ve volbách obecních, ale i v parlamentních: „...čeho se máme báti, jest před ženami indiferentními, před ženami, které nemají nejmenšího zájmu na veřejném životě, poněvadž pro něj nebyly vychovány.“⁴⁸ ... posl. E. Burian označil rozšíření hlasovacího práva na ženy za ohromný krok ve vývoji československé společnosti a obavy z toho, že ve volbách by mohly ženy hlasovat pro strany konzervativní považoval za neopodstatněné. Měl však výhrady k zavedení hlasovací povinnosti pro ženy, které „nemají ještě žádného politického zájmu“ a kterým také chybí určité politické názory⁴⁹. ... posl. B. Ecksteinová, jako jediná žena která vystoupila v generální rozpravě, nejprve vzdala okázalý projev úcty českým mužům, jenž se zasadili o politické zrovnoprávnění žen v Československu. Následně poukázala na význam politické emancipace žen jak pro ženy samotné, tak i pro jejich působnost ve státní správě: „... doufám, že také mimo zdi této sněmovny znovu oprávníte ženu spravedlivě bez bojů pohlavních, ... a to tím, že také skutečně ji povoláte ku praktické spolupráci v obcích,...“ Zároveň vyjádřila přesvědčení, že „ženy nikde se neobjeví, nikde se neosvědčí jako živel rušivý“, ale naopak aktivně se budou podílet na prosperitě obce, regionu a „budou působiti k tomu, aby harmonie celku nebyla porušena.“ Okrajově se zmiňovala o zrovnoprávnění žen v oblasti ekonomické a kulturní⁵⁰.

Ve vystoupeních poslanců klubu Československé strany lidové, která nevyslala žádnou ženu do parlamentu, bylo možné spatřit určité novum v pohledu na politické zrovnoprávnění žen: posl. Ing. B. Pospíšil vyjádřil souhlas s účastí žen na správě státu pouze velmi opatrně⁵¹, ve srovnání s předsedou strany a posl. Msgr. ThDr. J. Šrámkem, který příznání volebního práva ženám označil za oprávněné a „...ne proto, že my budeme mít, ...prý aspoň při těch prvých volbách, z volebního práva ženského největší poměrně úspěch, nýbrž proto, že jsme plně přesvědčeni o stejnocennosti žen...“ V průběhu jeho vystoupení zaznívaly (nejen) ze strany poslankyně za Československou stranu socialistickou F. Zeminové slovní invectivy jak na politické chování některých představitelů strany lidové, tak i na přístup církve k ženám⁵².

---

⁴⁸ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/019schuz/s019003.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁴⁹ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020001.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁵⁰ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020002.htm> [cit. 16. 8. 2015].

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020003.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁵¹ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920..

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/019schuz/s019006.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁵² Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020003.htm> [cit. 16. 8. 2015].

Za poslanecký klub Československé strany socialistické vystoupil v generální rozpravě posl. E. Špatný, který pouze zmínil zásluhy českých socialistů na ustavení volebního práva pro ženy.⁵³ V podrobné debatě pak promluvila posl. L. Landová-Štychová, která zdůraznila, že získané volební právo není pro české ženy darem, nýbrž satisfakcí za jejich dosavadní práci při konstituování republiky. Vyjádřila rovněž přesvědčení, že obavy mužů z politické negramotnosti žen nejen v obecních volbách jsou neopodstatněné. V tomhle směru pak upozornila na skutečnost, že nejenom (především indiferentní) ženy, ale i značná část mužů, kteří půjdou k volebním urnám je politicky neuvědomělá, přesto že tito mužové měli více času k tomuto uvědomění nežli ženy. Kromě toho ubezpečila přítomné o tom, že ženy se svojí prací v samosprávách obecních chtějí aktivně podílet na výstavbě československého státu, že nechtějí být „ve veřejných sborech, ať zákonodárných nebo samosprávných, pouhým okrasným ornamentem.“⁵⁴ S povděkem ocenila zrušení původního ustanovení § 4 předlohy Řádu volení do obcí⁵⁵, které mohlo značně komplikovat povolební spolupráci mužů a žen.

Diskutujícím z klubu poslanců Československé strany pokrokové, která obdobně jako strana lidová nedelegovala do Národního shromáždění republiky svého ženského zástupce, byl posl. PhDr. Doc. Ant. Uhlíř, který kritizoval Řád volení do obcí z důvodu, že zavádí volební právo pro ženy a mladé voličstvo bez ohledu na to, zda tito občané splňují morální a rozumové předpoklady pro výkon tohoto práva, zda mají dostatečnou míru občanské a demokratické uvědomělosti. Do budoucna vytýčil obcím jako klíčovou úlohu přípravu mladé generace k občanským povinnostem⁵⁶.

K otázce politického zrovnoprávnění československých žen se nevyjádřil jako jediný ze sedmi poslaneckých klubů RNS pouze Klub slovenských poslanců. Proč slovenští poslanci Ing. J. Burjan, O. Devečka, ThDr. F. Juriga a Msgr. A. Hlinka také oficiálně neprezentovali

---

⁵³ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020006.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁵⁴ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/021schuz/s021006.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁵⁵ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/021schuz/s021007.htm> [cit. 16. 8. 2015]. ...Rovněž dovoluji si při této příležitosti poznámku ku zprávě o § 4. Dne 27. listopadu protestovali jsme proti původnímu návrhu pánů expertů, že počet ženských členů obecního zastupitelstva nesmí být vyšší, než polovina všech členů, a že právo být volenu za starostu obce, náměstka a za člena obecní rady, ženám nepřísluší. 12 ti členná deputace žen, vedená dvěma z předních pracovníků naší strany, přišla do budovy sněmovní, dala si pozvat všechny ženské poslance, jakož i pány členy ústavního výboru, přednesla své námítky a odevzdala písemný protest, podepsaný členkami pro volební právo žen. Zpráva uvádí na vysvětlení, že původní návrh diktován byl s ohledem na ženy a nedostatek času, který jí brání, aby se mohla věnovat veřejným záležitostem...; MEISSNER, Alfréd: *Volební právo žen do obcí*. Ženské Noviny, č. 4, 23. 1. 1919, s. 2. ...Experti dr. Bobek, doc. Joachim a prof. Hoetzel navrhovali, aby počet členů obecního zastupitelstva pohlaví ženského nesměl být vyšší než polovice všech členů, ...

⁵⁶ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/022schuz/s022001.htm> [cit. 16. 8. 2015].

postoj svého klubu k politické emancipaci žen, lze se pouze domnívat. Jednou z alternativ je, že Klub slovenských poslanců udělil svým zástupcům v ústavním výboru oficiální mandát k podpoře participace žen na veřejném životě v zemi, a dál se k této záležitosti už de facto nehodlal vyjadřovat. Nepřímo tuto domněnku potvrzuje i vystoupení posl. Dr. L. Medveckého⁵⁷ v ústavním výboru, který při projednávání sporného § 4 Řádu vyzvedl činnost a pracovní angažovanost slovenských žen v obcích a v konečném důsledku pak podpořil stanovisko výboru, aby ženám přiznána byla volitelnost za stejných podmínek jako mužům. V tomhle směru je pak možné také usuzovat, že Klub slovenských poslanců politické zrovnoprávnění žen nejen podporoval, ale považoval ho za nezbytné pro další fungování státu⁵⁸.

Jednání o Řádu volení do obcí Republiky československé bylo ukončeno 30. ledna 1919, po šesti dnech intenzivní debaty. Z důvodu nemoci se tohoto zasedání dne 24. ledna nezúčastnila posl. Kolaříková z Československé sociálně-demokratické strany dělnické; posl. Masaryková z Klubu slovenských poslanců nebyla přítomna diskuse kvůli zaměstnání ve dnech 24. a 29.-31. ledna; posl. Ecksteinová z Československé sociálně-demokratické strany dělnické pro neodkladné zaměstnání a posl. Zatloukalová-Coufalová z Československé strany agrární z důvodu nemoci absentovaly na parlamentních schůzích v době od 30. – do 31. ledna. Schvalování Volebního řádu do obcí ČSR se nezúčastnila pro neodkladné zaměstnání rovněž poslankyně Chlebounová z Československé strany agrární⁵⁹.

Řád volební do obcí republiky Československé byl schválen RNS dne 31. ledna 1919 jako zákon č. 75/1919 Sb. z. a n. státu Československého. Jeho přijetím bylo dáno volební právo „všem občanům státu bez ohledu na stav a národnost a poprvé v našich dějinách vůbec (právě

---

⁵⁷ Seznamy výborů zvolených na počátku Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/rejstrik/vybory.htm> [cit. 23. 8. 2015]. Výbor ústavní ...Mezi zvolenými omylem uvedeni jsou též dr. Medvecký L. a Juriga F., kteří však zvoleni nebyli.

⁵⁸ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0302_01.htm [cit. 16. 8. 2015].

In: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0302_02.htm [cit. 16. 8. 2015]. ...Zpravodaj navrhl škrtnutí tohoto ustanovení. Když vyslovena byla v předloze rovnost obou pohlaví při právu voliti, je bezdůvodné, činí-li se rozdíl mezi nimi při volitelnosti. Žena nestojí ani intelektem, ani rozhledem za mužem, ... Nejméně pak je odůvodněno, vylučovati ženu z obecní rady anebo úřadu starostenského, ... Mohou-li ženy býti členy komisí a sboru usnášejícího, je nelogické vylučovati je ze sborů výkonných. ...Zástupce slovenský dr. Medvecký vyzvedl, že na Slovensku byly ženy v obcích průkopnicemi a velice se osvědčily; kdežto muži oddávali se alkoholismu a často neměli náležitých schopností, aby mohli spolupracovati ve správě veřejné, ženy projevovaly velikou působivost, chuť i obětavost. ...Ústavní výbor jednohlasně se usnesl, aby ženám přiznána byla volitelnost za stejných podmínek jako mužům.

⁵⁹ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih> [cit. 16. 8. 2015].

v tom vynikal nad jiné vyspělé demokratické státy Evropy) je poskytl i ženám.⁶⁰ Byl důkazem toho, že „v českých stranách zvítězil všeobecně názor, že všeobecné a rovné hlasovací právo pro muže a ženy je jedině spravedlivý základ pro volení do obcí⁶¹ ... a spolupráce obou pohlaví při řízení obce je relevantní. Náležel tak nepochybně mezi „nejdemokratičtější nejen v Evropě, ale na světě vůbec.“⁶²

Pomyslnou tečku za „kauzou“ politická emancipace československých žen udělalo Plénum poslanecké sněmovny dne 27. března 1919, když jednomyslně schválilo písemnou odpověď prezidentu republiky na jeho prosincové Poselství, ve kterém byl rovněž vyjádřen a stvrzen konsensus s působností žen ve veřejném životě⁶³.

2.3 Analýza a interpretace obecních voleb

V prvních měsících roku 1919 musela československá vláda účinně postupovat proti německému separatismu v pohraničí a čelit vojenské ofenzivě Rudé armády utvořivšího se bolševického Maďarska. Paralelně s německým a slovenským problémem řešila i otázky hospodářské a sociální. V zemi navíc sílily snahy dělnictva, trpícího poválečným rozvrtem hospodářství, po radikální socializaci dle sovětského vzoru. Uvedené události v konečném důsledku vyústily v květnu do vládní krize, kterou vláda řešila urychleným vypsáním obecních voleb, jejichž výsledek měl určit charakter republiky: buď půjde cestou demokratickou nebo bude směřovat ke komunistické totalitě⁶⁴.

Volby do obecních zastupitelstev se konaly v Čechách, na Moravě a v části Slezska (bez území Vitorazska, Hlučínska, Valticka a části Těšínska jenž byla předmětem pařížských mírových jednání) v neděli 15. června 1919. Volby nebyly organizovány na území Slovenska a Podkarpatské Rusi vzhledem k vojenským uzurpátorským snahám Maďarské republiky rad v průběhu měsíců června - srpna 1919.⁶⁵ Kromě uvedeného bylo Zákonem č. 75/1919 § 76

---

⁶⁰ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl. *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2000, 2003, s. 70. (Dále jen KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl.)

⁶¹ Tisky k těšnopiseckým zprávám o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0302_01.htm [cit. 17. 8. 2015].

⁶² KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl., s. 70.

⁶³ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928, s. 83, 97.

... Jest předem počítati s pronikavým vlivem tohoto rozmnožení působnosti našich žen; především vtiskne přímo nový ráz činnosti i životu našich politických stran a v brzku i našich obcí, aby potom na řadu přišel i sám ústavodárný sněm. Naštěstí žena v historii naší jest odedávna dobře zaznamenána;...

⁶⁴ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 388-389.; KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl., s. 68-70.

⁶⁵ *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919*. Praha 1922, s. 31-39 (textová část). (Dále jen *Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev*);

Sb. z. a n. stanoveno, na žádost členů Klubu slovenských poslanců zastupovaného posl. O. Devečkou, že Řád volení do obcí Republiky československé nabývá na Slovensku účinnosti dnem 31. prosince 1920 a ministr vnitra je oprávněn rozhodnout o případné dřívější účinnosti tohoto zákona⁶⁶. Zde je možné se domnívat, že konsolidační proces na Slovensku se stal pro slovenskou politickou reprezentaci vhodnou zástěrkou k tomu, jak získat čas k rozsáhlé předvolební kampani, která by jí mohla zaručit vítězství v komunálních volbách.

Volby do obecních zastupitelstev se konaly v 10 770 obcích s celkovým počtem 9 319 211 obyvatel, provedeny nebyly ve 326 obcích s 690 238 obyvateli. Všech voličů ve všech obcích, v nichž se volby konaly bylo 5 052 184. Obcí, v nichž byla volba provedena hlasováním bylo 6 365 s celkovou voličskou základnou 4 136 902 voličů a obcí, v nichž se volilo dle § 27 zákon č. 75/1919 Sb. z. a n. státu československého bez hlasování bylo 4 405 s 915 282 voliči⁶⁷.

Všeobecné volby obecní měly několik prvenství: byly první, které se vůbec v republice Československé konaly; první provedené na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného práva hlasovacího; první na bázi systému poměrného zastoupení a první, ve kterých hlasovaly i ženy. Především to ale byly volby plné obav a očekávání. Obav politiků z dalšího směřování republiky, vedení politických stran z případného oslabení jejich pozic nejen v obcích a členů obecních (městských) zastupitelstev z jejich dalšího fungování. Očekávalo se, jaká bude volební aktivita nových voličů - především žen, jejichž volební převaha nad muži (vzhledem k válečným událostem) mohla přinést nečekané změny či obrat na politické scéně nejen obcí. Volební výsledek posléze potvrdil absolutní početní i procentuální převahu žen voliček nad muži voliči v jednotlivých župách, kde se volby do obcí konaly (graf č.2, č.3).

Z celkového počtu 5 052 184 voličů, kteří se zúčastnili obecních voleb (hlasovali podle zásady poměrného zastoupení, relativní většiny či bez hlasování tj. podle § 27 volebního řádu) bylo žen voliček 2 747 974 tj. 54,4 %, mužů voličů 2 304 210 (méně o 443 764 než žen)

Československé dějiny v datech. Praha 1986, s. 389. ...15.-16.6.1919 volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku....; KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 70. ...Nelze si však představovat, že onoho 15. a 16. června 1919 vládla v Českých zemích idyla předvolební kampaně. ...

⁶⁶ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

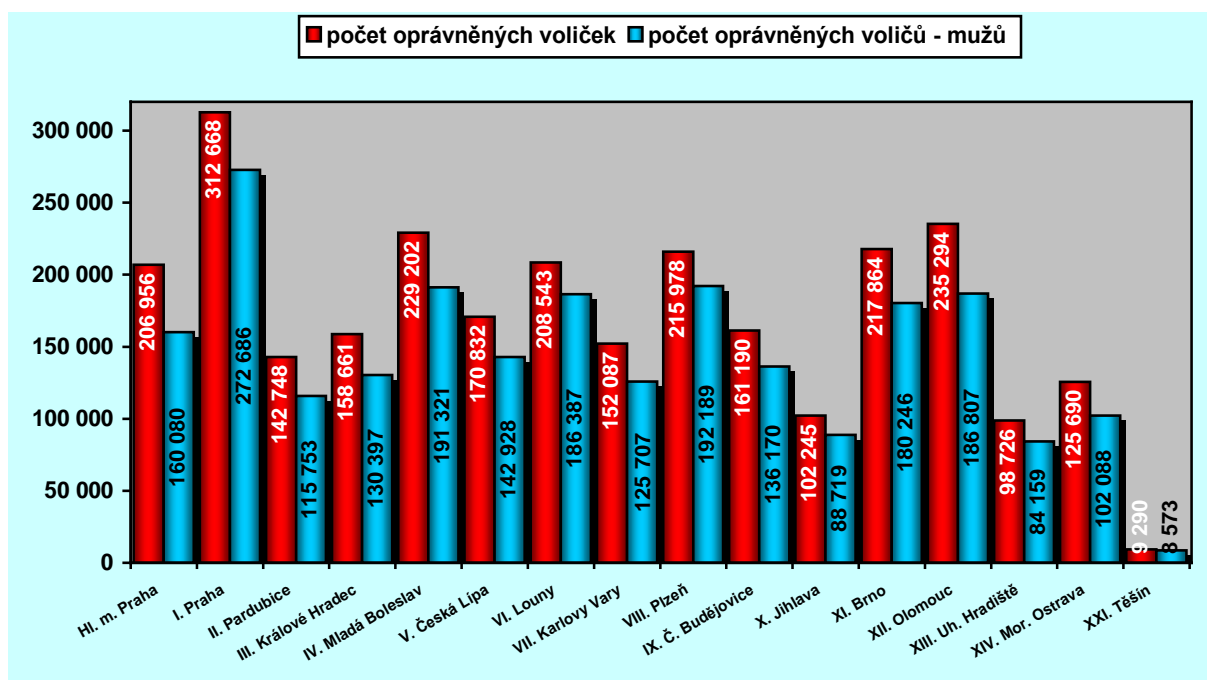
In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/024schuz/s024008.htm> [cit. 16. 8. 2015].

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/020schuz/s020002.htm> [cit. 16. 8. 2015]. ...Prečo to žiadame, veľevážení pánovia, snadno pochopíte, uvážite-li, aké pomery panujú ešte na Slovensku. Slovensko ešte nenie dnes úplne oslobodené, Slovesnko nemá ešte hraníc, musíme najsamprv vedieť, odkiaľ a pokiaľ siahame, musíme sa udomácnit' v našej domácnosti, musíme všetko usporiadať, len potom bude možno vykonať volby, ako to predpisuje predloha. ...

⁶⁷ *Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev*, s. 31-39.

tj. 45,6 % z uvedené voličské základny⁶⁸. Ženy voličky měly převahu nad muži voliči ve všech župách, nepočtenější bylo jejich zastoupení v župách: I. Praha, XII. Olomouc a IV. Mladá Boleslav. Největší rozdíly v počtech oprávněných ženských a mužských voličů v rámci župy vykazovaly ty, které měly nejpočetnější voličskou základnou: hl. město Praha (diference + 49 876 voliček); XII. Olomouc (diference + 48 487 voliček) a I. Praha (diference + 39 982 voliček). Naopak nejmenší rozdíly byly, kromě župy XXI. Těšín, v župách: VI. Louny (diference + 22 156 voliček), XIII. Uherské Hradiště (diference + 14 567 voliček) a X. Jihlava (diference + 13 526 voliček) (graf č. 1).

Graf č. 1: Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – počty oprávněných voličů v župách.

Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev*, s. 31, 33 (textová část)⁶⁹, s. 140-141 (tabulky).

Volební účast ženských voličů byla 2 089 541 tj. 92,5 %, mužských voličů 1 698 295 tj. 90,4 %. Rozdíl ve volební účasti žen a mužů činil 2,1 % ve prospěch žen⁷⁰. Vyšší volební účast nežli ženy dosáhli muži voliči pouze ve třech župách: Hl. městě Praha, kde byla jejich účast oproti ženám vyšší o 0,2 %, V. Česká Lípa, kde jich přišlo k volbám o 0,1 % více nežli žen a VII. Karlovy Vary, kde rozdíl ve volební účasti mužů a žen činil 1,8 % ve prospěch mužů.

⁶⁸ *Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev*, s. 31 (textová část).

⁶⁹ ... V tabulkách chybí župy slovenské XV. až XX.; v župě IX. se nepřihlíží k Vitorazsku; v župě XIII. k Valčicku vyjímaje obce Hlohovec, Chorv, Nová Ves a Poštovná; v župě XIV. k Hlučínsku; ve XXI. župě Těšín nebyly volby vypsány pro celé soudní okresy Bílsko, Bohumín, Fryštát, Jablunkov, Skočov, Strumeň a Těšín. Volby se v této oblasti konaly jen ve 28 obcích (z 35) soudního okresu frýdeckého a v obci Heřmanice ze soudního okresu Slezská Ostrava. ...

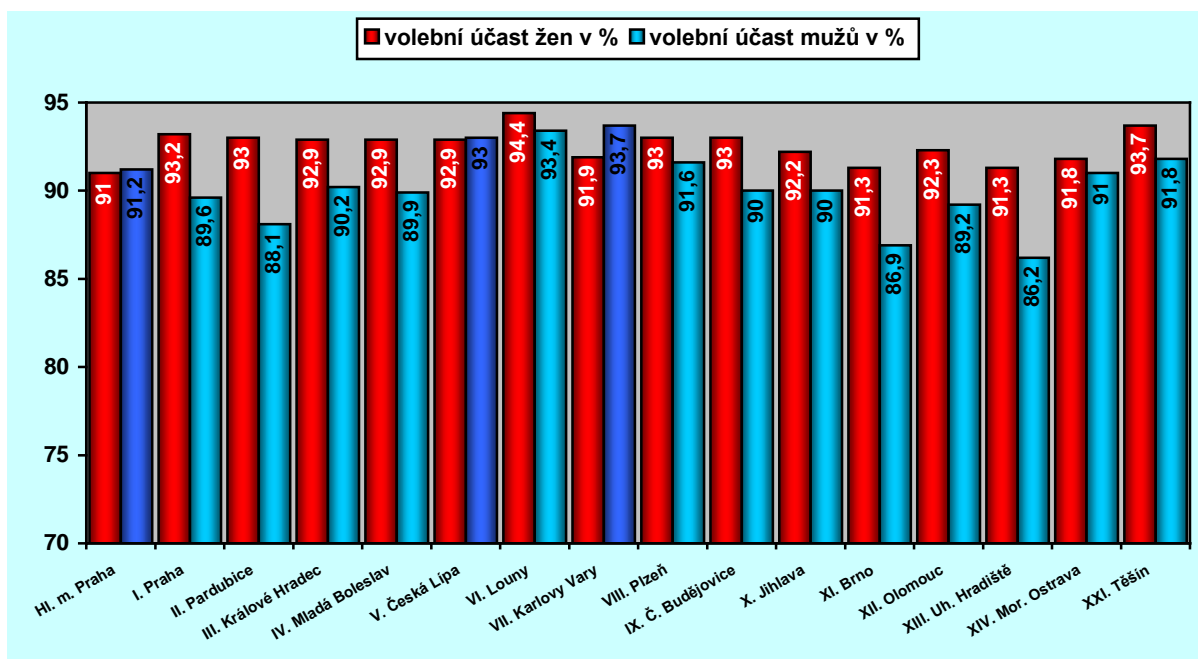
⁷⁰ *Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev*, s. 140-141 (tabulky).

Volební účast žen byla vyšší nebo identická s jejich statistickým průměrem 92,5 % v devíti župách, ve třech župách: III. Hradec Králové, IV. Mladá Boleslav a V. Česká Lípa jej shodně překročila o 0,4 %. Nejnižší, 91% účast žen ve volbách byla v župě HI. město Praha, nejvyšší 94,4 % v župě VI. Louny. Volební účast mužů byla vyšší než jejich statistický průměr 90,4 % v sedmi župách. Nejnižší, 86,2% účast mužů ve volbách, vykazovala župa XIII. Uherské Hradiště a nejvyšší, 93,7% župa VII. Karlovy Vary (graf č. 2).

Ve volební účasti žen a mužů v jednotlivých župách nejsou započtení voliči z těch obcí, kde volby proběhly bez hlasování – podle § 27 Řádu volení do obcí. Z celkového počtu 4 136 902 aktivních voličů, kteří se měli dostavit k volebním urnám bylo 2 257 774 žen a 1 879 128 mužů. Voleb se dohromady účastnilo 3 787 836 voličů – při volební povinnosti! – 91,6 % oprávněných voličů. Podrobný přehled o účasti žen ve volbách do obcí v jednotlivých volebních župách uvádí tab. č. 1 (viz příloha), statistický přehled podle zemí tab. č. 2 (viz příloha).

Graf č. 2: Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – přehled volební účasti v župách.

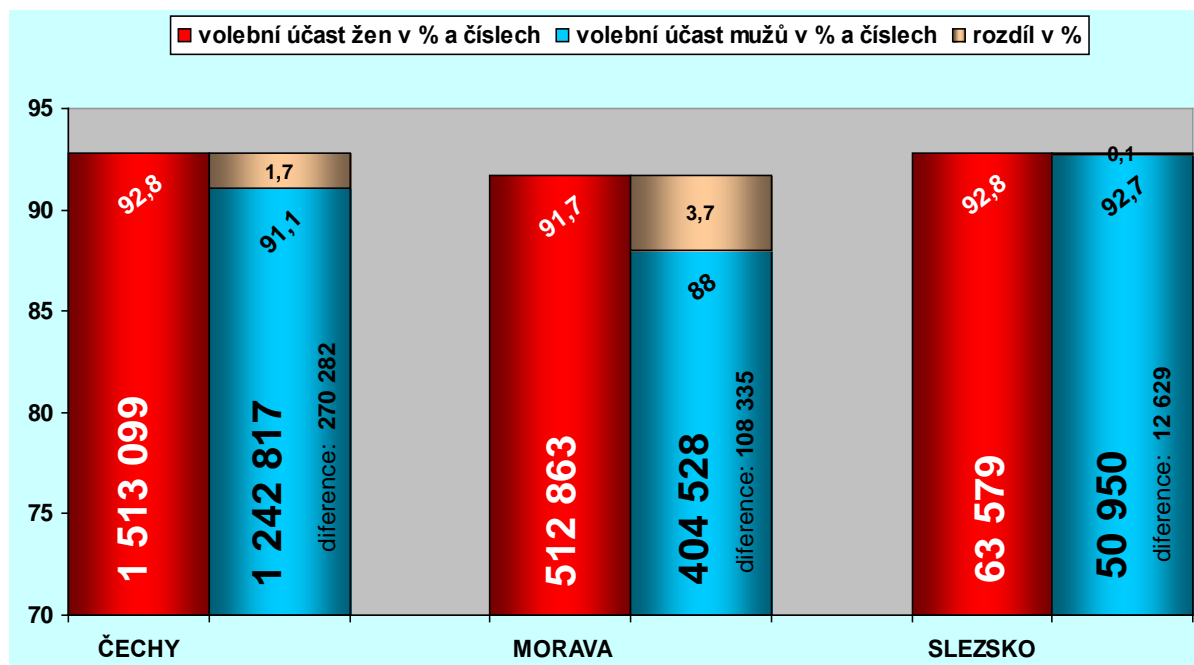
Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev*, s. 38 (textová část), s. 140-141 (tabulky).

Legenda: tmavě modře zbarvený sloupec – župa s převahou mužů.

Převaha žen nad muži, početní i procentuální, je zřetelná i při porovnání jejich účasti ve volbách podle jednotlivých zemí. V tomhle směru je nutné upozornit na skutečnost, že pouze v zemi moravské byla volební účast žen a mužů nižší než jejich statistické průměry tj. u žen voliček k dosažení volební účasti 92,5 % chybělo 0,8 % a u mužů voličů, kde byla volební

účast 90,4 % dokonce 2,4 %. Největší, 3,7% rozdíl v účasti žen a mužů ve volbách byl v zemi moravské a nejmenší, pouze 0,1% v zemi slezské (graf č. 3).

Graf č. 3: Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – přehled volební účasti dle zemí.

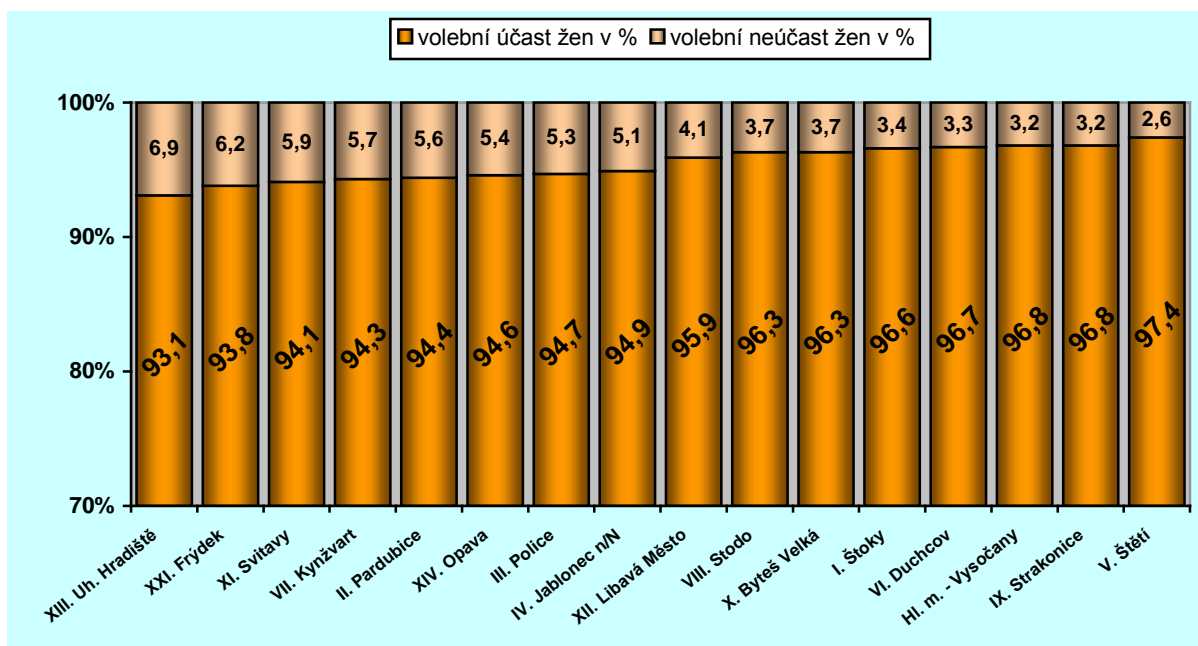

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev, s. 140-141 (tabulky).

V komunálních volbách přišlo k volebním urnám, jak už bylo uvedeno, 91,6 % oprávněných voličů. Při porovnání jejich účasti dle zemí, byla nejvyšší účast dosažena voliči ze země slezské 92,8 %, pak voliči ze země české 92 % a nejnižší volební účast byla zaznamenána v zemi moravské 90 % tj. 1,6 % pod statistickým průměrem. Podrobný přehled o účasti žen ve volbách do obcí dle zemí uvádí tab. č. 2 (viz příloha).

Porovnání soudních okresů s nejvyšší volební účastí žen z jednotlivých žup ukázalo, že ve všech sledovaných okresech byla volební účast žen vyšší než byl jejich statistický průměr 92,5 % a pohybovala se v rozmezí 93,1 % - 97,4 %. „Nejnižší“ volební účast žen, i když o 0,6 % vyšší než republikový průměr, vykazoval soudní okres Uherské Hradiště z XIII. župy stejnojmenného názvu. Nejvyšší volební účast žen, která převyšovala statistický průměr o 4,9 %, vykazoval soudní okres Štětí z župy V. Česká Lípa. Rozdíl mezi prvním a posledním ze sledovaných soudních okresů byl 4,3 % (graf č. 4).

Graf č. 4: Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – župa / soudní okres s nejvyšší účastí žen ve volbách (řazeno vzestupně).

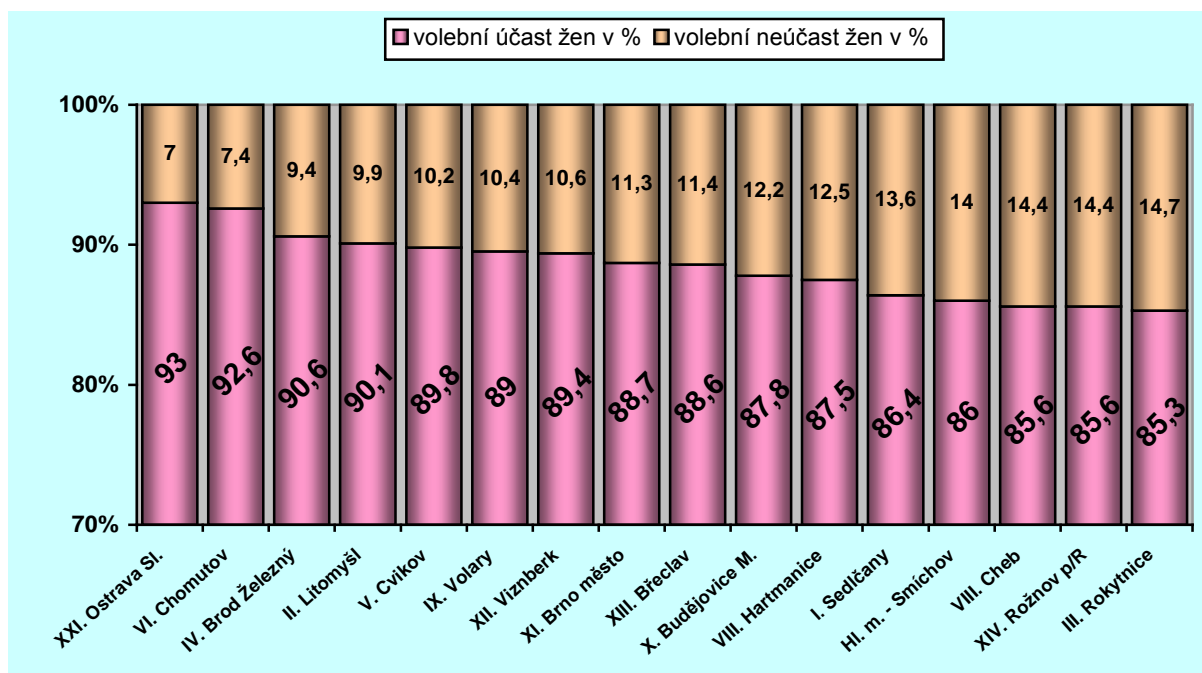

Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev*, s. 127-141 (tabulky).

Legenda: I. – XXI. župa, z které je soudní okres s nejvyšší volební účastí žen.

Porovnáním soudních okresů s nejnižší volební účastí žen z jednotlivých žup bylo zjištěno, že ve dvou soudních okresech překročila nejnižší volební účast žen statistický průměr 92,5 %: v okrese Ostrava Slezská z XXI. župy Těšín o 0,5 % a v okrese Chomutov ze VI. župy Louny o 0,1 %. Skutečně nejnižší účast žen ve volbách, 85,3 % byla v soudním okres Rokytnice ze III. župy Hradec Králové, která byla 7,2 % pod statistickým průměrem. Volební účast žen v soudních okresech s nejnižší účastí žen ve volbách se tak pohybovala v rozmezí od 93 % - do 85,3 %. Rozdíl mezi prvním a posledním za sledovaných okresů byl 7,7 % (graf č. 5).

Graf č. 5: Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – župa / soudní okres s nejnižší účastí žen ve volbách (řazeno sestupně).

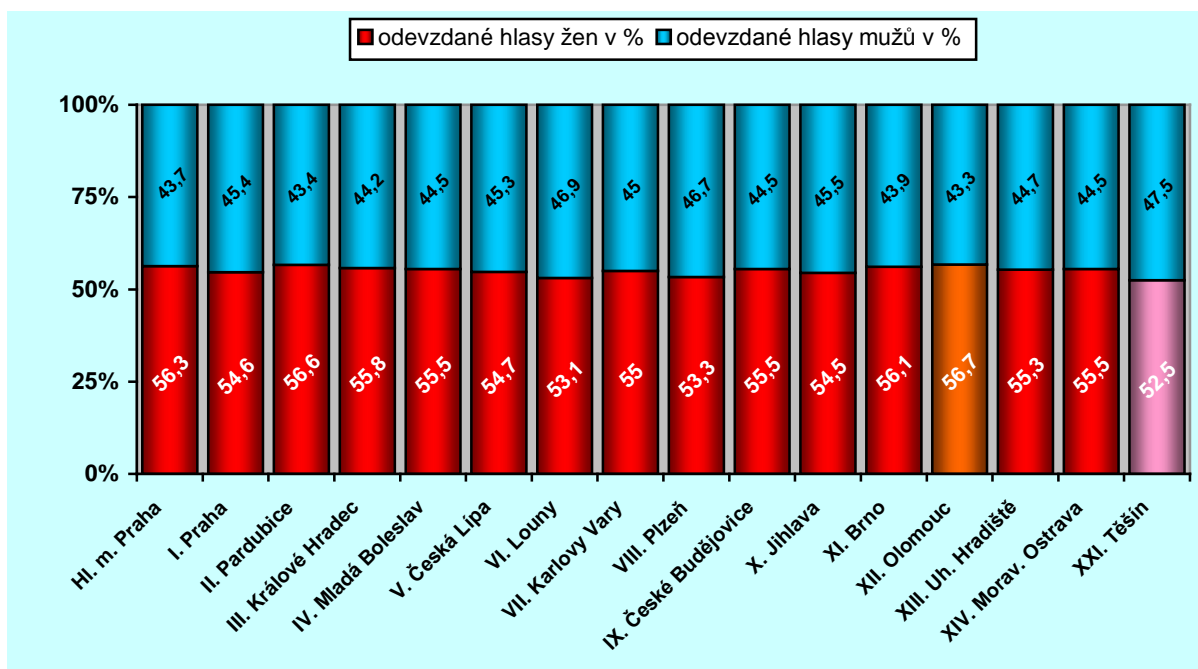

Zdroj: Československá statistika - svazek I. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev, s. 127-141 (tabulky).

Legenda: I. – XXI. župa, ze které je soudní okres s nejnižší volební účastí žen.

Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči při volbách do obcí odpovídalo i procentuální rozdělení odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 55,2 % hlasů žen a pouze 44,8 % hlasů mužů. V sedmi župách: I. Praha, V. Česká Lípa, VI. Louny, VII. Karlovy Vary, VIII. Plzeň, X. Jihlava, XXI. Těšín se ženám nepodařilo dosáhnout v poměrné volební účasti jejich statistického průměru 55,2 %, ve třech župách: IV. Mladá Boleslav, IX. České Budějovice, XIV. Moravská Ostrava jej překročily shodně o 0,3 %. Nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících tj. 56,7 % dosáhly ženy XI. župy olomoucké, nejnižší 52,5 %, avšak identické se statistickým průměrem, dosáhly ženy XXI. župy těšínské. Celkový rozdíl mezi župou s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů činil 4,2 % (graf č. 6).

Graf č. 6: Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – poměr účasti žen a mužů ve volbách dle žup.

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev, s. 140-141 (tabulky).

Legenda: růžově zbarvený sloupec – župa, ve které ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů ve volbách; oranžově zbarvený sloupec – župa, ve které ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů ve volbách.

V rámci jednotlivých zemí dosáhly ve volbách do obcí nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravy 55,9 %, statistický průměr 55,2 % překročily o 0,7 %, za nimi následovaly ženy ze Slezska 55,5 %, celkový volební průměr překročily o 0,3 % a nejnižší proporcionality v účasti žen a mužů ve volbách dosáhly ženy z Čech 54,9 %, tj. jejich volební účast byla o 0,3 % nižší, než statistický průměr⁷¹.

Ve 4 405 obcích, kde se dle § 27 Řádu volení do obcí republiky⁷² uskutečnily volby bez hlasování a voliči – muži i ženy – v nich uplatnili své pasivní volební právo, byla převaha žen také zratelná. Z celkového počtu 915 282 voličů žen voliček bylo 490 200 tj. 53,6 %, voličů mužů 425 082 (o 65 118 méně než žen) tj. 46,4 %⁷³.

⁷¹ Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev, s. 140-141.

⁷² Zákon č. 275/1919 Sb. z. a n. ČSR § 27. V obcích, kde jest přihlášena jen jedna kandidátní listina, nebo kde několika skupinami dohromady navrženo bylo pouze tolik kandidátů, kolik členů zastupitelstva má býti voleno, prohlásí místní komise bez volby za zvolené všechny kandidáty, kteří byli navrženi. In: Československá statistika – svazek 1., s. 32 (textová část).

⁷³ Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev, s. 140-141.

Jako volební perličku uvádí statistická zpráva situaci v obci Loučky, ze soudního okresu Roudnice, v VI. župě lounské, kde byli do voličských seznamů zapsáni pouze muži, a také volili pouze muži; proti voličským seznamům nebylo námitek⁷⁴. Nezmiňuje přitom, že by k něčemu obdobnému došlo v jiné obci ze strany žen.

V obecních volbách kandidovalo 14 volebních skupin československých, devět volebních skupin německých, dvě židovské a jedna volební skupina polské národnosti - celkový počet tak dosáhl čísla 26. Ve všech 6 365 obcích v nichž byly volby provedeny hlasováním, bylo podáno celkem 16 675 kandidátních listin: v Čechách 11 855, na Moravě a ve Slezsku 4 820. V průměru tak připadly na obec minimálně 2 - 3 kandidátní listiny. Z velkých českých politických stran podala největší počet kandidátních listin Republikánská strana československého venkova 3 863, Československá sociálně-demokratická strana dělnická 3 037, Československá strana lidová 1 649, Československá strana socialistická 1 495 a Československá národní demokracie 544, celkem 10 588 čili 79,8 % kandidátních listin; zbytek 2 682 podaly ostatní české volební skupiny. Z německých politických stran bylo možné, vzhledem k roztříštěnější voličské základně, rozlišit (jak uvádí statistika) pouze, Německou sociálně-demokratickou stranu dělnickou, která podala celkem 1 239 kandidátních listin, zbytek 2 112 čili 63 % podaly ostatní německé volební skupiny⁷⁵.

Vítězem komunálních voleb a nejsilnější stranou v zemi se stala Československá sociálně demokratická strana dělnická, v pořadí druhá skončila Československá strana socialistická, za ní následovala Republikánská strana československého venkova, na čtvrtém místě se umístila Československá strana lidová a teprve na páté pozici skončila strana ministerského předsedy JUDr. K. Kramáře, Československá národní demokracie, pro kterou byl tento výsledek značně frustrující⁷⁶. Nenaplnily se tak (ne)vyslovované obavy některých politických skeptiků z toho, že ženy budou volit zpátečnický, dnes bychom řekli konzervativně, a posílí tak svým hlasováním klerikalismus v mladé republice - především na venkově⁷⁷. V tomhle ohledu lze spíš mluvit o tom, vyjádřeno jazykem prvorepublikových politiků, že ženy volily neobyčejně

---

⁷⁴ Československá statistika - svazek 1. Všeobecné volby do obecních zastupitelstev, s. 33 (textová část).

⁷⁵ Tamtéž, s. 39 (textová část).

⁷⁶ KÁRNÍK, Zdeněk.: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 71-72.

⁷⁷ JOACHIM, Václav.: *K reformě obecního řádu volebního*, Praha, Národní Listy 1913, s. 10-11. ...Zájem žen na životě obecním je stejný jako u mužů, ...Stínem jest arci, že by v mnohých obcích, zejména na venkově, volební právo žen do obcí posílilo klerikalismus; ... HAJN, Alois: *Za politická práva žen*. Osvěta lidu 1907. In: *Ženská otázka v letech 1900-1920*. Praha 1939, s. 43-45. ... stanovisko, které zaujímá většina mužů proti občanské a politické rovnoprávnosti žen: „Nebyl bych proti hlasovacímu právu žen, kdybych věděl, že ho dovedou dobře užívat ve prospěch pokroku; ale zatím je jisto, že velká většina žen ve své neuvědomělosti a nesamostatnosti stala by se jen nástrojem v rukou kléru a reakce vůbec.“...

pokrokově a svou pokrokovostí překvapily. Rovněž lze konstatovat, že volební součinnost žen a mužů rozhodla o demokratickém směru ve vývoji Československé republiky.

Závěrem je možné usuzovat z analýzy a interpretace zjištěných dat, že politickou emancipaci žen považovaly jednotlivé politické strany v Československu za věc samozřejmou a nevyhnutnou pro další fungování demokracie, proto se i přiznání hlasovacího práva ženám při schvalování Řádu volení do obcí obešlo bez zbytečných obstrukcí. Samotné ženy voličky pak v maximální možné míře využily svého aktivního volebního práva, jak je evidentní z předložených grafických i tabulkových přehledů, a svou občanskou povinnost splnily tak, jak se od nich očekávalo. Změny na politické scéně, které volební výsledky přinesly, ale nelze v tomhle směru jednoznačně přisuzovat pouze ženám.

3 PRVNÍ VOLBY DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČSR V DUBNU 1920

3.1 Zahraniční a vnitropolitická situace v Československu (1919-1920)

Československá sociálně demokratická strana dělnická, strana s radikálními socializačními tendencemi, se stala po červnových komunálních volbách oficiálním reprezentantem československého národa. V souvislosti s tímto volebním výsledkem podala vláda všenárodní jednoty v čele s národně demokratickým premiérem JUDr. K. Kramářem demisi (usnesením ministerské rady ze dne 4. července 1919 byla hlavě státu předložena ústně), kterou prezident republiky přijal 8. července. V uvedený den T. G. Masaryk rovněž jmenoval novou vládu v čele se sociálně demokratickým ministerským předsedou V. Tusarem⁷⁸. Ustanovena vláda tzv. rudozelené koalice svým složením korespondovala s vůlí voličstva projevenou v komunálních volbách. Představovala svazek levicové sociální demokracie, strany národně socialistické a pravicové agrární strany (za účasti zástupců Slovenského klubu), avšak bez opoziční národní demokracie a strany lidové. Hlavním úkolem levostředé Tusarovy vlády bylo co nejdříve koncipovat definitivní podobu Ústavy ČSR, jejíž přijetí by ukončilo tzv. druhé ústavní provizorium (trvalo od listopadu 1918) a vedlo k vypsání voleb do Národního shromáždění. V neposlední řadě pak měla s konečnou platností ratifikovat mezinárodní mírové dohody v Paříži, týkající se nejen unifikace hranic československého území⁷⁹. Na situaci v Československé republice - před a po komunálních volbách - reagoval ve svém druhém poselství, předneseném v den prvního výročí československé samostatnosti, také

---

⁷⁸ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/062schuz/s062001.htm> [cit. 16. 8.2015].

⁷⁹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 71-74, 77; *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 53-54.

prezident republiky T. G. Masaryk. V něm analyzoval i nastínil kroky, které vláda podnikla a v blízké budoucnosti bude muset podniknout pro stabilizaci demokracie v Československu. V tomhle ohledu důraz kladl na mravnost, socializaci, sociální i národnostní politiku státu⁸⁰.

Vnitropolitická situace v Československu na přelomu roku 1919 a 1920 byla poznamenaná počínajícím územním separatismem prosazovaným Slovenskou lidovou stranou⁸¹ a vzestupným radikalismem nově ustavených německých národních stran: Deutsche Nationalpartei⁸² a Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei⁸³, jenž stály na pozicích negativismu, odmítaly vznik ČSR i spolupráci s československou vládou. Nadto rostlo napětí ve vládní koalici z důvodu mocenských snah radikální marxistické levice Československé sociálně demokratické strany dělnické⁸⁴. V této značně vypjaté situaci se ve dnech 27. – 29. února projednávala v revolučním Národním shromáždění (bez účasti zástupců minorit) předloha Ústavní listiny Československé republiky. V dvoudenní polemice k tomuto zákonu (i komplexu dalších pěti s ním souvisejících) vystoupilo napříč politickým spektrem celkem 20 diskutujících, z toho pouze jediná žena, posl. Landová-Štychová z Československé strany socialistické. Ve srovnání s debatou o Řádu volení do obcí ČSR, zůstala zde otázka volebního práva žen téměř netknutá a byla zmiňovaná jenom okrajově ve vystoupení posl. JUDr. T. Bartoška z Československé strany socialistické a prof. O. Srdínka z Republikánské strany československého venkova. První z uvedených řečníků oficiálně zpochybnil existující stanovisko Československé národní demokracie k ženám, když promluvil o nenadálém sporu, který přivedili její zástupci v ústavním výboru potom, co při projednávání § 106 ústavy prohlásili, že Ústavní listinou nelze odstranit to, co je přírodou uzákoněno a petrifikováno, tj. nerovnost mezi lidmi a zejména mezi obojími pohlavími⁸⁵. Paradoxem je, že v průběhu následné diskuse k předloze Ústavní listiny ČSR nikdo z členů poslaneckého klubu národní demokracie tuto informaci nijakým způsobem nedementoval. Reagovala na ní pouze kolegyně posl. JUDr. T. Bartoška, posl. L. Landová-Štychová, která ve svém projevu poukazovala na staletí přetrvávající absurdní názory (většiny) mužů na ženu, a rovněž konfrontovala postoje některých představitelů stran socialistických a nesocialistických k otázce zrovnoprávnění žen. Za pseudovědecké označila názory obhájců tzv. vědeckých

---

⁸⁰ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 101-111.

⁸¹ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 77-80.

⁸² VYKOUPILO, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 16-17, 139.

⁸³ Tamtéž, s. 16-17, 139-140.

⁸⁴ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 65-70.

⁸⁵ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125021.htm> [cit. 16. 8. 2015]; BROKLOVÁ, Eva: *První československá ústava. Diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920*. Praha 1992, s. 49-51.

důkazů o méněcennosti žen a velice rezolutně je odmítla⁸⁶. Republikánský posl. prof. O. Srdínko se ve svém vystoupení vrátil k ženské otázce, když upozorňoval, že po občanské emancipaci žen bude nutné provést rovněž sociální integraci žen, jenž bude ku prospěchu celého národa⁸⁷.

Celá parlamentní rozprava o podobě budoucí Ústavy ČSR se nesla především ve znamení pranýřování poměrného volebního systému pro volby do Národního shromáždění. Jeden z největší (nejen) opozičních kritiků, předseda Československé národní demokracie JUDr. K. Kramář v debatě o předloze příští konstituce otevřeně prohlásil, že nová ústava není ústavou demokratickou, nýbrž ústavou stranické autokracie, což se jednoznačně projevuje v instituci vázaných kandidátních listin. Upozorňoval přitom na přímé důsledky systému poměrného zastoupení v praxi: poslanec přestane být důvěrníkem voličstva a stane se důvěrníkem strany; mandát bude náležet politické straně, která jej bude propůjčovat svému zvolenému a naprosto loajálnímu zástupci, co bude mít za následek, že z členů parlamentu se stanou výkonné orgány stran bez vlastní vůle tj. slepé nástroje vedení politických stran; vytvoří se prostor ke vzniku oligokracie ve stranických sekretariátech; státní legislativa bude vycházet z vůle politických stran a ne z vůle lidu; voliči, svobodní občane, budou degradováni na „voting cattle - hlasovací stádo“ pasivně vhazující hlasovací lístky do volebních urn, protože si budou vědomi toho, že svým hlasováním nemůžou skoro nic ovlivnit⁸⁸. Tato, dalo by se říct, nadčasová kritika systému přísně vázaných kandidátních listin však nebyla parlamentními stranami dostatečně akceptována a v konečném důsledku vyvolala u stranických špiček spíš protichůdnou reakci. Lze se rovněž domnívat, že stranické sekretariáty nepřímou „inspirovala“ k tomu, jak v budoucnu docílit vlivu na státní politiku a členy jejich aparátů „instruovala“ k tomu, jak se v politice prosadit a udržet. Voličstvo, pokud by dostalo prostor vyjádřit svůj názor k přednesené kritice, patrně by se, dle chápání závažnosti volebního aktu, rozdělilo do dvou táborů. První skupina voličů – především zástupci střední společenské vrstvy, by pravděpodobně protestovala proti zavedení systému poměrného zastoupení, protože by si byla vědomá toho, že systém vázaných kandidátních listin nejen degraduje její intelektuální a politickou vyspělost, ale nedává jí ani prostor angažovat se v parlamentní politice. Druhá

---

⁸⁶ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/126schuz/s126009.htm> [cit. 16. 8. 2015].

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/126schuz/s126010.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁸⁷ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/126schuz/s126020.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁸⁸ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125012.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125013.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125014.htm> [cit. 16. 8. 2015].

skupina voličů – pracující lid, by se patrně (i vzhledem ke svým každodenním existenčním problémům) otázkou voleb (moc) nezabývala a pokud ano, tak z důvodu, aby ve volbách podpořila politickou stranu, která bude hájit její stavovské zájmy, co v konečném důsledku deklaruje i vítězství Československé sociálně demokratické strany dělnické v červnových obecních volbách roku 1919. Posl. JUDr. K. Kramář ve svém vystoupení rovněž proklamoval, že ústava, která před svobodou individua upřednostňuje partokracii, nemůže mít v demokratické společnosti dlouhého trvání.

Ústavní listinu Československé republiky schválilo revoluční Národní shromáždění 29. února 1920 (nahradila prozatímní ústavu ze 13. listopadu 1918), publikována byla ve Sbírce zákonů a nařízení Československého státu dne 6. března 1920 jako Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n.⁸⁹. Její přijetí dovršilo uspořádání ústavních poměrů v Československu. Svou koncepcí představovala kompromis corpus delicti mezi politickými stranami, vládou a opozicí i mezi národem československým a minoritami žijícími na našem území. V této souvislosti je nutné podotknout, že prognóza posl. JUDr. K. Kramáře, ohledně krátkodobého trvání nové nedemokratické konstituce se nenaplnila. Únorová ústava platila (doplněná několika dalšími ústavními zákony) po celou dobu existence První republiky, až do vydání Zmocňovacího zákona, který Národní shromáždění schválilo 14. prosince 1938 jako Zákon č. 330/1938 Sbírky z. a n. Československého státu⁹⁰. Z těsnopiseckých zpráv ze zasedání Revolučního Národního shromáždění ve dnech 27.-29. února 1920 je evidentní, že účast poslankyň na jednáních o Ústavě ČSR byla stoprocentní⁹¹.

Dne 7. března 1920, den po vyhlášení zákonů z 29. února, vypsalo ministerstvo vnitra první volby do dvoukomorové zákonodárny Národního shromáždění. Volby měly být provedeny na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného práva hlasovacího při uplatnění poměrného volebního systému, jenž byl legalizován v červnových komunálních volbách⁹².

V uvedený březnový den nepřímo inicioval předvolební zápas politických stran také prezident T. G. Masaryk, když v rozhovoru s předsedou parlamentu F. Tomáškem (který navštívil hlavu státu u příležitosti jeho životního jubilea), přednesl své třetí poselství prezidenta republiky.

---

⁸⁹ VYKOUPILO, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 643.

⁹⁰ ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha 1996, s. 343; Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920. In: <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/157schuz/obsah.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁹¹ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s125001.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/125schuz/s126036.htm> [cit. 16. 8. 2015].

⁹² *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 123; *Ústava republiky Československé*. Praha 1932, s. 9; Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n. kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny; Zákon č. 124/1920 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu.

V něm sděloval své stanovisko k poválečným problémům Československé republiky i světové politiky, s optimismem mluvil o přijaté Únorové ústavě a blížících se parlamentních volbách, přičemž apeloval na voliče, aby prokázali svou politickou vzdělanost a zvolili „... poslance, kteří dovedou dělat tu politiku evropskou a světovou.“⁹³

3.2 Volební agitace žen v tisku politických stran

Gradující volební agitace politických stran a sdružení vrcholila na přelomu měsíce března a dubna, kdy stranické sekretariáty těchto kandidujících subjektů uveřejňovaly v tisku svá volební prohlášení. Prostřednictvím nich sdělovaly veřejnosti své programatické stanovisko k událostem válečným a zvláště poválečným, svůj postoj k formujícímu se československému státu i úkolům, které bude nutné zvládnout při jeho konsolidaci⁹⁴. Definovaly v nich rovněž svůj (ne) existující vztah k ženám a ženské otázce. Vzhledem k tomu, že se jednalo od ukončení války de facto o první volební programy obnověných a formujících se politických stran v Československu, bylo možné očekávat, že své ženské stranické základně i dalším potencionálním voličkám předloží a poskytnou konkrétní informace o tom, co pro ně a ve spolupráci s nimi chtějí v novém volebním období udělat. Tyto představy se ale ukázaly jako naprosto liché.

Nejmarkantněji se ve svém programovém prohlášení zabýval ženskou otázkou Výkonný výbor Republikánské strany československého venkova, který vydal společný manifest s Domovinou domkařů, maloročníků, živnostníků a zemědělských dělníků. V stati nazvané: „Neporovnatelné vlastnosti a úkoly venkovské ženy“ poukazoval na dějinnou úlohu selské venkovské ženy v životě české společnosti, rekapituloval a pozitivně hodnotil její zásluhy o republiku, které označil za nesrovnatelné se zásluhami žen z jiných společenských vrstev. Ve volbách strana spoléhala na historii prověřené politické uvědomění československých žen venkovských, jenž si nevyžadovalo volební agitace a stalo se dostatečnou zárukou pro jejich aktivní účast ve volebním hlasování. Po volbách strana ženám v manifestu nestanovovala žádné úkoly, rovněž nspecifikovala ty svoje ve vztahu k nim. Politické zrovnoprávnění žen, dle uvedeného, považovala za dovršení jejich dosavadní činnosti a naplnění ženských emancipačních snah⁹⁵.

Druhou politickou stranou, která se rovněž pouze částečně zabývala problematikou žen, byl Německý svaz zemědělců, který ve svém volebním prohlášení apeloval na venkovský,

---

⁹³ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 111-118.

⁹⁴ Tamtéž, s. 124.

⁹⁵ Tamtéž, s. 147-158.

německy mluvící lid v Československu, zejména na ženy. Zdůrazňoval nezastupitelnost německých žen a dívek u volebních urn, jež svými hlasovacími lístky rozhodnou o tom, zda strana bude nebo nebude mít své zástupce v parlamentu Republiky československé. V programovém prohlášení říšský výbor nekonkretizoval svoji povolební práci pro ženy a neuvedl ani, že by po volbách od svých žen něco požadoval, či očekával. Splněním voličské povinnosti, jak se zdá, se měl život emancipované ženy vrátit zpět do normálu⁹⁶.

Další kandidující politické subjekty věnovaly ženám ve svých volebních provoláních ještě méně pozornosti než Republikánská strana čsl. venkova a Svaz německých zemědělců. Lze se proto domnívat, že i když těmto stranám nebyla ženská otázka tak úplně cizí a s ženami ve volbách počítaly, jako kdyby nechtěly, neměly nebo dokonce nevěděly co jim v povolebním období nabídnout, protože získáním emancipace, byly požadavky žen naplněny – ženy dosáhly svého cíle. Výkonný výbor Československé sociálně demokratické strany dělnické snad i proto ve svém několika stránkovém manifestu kromě úvodního oslovení „Soudruzi a soudružky!“ a závěrečného „Mužové a ženy práce!“ promlouval ke své ženské voličské základně i dalším potenciálním voličkám jedinou větou: „Všichni věříme, že součinnost žen bude požehnáním republiky.“⁹⁷ Manifest Československé strany socialistické, který začínal úvodním: „Lidé československý! Mužům i ženám práce, ...“ a informoval voliče o úkolech strany v blízké budoucnosti, ve vztahu k ženám si kladl za cíl doplnit jejich politickou a sociální rovnost s mužem o rovnost kulturní. Volební provolání končilo výzvou k voličkám a voličům, aby svým hlasováním rozhodli, zda strana uvede nebo neuvede svá předsevzetí v život⁹⁸. Volební prohlášení Československé národní demokracie spojené s agrární opozicí promlouvalo k „Národu československému!“, kterému předkládalo svoje návrhy na řešení problémů konsolidujícího se československého státu. Ve směru k ženám, pouze v jeho závěru, bylo vyjádřeno přesvědčení, že ženy „půjdou i při těchto všeobecných volbách za hlasem svého srdce a rozmnoží šiky těch, kdož zachraňují republiku.“⁹⁹ Předsednictvo Slovenskej národnej a roľníckej strany ve svém programovém dokumentu své voliče ani jednou oficiálně

---

⁹⁶ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 165-169.

... Nejen všichni muži a ženy, nýbrž, zvláště všechny voličky venkovského lidu musí vykonati své volební právo, neboť právě na ženách venkovského lidu bude záležeti rozhodnutí, žádná nesmí scházeti. ...Německý venkovský lide, muži a ženy, v den voleb dokážete činem svou německou národní vůli! ...Voláme k celému německému venkovskému lidu, k mužům a ženám, k mladíkům i dívkám: Čile k dílu! ...Zvláště vy, ženy a dívky, pospěšte v den voleb v sevřených řadách k urnám, neboť vy rozhodnete! ...A nyní do volebního boje! ...Vyjděte ženy, dívky a mládenci!...

⁹⁷ *Manifest Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Právo lidu, č. 75, 28. 3. 1920, s. 1-3; *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 127-134.

⁹⁸ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 138-141.

⁹⁹ Tamtéž, s. 141-147.

neoslovilo a ve vztahu k ženám pouze uvádělo, že považuje za správné přiznání hlasovacího práva také ženám¹⁰⁰.

Politických stran, které ve svých volební manifestech „emancipovaly“ ženy pouze formálním oslovením v úvodu a případně i na konci svého programového prohlášení nebo ženy úplně opomenuly, byla většina. Ke zmiňovaným stranám patřily: Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská, Československá strana lidová, Socialistická strana československého lidu pracujících, Německá sociálně-demokratická strana v Československu, Německá národně socialistická strana dělnická, Německá demokratická strana svobody, Maďarská a německá sociálně demokratická strana - vydaly společné prohlášení¹⁰¹.

Volební svolání nevydala, ale pouze prostřednictvím letáků informovala voliče o svém programu Maďarsko-německá křesťansko-sociální strana na Slovensku¹⁰².

Z uveřejněných manifestů a v nich uvedených přístupů politických stran k ženské otázce je možné usuzovat, že stranické aparáty po volbách neplánovaly žádnou spolupráci s ženami. Prostřednictvím programových prohlášení jim naopak dávaly nepřímo na vědomí, že v povolební československé společnosti jejich politická emancipace nebude tak snadná, jak snadné bylo její přiznání. I přes všechny zmiňované skutečnosti, přece jenom dostupné programové dokumenty kandidujících subjektů vykazovaly ve vztahu k ženám alespoň jeden společný pozitivní záměr - náležité zaopatření vdov a sirotků po padlých ve válce.

Politické strany První Československé republiky, které se formovaly či vznikaly na základech novodobé ústavnosti a moderní demokracie, se snažily prostřednictvím politického boje, jenž patří k podstatě stranictví, zabezpečit si v konsolidujícím se státě rozhodující vliv ve vládě a správě státu¹⁰³. Jejich mocenské volební zápasy probíhaly v duchu zachování pravidel fair play, za co nesly odpovědnost jak stranické špičky kandidujících politických subjektů, tak v neposlední řadě jejich stranický tisk, který víceméně pravdivě informoval veřejnost o situaci na domácí politické scéně. Podle toho, jakou pozornost věnovaly politické strany ženám při koncipování svých volebních manifestů, bylo možné očekávat, že přinejmenším stejné pozornosti se jim dostane i v mediální předvolební agitaci, která trvala od 7. března - do 18.

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 158-162.

¹⁰¹ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 124-127, 135-138, 163-165, 169-188.

¹⁰² Tamtéž, s.188.

¹⁰³ HAJN, Alois: *O českých stranách politických*. Praha 1921, s. 3-6.

dubna pro poslaneckou sněmovnu, o týden déle pro senát. Do dolní komory parlamentu kandidovalo celkem 22 politických stran a sdružení, do senátu o pět méně¹⁰⁴.

Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD), která vznikla transformací a změnou názvu Československé sociálně demokratické strany dělnické, se stala po vítězných obecních volbách v červnu 1919 nejsilnější stranou v zemi. Do prvních poválečných parlamentních voleb vstupovala za předsednictví V. Tusara jako strana jednotná, přestože vnitřně, vzhledem k formující a prosazující se marxistické levici v čele s JUDr. B. Šmeralem, byla ideově rozdělena. Programaticky stála na pozicích parlamentní demokracie a demokratického socialismu, hájila sociální zájmy dělnictva a pracujícího lid, prosazovala pokrokové sociální zákonodárství. Ústředním tiskovým orgánem strany byl pražský deník Právo lidu a Večerník Práva lidu, jejichž šéfredaktorem byl posl. J. Stivín. Na Slovensku sociálně demokratický deník zastupovaly bratislavské Robotnícke noviny, které redigoval pozdější senátor Fr. Zimák¹⁰⁵. Ženy měly svůj týdeník Ženské noviny, který vycházel od ledna 1919, jehož redaktorkou a následně šéfredaktorkou se stala posl. B. Karpíšková¹⁰⁶. Volební manifest strany byl vydán tiskem 28. března 1920¹⁰⁷.

Den po zahájení volební kampaně uveřejnil Večerník Práva lidu na svých stránkách článek pod názvem „Do voleb!“, v němž upozorňoval své čtenáře na dodržování zákonných předpisů týkajících se voleb a vyzýval příslušníky své strany – muže i ženy, aby v průběhu šestitýdenního volebního boje věnovali se výhradně volební agitaci, která straně zaručí volební vítězství a jejím nepřátelům zabrání, aby mohli pracovat proti ní¹⁰⁸. O politickém uvědomění žen dělnických i jejich aktivní účasti na veřejném životě severočeského regionu informoval čtenáře článek „Ženy v našem hnutí“, jehož autor v něm vyjádřil přesvědčení, že uvědomělé ženy socialistky nepodlehnu vlivu klerikalismu a budou i v parlamentních volbách hlasovat stejně pokrokově - protiklerikálně a v zájmu strany sociálně demokratické,

---

¹⁰⁴ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928, s. 123-124.

¹⁰⁵ KUKLÍK, Jan: *Československá sociálně demokratická strana dělnická*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. 1. díl: období 1861-1938*. Brno 2005, s. 683-701. (Dále jen MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl.). HAJN, Alois.: *O českých stranách politických*. Praha 1921, s. 27-32; *Československé dějiny v datech*. Praha 1986, s. 324.

¹⁰⁶ *Česká retrospektivní bibliografie*. Řada I. Noviny 2. díl. Noviny České republiky 1919-1945 (CERBI N2). Brno, Sdružení knihoven ČR 2004, s. 440-441; Encyklopedie ČSSD: Karpíšková Božena (Betty) – Historie ČSSD. In: <http://www.historiecssd.cz/k/karpiskova-bozena-betty/> [cit. 23. 9. 2015].

¹⁰⁷ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 127.

¹⁰⁸ *Do voleb!* Večerník Práva Lidu, č. 55, 8. 3. 1920, s. 1.

jak tomu bylo ve volbách komunálních¹⁰⁹. Zvláštní pozornost byla ve stranickém tisku sociálních demokratů věnovaná agitační práci nepřátel socialismu, především národním demokratům a lidovcům, jak je patrné i z příspěvku „Jak mluví vůdkyně „inteligentních“ žen“, ve kterém přinesl Večerník Práva lidu zprávu o vystoupení národně demokratické posl. E. Purkyňové na volební schůzi na Střelnici: „...„Očekávali jsme, že uslyšíme opravdovou dámu, ... objevila se tuctová agitátorka, nejvšednějšího rázu, nad kterou hodně vysoko stojí každá naše žena, mluvící na schůzích.“ Na vybraných citacích z její přednášky: „...Dělníci k vládě nejdou připraveni, nejsou vzdělaní, nemají schopnosti, aby vládli. ... Vítězství národní demokracie je podmínkou existence naší republiky. ...“ dostalo se čtenářům odpovědi na otázku, proč se prohlubuje antagonismus mezi sociálními a národními demokraty¹¹⁰. Když za několik dní na to Československá národní demokracie ve svém stranickém tisku psala o „nejsurovější štvani“ posl. B. Ecksteinové na voličské schůzi v Plzni a jejím „barbarským ztýráním“ národních demokratů, redakce Práva lidu tento článek nejen dementovala, ale také uvedla na pravou míru slovy: „Celá schůze byla svým průběhem ohromným fiaskem národních demokratů.“¹¹¹ Uvedené incidenty dokazují, že opoziční politické strany dovedly v rámci předvolebního boje zesměšňovat a znevažovat (nejen) ženské kandidátky, aby tak přesvědčily své voliče o svoji politické kompetentnosti, odpovědnosti i politických kvalitách. Necelý týden před volbami do poslanecké sněmovny napsal posl. J. Rouček do Pražského Pondělí pojednání „Klerikalism a ženy“, v němž rekapituloval nazírání katolické církve na důstojnost ženy od dob nejstarších - do dnů předvolebních, kdy její zástupci bez ostychu přicházejí k ženám a dožadují se jejich podpory v nastávajícím volebním zápase. Závěrečnou výzvou: „Ženy, uvažujte a jednejte!“ nabádal ženy k hlasování pro sociální demokracii, která se zasadila o jejich politickou emancipaci¹¹². Z pohledu (nejen) strany lidové byl tento článek zcela určitě vnímán jako nekorektní způsob vedení volebního boje, z pohledu strany sociálně demokratické patrně jako agitace pravdou pro volební vítězství socialismu.

Průběžně, po celou dobu předvolební kampaně, přinášel deník Právo lidu i jeho suplementy čtenářům informace o organizačním zabezpečení a realizaci voleb v rámci republiky¹¹³ i

---

¹⁰⁹ *Ženy v našem hnutí*. Večerník Práva Lidu, č. 70, 26. 3. 1920, s. 2. ...*Volby do Národního shromáždění zajisté dokážou, že česká žena dělnická je duševně rovnocenná mužům, a že minulé doby, kdy věřila úlisným slovům klerikálů. ...*

¹¹⁰ *Jak pracují a agitují nepřátelé socialismu: Jak mluví vůdkyně „inteligentních“ žen*. Večerník Práva lidu, č. 71, 28. 3. 1920, s. 2.

¹¹¹ *Fantazie nebo pyramidální lež*. Právo Lidu, č. 86, 11. 4. 1920, s. 9.

¹¹² *Jak pracují a agitují nepřátelé socialismu: Jak mluví vůdkyně „inteligentních žen“*. Večerník Práva lidu, č. 71, 28. 3. 1920, s. 2; ROUČEK, Jaroslav: *Klerikalism a ženy*. Pražské Pondělí, č. 15, 12. 4. 1920, s. 2.

¹¹³ *Jak se volí do poslanecké sněmovny?* Večerník Práva lidu, č. 56, 9. 3. 1920, s. 1; *Voličům a voličkám!* Pražské Pondělí, č. 14, 5. 4. 1920, s. 4; *Upozornění k volbám. Jak se bude volit!* Večerník Práva lidu, 87, 17. 4. 1920, s. 3.

strategii volebního boje ze strany sociální demokracie, která jej vede „volební pravdou a věcnou kritikou, která ovšem nemůže být než ostrá“¹¹⁴. V rubrikách: Volební ruch, Záležitosti strany a Naše projevy – byly voličům sdělovány náležitosti týkající se přípravy a průběhu volebních agitačních schůzí. V oddíle Různé zprávy byly zase uváděny zvěsti o tom, co se děje na volebních schůzích opozičních politických stran, především Československé strany národně demokratické.

Výzvy, které měly mobilizační ráz: „Agitujte pravdou pro socialism!“, „Ženy dělnické, vzhůru do zápasu volebního!“, „Pracujte se vší rozhodností pro největší úspěch sociální demokracie!“... se ve stranickém tisku začaly objevovat ve zvýšené míře teprve začátkem dubna, do té doby se vyskytovaly sporadicky - převážně na konci textů, které dokladovaly zásluhy strany o republiku a její pracující lid, jenž představoval většinovou část voličské základny sociálních demokratů. Politická organizovanost dělnictva v ČSDSD byla přitom daná statusem voliče, který zpravidla určoval jeho stranickou identifikaci a umožňoval mu tak mnohem více ztotožnit se s politickým programem jeho strany. V konečném důsledku je tato skutečnost evidentní jak z předvolební agitace politických stran, tak i z celkových volebních výsledků. Prostřednictvím výzev i volebních agitek, ve kterých byly uváděny relevantní důvody, pro které je nutné volit sociální demokracii a připravit „porážku stranám kapitalismu, agrarismu a klerikalismu i jejich přísluhovačům“¹¹⁵, snažila se stranická garnitura sociální demokracie oslovit co nejširší voličské masu a získat je tak pro svoji ideologii. Těmto snahám nahrávala i poválečná atmosféra konsolidující se Československé republiky. V době gradující volební kampaně, pak zdůrazňovala strana svému voliči, že jedině on sám, svým volebním hlasem rozhodne o tom, jaký bude jeho zítřek, jaký bude osud republiky. Ve svých apelech věnovala značnou pozornost rovněž ženám dělnickým a služebným dívkám¹¹⁶, kterým blíže specifikovala viníky, odpovědné za jejich příkoří v minulosti i přítomnosti. Den před volbami vystupňovala strana svůj nátlak na soudruhy a soudružky, když je vyzývala k agitaci slovy: „Jdi, zeptej se, promluv, vysvětli, přesvědč, získej.“ ...a to jak mezi lidem ne dosti uvědomělým a váhavým, tak rovněž mezi starci a stařenami, vdovami, dívkami ... pro vítězství pracujících¹¹⁷. Po volbách do poslanecké sněmovny vydal Výkonný výbor ČSDSD

---

¹¹⁴ *Velikonoce ve znamení voleb.* Večerník Práva lidu, č. 75, 1. 4. 1920, s. 1.

¹¹⁵ *Den rozhodnutí se blíží!* Večerník Práva lidu, č. 86, 16. 4. 1920, s. 1.

¹¹⁶ *Voláme své stoupence k plné pohotovosti!* Večerník Práva lidu, č. 76, 2. 4. 1920, s. 1; *Odpověď služebných dívek na volební „mámení“ národní demokracie.* Pražské Pondělí, č. 15, 12. 4. 1920, s. 3; *Důrazné výzvy v poslední chvíli: Ženám drahotu proklínajícím!; Služebným dívkám!* Večerník Práva lidu, č. 86, 16. 4. 1920, s. 3; *V poslední chvíli celou silou pro naše vítězství!* Večerník Práva lidu, č. 87, 17. 4. 1920, s. 3.

¹¹⁷ *Voláme své stoupence k plné pohotovosti!* Večerník Práva lidu č. 76, 2. 4. 1920, s. 1; *Ženám drahotu proklínajícím!; Služebným dívkám!* Večerník Práva lidu č. 86, 16. 4. 1920, s. 3. *V poslední chvíli celou silou pro naše vítězství!* Večerník Práva lidu č. 87, 17. 4. 1920, s. 3.

tiskem oficiální poděkování voličům za projevenou důvěru a zároveň je vyzýval k aktivní účasti v nedělních senátních volbách, aby první senát československé republiky byl také prvním senátem socialistickým na celém světě¹¹⁸. Důvody k volební manifestaci pro sociální demokracii pak byly specifikovány v agitce „Zítřka v neděli!“¹¹⁹. Radost z vítězství v senátních volbách deklarovali sociální demokraté v stati nazvané „Rudé volby do senátu“, kde svoje volební prvenství označili za „triumf socialismu nade vším“¹²⁰. ČSDSD svým úspěchem ve volbách parlamentních obhájila svůj primát z voleb komunálních. V dalších letech existence první Československé republiky se jí obdobného volebního výsledku už nepodařilo dosáhnout¹²¹.

Agitátorem žen sociálně demokratických byl především jejich ženský tisk reprezentovaný Ženskými Novinami. V předvolebním upozornění, vydaném v lednovém čísle listu, byly čtenářky novin informovány o tom, že začíná doba, kdy se nemají ničemu divit, ničemu věřit a příliš neposlouchat... začíná předvolební boj, v němž se někdy ztrácí veškerá slušnost těch, kteří usilují o posty zákonodárců, a s nimi také slušnost stran, které reprezentují. Uvedené upozornění bylo zároveň prohlášením redakce Ženských Novin, že ona se k žádným nekalým předvolebním intrikám nikdy nesníží¹²². O týden později, v úvodníku „Naše ženy a volby“, se přimlouval voličkám člen Národního shromáždění A. Němec. Připomínal jim, že byli to sociální demokraté, kteří dobyli ženám rovnosti občanské a zároveň sliboval, že oni jediní jim dobudou také rovnosti hospodářské a sociální. Ženám proto důvěřuje a je přesvědčen, že ve volbách svým hlasovacím lístkem pomůžou sociální demokracii dosáhnout volebního vítězství¹²³. O kabinetní krizi zemského agitačního výboru žen sociálně demokratických napsala v článku „O ženských kandidaturách“ A. Malá, kterou strana ve volbách navrhovala na post poslankyně. Rozepře souvisela s nominací žen do zákonodárského sboru republiky, kde část členek výboru hájila názor, že více prospějí zákonodárné práci dvě – tři velmi schopné soudružky, než deset, ale iniciativní práce neschopných. Druhá skupina soudružek naopak tvrdila, že počet ženských kandidatur by měl být v souladu s počtem ženských voličů

---

¹¹⁸ *Mužové a ženy práce! Soudruzi a soudružky!* Právo Lidu, č. 95, 22. 4. 1920, s. 1; *Soudruzi a soudružky*. Právo Lidu, č. 95, 22. 4. 1920, s. 7; *Soudružky, ženy a matky!* Právo lidu, č. 96, 23. 4. 1920, s. 7.

¹¹⁹ *Zítřka v neděli!* Večerník Práva lidu, č. 93, 24. 4. 1920, s. 1. ...všichni uvědomějí voličové, muži i ženy... budou voliti kandidáty Československá strany sociálně demokratické. Budou voliti stranu největší, ...nejnárodnější, ...nejideálnější, ...nejkulturnější, ...nejlidštější, ...nejspravedlivější, ...nejdemokratičtější, ...nejrepublikánštější ... Voliti budou stranu republiky nejvěrnější, ...

¹²⁰ *Rudé volby do senátu*. Pražské Pondělí, č. 17, 26. 4. 1920, s. 1-2.

¹²¹ KUKLÍK, Jan: *Československá sociálně demokratická strana dělnická*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 686.

¹²² *Milým čtenářkám!* Ženské Noviny, č. 4. 22. 1. 1920, s. 7.

¹²³ NĚMEC, Antonín: *Naše ženy a volby*. Ženské Noviny, č. 5. 29. 1. 1920, s. 1. ...Nezklamali jsme se v ženách svých při volbách obecních, jsme pevně přesvědčení, že nás nezklamou při volbách do Národního shromáždění!

a poslanectví se lze „vyučit“. Samotná autorka pak úzkostlivě obhajovala ve své stati stanovisko „méně je více“¹²⁴. Kritika z vlastních řad (ale i z řad žen strany socialistické) nenechala na sebe dlouho čekat. A. Šálková, kandidující do poslanecké sněmovny za sociálně demokratické ženy v českobudějovickém volebním kraji, názor Malé rezolutně odmítla a odůvodňovala to tím, že ženy musí trvat na tom, aby jejich kandidatury odpovídaly počtu ženských voličů, protože muži si vždy najdou cestu, jak místo nich prosadit své zástupce. A budou-li „naše ženy trvati na tom, že nejsme pro politickou činnost v Národním shromáždění způsobilé... a budou-li se naše ženy, tedy i ženy vzdělané a zkušené, nejen se podceňovati, ale i všem začátkům se vyhýbati, nebudeme mít způsobilých žen nikdy!“¹²⁵ O politické vyspělosti žen sociálně demokratických, jenž se v době voleb do obcí plně osvědčila, i o tom, že žena „jest povinna uplatňovati svou politickou sílu ve všech směrech našeho politického života“¹²⁶, psal V. Singer v článku „Žena a politika“. Měsíc březen se pak nesl ve znamení jednání VI. zemské konference žen sociálně demokratických, na níž se její delegátky vyjadřovaly rovněž k dosavadní činnosti žen ve straně, v obcích i Národním shromáždění, a také o blížících se parlamentních volbách. Předsedkyně konference posl. B. Ecksteinová v závěru zasedání připomenula přítomným, že budou to právě ženy, které svou početností a svým hlasovacím lístkem rozhodnou o úspěchu sociální demokracie v nadcházejících volbách. Účastnicím zasedání nadto tlumočila vzkaz a přání Klubu sociálně demokratických poslanců, aby v budoucnu „ženy nejen svým počtem, ale i vnitřní silou vzrůstaly, neboť organizace je síla, vědění i moc“¹²⁷. K otázce ženské emancipace se vyjádřil V. Singer ve svém druhém příspěvku, v němž uvedl, že dnešní společenský život byl by mnohem šťastnější, kdyby muž společně ruku v ruce se ženou pracoval na veřejném i na vlastním soukromém životě. Emancipační proces žen označil za určité měřítko vyspělosti lidské kultury a společnosti¹²⁸. V příspěvku „Kandidátky“ vyjádřily ženy svoji nespokojenost jak s počtem, tak nominací žen na volebních listinách sociálně demokratické strany. Ani z daleka se jim nepodařilo naplnit usnesení jejich ženské konference, aby na každém druhém místě každé

---

¹²⁴ MALÁ, Anna: *O ženských kandidaturách*. Ženské Noviny, 29. 1. 1920, s. 2. ...Revoluční doba ...však potřebuje vůdců, nikoli, učeníků. ...Jsme-li úzkostlivé ve výběru svých zástupkyň, je to jen proto, že chceme důstojně a účinně reprezentovat své ženství...U některých soudružek je tolik smyslu pro zodpovědnost funkce poslance i tolik sebekritiky, že se vzdávají dříve, než byly kandidovány. ...vidíme, že sociálně demokratické ženy přistupují k politice s velikou vážností, nesobecky a bez bombastu.

¹²⁵ ŠÁLKOVÁ, Antonie: *Ještě slovo k ženským kandidaturám*. Ženské Noviny, č. 7, 12. 2. 1920, s. 4.

¹²⁶ SINGER, Vilém: *Žena a politika*. Ženské Noviny, č. 11, 11. 3. 1920, s. 2.

¹²⁷ Ženské Noviny, č. 11, 11. 3. 1920, s. 4-7; č. 12, 18. 3. 1920, s. 2-4; č. 13, 25. 3. 1920, s. 2-3; *Zemská konference žen*. Právo Lidu, č. 10, 8. 3. 1920, s. 5.

¹²⁸ SINGER, Vilém: *Ženská otázka*. Ženské Noviny, č. 14, 1. 4. 1920, s. 2....Opak toho, že muž ve své domácnosti podceňuje práci žen i její duševní vyspělost, podporuje tímto počínáním nepřímo protisociální zásady, jenž kapitalism ...k udržení nadpráží a své existenci potřebuje. ... Ženská otázka není otázkou, která má zaměstnávat jen ženy, nýbrž jest to otázka, jež týká se celé společnosti.

kandidátky byla postavena žena. Za chybu považovaly, jak uvedly, svoji ženskou skromnost, netroufalost a podceňování, na které upozorňovala už dříve A. Šalková¹²⁹. „V poslední chvíli!“ a „Pod rudými prapory“ – dva apely, kterými byly čtenářky Ženských Novin vyzvány ke správnému rozhodnutí u volebního osudí, k volební podpoře sociálně demokratické strany, strany proletariátu¹³⁰. V konečném důsledku, ženy tyto výzvy naplnily tak, jak se od nich očekávalo – Československá sociálně demokratická strana se i za jejich přispění stala nejsilnější stranou v republice.

Československá strana socialistická (ČSS), která navázala na činnost České strany národně sociální, se ve volbách do obcí v červnu 1919 umístila jako druhá, za vítěznou sociální demokracií. Do prvních poválečných parlamentních voleb vstupovala za předsednictví svého zakladatele V. Klofáče, svým programem se hlásila k masarykovskému humanismu, odmítala třídní boj, propagovala národní socialismus a koncepci čechoslovakismu¹³¹. Ústředním tiskovým orgánem strany byl pražský list České Slovo (ranní a večerní vydání), jehož odpovědným redaktorem byl K. Nový¹³². Na Slovensku vycházel od r. 1919 Slovenský robotník, v roce 1920 začal vycházet list Slovenský socialista, který byl o dva roky později nahrazen deníkem Slovenské Slovo¹³³. Ženy neměly svůj vlastní tisk, jejich „týdeník“ Ženské Slovo představoval nedělní přílohu ústředního tiskového deníku. Volební manifest strany byl vydán tiskem 4. dubna 1920¹³⁴.

Volební agitace žen Československé strany socialistické započala v polovině ledna roku 1920, když na stránkách nedělního Ženského Slova vyšel pod názvem „Co dělat?“ článek F. F. Plamínkové, v němž nabádala pracující ženy, vypočítávajíc strasti jejich každodenního života, aby v parlamentních volbách daly svůj hlas straně socialistické, jejíž volební program je zárukou lepší budoucnosti¹³⁵. V další uveřejněné stati „Schyluje se k volbám“ poukazovala F. F. Plamínková na mylné názory některých členů sociální demokracie a agrární strany na průběh emancipačního procesu v Československu i realizaci politické emancipaci žen v praxi. Nejprve ve svém pojednání polemizovala se sociálně-demokratickým posl. Ant. Němcem o

---

¹²⁹ *Kandidátky*. Ženské Noviny, č. 14, 1. 4. 1920, s. 7. ...hledejme vinu samy v sobě, ve své čistě ženské skromnosti a netroufalosti, v tom, že nedovedeme spíše samy sebe, svoji organizační moc i početní sílu, jakož i schopnosti politické a zásluhy o myšlenku spíše podceniti než doceniti. Doufám, že nám bude tato odpověď zdravým poučením, abychom se spoléhaly spíše na vlastní sílu, nežli na cizí uznání...

¹³⁰ MAJEROVÁ, Marie: *V poslední chvíli!* Ženské Noviny, č. 16, 15. 4. 1920, s. 1; *Pod rudými prapory*. Ženské Noviny, č. 17, 22. 4. 1920, s. 1.

¹³¹ ČAPKA, František: *Politické strany První republiky*. Brno 1998, s. 8.

¹³² České Slovo, č. 81, 4. 4. 1920, s. 1 (záhlaví).

¹³³ HARNA, Josef.: *Český národní socialismus*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 775-776.

¹³⁴ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928, s. 138-141.

¹³⁵ PLAMÍNKOVÁ, Františka: *Co dělat?* České Slovo/ Ženské Slovo, č. 22, 25. 1. 1920, s. 7.

tom, že lhal, když ve svém článku „Naše ženy a volby“, uveřejněném v Ženských Novinách, napsal, že „sociální demokraté dobyli ženám rovnosti občanské...“. Jeho nepravdivé tvrzení konfrontovala s historickou realitou, které jako členka Výboru pro Volební právo žen, byla přímo účastná. Kromě toho poopravila i jeho další nepravdu, že sociální demokraté jako jediní ženám dobudou rovnosti hospodářské a sociální a znemožní války. V tomhle směru uvedla, že emancipované ženy by toto tvrzení pravděpodobně přeformulovaly do prohlášení: „Dobily jsme si rovnosti občanské, nyní musíme spolu se socialistickými stranami dobývat rovnosti hospodářské a sociální a znemožňovat války.“ Následně podrobila kritice článek soudr. A. Malé uveřejněném v týdeníku Ženské Noviny, v němž sociální demokratka Malá konstatovala, že mezi sociálně-demokratickými ženami převažuje názor, že je správné vyslat do parlamentu raději 2-3 schopné soudružky, než deset iniciativní práce neschopných, a že také není nutné trvat na stanovisku, aby počet ženských kandidatur v parlamentu byl adekvátní počtu ženských voliček. Do třetice Plamínková v článku „Schyluje se k volbám“ pranýřovala agrárního posl. J. Vraného, za jeho stať uveřejněnou v ženském republikánském týdeníku Zvěstování¹³⁶, ve které negativně hodnotil výsledky dosavadní ženské politické organizace i veřejné práce, a se skepsí se vyjadřoval o ženském hnutí socialistickém¹³⁷. Oponentura Plamínkové na výše uvedená tvrzení zástupců opozičních stran byla argumentací, psaná formou dialogu a možná i proto jasná a srozumitelná všem čtenářkám a čtenářům Českého Slova.

Na konci měsíce února vyšla v nedělním Ženském Slovu nenápadná, kratičká zpráva o tom, že při projednávání nového volebního řádu byly podány i dva protiženské návrhy: první, „aby na Slovensku nebyla ženám poskytnutá úplná politická rovnoprávnost“ a druhý, mnohem kontroverznější: „aby muži volili dopoledne a ženy odpoledne, aby se vyzkoušela jejich politická schopnost“¹³⁸. Ani jeden z těchto uvedených sporných podnětů nebyl (naštěstí) do nového zákona pojat. Pravděpodobně se jednalo o kuloární zprávy, proto zástupci politických stran, kteří s těmito absurdními náměty přišli, nemohli být (a ani nebyli) ve zprávě uvedeni, co v konečném důsledku lze považovat za uvážlivé. Nezodpovězenou zde zůstává otázka, jestli druhý uvedený návrh se opět týkal slovenských žen nebo všech československých voliček. V případě Slovenska se tak jako tak jednalo o diametrálně odlišný postoj k politické emancipaci žen, než jaký vyjádřil v ústavním výboru, při schvalování Řádu volení do obcí republiky Československé, posl. Dr. L. Medvecký (viz pozn. 27). V článku s názvem „Žena,

---

¹³⁶ PLAMÍNKOVA, Františka: *Schyluje se k volbám*. “ České Slovo / Ženské Slovo č. 45, 22. 2. 1920, s. 9.

¹³⁷ *Schyluje se k volbám*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 33, 8. 2. 1920, s. 7-8.

¹³⁸ *Nový volební řád a ženy*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 51, 29. 2. 1920, s. 9.

národnost a socialism.“ uvedla posl. F. Zeminová čtenářkám Ženského Slova důvody, pro které by měly ve volbách hlasovat jedině a pouze pro stranu socialistickou. Neopomenula přitom zdůraznit zásluhy českých socialistek na politické emancipaci žen v Československu¹³⁹. Ve stejném duchu napsala posl. L. Landová-Štychová stať „Dvanáctá hodina se blíží.“, ve kterém vyzývala československé ženy, aby svojí aktivní účastí v parlamentních volbách podpořily ideu socialismu a důstojným způsobem se tak podílely na dokončení revolučního aktu z 28. října. Hodnocením práce socialistických poslankyň agitovala pro volbu sestry F. Zeminové do prvního voleného zákonodárného sboru československého¹⁴⁰.

Obdobně jako sociální demokraté i socialisté vysvětlovali ženám, že nejméně lze ve volbách důvěřovat straně lidové, přičemž své voličky upozorňovali i na nebezpečí, které hrozí republice, pokud by české ženy hlasovaly ve prospěch strany katolické¹⁴¹. V den voleb do dolní komory parlamentu odpovídala posl. L. Landová-Štychová v Ženském Slově na „dopisy služebných dívek“ psané, dle názoru dotazované, jejich zaměstnavatelkami. Ve svém vyjádření ozřejmila tazatelkám důvody, proč by služebné dívky neměly volit jinak, než socialisticky¹⁴².

Značnou euforii z „vítězství“ ve volbách do poslanecké sněmovny lze pozorovat v článku s nekrologickým názvem „Ženy - sklidily jste špatný vděk za svoji práci!“, jenž velebil úspěchy socialistických žen ve volbách do dolní komory parlamentu i přesto, že volební výsledky ještě nebyly kompletní a v konečném důsledku přinesly prvenství v počtu žen zvolených do parlamentu sociální demokracii¹⁴³. Pro čtenářky to měl být impulz k podpoře socialistických ženských kandidatur v nadcházejících senátních volbách. Vyburcovat ženskou voličskou základnu ČSS k podpoře sester F. Plamínkové a M. Sládkové ve volbách do horní komory parlamentu ČSR se pak L. Landová-Štychová pokusila ještě v stati „Našim ženám na uváženu.“, v níž kritizovala přístup opozičních stran k politické emancipaci žen¹⁴⁴.

---

¹³⁹ ZEMINOVÁ, Fráňa: *Žena, národnost a socialism*. Příloha Českého Slova, č. 81, 4. 4. 1920, s. 18-19.

¹⁴⁰ LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ, Louisa: *Dvanáctá hodina se blíží*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 86, 11. 4. 1920, s.7-8

¹⁴¹ *Vzkříšen!*; PLAMÍNKOVÁ, Františka: *Náboženství a volby*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 86, 11. 4. 1920, s. 8-9.

¹⁴² LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ, Louisa: *V poslední chvíli*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 92, 18. 4. 1920, s. 7-8.

¹⁴³ *Ženy – sklidily jste špatný vděk za svoji práci!* Večerní České Slovo, č. 91, 24. 4. 1920, s. 1-2. ...Jedině tedy naše strana, strana čsl. socialistů pochopila důležitost a význam zastoupení žen v parlamentě, ...

¹⁴⁴ LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ Louisa: *Našim ženám na uváženu*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 98, 25. 4. 1920, s.7. ...Jejich pravou zásadou jest, že politika a vůbec veřejná činnost přísluší jen mužům a nikoliv ženám. Neodvází se to přímo vyslovit, aby si nepohněvali své ženské voliče. Veřejnou činnost žen připouští bez skrupulí je tam, kde to lahodí jejich smyslům ...ale nikdy ne v politice, kde se jedná o osudy všech. Bojí se o svá privilegia, ví dobře, že před bystrozrakem ženy nelze tak snadno eskamotovat s pojmy práva a spravedlnosti. ...

České Slovo s nedělní přílohou Ženské Slovo po celou dobu předvolební kampaně informovalo své čtenáře a čtenářky o organizačním zabezpečení voleb v Československu¹⁴⁵ i způsobu vedení volebního zápasu ze strany Československé strany socialistické, která jej povede zbraněmi slušnými¹⁴⁶, v duchu idejí humanismu a národního socialismu¹⁴⁷. V rubrikách: „Pro rozvoj naší republiky“ a „Záležitosti strany“ přinášelo přehledy o termínech a místě konání volebních agitačních schůzí socialistických poslanců a poslankyň i dalších kandidujících bratrů a sester. Nedostatek peněz pro volební boj řešil Finanční odbor Výkonného výboru strany rozprodejem milionu umělecky provedených korunových hesel - losů svým voličům¹⁴⁸. V rámci úsporných opatření rovněž rozhodl o vydání zvláštního volebního čísla Českého Slova místo plejády letáků¹⁴⁹. Výzvy se v tisku Československé strany socialistické objevovaly sporadicky, většinou byly součástí zveřejňovaných textů, nejčastěji představovaly dovětek předkládaného článku. Oslovovaly, v závislosti na pisateli a tématickém vymezení jeho stati, jak muže voliče, tak ženy voličky¹⁵⁰. Zde je nutné poznamenat, že socialisté i sociální demokraté měli ve své podstatě analogickou členskou základnu, což socialistům značně stěžovalo jejich pozici, při prosazování idejí národního socialismu u potenciálních voličů. Aktuálnější než heslovité výzvy byly v socialistickém tisku agitky, které se vyznačovaly značnou dávkou populismu. Jejich cílem bylo, na jedné straně vzbudit u žen zlovůli vůči stranám klerikální, národně demokratické i agrární a na straně druhé, podnítit je k tomu, aby při svém volebním rozhodování posílily republiku, demokracii a pokrok, aby hlasovaly pro socialismus¹⁵¹. Tyto projevy antagonismu vůči opozičním politickým stranám byly u většiny článku značně útočné a arogantní, což je možné pozorovat

---

¹⁴⁵ *Volební okresy*. České Slovo, č. 37, 13. 2. 1920, s. 3; *Voličové a voličky!* Večerní České Slovo, č. 77, 8. 4. 1920, s. 1; *Ústava naší republiky*. Příloha Českého Slova, č. 81, 4. 4. 1920, s. 19-20; *Kandidátní listiny*. České Slovo, č. 86, 11. 4. 1920, s. 4; *Všichni do jednoho k volbám.; Kolik stran a kde kandidují*. České Slovo, č. 92, 18. 4. 1920, s. 2-3; *Jak se bude hlasovati na Těšínsku, Spiši a Oravě*. Večerní České Slovo, č. 77, 8. 4. 1920, s. 1. PLAMÍNKOVÁ, Františka: *O Těšínsko*. České Slovo, č. 86, 11. 4. 1920, s. 9.

¹⁴⁶ STRÍBRNÝ, Jiří: *Radostná předzvěst*. České Slovo, č. 81, 4. 4. 1920, s. 6-7. ...Rozhodli jsme se vésti volební zápas zbraněmi slušnými a získavati nových stoupenců přesvědčováním.

¹⁴⁷ České Slovo, č. 58, 9. 3. 1920, s. 3. ...Výzva: Idea humanismu, idea českého socialismu, je naše volební heslo. V jejím znamení zvítězíme!; *Lidé československý!* České Slovo, č. 81, 4. 4. 1920, s. 1-2. ...Idea národní a idea socialistická ...musí zaručovati všem občanům republiky naprostou spravedlnost....; KREJČÍ: *Naše heslo*. Příloha Českého Slova, č. 81, 4. 4. 1920, s. 17.

¹⁴⁸ *Všem bratrským organizacím!* České Slovo, č. 22, 25. 1. 1920, s. 8.

¹⁴⁹ STRÍBRNÝ, Jiří: *Radostná předzvěst*. České Slovo, č. 81, 4. 4. 1920, s. 6-7.

¹⁵⁰ *Význam voleb*. České Slovo, č. 59, 10. 3. 1920, s. 3; ZEMINOVÁ, Fráňa: *Žena, národnost a socialism*. Příloha Českého Slova, č. 81, 4. 4. 1920, s. 18-19; *Jak musíte voliti 18. dubna?* České Slovo, č. 88, 14. 4. 1920, s. 1; LANDOVÁ-ŠTYCHOVÁ, Louisa: *Pracujícím vrstvám*. České Slovo, č. 92, 18. 4. 1920, s. 8; *Dnešní den budiž dnem soudu*. České Slovo, č. 92, 18. 1. 1920, s. 1; *Ženám všech zaměstnání!* České Slovo / Ženské Slovo, č. 92, 18. 1. 1920, s. 7; *Sestry!* České Slovo / Ženské Slovo, č. 98, 24. 4. 1920, s. 7.

¹⁵¹ *Naším ženám!* České Slovo, č. 61, 12. 3. 1920, s. 3. ...Na všech stranách vzrůstá se agitace klerikální. Namířeno má na ženy. V rouše beráncím, s heslem náboženství, získává nezkušené, bodré duše pro reakci. ... Naše organizace, hlavně naše ženy musí míti stále na očích tuto černou agitace. ...; *Ženám, voličkám do senátu!* České Slovo, č. 95, 22. 4. 1920, s. 2.

i v svolání k ženám podepsaném za Ústřední ženskou komisi při ČSS F. Zeminovou, L. Landovou-Štychovou a F. Plamínkovou¹⁵².

Republikánská strana československého venkova (RSČV), která navázala na činnost Československé strany agrární, se po červnových obecních volbách 1919 stala třetí nejsilnější politickou stranou v zemi. Do prvních poválečných parlamentních voleb vstupovala za předsednictví Ant. Švehly Dr. h. c. a svým programem, rozšířeným o otázky sociální i poměr k pozemkové reformě, dále setrvala na pozicích agrarismu a pragmatismu¹⁵³. Ústředním tiskovým orgánem strany byl pražský deník *Venkov*, jehož šéfredaktorem byl posl. K. Jonáš¹⁵⁴. Ženy měly svůj pražský týdeník *Zvěstování*, kterého zakladatelkou a redaktorkou byla R. Svobodová, po její smrti v lednu 1920 jej redigovala B. Novotná¹⁵⁵; pro ženy moravské vycházel v Olomouci měsíčník *Česká selka*, zodpovědný redaktor J. Zedek¹⁵⁶ a pro ženy československé obrázkový čtrnáctideník *Rozkvět* redigovaný K. Čvančarou¹⁵⁷. Na Slovensku zastupovaly agrární tisk bratislavský *Slovenský deník*¹⁵⁸ a martinský *Slovenský týždenník*, jehož zakladatelem a redaktorem byl prof. M. Hodža¹⁵⁹. Volební manifest strany byl vydán tiskem 4. dubna 1920¹⁶⁰.

Ve volebním prohlášení Republikánské strany a *Domoviny* bylo uvedeno: ... „Ponižovali bychom Vás, kdybychom soupeřili ve volební agitaci se stranami, které vidí v ženách jen volební materiál.“¹⁶¹ Byl to projev důvěry a úcty venkovským ženám, kterým lze rovněž argumentovat, proč republikánský stranický tisk věnoval svým voličkám v předvolební kampani pouze zanedbatelnou pozornost. Poprvé je oslovil deník *Venkov* v agitce, ve které je vyzýval, aby svými skutky dokázaly, že „mají porozumění pro politická práva, jimiž na ně Republika pamatovala“ a zároveň je nabádal, aby ruku v ruce s mládeží pracovaly pro

---

¹⁵² *Československým ženám*. *České Slovo / Ženské Slovo*, č. 86, 11. 4. 1920, s. 7. ... tyto nesocialistické strany hájí „posvátné“ soukromé vlastnictví lichvářů a všelijakých těch dobrodruhů z dřívějších, kteří v mezích měšťáckých zákonů nakradli miliony. ... štvou proti našim dělnickým a úřednickým družstvům, hanobí čistá poctivá jména našich předních lidí. ...A proto sestry k dílu! Dvanáctá se blíží! Socialism osvobodil Vás z politického otroctví. Dal Vám do rukou zbraně, abyste si mohly vydobýt svých práv. Jest Vaší povinností, nezradit socialism, nezradit republiku!

¹⁵³ ROKOSKÝ, Jaroslav: *Agrární strana*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 413-441.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 424-430; BERÁNKOVÁ, Milena: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl. *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha 1988, s. 166-168. (Dále jen BERÁNKOVÁ, Milena: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl.)

¹⁵⁵ *Zvěstování*, 2, 1920, č. 1, s. 1.

¹⁵⁶ BERÁNKOVÁ, Milena: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl, s. 168; *Česká selka*, 13, 1925, č. 1, s. 1.

¹⁵⁷ *Rozkvět*, 13, 1920, č. 1, s. 1.

¹⁵⁸ BERÁNKOVÁ, Milena: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl, s. 183.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 184; Milan Hodža. In: [www. https://cs.wikipedia.org/wiki/Milan_Hodža](https://cs.wikipedia.org/wiki/Milan_Hodža) [cit. 14. 9. 2015];

¹⁶⁰ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928, s. 147-158.

¹⁶¹ Tamtéž s. 147-158.

volební vítězství strany¹⁶². Podruhé se na ně obracel, dalo by se říct nepřímou, když uveřejnil provolání Němky E. Büsingové „Ženy, postavte se proti štváčům!“, ve kterém apelovala na německé ženy, aby se svým jednáním i nadále zasazovaly o udržení míru v Německu a nedaly tak šanci prosadit se politice nepřátel pacifismu¹⁶³. Zdá se, že pro československé venkovské ženy to měl být návod, jak reagovat na štvářskou politiku opozičních stran vůči straně republikánské, která jako jediná hájí zájmy venkovského lidu.

Volebním agitátorem žen československého venkova se stal jejich týdeník *Zvěstování*. Předvolební kampaň v něm byla zahájena lednovým úvodníkem M. Liscové „K povinnosti chceme možnost, ji vykonávat.“, ve kterém se jeho autorka snažila najít odpověď na otázku: Jakou zkušenost přineslo získané politické právo zrovnoprávněné ženě – žena zatím neměla šanci se v politice prosadit. Současně v něm konstatovala, že změnu by v tomhle směru mohly ženám přinést blížící se parlamentní volby, které budou měřítkem (nejen) politické vyspělosti československé společnosti. Apelovala přitom na ženy všech politických stran, aby společným úsilím se snažily docílit adekvátního jak početně, tak kvalitativně čestného zastoupení žen v příštím Národním shromáždění, aby spolupráce s muži na poli politickém mohla nabrat jiných dimenzí než doposud¹⁶⁴. O nepostrádatelnosti žen v politice „aby mohly svým slovem, svým příkladem, ano svým pouhým zjevem způsobiti nápravu!“ se zmiňovala A. Beranová-Chejnická v stati „Povídá se...“, ve které mimoto vyzývala ženy a dívky venkovské, aby sdružováním se v ženských odborových organizacích společně pracovaly pro veřejné blaho všech a budoucnost příštích pokolení¹⁶⁵.

„Jak vzroste politický vliv ženy československé?“ byl titulík kontroverzního článku agrárního posl. J. Vraného, v němž se snažil kritickým hodnocením dosavadní politické organizace a veřejné práce československých žen - plným záští vůči ženám i snahy o jejich naprostou politickou diskreditaci – vysvětlit ženám, že do budoucna by měly počítat pouze s nepatrným vlivem na politické rozhodování. Nadto jim radil, jak „musí postupovat“ ve své volební kampani, aby jejich politický vliv vzrostl. Za mylný přitom označil požadavek žen na uplatnění nějakého „klíče“, dnes bychom řekli kvót, při sestavování kandidátních listin. Doporučoval jim, aby se ve svých volebních požadavcích zaměřily spíš než na kvantitu ženských kandidatur, tak na jejich kvalitu. V souladu s tím pak nastínil profil znamenité ženy,

---

¹⁶² *K milému republikánskému dorostu a našim venkovským ženám!* Venkov č. 16, 18. 1. 1920, s. 3-4. ...Všichni na svá místa! Venkovské ženy necht' odloží veškeru liknavost a dokáží svou lásku k republice a smysl pro naše národní a zemědělské potřeby tím, že všude spolu s čilým dorostem půjdou v boj za vítězství čestných ideí Republikánské strany československého venkova!...

¹⁶³ *Ženy, postavte se proti štváčům!* Venkov č. 19, 22. 1. 1920, s. 3. (Pozn.: Německá revoluce 1918-1920.)

¹⁶⁴ LISCOVÁ, Míla: *K povinnosti chceme možnost, ji vykonávat.* *Zvěstování* č. 2, 16. 1. 1920, s. 1-2.

¹⁶⁵ BERANOVÁ-CHEJNICKÁ, Anna: *Povídá se...* *Zvěstování*, č. 2, 16. 1. 1920, s. 5.

kteřá by měla pracovat ve sněmovních výborech a subkomitéttech, v úzkých pracovních kroužcích politických stran kde se soustřeďuje hlavní politická práce. Nevysvětlil přitom čtenářkám *Zvěstování*, jak dosáhnout zvolení těchto žen do zákonodárného sboru republiky, když na kandidátní listiny politických stran se jich dostává minimum a mužskými stranickými výbory jsou preferovány především na pozice nevolitelné nebo „v lepším případě“ nejsou na kandidátních listinách vůbec uvedeny. Jako alternativní řešení (pozn. pouze pro ženy starší 45 let) navrhoval, aby nejlepší ženy kandidovaly do senátu, v němž „bude daleko méně vlivu zvenčí a ohledů na pomíjející hesla dne ... bude tam lepší prostředí pro jejich práci!“¹⁶⁶. Prvorepublikový senát měl totiž ve srovnání s poslaneckou sněmovnou minimální neboli žádné pravomoci a bylo veřejným tajemstvím, že do senátu budou (byli) odsouvání (pozn. v senátní volbě volení) dalo by se říct, nepotřební politici. O postavení senátora vypovídá i skutečnost, že po celou dobu trvání Československa se žádnému z nich nepodařilo získat ministerský post. Stanovisko posl. J. Vraného k politické emancipaci žen bylo ve značném rozporu s postojem poslaneckého klubu Republikánské strany, který vyjádřili jeho zástupci při projednávání Řádu volení do obcí Republiky československé. Lze se proto domnívat, že šéfredaktor „Lidového Deníku“ a „Domoviny domkářů a maloročníků“ Vraný při psaní příspěvku do ženských novin sledoval více osobní než stranické cíle, a tímto způsobem snad i usiloval o zviditelnění své osoby v blížících se parlamentních volbách (preferenční hlasy žen vzhledem k vázaným kandidátním listinám nepotřeboval), ve kterých uspěl¹⁶⁷. Rovněž je možné usuzovat, že svým oponentským článkem se pokoušel vyprovokovat ženy k větší politické aktivitě. Každopádně to byla pro republikánské ženy zrada z vlastních řad.

Přímou reakcí na neadekvátní kritiku týkající se dosavadní práce žen v politickém životě bylo pojednání redaktorky *Zvěstování* B. Novotné „Co brzdí vzrůst politického vlivu ženy československé“ (pozn. uveřejněné rovněž v č. 4 listu), v němž se snažila, jak sama uvedla, „...„bez demagogie, fráží, přímo a poctivě“ přiblížit a konfrontovat dosavadní zkušenosti žen z práce v politických stranách, které představovaly alfu i omegu politického úspěchu nejen žen, s názory posl. J. Vraného. Za největší brzdu organizační práce žen označila politickou minulost a mnohdy i přítomnost politických stran, které zatím nepochopily, že ženy místo separace vytvářením ženských organizací, usilují o spolupráci s muži při budování Československé republiky. Blížící se parlamentní volby považovala za prostředek, který měl

---

¹⁶⁶ VRANÝ, Josef: *Jak vzroste politický vliv ženy československé?* *Zvěstování*, č. 4, 30. 1. 1920, s. 2.

¹⁶⁷ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1920.

In: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm> [cit. 14. 9. 2015].

osvětlit mnohé ve prospěch žen¹⁶⁸. Opoziční stanovisko k názorům posl. J. Vraného lze najít i ve vystoupení člena RSČV, ministra pošt a telegrafů, F. Staňka, který na valné hromadě Československého odboru pro zájmy venkovských žen konstatoval, že počáteční nedůvěra mužů k ženám ve veřejném životě byla prolomena poté, jak pokrokově hlasovaly ve volbách komunálních. Zároveň ženy ujistil ženy, že v budoucnu muži s jejich spoluprací ve veřejném životě počítají¹⁶⁹.

Ke zklamání všech politických stran z dosavadních výsledků politické organizace i veřejné práce československých žen, o kterém psal posl. J. Vraný se vyslovovaly i korespondentky Zvěstování: A. Beranová-Chejnická, byla přesvědčená, že „ženy nedocílily větších výsledků právě jen proto, že tak obětavě, věrně a nezištně postavily se k řadám mužů s heslem: „S muži, ne proti nim!““. Naznačovala přitom, že nezájem mužů o spoluprací s ženami, by mohl iniciovat u žen zakládání samostatných, pro ně konkurenčních, ženských organizací¹⁷⁰; M. Lisická označila za neakceptovatelnou jakoukoliv kritiku ženské politické práce jenž nebyla ženám, vzhledem k jejich 3% zastoupení v zákonodárném sboru republiky umožněna, naopak bylo poslankyním v této politické práci všemožně zabráněno. Zklamání politických stran vnímala jako jednu z jejich z mnoha nových tendencí, která sleduje jediný cíl - „pro budoucnost zatlačit ženy mimo dosah politického významu“. Za nedůstojné považovala podceňování politické vyspělosti žen angažujících se ve stranických aparátech, jenž bylo a je evidentní především při sestavování kandidátních listin¹⁷¹.

Článek šéfredaktora „Lidového Deníku“ J. Vraného dementovala v Českém Slově také členka Ústřední ženské komise při ČSS F. F. Plamínková (viz. pozn. 97).

K neshodám parlamentní práce žen se vyjadřovala ve svém vystoupení na valné hromadě Československého odboru pro zájmy venkovských žen posl. L. Zatloukalová-Coufalová. Za relevantní označila v tomhle směru skutečnost, že poslankyně Národního shromáždění nevytvořily „pro odpor Dr. Alice Masarykové a ostatních členek socialistického bloku“ ženský poslanecký klub, který by jim umožnil koordinovanější postup při prosazování tzv.

---

¹⁶⁸ NOVOTNÁ, Božena: *Co brzdí vzrůst politického vlivu ženy československé*. Zvěstování, č. 4, 30. 1. 1920, s. 3-4. ...Člen Nár. shromáždění p. Vraný vyhověl laskavě přání mé předchůdkyně, první redaktorky „Zvěstování“, paní Růženy Svobodové a napsal pro „Zvěstování“ článek...

¹⁶⁹ *Přehledka naší práce: V rukou ženy spočívá osud národa..* Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 3-4. ...doufám, že jako žena ukázala při volbách obecních svoje reální myšlení, že obstojí i při volbách říšských. ... V rukou ženy spočívá osud národa československého,... Jsou vás, které se hlásíte ku práci, dosud malé hloučky, je třeba pracovati, je třeba pěstovati cit pro společnou práci. ...Pokud na nás mužích jest, můžete se nadíti největší podpory. ...

¹⁷⁰ BERANOVÁ-CHEJNICKÁ, Anna: *Kolik mužů postavilo se za naše hnutí?* Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 5-6. ...Ale není nemístní domněnka, že muži ...zbaví své organizace ženské přítěže, a že tato ženská přítěž pak najde tu jasnou, velkou strhující myšlenku, kterou ve svých stranách marně hledají!

¹⁷¹ LISCOVÁ, Míla: *Význam většího zastoupení žen v Národním shromáždění*. Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 1-2

ženských otázek na půdě parlamentu. Při rekapitulaci práce v zákonodárném sboru pak upřesnila podíl žen na přijatých zákonech v oblasti sociální politiky, mluvila o úkolech, které čekají na budoucí poslankyně a senátorky. Za dostatečné záruky dalšího rozvoje a fungování státu považovala větší zastoupení žen v zákonodárném sboru a spolupráci mužů a žen nejen na parlamentní půdě. Neopomenula přitom reagovat i na článek posl. J. Vraného, když ve svém vystoupení uvedla, že v řadách politiků agrární strany jsou mužové, kteří si politické práce žen, nejen venkovských, považují a do budoucna s ženami počítají. Ty pak ubezpečila, že v nadcházejících volbách se ženy venkovské projeví jako činitel státotvorný, který svým hlasováním podpoří Republikánskou stranu československého venkova¹⁷².

K ostražitosti před planými předvolebními sliby agitátorů opozičních stran a zároveň k volební podpoře Republikánské strany, která jako jediná politická strana v Československu hájí zájmy venkova a bojuje za jeho povznesení, vyzýval voličky článek „Ženy venkovské“ či komentář redakce „Jen spravedlnost chceme, voláme vás do boje za spravedlnost.“, který nadto ženám detailně přibližoval volební program strany agrární¹⁷³. Další důvody, pro které by se ženy zemědělské neměly dát zlákat sociálními či národními demokraty, socialisty nebo katolíky byly voličkám specifikovány v úvodníku „S kterou politickou stranou má voliti venkovská žena?“ nebo statích „Koho volit?“, „V hodině dvanácté bděte a pracujte, družky!“ či „Nezrad! Nezapomeň!“ napsaných těsně před volbami do poslanecké sněmovny¹⁷⁴.

Po celou dobu předvolební kampaně informoval týdeník Zvěstování ženskou čtenářskou veřejnost o organizačním zabezpečení voleb v rámci republiky¹⁷⁵ i o strategii volebního boje republikánské strany, která jej vede ve snaze o povznesení venkova¹⁷⁶. Poskytoval také zprávy o činnosti venkovských žen moravských¹⁷⁷ i slovenských žen rolnických a jejich

---

¹⁷² *Přehledka naší práce - Ženy v Národním shromáždění*. Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 3-4. ... v kom máme své zastánce, to jsou právě vůdčové naší strany, páni ministři Švehla a Staněk, kteří ... uznávají a netají se tím, jaké plus žena a zejména venkovská žena v politice znamená. ... Mobilizace žen nastává. Bude nám dána opět možnost dokázat, že jsme nejoddanějšími a nejdisciplinovanějšími příslušnicemi strany a projevit se jako živel státotvorný....

¹⁷³ *Ženy venkovské!* Zvěstování, č. 13, 2. 4. 1920, s. 1-2; *Jen spravedlnost chceme, voláme vás do boje za spravedlnost*. Zvěstování, č. 15, 15. 4. 1920, s. 1-2.

¹⁷⁴ *S kterou politickou stranou má voliti venkovská žena?* Zvěstování, č. 14, 9. 4. 1920, s. 1-2; *Koho volit?; Nezrad! Nezapomeň!*; JIRSÍKOVÁ-PROKEŠOVÁ, Františka.: *V hodině dvanácté bděte a pracujte, družky!* Zvěstování, č. 15, 15. 4. 1920, s. 3, 4, 7.

¹⁷⁵ NOVOTNÁ Božena: *Naše budoucí ústava; Týž: Přehledka volebních seznamů abeceda politické činnosti žen*. Zvěstování, č. 2, 16. 1. 1920, s. 3-4, 5-6.

¹⁷⁶ *Ženy, jak budete odevzdávat svůj hlasovací lístek?; Kandidátní listiny RSČV a Domoviny do poslanecké sněmovny 18. dubna*. Zvěstování, č. 14, 9. 4. 1920, s. 2, 3-4; *Pozor na kandidátní listiny, které budete vkládat do obálky!*; *Poučení o provádění volby do poslanecké sněmovny a do senátu*. Zvěstování, č. 15, 15. 4. 1920, s. 4, 5; *Kterou kandidátní listinu vložíte do obálky o volbách do senátu 25. dubna?* Zvěstování, č. 16, 23. 4. 1920, s. 2.

¹⁷⁷ *Činnost ženských odborů na Moravě*. Zvěstování, č. 7, 20. 2. 1920, s. 4; JIRSÍKOVÁ-PROKEŠOVÁ, Fr.: *Ženy venkovské na Moravě!* Zvěstování, č. 15, 15. 4. 1920, s. 7.

březnovém sjezdu v Bratislavě¹⁷⁸. (Zvýšenou pozornost problematice slovenského venkova dedikoval ústřední deník *Venkov*.) V rubrice „Epištoly našim ženám“ přinášel články vyzývající ženy k účasti na veřejném životě, k organizaci v odborech pro zájmy venkovských žen, k odvaze prosadit se na poli politickém i k aktivní účasti na budování Československé republiky¹⁷⁹. Ve sloupci „Věstník“, který redigovala F. Jirsíková-Prokešová, získávaly čtenářky informace o práci ženských odborových organizací - byly zakládány při místních, okresních a krajských výborech strany pro podporu, propagaci a obhajobu politiky agrární strany – sdružených v Československém odboru pro zájmy venkovských žen při RSČV, jehož předsedkyní byla na první valné hromadě zvolena posl. L. Zatloukalová-Coufalová, jednou z místopředsedkyň posl. A. Chlebounová¹⁸⁰. Rovněž prováděl důslednou revizi plnění usnesení valné hromady, aby „při sestavování kandidátních listin všude na druhé místo postavena byla žena“¹⁸¹, vyzýval ženy k práci s indiferentními voličkami a k naplňování vytýčených úkolů pro blaho venkova¹⁸².

Výzvy k voličkám měly mobilizační charakter, byly vždy součástí agitek, úvodníků, článků souvisejících s volbami. Jejich úkolem bylo vyburcovat ženy k činnosti pro stranu: Každá na své místo...buďte si tedy vědomy své povinnosti ku straně naší, abyste ji posílily, podepřely...¹⁸³; Pracujte k zmohutnění strany, usilující o všestranné povznesení venkovana a jeho ženy – Republikánské strany československého venkova!¹⁸⁴, Ženy venkovské... srazme se v řadách naší strany venkovského lidu, volme zástupce, kteří vždy otevřeně stáli za právy venkovského lidu...Jedině strana naše je venkovská a zemědělská!¹⁸⁵. Apely měly rovněž podnítit ženy k volební podpoře strany agrární, která je zárukou lepší budoucnosti pro ně i jejich rodiny: Tedy chutě do práce za povznesením venkova, za povznesením života

---

¹⁷⁸ JIRSÍKOVÁ-PROKEŠOVÁ, Fr.: *Pozdrav slovenských sester*. Zvěstování, č. 9, 5. 3. 1920, s. 7; *Hore sa slovenské ženy a devy!* Zvěstování, č. 11, 19. 3. 1920, s. 1-2.

¹⁷⁹ PÍSECKÝ, Ferdinand: *Ženy vpřed!* Zvěstování, č. 4, 30. 1. 1920, s. 5-6; ŠILHOVÁ: *Nebudiž ani jediné ženy venkovské, která by stála mimo naše odbory*. Zvěstování, č. 4, 30. 1. 1920, s. 6; MEBERTOVÁ, H.: *Nenechme si vmluviti nezdar*. Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 5; BARTOŠKOVÁ, M.: *Žena venkovská a její úkol v republice*. Zvěstování, č. 10, 12. 3. 1920, s. 5.

¹⁸⁰ *První přehlídka naší práce*. Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 3-4.

¹⁸¹ *První přehlídka naší práce - Ženy v Národním shromáždění*. Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 3-4. ...Kolegyně Chlebounová ... při posledním říšském zastupitelstvu ... podala návrh, aby při sestavování kandidátních listin všude na druhé místo postavena byla žena. Byl to zajisté požadavek spravedlivý a nejvyšší oprávněný. ....

¹⁸² JIRSÍKOVÁ-PROKEŠOVÁ, Fr.: *Plňme, co jsme slíbily*. Zvěstování, č. 1, 19. 1. 1920, s. 7; Týž: *V čelo místních odborů nejlepší ženy*. Zvěstování, č. 8, 27. 2. 1920, s. 7; Týž: *Přičiňte se o zvolení našich kandidátek*. Zvěstování, č. 14, 9. 4. 1920, s. 6-7; Týž: *Vážené družky, volitelky!* Zvěstování, č. 9, 5. 3. 1920, s. 7; Týž: *Naše příští zástupkyně v poslanecké sněmovně*. Zvěstování, č. 13, 2. 4. 1920, s. 7; Týž: *Neodkládejte zbraň, dokud není boj dobojováno*. Zvěstování, č. 16, 23. 4. 1920, s. 7; VLČKOVÁ, A.: *Všem volitelkám pražského kraje!* Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 5; *První přehlídka naší práce - Ženy v Národním shromáždění*. Zvěstování, č. 6, 13. 2. 1920, s. 3-4; *Naše ženy spolurozhodují o kandidátních listinách*. Zvěstování, č. 7, 20. 2. 1920, s. 7;

¹⁸³ CHLEBOUNOVÁ, Anna: *Každá na své místo – nezahájejte!* Zvěstování, č. 1, 9. 1. 1920, s. 7.

¹⁸⁴ JIRSÍKOVÁ-PROKEŠOVÁ, Fr.: *Venkovské ženy na stráž!* Zvěstování, č. 11, 19. 3. 1920, s. 6.

¹⁸⁵ *Nezrad! Nezapomeň!* Zvěstování, č. 15, 15. 4. 1920, s. 4-5.

venkovské ženy.¹⁸⁶ Venkovské ženy na stráž! Přičíte se o zvolení našich kandidátek¹⁸⁷. Venkov – venkovu! Nezraďte národ – nezraďte venkov!¹⁸⁸ V hodině dvanácté bděte a pracujte, družky! Ženy venkovské nesmějí zraditi český venkov, svoji rodinu a samy sebe!¹⁸⁹. Výzvy směřovaly také k ženám ostatních politických stran, jak je patrné např. z článku „K povinnosti chceme možnost ji vykonávatí“¹⁹⁰. Samostatně stojící heslovité volební slogany se v agrárním tisku nevyskytovaly. Volební agitace venkovských žen směřovala pouze do vlastních řad, vůči opozičním stranám nebyla útočná. Jejím cílem bylo zmobilizovat a získat ženy k práci pro povznesení života venkovské ženy volební podporou Republikánské strany československého venkova. V rubrice „Ženské hnutí v cizině“ přinášelo Zvěstování zprávy o ženském emancipačním hnutí za hranicemi Československa. Pražský obrázkový čtrnáctideník „Rozkvět“ pozornost volbám nevěnoval¹⁹¹.

Československá strana lidová (ČSL) vznikla sjednocením české Československé strany lidové a Moravsko-slezské strany lidové na brněnském sjezdu 26. ledna 1919, přičemž autonomie zemských výborů byla i nadále zachována. Jednotný postup strany byl uplatňován prostřednictvím společného parlamentního klubu řízeného Msgr. ThDr. J. Šrámkem, v němž do prosince 1921 zasedali i poslanci Slovenskej ľudovej strany¹⁹². Přestože sekularizační protikatolické hnutí „Pryč od Říma!“ organizované od konce války českými nacionálními a socialistickými politickými proudy proti římsko-katolické církvi pozice lidové strany značně oslabilo¹⁹³, v obecních volbách v červnu 1919 skončila jako čtvrtá nejsilnější politická strana v zemi. Do prvních poválečných parlamentních voleb vstupovala ČSL za předsednictví Msgr. ThDr. J. Šrámk¹⁹⁴ společně se Slovenskou ľudovou stranou vedenou A. Hlinkou¹⁹⁵.

---

¹⁸⁶ Činnost ženských odborů na Moravě. Zvěstování, č.7, 20. 2. 1920, s. 4.

¹⁸⁷ JIRSÍKOVÁ-PROKEŠOVÁ, Fr.: Přičíte se o zvolení našich kandidátek. Zvěstování, č. 14, 9. 4. 1920, s. 6.

¹⁸⁸ K volbám! Zvěstování, č. 15, 15. 4. 1920, s. 3.

¹⁸⁹ JIRSÍKOVÁ-PROKEŠOVÁ, Fr.: V hodině dvanácté bděte a pracujte, družky! Zvěstování, č.15, 15.4.1920, s.7

¹⁹⁰ LISCOVÁ, Míla: K povinnosti chceme možnost ji vykonávatí. Zvěstování, č. 2, 16. 1. 1920, s. 1-2. ...Jest nutno, aby ženy všech politických stran pracovaly všemožně, aby se jim dostalo jak početně tak kvalitně čestného zastoupení v našem Národním shromáždění.... Jejich společné heslo pro příští volby budiž: Žádáme jméno ženy v čele každé kandidátky vedle jména mužova! ...

¹⁹¹ Rozkvět, 13, 1920, č. 1-24, s. 1-576.

¹⁹² TRAPL, Miloš: Československá strana lidová. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: Politické strany. 1. díl, s. 655.

¹⁹³ SEDLÁK, Josef: Od hnutí „Pryč od Říma“ k církevním restitucím.

In: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/od-hnuti-pryc-od-rima-k-cirkevni-restitucim.html> [cit. 8. 2. 2016].

¹⁹⁴ TRAPL, Miloš: Československá strana lidová. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: Politické strany. 1. díl, s. 655-657; Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí. Praha 1928, s. 1125-1133.; ČAPKA, František: Politické strany První republiky. Brno 1998, s. 7.

¹⁹⁵ BARTLOVÁ, Alena: Hlinkova slovenská ľudová strana. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: Politické strany. 1. díl, s. 836, 842... Na zhromáždění slovensky národne orientovaných katolíckých duchovných 19. decembra 1918 v Žiline sa rozhodlo o obnovení Slovenskej ľudovej strany, ako politického katolíckého konfesijného

Program(y) Československé strany lidové vycházel z encykliky papeže Lva XIII. „Rerum Novarum“¹⁹⁶, byl založen na principech křesťanského solidarismu, požadoval československý národní stát, podporoval parlamentní demokracii¹⁹⁷. „Po vzniku Československa ztratila lidová strana především svůj pražský deník Čech, který se stal oficiálně nepolitickým a vyjadřoval názory bývalých katolických politiků kolem R. Horského, již se nesmířili s rozpadem habsburské monarchie a kritizovali stranu za její státotvornou politiku a údajné málo bojovné vystupování ve prospěch církve.“ Od r. 1922 se jejím ústředním tiskovým orgánem v Čechách stal deník Lidové listy, který redigoval Msgr. F. Světlík¹⁹⁸. Na Slovensku vycházel v ružomerské redakci vedené Š. Mnoheľom a I. Grebáčem-Orlovem¹⁹⁹ politický a společenský deník Slovák. Ženy měly českobudějovický čtrnáctideník Česká Žena, jehož redaktorkou byla L. Mayerová²⁰⁰ a brněnský kulturně politický týdeník Moravská Žena, kterého editorkou byla K. Obršlíková²⁰¹. Volební manifest strany byl vydán tiskem 4. dubna 1920²⁰².

Deník Čech, věnoval předvolební agitaci žen pozornost pouze okrajově. Ponejprv byly ženy v souvislosti s volbami zmiňované v stati „Poslání strany lidové v československém národě“, kterou redakce Čecha dementovala článek brněnské Rovnosti „Dejte pozor na klerikalism!“, v němž byli sociální demokraté vyzýváni k protiklerikální agitaci mezi pracujícím lidem i k ostrážitosti, jenž měla zabránit volební propagandě ČSL mezi ženami²⁰³. Začátkem dubna pak napsal zprávu o pražské katolické volební manifestaci, v níž informoval o bezobsažném vystoupení svých řečnic pí. Skalické a sl. Rozsypalové, jejichž prioritou byl „jemný tón, který

---

průdu, který prejavil voľu podporovať nový štát a jeho vládu...členovia novej, resp. obnovenej politickej strany zvolili výbor, predsedom sa stal ...A. Hlinka, ...

¹⁹⁶ *Rerum novarum. Encyklika papeže Lva XIII. o dělnické otázce z 15. května*

In: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/RerumNovarum.htm [cit. 8. 2. 2016].

In: (https://cs.wikipedia.org/wiki/Rerum_novarum [cit. 8. 2. 2016].

¹⁹⁷ TRAPL, Miloš: *Československá strana lidová*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 655-658. ...Programy lidové strany byly vydány samostatně pro obě zemské organizace: v Čechách r. 1920 pod názvem Obnova lidské společnosti a na Moravě dvakrát, poprvé předběžný program r. 1920 a definitivní r. 1921. ...V politické části se oba programy stavěly za parlamentní demokracii a žádaly zavedení křesťanské morálky do politické praxe ...V chápání národnostní otázky se programy české a moravské složky lišily zásadněji,...

¹⁹⁸ TRAPL, Miloš: *Československá strana lidová*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 661-662; František Světlík. In: https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Světlík [cit. 8. 2. 2016].

¹⁹⁹ BERÁNKOVÁ, Milena.: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl, s.189.

²⁰⁰ Česká Žena, č. 13, 1. 4. 1920, s. 1.

²⁰¹ Moravská Žena, č. 1, 2. 1. 1920, s. 1.

²⁰² *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 134-138.

²⁰³ *Poslání strany lidové v československém národě*. Čech, č. 87, 28. 3. 1920, s. 3. ...klerikálům nutno jmenovitě znemožniti, aby mohli lovití mezi ženami a dále nutno dbáti toho, aby agitace kněží v kostele byla přísně kontrolována....

se od dravé „výmluvnosti“ různých Zeminových liší jako růže od babihněvu²⁰⁴. Přímo ženám byl věnován kratičký článek „Ženy pod prapor strany lidové!“, ve kterém byly voličky vyzývány k tomu, aby svým hlasovacím lístkem přispěly k volebnímu vítězství strany lidové a přičinily se tak o republiku křesťanskou a ne židovsko-nevěřecko pohanskou²⁰⁵. Den před senátními volbami pak byla na stránkách Čecha uveřejněna zpráva o předvolební schůzi socialistické posl. F. Zeminové v Plzni, na které došlo k fyzickému napadení dělníka, hlásícího se v průběhu jejího vystoupení o slovo²⁰⁶. Za symbolickou volební tečku v agitaci žen ze strany oficiálního lidoveckého tisku lze považovat fejeton „Žena-poslanec“, ve kterém pisatel analyzoval status poslankyně v rodině i parlamentu²⁰⁷ z pohledu dvou profesně, názorově i věkově rozdílných mužů. Obdobné stanovisko jako pražský Čech zaujal k předvolební agitaci žen i olomoucký deník Našinec, který pouze jediným apelem „Ženy a dívky“²⁰⁸, usiloval o získání volebních hlasů katolických žen pro Československou stranu lidovou. V den voleb do poslanecké sněmovny pak redakce Našince uveřejnila na stránkách svých novin značně sarkastické tzv. „Volební hymny“ kandidujících opozičních politických stran, kterými se snažila zesměšnit jejich představitele, včetně poslankyň L. Zatloukalové-Coufalové z RSČV a F. Zeminové z ČSS²⁰⁹.

Volebním agitátorem žen katolických se stal, obdobně jako u žen venkovských, jejich ženský tisk. Poprvé vyjádřily zástupkyně strany klerikální své stanovisko k blížícím se parlamentním volbám v úvodníku „Jediná“, jehož titulěk v sobě personifikoval priority Československé strany lidové, které měly být (nejen) moravským křesťankám dostatečnou zárukou k tomu, aby v parlamentních volbách stranu podpořily. Volebním aktem ve prospěch ČSL měly katolické voličky též napravit všechno to, co způsobily ženy, které ve volbách do obcí hlasovaly pro socialisty a agrárníky²¹⁰. Začátkem února uveřejnila redakce Moravské Ženy další předvolební komentář pod titulem „Před volbami“, ve kterém byla konfrontována parlamentní práce poslaneckého klubu strany lidové s činností opozičních stran. Katolickým

---

²⁰⁴ *Katolická volební manifestace*. Čech, č. 98, 9. 4. 1920, s. 1. ... Řeči dvou následujících řečnic...byly vzácným řečnickým výkonem. Prvá z nich sklídila častý bouřlivý potlesk tím, že dotkla se neobyčejně přílehavě otázek časových, u druhé pak působil vliv neohrožené bojovnice, která již po celá desetiletí za ideje křesťansko-demokratické ve veřejném životě bojuje. A co zvláště mile u obou řečnic působilo, byl jemný tón...

²⁰⁵ ŠMAHOVÁ, Anna: *Ženy pod prapor strany lidové!* Čech, č. 106, 17. 4. 1920, s. 3-4.

²⁰⁶ Čech, č. 113, 24. 4. 1920, s. 6.

²⁰⁷ ŽÁK, Em.: *Žena poslanec*. Čech, č. 114, 25. 4. 1920, s. 2-3. ... Ale shledáte správným, když žena vede si v parlamentě jako nejčervenější jakobín? Když chce v radikálnosti překonati největší radikály? Když skáče do řečí a dělá dopalující poznámky? K tomu tam přece nemusí býti? Jistě, že ne, ...žena má zůstatí ženou i v parlamentu. ... Ideálem ženy má býti žena a ne muž. ...

²⁰⁸ *Ženy a dívky!* Našinec, č. 86, 16. 4. 1920, s. 2.

²⁰⁹ Našinec, č. 88, 18. 4. 1920, s. 4. ...Agrárníci: Tuze, tuze, krátká je agrární kandidátka. Zato ale těžká, je v ní moc a síla. Coufalová sama váží sto tři kila.... Národně sociální: ...Není strana, jako strana, my jsme strana odrchaná. Klofáč, Svozil, Zeminka samá vtipná semínka. ...

²¹⁰ *Jediná*. Moravská Žena, č. 5, 30. 1. 1920, s. 1.

ženám bylo tímto způsobem zdůvodněno, proč mají povinnost u volebních urnách hlasovat ve prospěch strany lidové, která je nadto jedinou stranou, jejíž politický štít je úplně čistý²¹¹. Spasitelská role žen křesťanských byla nejmarkantněji prezentována v stati „Jak o nás soudí cizina“, v níž její autorka uvedla, že zachránit republiku před socialismem a komunismem můžou jenom katolické ženy, když ve volbách zachovají věrnost Československé straně lidové a jejímu programu. V naší prosocialistické vládní politice shledávala příčinu oslabení spolupráce mezi Československem a Amerikou²¹². Pod názvem „To máme pěkného zástupce v parlamentě.“ byla katolickými ženami kritizována za svoji výzvu: „Zrušte drahotu, lid je nespokojen!“ socialistická posl. F. Zeminová. Pranýřována byla ani ne tak za samotný apel, jako spíš za to, že v parlamentu podpořila přijetí zákona o dani z obratu, jenž drahotu způsobil. Neupřímná „Zemínka“ byla učiněna spoluodpovědnou za špatnou vládní politiku její socialisticko-agrární vlády a byla vyzývána k tomu, aby místo psaní demagogických článků přešla ona i vláda k činům, na které lid čeká. Článek byl pravděpodobně psán v návalu rozhořčení, protože argumentace v něm uváděná na stranu posl. Zeminové nebyla v souladu s pravomocemi žádného zákonodárce²¹³.

Za značně konzervativní lze považovat publikovaný dopis J. Mýtiny, v němž hledal odpověď na otázku: Co je životním úkolem ženy? - ženy jsou zde proto, aby nám vychovaly mladý, zdatný a zdravý národ. Emancipační snahy žen považoval za vzpouru žen proti odvěkým zákonům přírody, i když připouštěl, že na rovnocennost s muži mají nárok. Nad ženami, které se rozhodly angažovat ve veřejném životě vyslovoval své politování a prosbou: „Ženy vraťte se rodinám, svému domovu...Pochopte božské mateřství! K Vám volám, ženy české!“ jakoby se pokoušel jejich rozhodnutí zvrátit²¹⁴. Jeho dopis byl zároveň prvním příspěvkem do ním připravované ankety stejnojmenného názvu, ve které chtěl pravděpodobně zjistit, do jaké míry politické zrovnoprávnění československé ženy názorově ovlivnilo ženu křesťanskou. Nepřímo si snad také chtěl ověřit a potvrdit, že jeho konvenční názor na společenskou úlohu

---

²¹¹ *Před volbami*. Moravská Žena, č. 6, 6. 2. 1920, s. 1.

²¹² *Jak o nás soudí cizina*. Moravská Žena, č. 7, 13. 2. 1920, s. 1. Pořád opakujeme a zdůrazňujeme: křesťanské ženy musí se horlivě zúčastnit veřejného života...My ženy můžeme republiku zachránit. My můžeme způsobit, ... že na místa zodpovědná dostanou se lidé, ...kteří obnoví pořádek v republice a zajistí nám přízeň ciziny. Když se nedáme zlákatí balamucení socialistů a sliby agrárníků, když věrnými zůstaneme Československé straně lidové... pak jsme náš stát zachránily a očistily jeho pověst v očích ciziny.

²¹³ *To máme pěkného zástupce v parlamentě*. Moravská Žena, č. 6, 6. 2. 1920, s. 6-7. ... Proti komu to píšete? ... Porad'te svým ministrům co mají dělati. ...Vládní aparát je váš, vojsko je vaše, v Národním shromáždění máte většinu, proč tedy nejednáte? Vaše články nic nepomohou, my čekáme na činy! ... Lid čeká!

²¹⁴ MÝTINA, Jaroslav: *Co je životním úkolem ženy?* Moravská žena, č. 7, 13. 2. 1920, s. 6-7. ... Je mi líto nekonečně všech, které v sobě o své vůli udupaly všechno ženství a staly se tak bědným zjevem výstředním, jakoby polomužem, položenou. Je mi líto všech, které proti zákonům, jež jim příroda na bedra vložila, vystoupily. Necítí jich v sobě, necítí se vázanými svými božskými povinnostmi, mluví o nich urážlivě, pohrdavě a s výsměchem, a to bolí. O ženy, kdybyste věděly, jak vás to zneuctuje! ...

ženy koresponduje s názory žen katolických. Polemika k anketovému dotazu se mezi čtenářkami Moravské Ženy prakticky nerozvinula. Reakce žen, které redakce uveřejnila pouze potvrdily, že nastolená otázka představuje pro křesťanské ženy značné dilema. Shoda mezi autorkami uveřejněných příspěvků více méně panovala pouze v názoru, že postoj ženy k mateřství a „politikaření“ je projevem její individuality, která je ovlivněna prostředím v němž žena vyrůstala, a ve kterém žije²¹⁵. Lhostejnost katolických žen k průzkumu mohla souviset s jejich nezájmem o uvedenou problematiku i strachem otevřeně vyjádřit své stanovisko.

Po volbách nebude nutné naříkat nad dalším směřováním československé vládní politiky, pokud aktivní volební účast katolických žen a mužů bude dosaženo volebního vítězství Československé strany lidové. Tak bylo možné charakterizovat volební strategii lidovců, která byla čtenářkám předložena v úvodníku B. Horníčka „Nebudeme pozdě naříkat?“. Moravské ženy byly nadto vyzvány autorem komentáře, aby se „vzpamatovaly a jménem vlasti a náboženství šly do boje za svatou věc a stavše se příslušnicemi lidových jednot potřeby nepřátele vlasti a víry,“...²¹⁶. Moravské křesťanské ženy se po vzniku Československa angažovaly v ženských katolických organizacích a místních lidových jednotách, které neměly svoji zastřešující organizaci. České ženy věřící rozvíjely svoji činnost v katolických ženských spolicích sdružených ve Svazu katolických ženských spolků²¹⁷. Uvedená decentralizace na české a moravské katolické ženské asociace vycházela z vnitřní, už zmiňované, struktury Československé strany lidové.

Ženský katolický tisk v průběhu celé předvolební kampaně pouze vyzýval křesťanské ženy k masové účasti u volebních uren. O zastoupení žen katolických v zákonodárném sboru nebo o jejich volební podpoře nepsal, protože působení žen v této instituci nebylo, vycházejíc z oficiálního programu strany, nezbytné²¹⁸. Pokud lidovecký tisk zmiňoval ženy v politice, vždy to bylo pouze v kontextu se všemi ženami, co dokazuje i komentář „Úloha ženy ve státě a politice“. Autor článku se v něm snažil usměrnit a svým způsobem demotivovat ženy v jejich přílišné společenské angažovanosti, když jim vymezoval sféru jejich veřejné a

---

²¹⁵ MÝTINA, Jaroslav: *Co je životním úkolem ženy?* Moravská Žena, č. 7, 13. 2. 1920, s. 7; Týž: Moravská Žena, č. 8, 20. 2. 1920, s. 6-7; Týž: Moravská Žena, č. 9, 27. 2. 1920, s. 6.

²¹⁶ HORNÍČEK, B.: *Nebudeme pozdě naříkat?* Moravská Žena, č. 8, 20. 2. 1920, s. 1.

²¹⁷ TRAPL, Miloš: Československá strana lidová. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 661. ...Nejpočetnější katolickou organizací byl Svaz katolických žen a dívek, ... na Moravě pod tímto názvem obnoven v roce 1924 ...; BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001, s. 237-264.

²¹⁸ *Československá strana lidová*. Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí. Praha 1928, s. 1125-1136. ...Po strážce sociálně-hospodářské žádá strana o připuštění ženy do všech oborů národního života, pokud ženský svéráz bude zachován, ...

politické působnosti. Uvedl, že ženy by měly pracovat výhradně v oblasti sociální, v otázkách národních, hospodářských, vnitropolitických i zahraničních by měly přenechat rozhodování kompetentním mužům. Své tvrzení přitom stavěl na skutečnosti, která byla téměř identická s přístupem socialistického státu či socialistického tisku k politizujícím se ženám²¹⁹. Katolické čtenářky měly z uvedeného příspěvku pochopit, že působnost žen v politice a veřejném životě je sice důležitá, ale ne v oblastech, ve kterých by mohly mužům konkurovat.

Otázkou, zda si ženy křesťanské váží a chápou cenu získaného daru podílet se na správě státu, se zabýval článek „Ženám katolickým“. Netečnost venkovských katolických žen k politickým událostem v zemi byla v tomto úvodníku analyzována a také omlouvána jejich rodinnou výchovou i přílišnou důvěrou „ve vedení mužovo“. Změnu jejich postoje k politice pak měla iniciovat „otázka křížů a náboženství ve škole“. Katolické ženy věřící byly následně vyzývány k práci s indiferentními voličkami a k tomu, aby z výkonu voličského učinily otázku svědomí, které jim nedovolí volit jiné poslance než katolické a jinou politickou stranu než stranu lidovou²²⁰. Obdobně i v úvodníku České Ženy „K volbám.“ nabádala jeho autorka, tentokrát katolické matky k tomu, aby nezůstávaly lhostejné k politice, probudily se, poučily a zodpovědným přístupem k budoucnosti svých dětí podpořily ve volbách nejlepší muže a ženy, které strana lidová vysílá do zákonodárného sboru republiky²²¹.

Předvolební kampaň Československé strany lidové byla do značné míry poznamenána vrcholící protikatolickou sekularizační vlnou „Pryč od Říma!“, která měla za následek, že volební agitace lidovců byla nadměru útočná vůči socialistům²²² i agrárikům. Vládní koaliční strany v ní byly označovány za nepřátele republiky, obviňovány ze zrady křesťanských hodnot i z toho, že svojí liberální politikou usilují o zničení církve Kristovy²²³. Její zášť vůči

---

²¹⁹ *Úloha ženy ve státě a politice*. Moravská Žena, č. 14, 2. 4. 1920, s. 1. ...Ani výlučně socialistický stát nepovolává ženu ...na vysoká a významná ministerská místa vnitřní a zahraniční politiky. ...I u nejzraněnějších agitátorů mluví se s útrpností a pohrdlivě o politizujících mužatkách. Máme také u nás takové. Ani socialistický ženský svět nechce slyšet o takovýchto ženách, poněvadž nejenom dobře ví co ženy nemohou vykonávat, ale poněvadž také vycitňuje, co se pro ženu nehodí a nesluší. ...

²²⁰ *Ženám katolickým*. Moravská Žena, č. 16, 16. 4. 1920, s. 1....Mnohé ženy nenávidí politiku a vidí v ní neštěstí pro rodinné štěstí. Jiné ženy podléhají trpně muži a volí s ním, aniž by se zamyslyly, koho svým hlasem podporují. Třetí druh žen politikaří. Čtou noviny, debatují, mnohé až práci svou zanedbávají. A říká se, že jim to nesluší, a přes to politice nerozumějí. Nedivme se celkové netečnosti ženského pohlaví k politickým událostem. Byly tak vychovány. ...

²²¹ *K volbám!* Česká Žena, č. 13, 1. 4. 1920, s. 1-2.

²²² TRAPL, Miloš.: *Československá strana lidová*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol: *Politické strany*. 1. díl, s. 664. ...Lidová strana považovala v politické sféře za nejdůležitější účast ve vládě, což se jí ovšem v důsledku protikatolického hnutí ... plně nedařilo. V Kramářově vládě měla pouze ministra bez portfeje a z Tusarových vlád byli lidovci vytlačeni úplně ...

²²³ *To jsou ti praví vlastenci!* Moravská Žena, č. 10, 5. 3. 1920, s. 1-2. ...Můžeme jako pravé a upřímné Češky jít při volbách se sociálními demokraty? Nikdy a nikdy! Tato strana nejkrásnější po dobu války – jest největší nepřítelkyní republiky. Ani jediného hlasu socialistům, těmto největším škůdcům našeho státu....; *Před volbami*. Moravská Žena, č. 6, 6. 2. 1920, s. 1-2. ...předvolební kampaň ...bude rušná, živá, ba prudká a že bude vedena

republikánům umocnila realizovaná pozemková reforma a v neposlední řadě konkurence o stejného voliče – venkovský lid. Agresivita ČSL byla mimoto namířená i proti Židům – největším nepřátelům československého národa²²⁴. Svůj xenofobní vztah k židovskému obyvatelstvu žijícímu v Československu pak vyjádřila i v stati nazvané „Nebezpečí států.“, kde uvedla, že „je nanejvýš důležité, aby vláda co nejrozhodněji vystoupila proti židovství a aby tyto obskurní a nakažlivé elementy byly vyhnány ze země.“²²⁵. Uvedené projevy antisemitismu motivovaného nacionalismem korespondovaly s tehdejší celospolečenským názorem na židovský národ.

Volební taktika ČSL ve vztahu k voličům a voličkám byla vedená na báze obrany a obhajoby katolicismu, rovněž vysvětlování a zdůvodňování, proč ve volbách nemá křesťan volit opoziční politické strany. Výzvy, které směřovaly k ženám, byly součástí úvodníků a volebních agitek, jako samostatné slogany se v dobovém tisku nevyskytovaly. Důraz v nich byl kladen na prosazování křesťanských hodnot ve společnosti a obranu náboženství. Apely měly mobilizovat a motivovat ženy k volební podpoře ČSL (i jejich poslanců), která se stavěla do role ochránce katolíků a spasitele národa a státu: ...lidová strana jest jediná ze všech, která hájí náboženskou výchovu dětí a nerozlučitelnost manželství.²²⁶...hlavní povinností naší jest, aby zachráněna byla svoboda náboženská, aby nebylo tupeno a pronásledováno náboženství naše. ...Československá strana lidová jest jedinou stranou v našem národě, která netoliko bojuje za svobodu a práva katolíků, ale která také jediná bojuje za blaho a rozkvět našeho národa a republiky.²²⁷, ...Československá strana lidová jest jediná, která musí ve volbách zvítěziti.²²⁸ ...Ženy české, konejte svoji volební povinnost!

---

prostředky ne právě vybiravými. Zejména o venkově možno soudit, že tu zavládne volební teror ... Ostatně i jiné politické strany rozvinou všechny volební aparát, ale v brutalitě naše republikány sotva která předčí...; MOUŘENOVSKÝ, Josef: *Proč nemůže křesťan býti agrárníkem nebo socialistou?* Moravská Žena, č. 14, 2. 4. 1920, s. 4-5. ...Strany tyto, dle svého jednání v Nár. shromáždění jsou krajně protikatolické; neboť snahou vůdčích orgánů těchto stran jest zničit církve katolickou... Skutky těchto stran v Nár. shromáždění zřejmě toto faktum potvrzují a ...; *Koho volit?* Moravská Žena, č. 15, 9. 4. 1920, s. 4-5; BÍLÝ, František: *Konejme svou povinnost!* Česká Žena, č. 13, 1. 4. 1920, s. 5; *Před rozhodným bojem za očistu naší republiky.* Moravská Žena, č. 16, 16. 4. 1920 s. 4-5; Pseudonymy: Pravomil, Ypsilon, Pravdomil Trpký používal český středoškolský profesor, literární historik a kritik František BÍLÝ.

In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_B%C3%ADI%C3%BD [cit. 8. 2. 2016].

²²⁴ *Jediná.* Moravská Žena, č. 5, 30. 1. 1920, s. 1. ...Vidíme v židech největší nepřátele našeho národa; jediné lidová strana jest prosta židů a potírá nekalé vlivy židovské v republice...; *Proč jsou letošní volby zvlášť důležité?* Moravská Žena, č. 12, 19. 3. 1920, s. 1-2. ...Židé zasáhnou do boje s mnohem větší mocí než při volbách předchozích. K najímání zkorumpovaných, úplatných sobců mají peněz víc než dosti....; *Proč si židé tolik troufají.* Moravská Žena, č. 14, 2. 4. 1920, s. 6. ... Kdo nadrzuje u nás židům? Všechny politické strany mimo stranu lidovou! ...

²²⁵ *Nebezpečí států.* Moravská Žena, č. 13, 26. 3. 1920, s. 4.

²²⁶ *Jediná.* Moravská Žena, č. 5, 30. 1. 1920, s. 1.

²²⁷ HORNÍČEK, B.: *Nebudeme pozdě naříkat?* Moravská Žena, č. 8, 20. 2. 1920, s. 1.

²²⁸ *Jediná.* Moravská Žena č. 5, 30. 1. 1920, s. 1.

Dostavte se všechny a volte jen naše lidové kandidáty!²²⁹ Samostatné agitky, které přímo oslovovaly voličky, uveřejnila redakce Moravské ženy teprve dva dny před volbami do poslanecké sněmovny. „Katolické ženy a dívky!“ i „Uvědomělá Moravanka“ upozorňovaly voličky na nepřátele katolíků a vyzývaly je ve jménu lásky k náboženství i vlasti k podpoře strany lidové²³⁰. V týdnu před senátními volbami pak apelem „Moravské ženy a dívky!“ byly voličky strany lidové vyzvány k tomu, aby i ve volbách senátních se držely tak statečně jak ve volbách do sněmu²³¹. V průběhu předvolební kampaně museli lidovci čelit obvinění levicových stran, které se týkalo jejich negativního vztahu k ženám, zejména jejich účasti na politickém životě. Argumentace těchto stran vycházela ze stanoviska církve k ženám / předsudkům vůči ženám, a také ze skutečnosti, že Československá strana lidové neměla v Národním shromáždění svého ženského poslance, i když při projednávání Řádu volení do obcí republiky československé zástupci jejího poslaneckého klubu (jak už bylo uvedeno) vyjádřili souhlasné stanovisko k politické emancipaci žen. Obviňováni byli také ze zpátečnictví a monarchistických tendencí.

Moravská Žena přinášela svým čtenářkám v rubrice „Různé zprávy“ zajímavosti z domova i ze světa týkající rodinného života, života významných osobností, emancipačního hnutí žen, ... Ve sloupci „Domácnost a hospodářství“ radila ženám při různých zdravotních problémech, v zahrádkaření či drobných opravách v domácnosti, ... Neodmyslitelnou součástí časopisu byl román na pokračování, v době předvolební kampaně: „Utrpením k vítězství“.

Československá národní demokracie (ČND) navazovala na činnost České státoprávní demokracie ustavené v únoru 1918. Po neúspěšných komunálních volbách v červnu 1919, kdy skončila jako pátá nejsilnější v republice, odešla strana do opozice. Do prvních poválečných parlamentních voleb vstupovala za předsednictví JUDr. K. Kramáře. Její program vycházel z idey národního státu (negativistický vztah k německé národnostní menšině) založeného na demokratických principech a sociální spravedlnosti, v zahraniční politice vycházel z koncepce tzv. novoslovanství (odpor k uznání SSSR de iure)²³². Ústředním tiskovým orgánem strany byl pražský deník Národní Listy, který řídil posl. F. Sís²³³, na Moravě vycházel brněnský deník Lidové noviny (zakladatel Adolf Stránský), jehož šéfredaktorem byl posl. A.

---

²²⁹ BÍLÝ, František: *Konejme svou povinnost!* Česká Žena, č. 13, 1. 4. 1920, s. 5.

²³⁰ *Katolické ženy a dívky!; Uvědomělá Moravanka.* Moravská Žena, č. 16, 16. 4. 1920, s. 3, 7.

²³¹ *Moravské ženy a dívky!* Moravská Žena, č. 17, 23. 4. 1920, s. 6.

²³² SLÁDEK, Zdeněk: *Československá národní demokracie.* In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany.* 1. díl, s. 593-616. *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí.* Praha 1928, s. 141-147.

²³³ Československá národní demokracie. [cit. 8. 2. 2016].

In: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_n%C3%A1rodn%C3%AD_demokracie

Heinrich²³⁴. Ženy měly svůj pražský týdeník *Nová síla*, který vydávala a redigovala A. Vetterová-Bečvářová²³⁵. Volební manifest strany, která šla do voleb v koalici s agrární opozicí, byl vydán tiskem 3. dubna 1920²³⁶.

Začátkem února uveřejnil deník *Národní listy* ve své pravidelné rubrice „Z Československé národní demokracie“ článek F. Šatavové „Ženy-voličky“. Byla to první předvolební agitka, která zdůrazňovala ženám jejich nezastupitelnou roli ve volebním rozhodování o osudu československého národa a zároveň je vyzývala k práci volební²³⁷. V úvaze „Jakou politiku chtějí ženy dělati“ se pokoušela M. Vítková o svoji vizi české ženské politiky, kterou naznačila teprve v závěru svého obsáhlého zamyšlení se nad otázkou národního uvědomění - ženy budou usilovat především o politiku národní, vedoucí k obecnímu blahu²³⁸. *Národní listy* následně informovaly o jednání Zemského výkonného výboru žen ČND, který vyslovil souhlas s ženskými kandidátkami ve volbách a vyjádřil v tomhle směru důvěru také své předsedkyni B. Vikové-Kunětické²³⁹. Podrobněji se o úloze žen v politice rozepsala M. Vítková ve svém druhém příspěvku nazvaném „Ještě o ženské politice.“ V něm poukazovala na skutečnost, že pro politickou práci žen bude nejdůležitější, aby vstupovaly do politických stran, které jsou jim programově nejbližší a pak v součinnosti s muži podílely se na práci ve prospěch celého národa²⁴⁰. V týdnu před volbami do poslanecké sněmovny uveřejnila redakce deníku pod titulem „Uvažujte!“ dopis ženy z lidu (identifikace dle autorky), v němž jeho pisatelka poukazovala na faktický rozpor mezi sliby a skutky dosavadní socialistické vládní garnitury. Pro čtenáře - voliče to měl být jeden ze skutečných důkazů a důvodů, proč měli ve volbách podpořit národní demokraty a ne opoziční socialisty²⁴¹. Dva dny před otevřením volebních místností apelovaly na voličky národní demokracie: Rada matek a hospodyň, Svaz čes. spolků žen²⁴² i Jednota pomocnic v domácnosti, aby svým rozhodnutím přispěly k volebnímu vítězství strany Dr. K. Kramáře. Představitelky Jednoty pomocnic nadto

---

²³⁴ Arnošt Heinrich. In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Arno%C5%A1t_Heinrich [cit. 8. 2. 2016].

²³⁵ *Nová Síla*, č. 1, 16. 5. 1919, s. 1.

²³⁶ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928, s. 141-147.

²³⁷ ŠATAVOVÁ, Františka: *Ženám - voličkám*. *Národní Listy*, č. 32, 1. 2. 1920, s. 5.

²³⁸ VÍTKOVÁ, Marie: *Jakou politiku chtějí ženy dělati*. *Národní Listy*, č. 73, 14. 3. 1920, s. 1-2. ...Náš nástup k politice je nutný důsledek revolučního ideálu českého. Česká duševní revoluce uvádí ženu na politické kolbiště. A náš zájem na národním a obecném dobru jasně ukazuje, do jaké míry byly myslí žen revolucionizovány, jako budoucí naše politická práce ukáže, jak věrnými dovedem býti my ženy a jak v sobě živiti budeme revoluční ideál český. ...

²³⁹ *Národní Listy*, č. 73, 14. 3. 1920, s. 3.

²⁴⁰ VÍTKOVÁ, Marie: *Ještě o ženské politice*. „*Národní Listy* č. 85, 26. 3. 1920, s. 2. ...strana není a nesmí býti sama sobě účelem, ale toliko prostředkem k uspíšení vývoje jistých idejí. ...My, ženy, nastupující k práci politické, musíme vstupovati do stávajících politických stran mužských. Pro vstup sám musí býti pro nás rozhodující jedině ta okolnost, zadli se shodujeme či neshodujeme s ideami stranou propagovanými....

²⁴¹ *Uvažujte!* *Národní Listy*, č. 100, 11. 4. 1920, s. 5.

²⁴² *Ženy a dívky*. *Národní Listy*, č. 105, 16. 4. 1920, s. 5.

vysvětlovaly všem družkám, že status služebná dívka není důvodem k tomu, aby služebné musely ve volbách hlasovat ve prospěch stran socialistických a nemohly svým volebním lístkem podpořit stranu, která si dala za cíl pracovat ku prospěchu národa – všech občanů²⁴³. V agitce „Sestry!“ byl vyzýván „milión sester, jež podepsaly tištěnou petici naši, by ujaly se vedení a prosadily, by byla zvolena strana neohrožených poctivců a pravých zástupců vůle národa československého Kramáře a Jiráka.“²⁴⁴ V předvečer voleb do poslanecké sněmovny přinesly Národní Listy informaci o pražské manifestační schůzi českých žen všech stavů a tříd, na které národně demokratičtí kandidáti do zákonodárského sboru československého: B. Viková-Kunětická, B. Smolařová, A. Vetterová-Bečvářová a B. Němec vyzývali svými projevy účastnice shromáždění k volební podpoře strany, která hájí zájmy národa a státu²⁴⁵. Po volbách do poslanecké sněmovny vydalo Předsednictvo Zemského výkonného výboru ČND poděkování svým voličům, v němž je také neopomenulo slovy „boj není dobojován“ vyzvat k účasti ve volbách senátních²⁴⁶.

Volební agitace žen národně demokratických byla záležitostí pražského ženského týdeníku Nová Síla. Novoroční číslo časopisu přineslo ženám v úvodníku „Ženina občanská práva a povinnosti“ zamyšlení M. Tippmannové nad tím, zda získaná emancipace ženu skutečně zrovnoprávnila nebo jí toto osvobození pouze přidalo nová břemena na její bedra. Z obavy, aby budoucnost emancipované ženy nebyla temnější než její minulost, sestavila autorka článek reciproční součet povinností ženy ke státu a státu k ženě, aby mohla žena skloubit svoji výdělečnou a veřejnou činnost s péčí o rodinu, kde je její role matky nepostradatelná²⁴⁷. První zprávu o blížících se parlamentních volbách poskytla redakce ženám koncem ledna, v kontextu s reklamační lhůtou voličských seznamů²⁴⁸, další v souvislosti s pražským pracovním Sjezdem delegátek ženských komisí ČND. Kongres bilancoval práci národně demokratických žen v politickém i veřejném životě a zároveň ženám stanovoval úkoly v blížící se volební kampani. K hlavním řečnicím sjezdu patřily: posl. E. Purkyňová, která se ve svém vystoupení zabývala problematikou vládní politiky a vztahu národní demokracie

---

²⁴³ *Všem služebným dívkám*. Národní Listy, č. 105, 16. 4. 1920, s. 5; HUSNÍKOVÁ, Marie: *Všem služebným dívkám?* Národní Listy, č. 106, 17. 4. 1920, s. 6.

²⁴⁴ *Sestry!* Národní Listy, č. 106, 17. 4. 1920, s. 6.

²⁴⁵ *Mohutný projev českých žen*. Národní Listy – večerní vydání, č. 106, 17. 4. 1920, s. 2.

²⁴⁶ *Naším voličům!* Národní Listy, č. 109, 20. 4. 1920, s. 1.

²⁴⁷ TIPPMANNOVÁ, Marie: *Ženina občanská práva a povinnosti*. Nová Síla, č. 34, 8. 1. 1920, s. 1-2. ...Nová doba zdála se ženě slibovat uvolnění a odlehčení, ale připadá mi, že žena ve své ctižádosti, ukázat se rovnocennou s mužem, bere na bedra svá břemena nová, přejímá mužskou část povinnosti, neopouštějíc svoje povinnosti dosavadní, ...Obávám se, že žena v touze vyrovnat se muži...přečnuje své síly...následkem toho, že povinnost její je dvojí, nebude moci zachovávat stejnoměrný krok s mužem, ani ve veřejné, ani v politické své činnosti. ...

²⁴⁸ *Volební hlídka*. Nová Síla, č. 36, 22. 1. 1920, s. 1-2.

k politickým stranám; F. Šatavová, jenž apelovala na účastnice sjezdu, aby se v rámci volební kampaně zaměřily na práci s indiferentními voličkami²⁴⁹ i agitaci mezi ženami všech společenských stavů; B. Smolařová, která mluvila o „přetěžování žen“ angažujících se v politice i veřejném životě²⁵⁰ i perzifláži politické práce žen muži; opětovně zvolená předsedkyně Sdružení žen Československé národní demokracie B. Víková-Kunětická analyzovala československou vládní politiku, vyjadřovala se k programu a úkolům strany i k poslání žen ve straně národně demokratické²⁵¹. Sjezd byl ukončen diskusí, v níž delegátky zasedání vyjádřily podporu politice Československé národní demokracie.

K politické práci žen se B. Smolařová vrátila ještě jednou v úvodníku „Naše zastoupení do Národního shromáždění“, ve kterém reagovala (obdobně jako F. F. Plamínková z ČSS) na kontroverzní článek republikánského posl. J. Vraného „Jak vzroste politický vliv ženy československé?“, uveřejněný v lednovém čísle Zvěstování. Ve svém komentáři zdůraznila, že k politické spolupráci žen a mužů v zákonodárném sboru republiky je nutné jejich paritní zastoupení²⁵², protestovala proti posuzování dosavadní politické práce žen bez ohledu na jejich početnost v parlamentu, upozorňovala na kritéria, která musí splnit každá národní demokratka kandidující za ČND do Národního shromáždění²⁵³, aby po svém zvolení se stala pro muže rovnocenným partnerem a spolupracovníkem. Začátkem února přinesl list Nová Síla

---

²⁴⁹ *Pracovní sjezd delegátek ženských komisí Čs. národní demokracie dne 25. ledna 1920.* Nová Síla, č. 37, 29. 1. 1920, s. 2. ŠATAVOVÁ, Františka: ...Naše republika... zrovnoprávnila ženy politicky. ...Z velké většiny zůstaly ženy vlažný k této změně jejich politického významu. ... Bylo by málo domnívati se, že povinnosti k národu i straně učinily jsme zadost tím, že jsme odevzdaly hlasovací lístek pro kandidáty strany. ...nejobtěžnější povinnosti nás organizovaných, přesvědčiti a získávati indiferentní a třeba-li, přivésti je k volebnímu osudí, chrániti je před demagogií jiných stran, vznítiti u nich přesvědčení, že náš program jest jejich smýšlení nejbližší. ...Budete-li každá na svém místě, bude výsledek skvělý. ...

²⁵⁰ Tamtéž, s. 2-3. SMOLAŘOVÁ, Bohumila: ...Od mladé ženy, matky... žádá se, aby se prací politických zúčastnila... čtením novin a tím i sledováním politických událostí (v čem velmi jí přispěti může pokrokový manžel ...upozorňováním na nejdůležitější zprávy v novinách), dále návštěvou schůzek našich ženských komisí... Z toho patrně, že na ženách... nežádá se té politické, veřejné činnosti více, než mohou stačiti, aniž by zanedbaly své důležité poslání matky... K vedení prací politických, mezi ženami ... volíme... ženy, které mají již děti odrostlé, které jsou samostatné (svobodné), které jsou bezdětné. Krátce vždy ženy, kterým okolnosti umožňují věnovati se těmto pracím s celou silou a pílí. ... Naznačenou dělbou práce padají všechny obavy o možnosti pracovati veřejně každé ženě...

²⁵¹ Tamtéž, s. 4. VIKOVÁ-KUNĚTICKÁ, Božena:...věřím, že naše poslání politické ve straně národně demokratické je poctivé, a že nás strana nezneužívá k účelům, který nás jakkoliv snižuje, poněvadž nežádá na nás nic jiného, jen porozumění pro nejdražší ideály národní ...Neslibuje nic a neznásilňuje. Jsme dobrovolnou její oporou a vše co poskytujeme, dáváme národu, ...

²⁵² SMOLAŘOVÁ, Bohumila: *Naše zastoupení do Národního shromáždění.* Nová Síla, č. 40, 19. 2. 1920, s. 1-2. ...Chceme pracovati společně s muži, neboť víme, že jedině muž a žena společně tvoří základ státu...nemyslitelné je ve státě, aby ženy pracovaly proti mužům, muži proti ženám. ...proto žádáme většího zastoupení v budoucím Národním shromáždění. Opakuji a zdůrazňuji, nežádáme si tohoto zastoupení z malicherné ctižádosti, ale po zralé úvaze...Nelze dnes tvořiti zákony bez většiny národa, bez žen. ...

²⁵³ Tamtéž, s. 1-2. ...Ty, které vyšleme za sebe z našich řad ... budeme vybíratí přísně, a sice dle výkonnosti práce, dle zkušeností, dle duševní vyspělosti, dle ušlechtilosti srdce, dle praktického rozhledu, dle porozumění pro potřeby všech vrstev národa, dle bystrosti a přesnosti postřehu. Všechny tyto vlastnosti žádati budeme od těch, které budou zástupkyněmi nás žen v příštím Národním shromáždění...

svým čtenářkám informaci o pracovním Sjezdu žen národně demokratických v Brně, na kterém vystoupil s hlavním referátem posl. JUDr. J. Stránský - mluvil o potřebě ženských odborů, o důležitosti žen v politice i v blížících se volbách, rovněž o úkolech strany pro československý národ²⁵⁴. Následně list otiskl zprávu o pražské veřejné schůzi žen svolané Výborem pro volební právo žen, která se zabývala otázkou umístování žen na kandidátních listinách politických stran pro volby do Národního shromáždění. V této souvislosti byla čtenářkám předložena i sedmibodová rezoluce přijatá účastnicemi zasedání, která požadovala:

1. na druhé místo všech kandidátních listin pro poslaneckou sněmovnu byly postaveny ženy;
2. na dalších místech střídaly se ženy s muži tak, že po dvou mužích neb nejvýše po třech přišla by vždy jedna žena;
3. i do senátu byly vyslány ženy v příslušném počtu;
4. Shromáždění prohlásilo, ježto není možno, aby nepatrný počet žen, které strany chtějí vyslati do Národního shromáždění, mohl ovládnouti všecku práci, protestuje, aby z ní za takovýchto okolností dělaly se dedukce o schopnostech žen k veřejné neb zákonodárné práci vůbec²⁵⁵.

Dle bodu čtyři uvedené deklarace je dost pravděpodobné, že byla Výborem vypracována potom, co kandidátní listiny už byly sestaveny a zveřejněny, jinak by v ní účastnice zasedání nemohly protestovat proti nízkému počtu žen kandidujících do parlamentu. Nebylo to tedy ve značném časovém skluzu, když paralelu prvních tří bodů uvedeného Usnesení, na návrh posl. A. Chlebounové, schválila v už únoru první valná hromada Československého odboru pro zájmy venkovských žen? (viz pozn. 129, 130) V tomhle směru se rovněž skýtá další otázka: byla (a kdy?) tato Rezoluce zaslána výkonným výborům jednotlivých politických stran nebo zůstala pouze v agendě Výboru pro volební právo žen²⁵⁶ a byla distribuována i do všech příslušných ženských organizací v republice? Pozitivum usnesení pražské schůze svolané „Výborem“ je možné spatřovat v tom, že se pokoušelo sjednotit ženy všech politických stran při prosazování jejich požadavku pasivního volebního práva - mělo být pro ně jakýmsi oficiálním dokumentem, na který (by) se mohly odvolávat ve svých stranických výborech při sestavování kandidátních listin. Druhé pozitivum uvedeného usnesení lze vidět v tom, že bylo sepsáno institucí, která nejen obhajovala politickou práci žen, ale také oficiálně protestovala proti kritice, kterou na stranu politicky organizovaných žen uváděl nejen agrární posl. J. Vraný. Do té doby oponentura zaznívala pouze ze strany jednotlivců tj. žen politicky činných.

---

²⁵⁴ *Sjezd žen Československé národní demokracie v Brně*. Nová Síla, č. 41, 26. 2. 1920, s. 5.

²⁵⁵ *Volební právo žen*. Nová Síla, č. 44, 18. 3. 1920, s. 2 ... 5. Dále žádáno, aby všechny strany vhodným způsobem uvědomovaly i neorganizované ženy tak, aby se nestaly kořistí zpátečníků při volbách. ...

²⁵⁶ Pozn. O pražském zasedání žen svolaném Výborem pro volební právo žen (18. března 1920) a ním přijaté rezoluci neinformovalo žádné analyzované periodikum kromě Nové Síly.

V závěru schůze byl jejími účastnicemi přijat návrh „aby všechny strany politické byly dožádány, by volební zápas byl veden způsobem slušným“²⁵⁷.

V době gradující předvolební agitace byl list *Nová Síla* rozšířen o týdenní přílohu „Volební zpravodaj“. Jeho první dubnové číslo přineslo čtenářkám medailonky pěti žen: E. Purkyňové, A. Vetterové-Bečvářové, S. Volfové, E. Kösslerové a B. Pštrossové kandidujících za ČND do poslanecké sněmovny²⁵⁸. Prostřednictvím ankety, v níž oslovené autority českého kulturního i politického života odpovídaly na otázku: „Proč bude česká žen voliti s Československou národní demokracií?“, získávaly čtenářky ženského listu argumenty, které je měly utvrdit v jejich rozhodnutí, podpořit ve volbách stranu všenárodní²⁵⁹. V tomhle směru si zasluhuje pozornost odpověď spisovatelky A. Lauermannové-Mikschové, kterou se snažila upozornit na statečné z řad národní demokracie, kteří již „nasadili hlavy pro svou národnostní myšlenku a to od dob mladistvého ...až po doby hrozících šibenic vídeňských.“ Vzdávala tak nenápadně poctu JUDr. K. Kramářovi a JUDr. A. Rašínovi, kteří jakožto členové Maffie byli v r. 1916 odsouzeni k trestu smrti za velezradu a v r. 1917 amnestováni císařem Karlem I. v rámci tzv. širší amnestie²⁶⁰. V článku „Význam voleb pro ženy“ navrhovala jeho pisatelka, aby se ženy napříč politickým spektrem sjednotily ve svých nárocích na své budoucí zákonodárkyň a prosazovaly do parlamentu pouze ty ženy, které jsou schopny obstát v konkurenčním mužském prostředí a zároveň bojovat za ženské zájmy. Upozornila také na fakt, že dosavadní nejednotnosti žen politicky organizovaných „využili“ muži k tomu, že ženy umístili na kandidátních listinách buď na místa nevolitelná nebo je tam vůbec nezařadili, z čeho lze usuzovat, že k markantnímu nárůstu ženských zástupců v Národním shromáždění nedojde. Především obdobným komplikacím při prosazování ženské emancipace v praxi lze, dle mínění autorky stati, pouze ženskou integrací – ženy na ní mají příštích šest let, kdy budou další parlamentní volby²⁶¹. Uvedené názory autorky jsou ekvivalentní s těmi, které uváděly ve

---

²⁵⁷ *Volební právo žen*. *Nová Síla*, č. 44, 18. 3. 1920, s. 2.

²⁵⁸ *Nová Síla*. *Volební zpravodaj*, č. 1, 2. 4. 1920, s. 2.

²⁵⁹ Časová anketa: *Proč bude česká žena voliti s Československou národní demokracií*. *Nová Síla*. *Volební zpravodaj*, č. 1, 2. 4. 1920 s. 3-4. Pozn. respondenti ankety: JUDr. J. Metelka, místopředseda zemské školní rady; R. Jesenská, spisovatelka; A. Lauermannová-Mikschová, spisovatelka; posl. B. Viková-Kunětická; M. Vítková, kandidátka do senátu. Anketa byla uveřejňována také v ústředním tiskovém deníku: *Národní Listy – večerní vydání*, č. 105, 16. 4. 1920, s. 1; č. 106, 17. 4. 1920, s. 1. K osloveným osobnostem patřila i V. Sokolová, učitelka a spisovatelka. In: https://cs.wikisource.org/wiki/Autor:Vilma_Sokolov%C3%A1 [cit. 16. 2. 2016].

²⁶⁰ *Československé dějiny v datech*. Praha 1986, s. 371.

²⁶¹ BAUDYŠOVÁ, Libuše: *Význam voleb pro ženy*. *Nová Síla*. *Volební zpravodaj*, č. 1, 2. 4. 1920, s. 4. ...Je nepopíratelné, mají-li ženy něco v parlamentě znamenati, že jich tam musí býti více ...na druhé straně je jisto, že ne každá politická řečnice je schopná iniciativní práce anebo toho, aby svoje názory dovedla obhájití popř. i proti mužům ve vlastní straně. A přece toho bude zapotřebí. ...Z toho všeho je zřejmo, jak úzkostlivě měly si ženy počínati při volbě svých zástupkyň, jaké požadavky měly na ně klásti. A kdyby muži bez rozdílu politických stran upřímně smýšleli se ženami, ...byli by museli svoje sobectví přemoci a vyjít ženám vstříc, jak si toho přály. Šest let mají ženy před sebou, šest let pro politickou výchovu...

svých vystoupeních či novinových článcích také zástupkyně z výše uvedených politických stran. Ve druhém čísle Zpravodaje se odběratelky listu seznámily s životopisy dalších dvou kandidátek na poslankyni: B. Zelinkové a M. Brožové. V probíhající Anketě si pak mohly přečíst odpovědi spisovatelů: A. Jiráska, E. Krásnohorské, Dr. Z. Háskové²⁶². Následující, třetí číslo volební přílohy Nové Síly otisklo na titulní straně výzvu „Povinnost voliček“, kde bylo čtenářkám zdůrazněno, že hlasovací lístek každé uvědomělé a vnitřně svobodné národně demokratické voličky ji zavazuje k volební podpoře Československé národní demokracie²⁶³. Přineslo také kurikulum vitae dalších sedmi žen usilujících o post poslankyně, jednalo se především o zpravodajky Nové Síly, včetně životopisu R. Lintnerové, ucházející se o křeslo senátorky Národního shromáždění²⁶⁴. Na anketovou otázku: „Proč bude česká žena voliti s Československou národní demokracií?“ odpovídal spisovatel A. Stašek.

V týdnu před senátními volbami informovala redakce Nové Síly svoji čtenářskou veřejnost o pražské Manifestační schůzi žen národně demokratických, organizované k podpoře kandidatur B. Vikové-Kunětické a prof. Dr. B. Němce do horní komory parlamentu, na které vystoupily i neúspěšné kandidátky na poslankyně: B. Smolařová s příspěvkem o povinnostech české ženy vůči národu a státu, A. Vetterová-Bečvářová s příspěvkem o nutnosti politické výchovy žen českých, avizovaným především ženám akademicky vzdělaným²⁶⁵.

V posledním, čtvrtém čísle Zpravodaje Nové Síly byly zveřejněny životopisy dalších pěti národních demokratek kandidujících do senátu NS ČSR: B. Vikové-Kunětické, M. Vítkové, B. Hoblové, Z. Drobné a M. Doubkové²⁶⁶. Na volební rezultat do poslanecké sněmovny reagovala ve svém příspěvku „Po volbách“ poslankyně E. Purkyňová, jediná zvolena zástupkyně ČND do dolní komory parlamentu. V něm vyjádřila svoji lítost nad volební porážkou národní demokracie, ale i kritiku socialistů, i když jejich vítězství akceptovala, za jejich nenávistní politiku vůči národním demokratům, kterou šíří mezi dělnictvem

---

²⁶² Nová Síla. Volební zpravodaj č. 2, 9. 4. 1920, s. 1-2.

²⁶³ *Povinnost voliček*. Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 2, 9. 4. 1920, s. 1...Vy půjdete do voleb se stranou Vy ji proto statečně podpoříte dvojitým způsobem: odevzdáte pro ní svůj hlas a vydobudete pro ní hlasy těch, kteří v této neobyčejně vážné a rozhodující době stojí poblíž vás nerozhodni a snad bezradní. Ženy – voličky, toť vaší povinností voličskou!

²⁶⁴ Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 3, 16. 4. 1920, s. 2-3. Pozn. Kandidátky na poslankyně: F. Šatavová, B. Smolařová, M. Tippmannová, B. Suchánková, J. Chroustová-Růžičková, PhDr. K. Spálová, M. Němajovská.

²⁶⁵ *Manifestační schůze žen na Žofíně*. Nová Síla č. 49, 22. 4. 1920, s. 1-3. ...Vetterová-Bečvářová...Je-li kdo povolán k tomu, aby z našeho politického života odstranil karikaturu ženy politizující, jsou to v první řadě ženy akademicky vzdělané. ... ukážeme-li, že politika je nám starostí o přítomnost a budoucnost, a ne nějakým hašteřením se na schůzích, získáme si dojísta úcty mužů. Nechtějme napodobovat muže v jejich politických necnostech, kterými byl tak zdiskreditován náš veřejný život, ale uchovejme si své ženství a svoji pracovitost, jež jsou nejlepším štítem proti jedovatým střelám nešetných vtípů. ...

²⁶⁶ Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 4, 22. 4. 1920, s. 2-3.

prostřednictvím demagogických a socialistických hesel²⁶⁷. V agitce „Věřím v ženy“ její autorka psala o nepřátelích národní demokracie - opozičních politických stranách, které ve zvýšené míře před volbami usilují o její diskreditaci v očích voličů. Čtenářky vyzývala k tomu, aby svým hlasovacím lístkem mluvily u volebních urn hlasitě, ve prospěch strany JUDr. K. Kramáře²⁶⁸. „Proč jsem členkou čl. národní demokracie?“ byl titulek agitky S. Volfové, v níž uvedla, že ke vstupu do ČND jí přesvědčil politický program národních demokratů (v klíčových bodech jej analyzovala), a skutečnost, že Národní demokracie, jako jedna z nejpokrokovějších stran v názoru na ženu, dává moderní ženě záruky k tomu, aby se mohla uplatnit jak v životě veřejném, tak i politickém²⁶⁹.

V průběhu celé předvolební kampaně informoval týdeník Nová Síla v rubrice Politické události své čtenářky o situaci na československé i zahraniční politické scéně, ve sloupci Různě zprávy přinášel ženám tzv. pelmel z domova i ze světa. O organizačním zabezpečení voleb v rámci republiky i strany dostávaly voličky zprávy v rubrice Volební hlídka, o dění v místních ženských organizacích ve sloupci Činnost žen v Československé národní demokracii. Od dubna vydával týdeník Nová Síla přílohu Volební zpravodaj, o níž redakce Národních listů napsala: „Zajímavá tato časopisecká novinka vychází v plné míře vstříc zájmu, který ženy přinášejí politickému životu a zvláště nastávajícím volbám. Poučuje klidně, bez obvyklých agitačních frází ženské voliče...“²⁷⁰. Výzvy národních demokratů uveřejňované od dubna v Národních Listech ženy oslovovaly pouze výjimečně, v Nové Síle byly nedílnou součástí agitek a článků vztahujících se k volbám, ve Volebním zpravodaji také nahrazovaly úvodníky²⁷¹. Ve vztahu k ženám prosazovaly myšlenku národního a sociálního uvědomění, ženy stavěly do role obránců, ochránců a zachránců národa a státu: Staniž se každá z Vás činným obráncem nezadatelné ideje národní a slovanské i budovatelem zdravých reforem sociálních!²⁷²; Ženy všech táborů, máme jedno společné: naše děti! V našich rukách je budoucí národ. Zajistíme svými hlasy většinu těm, kdo slibují svým programem klidnou

---

²⁶⁷ PURKYŇOVÁ, Eliška: *Po volbách*. Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 4, 22. 4. 1920, s. 3....Socialisté jásají nad vítězstvím. ...A dnes, kdy lid zmořen válkou... snadno dá se zlákat k nenávisti vůči lidem lépe oblečeným, zneužívají socialističtí vůdcové hesla socialismu demagogickým způsobem, který vybočil ve volbách v pravé orgie hlouposti a surovosti. Pracující lidé středních vrstev vyličení jsou jako upírové dělnictva...učinění vydřiduchové, lichváři atd. ..

²⁶⁸ CHROUSTOVÁ-RŮŽIČKOVÁ, Jaroslava: *Věřím ženám*. Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 4, 22. 4. 1920, s. 3

²⁶⁹ VOLFOVÁ, Sida: *Proč jsem členkou Československé národní demokracie?* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 4, 22. 4. 1920, s. 4.

²⁷⁰ *Volební zpravodaj žen*. Národní listy, č. 93, 3. 4. 1920, s. 4.

²⁷¹ *Ženám!* Nová Síla. Volební zpravodaj č. 1, 2. 4. 1920, s. 1; *Ženám – voličkám!* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 2, 9. 4. 1920, s. 1; *Povinnost voliček*. Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 3, 16. 4. 1920, s.1; *Voličové! Voličky!* Národní Listy č. 110, 21. 4. 1920, s. 1.

²⁷² *Ženám!* Nová Síla. Volební zpravodaj č. 1, 2. 4. 1920, s. 1.

budoucnost, ... těch našich dětí. Naše hlasy budou rozhodovati...²⁷³ Naše národně probuzené ženy zachrání, musí zachránit naší drahou republiku. ...My ženy voliti musíme lidi národnostně zanícené a pro všechny vrstvy obyvatelstva stejně spravedlivé...²⁷⁴. Vyzývaly je rovněž do práce pro volební vítězství národní demokracie: Je však třeba práce, kterou dlužno vyvíjet a stupňovati do poslední hodiny volební a které účastníci se musí každá národně cítící žena...²⁷⁵, k podpoře spolustraníků mužů i žen kandidujících do Národního shromáždění i k aktivní účasti u volebních uren, kde svojí početní převahou můžou rozhodnout o výsledku parlamentních voleb: ...vy jste většina národa československého, ve vašich rukou tedy jest rozhodnutí, zda budeme míti co jísti a čím se odívati...²⁷⁶; Kdo si přeje ozdravení a očistu poměrů Československé republiky, zlepšení národních a hospodářských poměrů, bude voliti kandidáty národní demokracie s drem. Kramářem v čele!²⁷⁷. Také prostřednictvím výzev i volebních agitek, ve kterých byly uváděny relevantní důvody, pro které je nutné volit národní demokracii, snažila se stranická garnitura ČND oslovit co nejširší voličské masy a získat je tak pro svůj program všenárodní a demokratický.

Ve své volební kampani se národní demokraté nejvíce vymezovali vůči socialistům a klerikálům²⁷⁸, svůj postoj k agrárikům vyjadřovali sporadicky²⁷⁹. Upozorňovali také na nebezpečí, které národu hrozí ze strany černé a rudé Internacionály²⁸⁰. O vztahu kandidujících opozičních politických stran k národní demokracii psala redakce Národních Listů v stati „Volební Velikonoce“²⁸¹. Čtenářkám Nové Síly byl tento vztah deklarován před senátními volbami v článku „Boj všech proti nám“, v němž byli socialisté a republikáni obviňováni ze

²⁷³ *Ženy k osudí!* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 3, 16. 4. 1920, s. 5.

²⁷⁴ MALÁTOVÁ, Maruše: *Ženám českým..* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 3, 16. 4. 1920, s. 5.

²⁷⁵ *Svrchované nebezpečí.* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 1, 2. 4. 1920, s. 2-3; SMOLAŘOVÁ, B.: *Zodpovědnost žen a volby.* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 3, 16. 4. 1920, s. 6.

²⁷⁶ *Ženy a dívky.* Národní Listy, č. 105, 16. 4. 1920, s. 5.

²⁷⁷ Národní Listy, č. 106, 17. 4. 1920, s. 1.

²⁷⁸ *Jak bude voliti česká žena.* Nová Síla. Volební zpravodaj č. 1, 2. 4. 1920, s. 2. ...Jsme demokratkami a chceme sociální spravedlnost, budeme voliti demokraticky a s nelibostí odvracíme se od socialismu, proklamovaného našimi socialistickými stranami. ... Ne klerikálně, ale pokrokově budeme voliti!; *Koho budu volit?* Národní Listy; č. 94, 4. 4. 1920, s. 13; *Ženám – voličkám!* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 2, 9. 4. 1920, s. 1.

²⁷⁹ *Vytrvat, jdeme vzhůru!* Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 4, 22. 4. 1920, s. 1. ...Naši pravdu politickou, národní a lidskou chtějí udusit klamem, ... na vsích špatné svědomí agráriků Švehlových mocí a lstí znemožňuje nám předstoupit před lid, v městech socialisté obou táborů běsněním všeho druhu, křikem, píšťalami, holemi i kamením umlčují naše řečníky, ale naše mlčení mluví za nejohnivější řeči!...

²⁸⁰ HERBEN, Jan: *Aby se neztratil ani hlas.* Národní Listy, č. 106, 17. 4. 1920, s. 1. ...V rudé internacionální společnosti se mluví takové hrůzy na voličských schůzích – dokonce i česká socialistka pí. Štychová vidí prý spasitele v Leninovi... ; v černé internacionále se však už veřejně jedná. Nebylo ani třeba toho písemného dokladu o velezradě Rudinského posláni do Ameriky... Klerikál je ostatně nespolehlivý vždycky, jak právě se ukázalo na Hlinkovi samém.

²⁸¹ *Volební Velikonoce.* Národní Listy, č. 94, 4. 4. 1920, s. 5. ...Konstatujeme jen skutečnost...nejvíce útoků jest podnikáno na stranu národní demokracie. V boji proti této straně sešli se sociální demokraté a čeští socialisté svorně s klerikály a republikánskou stranou československého venkova v jednom šiku. A proč? ...strana tato mnohým překáží. ... (Pozn. Následuje zdůvodnění).

spojenectví proti (nám) národním demokratům, které dopomohlo lidovcům dosáhnout značného volebního úspěchu. Za klamně ale lze označit jejich tvrzení, že předvolební propaganda klerikálů zůstala všemi stranami nepovšimnutá, a oni tak „mohli nerušeně provozovati si a organizovati svou volební agitaci“²⁸². Autorka příspěvku „Věřím v ženy“ specifikovala, mimo jiné, výtky strany socialistické a strany lidové vůči politice národní demokracie, odmítala i jejich obvinění, že ČND je příčinou všech neutěšených poměrů v republice a oponovala - od voleb komunálních není národní demokracie součástí vládní koalice²⁸³. Kritiky národních demokratů nebyly ušetřeny ani funkcionářky Československé strany socialistické: posl. F. Zeminová byla pranýřována za agitaci nepravdou když napsala, že jedině čeští socialisté po dlouhá desetiletí organizovali ženy ve svých řadách, starali se o jejich vzdělání, sociální povznesení, hospodářský prospěch a bojovali za jejich volební právo²⁸⁴; posl. L. Landová-Štychová pak např. za to, že zneužila přednášku „o dojmech z cest v Americe“ k veřejné kritice národní demokracie a její politiky²⁸⁵. Ve srovnání s opozičními politickými stranami kritika národních demokratů nebyla tak útočná a lze jí označit za korektní.

Do jaké míry si relevantní politické strany První republiky uvědomovaly potenciál ženského elektorátu, je patrné z provedené analýzy volební agitace žen v jejich stranickém a ženském tisku, který v prvních československých parlamentních volbách (vzhledem k neexistující další mediální prezentaci) sehrával klíčovou roli. Z uvedené rešerše je evidentní, že stranické sekretariáty pěti nejsilnějších politických stran v zemi volební propagandu žen nepodceňovaly a o jejich volební přízeň usilovaly jak přesvědčováním a zdůvodňováním priorit své strany, tak kritikou svých politických opozičníků. Strategie volebního boje kandidujících stran byla přímo úměrná jejich postavení na republikové politické scéně: Československá sociálně demokratická strana dělnická vedla boj o voliče volební pravdou a věcnou kritikou, která byla značně útočná – agresivní. Jejím cílem bylo připravit ve volbách porážku stranám

---

²⁸² *Boj všech proti nám*. Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 4, 22. 4. 1920, s. 1. ...Tloukly a bily do nás všechny strany. Dvě české socialistické, které se nenávidí a pohrdají sebou, ...spojily se okamžitě, jakmile se ocitly před národní demokracií...A stejně chovala se republikánská strana československého venkova. Ale byl tu někdo třetí, který se při tom smál a – kořistil z toho! To byli klerikálové (lidovci). Těm daly všechny strany, i nejpokrokovější, pokoj, ... Klerikálové by proto mohli jmenovati obě socialistické strany i republikánskou stranu svými – čestnými členy. ; *Volby, Národní demokracie a její odpůrci*. Národní Listy č. 109, 20. 4. 1920, s. 1.

²⁸³ CHROUSTOVÁ-RŮŽIČKOVÁ, Jaroslava: *Věřím ženám*. Nová Síla. Volební zpravodaj, č. 4, 22. 4. 1920, s. 3. ...Socialistické strany útočí na naši stranu, že podporuje zpátečnictví, útočí, že nehledíme v budoucnost, kde internacionála je zářnou hvězdou... odsuzují naše národní cítění, které nazývají přemrštěné. Klerikální strana rovněž nás odsuzuje a předvídá náš zánik, jestliže se nevrátíme ke konzervativismu, k jejich programu, k jejich hledisku - a nezanecháme národního šovinismu.... nikdy nikde nebyla žádná strana ode všech tak deptaná, jako naše strana ode všech těch příslušníků druhých stran před volbami do NS a teď do senátu....

²⁸⁴ VETTEROVÁ-BEČBÁŘOVÁ, A.: *Agitace a pravda*. Nová Síla, č. 48, 15. 4. 1920, s. 1-2.

²⁸⁵ JANEČKOVÁ, J.: *Dojmy z přednášky pí. Landové-Štychové*. Nová Síla, č. 48, 15. 4. 1920, s. 2.

kapitalismu, agrarismu, klerikalismu i jejich přísluhovačům. Svým voličkám připomínala, že byla jedinou stranou, která se zasadila o jejich politickou emancipaci, vyzývala je k práci pro stranu a činila je odpovědnými za povolební zítřek. Volební taktika Československé strany socialistické byla založená na přesvědčování voličů v duchu idejí humanismu a národního socialismu. Ve svých voličkách se snažila vzbudit na jedné straně zlovůli vůči straně klerikální, národně demokratické i agrární, na straně druhé podnítit je k tomu, aby při svém volebním rozhodování posílily republiku, demokracii a pokrok, aby hlasovaly pro socialismus. Volební agitace Republikánské strany československého venkova směřovala pouze do vlastních řad, nesla se ve znamení hesla „Venkov – venkovu!“ a snad i proto nebyla vůči opozičním stranám tak útočná. Agrárníci považovali za ponížení svých loajálních voliček, když o jejich hlasy budou soupeřit se stranami, které vidí v ženách jen volební materiál, a proto se jejich volební přesvědčování stalo záležitostí ženského republikánského tisku. Venkovské ženy v něm byly vyzývány k ostražitosti před agitátory opozičních stran a k volební podpoře RSČV, která je jedinou politickou stranou v ČSR, jež hájí zájmy venkova a bojuje za jeho povznesení. Předvolební kampaň Československé strany lidové byla do značné míry poznamenána vrcholící protikatolickou sekularizační vlnou „Pryč od Říma“, což mělo za následek, že její volební propaganda byla nadměru útočná vůči socialistům i agrárikům a netajila se přitom ani svými projevy antisemitismu. Ve vztahu k ženám se soustředila na zdůrazňování křesťanských hodnot ve společnosti a obranu náboženství. Ženy stavěla do role spasitelek, záchránkyň národa a republiky před socialismem a komunismem. Ze strany levicových stran byla obviňována, kromě jiného, z předsudků vůči ženám i z negativního vztahu k jejich participaci na politickém životě v zemi. Československá národní demokracie se ve své volební agitaci nejvíce vymezovala vůči socialistům a klerikálům, upozorňovala na nebezpečí které hrozí republice ze strany červené a černé Internacionály, svůj postoj vůči straně agrární vyjadřovala sporadicky. Volební kampaň vnímala jako koaliční boj všech stran proti ní samotné. Ve vztahu ke svým voličkám prosazovala myšlenku národního a sociálního uvědomění, v tomhle směru je pak stavěla (obdobně jako klerikálové ženy křesťanské) do role obránců, ochránců a záchránců národa a státu.

Lze se domnívat, že výše popsaný (mužský) způsob boje stran o politickou moc v zemi byl pro ženy, i vzhledem k jejich tehdejší nízké politické gramotnosti (vyjímaje při tom ženy veřejně a politicky činné) do značné míry nepřehledný, chaotický a pro ženy i deprimující. V kontextu s tím se dalo očekávat, jaká bude reakce ženského voličstva u volebních urn i jaké budou volební výsledky ve směru ke kandidujícím stranám.

V předvolební kampani využívaly politicky organizované a veřejně činné ženy - ženy usilující o křeslo poslankyně či post senátorky, při propagaci politického programu své strany a mobilizaci voličů a voliček k jeho podpoře různě formy agitace: nejčastěji publikovaly své názory a postoje v příslušném stranickém / ženském periodiku, přesvědčovaly mezi indiferentními voličkami, účastnily se předvolebních mítinků. Na základě provedené sondy, týkající se aktivní účasti žen (nejen kandidátek do Národního shromáždění) na předvolebních schůzích jednotlivých politických subjektů bylo zjištěno, že v termínu od 1. 4. – do 25. 4. 1920 se přímých diskusí s voliči zúčastnily pouze zástupkyně tří z pěti sledovaných stran. Dle početního zastoupení agitátorek bylo pořadí kandidujících stran následující: 1. ČSS 19 žen, 2. ČND 15 žen a 3. ČSDSD 14 žen²⁸⁶. Tisk Československé strany lidové a Republikánské strany čsl. venkova informace týkající frekvence jejich kandidátů na předvolebních schůzích nepřinášel.

Kromě výše uvedeného, všechny kandidující politické strany využily ve své předvolební agitaci žen oslav 70. výročí narození prezidenta republiky T. G. Masaryka, podporovatele ženské emancipace a 100. výročí narození spisovatelky B. Němcové, dnes považované za první českou feministku.

V zásadě lze konstatovat, že volební kampaň politických stran byla vedená poklidně a korektně, i když v některých případech političtí rivalové zapomínali, že po volbách by mohli spolu usednout do poslaneckých či senátorských lavic. Pozornost, kterou strany ve volební agitaci věnovaly svým voličkám rozporuje vyslovenou prognózu, že postoj stran k ženám bude ve volební agitaci ekvivalentní tomu, který deklarovaly ve svých volebních manifestech. U volebních uren pak měly ženy prokázat svoji stranickou loajalitu, politickou vyspělost a po volbách nést (spolu) zodpovědnost za rozhodnutí o dalším osudu Československa.

3.3 Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny

Území Československé republiky bylo pro volby do poslanecké sněmovny rozděleno do 23 volebních krajů. Volby byly provedeny na celém území Československa s vyloučením, dle článku II. Řádu volení do poslanecké sněmovny, volebních krajů XXII. Těšín a XXIII. Užhorod, jakož i s vyloučením okresu hlučínského ve volebním kraji XIV. Moravská Ostrava, Vitorazska ve volebním kraji IX. České Budějovice, území Valčic (dnes Valtice) ve volebním kraji XIII. Uherské Hradiště i s vyloučením území plebiscitu ve Spiši a Oravě tj. ve volebním

---

²⁸⁶ České Slovo, 12, č. 83, 88, 92, 94; Národní Listy, 60, č. 91-94, 96-103, 105-106; Právo Lidu, 29, č. 77, 95.

kraji XVII. Turčianský Svätý Martin a XIX. Liptovský Svätý Mikuláš. Mimo to nebyly volby vypsané pro část okresů Perčín a Velká Berezná ve volebním kraji XXI. Prešov²⁸⁷.

Volební kraje, dle článku I. Řádu volení do poslanecké sněmovny, byly složeny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ze soudních okresů, na Slovensku z okresů jednotlivých žup²⁸⁸. Článek I. Řádu volení do poslanecké sněmovny rovněž stanovil počet poslanců, který měl být v příslušném kraji zvolen. Volební právo do poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění republiky Československé i jeho výkon upravovaly právní předpisy²⁸⁹. V souladu Ústavou ČSR vykonávalo moc zákonodárnou pro celé území Československé republiky Národní shromáždění, skládající se z poslanecké sněmovny (volební období šestileté) a senátu (volební období osmileté). Poslanci (300) a senátoři (150) byli voleni podle všeobecného, rovného, přímého, tajného práva hlasovacího podle zásady poměrného zastoupení a skrutinia listin²⁹⁰. Právo voliti měli všichni státní občané ČSR bez rozdílu

---

²⁸⁷ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919, Praha 1922, Textová část.: Volby do Národního shromáždění. s. 12; Pozn.: Dne 10. 9. 1919 byla podepsaná mírová smlouva s Rakouskem v Saint-Germain-en-Laye, v platnost vstoupila 9.8.1920; ...4. 6. 1920 s Maďarskem v Trianonu, v platnost vstoupila 26. 7. 1921; ... 10. 7. 1920 ministr zahraničí E. Beneš a polský premiér Grabski podepsali prohlášení dávající spojenecké Nejvyšší radě plnou moc k určení hranice na Těšínsku bez plebiscitu. Nejvyšší rada ji přenesla na Radu velvyslanců, která o rozdělení Těšínska rozhodla 28.7.1920. In: Československé dějiny v datech, Praha, Svoboda 1986, s. 390, 392.

²⁸⁸ Zákon ze dne 29. února 1920, č. 123 Sb. z. a n., kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny, s. 271-274; Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919, Praha, Melantrich 1922, s. 10 (tabulky). ...Děla zákona zo dňa 29. februára 1920 č. 123 Sb. z. a n. sú složené volebné kraje v Čechách, na Morave a vo Slezsku (I.-XIV. volební kraj) zo súdnych okresov, na Slovensku (XV.-XXI. volební kraj) z administratívnych okresov tj. slúžnovských okresov, miest so zriadeným magistrátom a samosprávných miest (s právom municipálnym);...

²⁸⁹ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919, Praha, Melantrich 1922, s. 15 (textová část). (Dále jen Československá statistika – svazek 1. Volby do Národního shromáždění.);

Právní předpisy, kterými bylo upraveno v ČSR volební právo do poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění a jeho výkon:

1. Ústavní listina Československé republiky, vyhlášena zákonem ze dne 29. února 1920, č. 121 Sb. z. a n.
2. Zákon ze dne 29. února 1920, č. 123 Sb. z. a n., kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny.
3. Zákon ze dne 29. února 1920, č. 124 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu.
4. Zákon ze dne 29. února 1920, č. 125 Sb. z. a n. o volebním soudě.
5. Zákon ze dne 18. března 1920, č. 163 Sb. z. a n., kterým se mění § 3. zákona ze dne 31. ledna 1919, č. 75 Sb. z. a n. (řádu volení do obcí).
6. Zákon ze dne 31. března 1920, č. 208 Sb. z. a n., kterým se doplňují ustanovení o volbách do Národního shromáždění (o volebním právu vojáků).
7. Zákon ze dne 19. prosince 1919, č. 663 Sb. z. a n. o stálých seznamech voličských.
8. Nařízení vlády republiky Československé ze dne 23. prosince 1919, č. 664 Sb. z. a n. k provedení zákona o stálých seznamech voličských.
9. Zákon ze dne 23. ledna 1920, č. 44 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení zákona o stálých seznamech voličských.
10. Ústavní zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 234 Sb. z. a n. o zastoupení sibiřských legionářů v poslanecké sněmovně.

²⁹⁰ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 15 (textová část); Ústava republiky Československé. Praha 1932, s. 9.

pohlaví, kteří v den vyložení seznamů voličských překročili 21. rok a u senátu 26. rok věku svého, měli bydliště v některé obci Československé republiky aspoň tři měsíce, počítajíc zpět ode dne vyložení voličských seznamů, a kteří nebyli zákonem volebním výslovně vyloučeni z práva volit²⁹¹. Za poslance mohli být voleni státní občané Československé republiky, bez rozdílu pohlaví, kteří v den volby dosáhli 30 let, byli aspoň tři roky státními občany ČSR, a kteří nebyli podle § 2 vyloučeni z práva volit²⁹². Za členy senátu mohli být voleni státní občané Československé republiky, bez rozdílu pohlaví, kteří v den volby dosáhli 45 let věku svého, byli aspoň 10 let státními občany ČSR a nebyli vyloučeni z práva volit²⁹³. Volby se konaly vždy v neděli. Volič byl povinen se voleb zúčastnit a volební právo vykonat osobně. Volby se prováděly podle stálých voličských seznamů, které se zřizovaly v každé obci a do nichž byli zapsáni všichni oprávnění voliči. Voličské seznamy se upravovaly pravidelně po půl roce zvláštním řízením, vždy k 15. červnu a 15. prosinci každého roku. Uvedená ustanovení nepochybně znamenala vrchol ve vývoji demokratických volebních řádů²⁹⁴.

V Československu bylo v roce 1920 celkem 6 917 956 oprávněných voličů pro volby do poslanecké sněmovny, co představovalo 55 % všeho obyvatelstva. Z uvedeného počtu voličů bylo 3 653 760 žen, které tvořily 52,8 % z celkové voličské základny, mužů bylo 3 264 196 (méně o 389 564 než žen) tj. 47,2 % všech aktivních voličů²⁹⁵. Ve volbách do dolní komory parlamentu měly ženy voličky početní převahu nad muži voliči. Nejvíce ženských voličů vykazovaly volební kraje: I. Praha, XII. Olomouc a IV. Mladá Boleslav, nejméně volební kraje slovenské: XX. Košice, XVIII. Báňská Bystrica a XIX. Liptovský Svätý Mikuláš. Pouze ve dvou volebních krajích v rámci republiky: XVI. Nové Zámky a XX. Košice bylo mužských voličů více než voličů ženských. Největší rozdíly v počtech oprávněných voličů žen a mužů v rámci volebního kraje vykazovaly kraje s nejpočetnější voličskou základnou: I. Praha (diference + 69 897 žen), XII. Olomouc (diference + 39 473 žen), IV. Mladá Boleslav (diference + 35 344 žen). Nejmenší rozdíly v počtech oprávněných ženských a mužských voličů byly ve volebních krajích: XIV. Moravská Ostrava (diference + 11 440 žen), XIX. Liptovský Svätý Mikuláš (diference + 10 817 žen), XVIII. Banská Bystrica (diference + 5 475

---

²⁹¹ *Zákon ze dne 29. února 1920, č. 123 Sb. z. a n., kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny.* ...Hlava první, článek II. O volitelnosti, § 5, s. 275. ...Pro volby, které se vykonají do 31. prosince 1924, neplatí podmínka o tříletém státním občanství.

²⁹² Tamtéž, Hlava první, článek I. O právu volebním, § 1., s. 275.

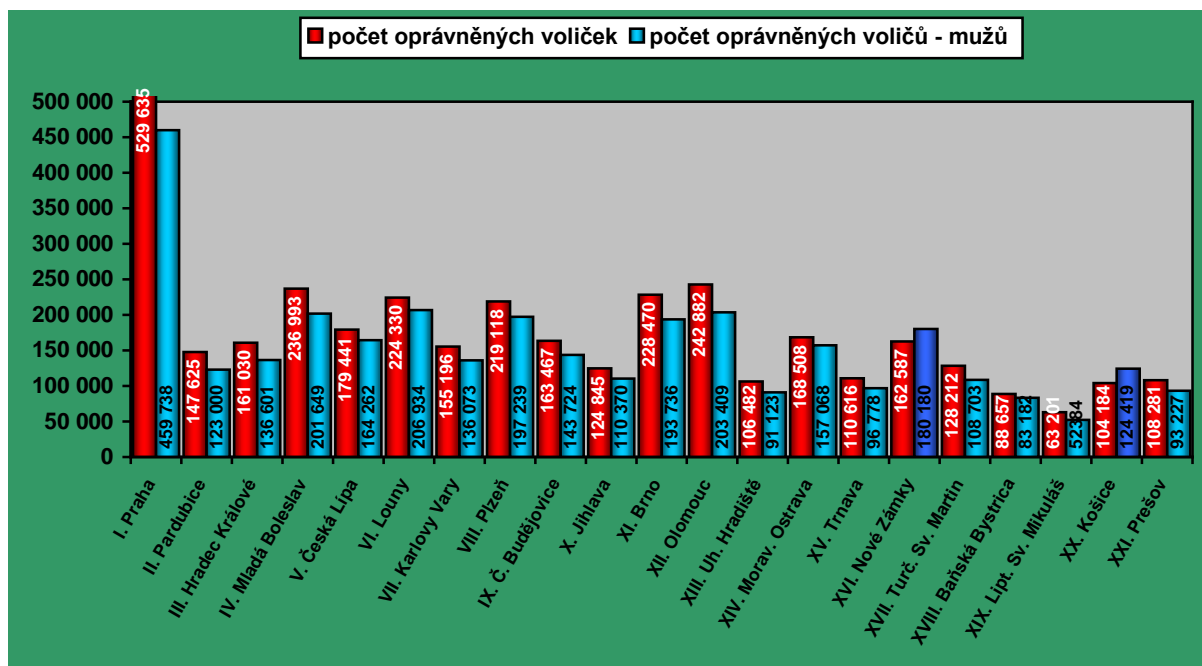
²⁹³ *Zákon ze dne 29. února 1920, č. 124 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu.* In: .... článek I. Složení senátu, § 4, s. 284. ...Pro volby, které se provedou do konce r. 1928, neplatí podmínka desetiletého státního občanství.

²⁹⁴ *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 15-16 (textová část).

²⁹⁵ Tamtéž, s. 13 (tabulky).

žen)²⁹⁶. Počty žen voliček a mužů voličů v jednotlivých volebních krajích jsou podrobně uvedeny v grafu č. 7 a tab. č. 3 (viz příloha).

Graf č. 7: Volby do PS 18. 4. 1920 – počty oprávněných voličů v jednotlivých krajích.

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 13 (tabulky).

Legenda: I.-XXI. volební kraj; tmavě modře zbarvený sloupec – volební kraj s převahou mužů.

Dle početního poměru oprávněných ženských a mužských voličů v jednotlivých volebních krajích bylo možné předpokládat, že jejich volební účast bude téměř identická s tímto stavem. Z celkového počtu 6 917 956 aktivních voličů se jich k volebním urnám dostavilo 6 220 778 – při volební povinnosti! – tj. 89,9 %. Žen bylo 3 320 650, představovaly 53,4 % zúčastněných voličů, mužů 2 900 128 (méně o 420 522 než ženy) a tvořily 46,6 % z celkového počtu hlasujících²⁹⁷.

K volebním urnám nepřišlo 697 178 voličů tj. 10,1 % z voličské základny²⁹⁸. Z tohoto počtu bylo 333 110 žen čili 47,8 % ze všech nezúčastněných voličů a 364 068 mužů (více o 30 958 než žen) co znamenalo 52,2 % z těch hlasujících, kteří k volbám do sněmu nepřišli. V neúčasti u volebních urn bylo žen početně i procentuálně méně nežli mužů²⁹⁹.

²⁹⁶ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 13 (tabulky). Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.

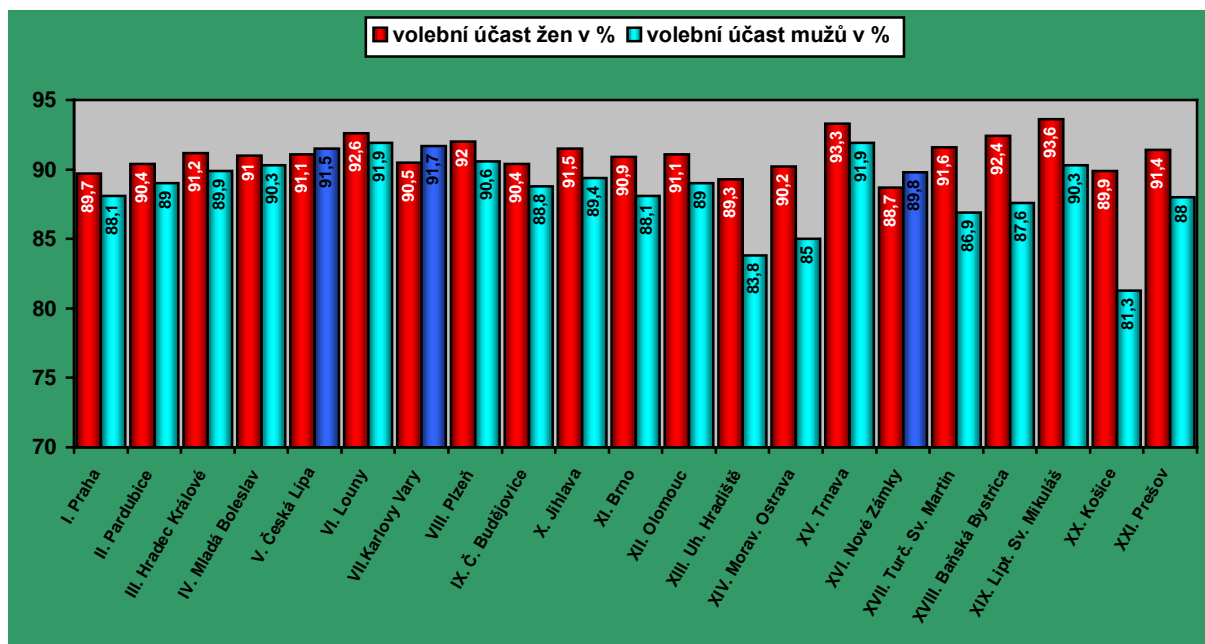
²⁹⁷ Tamtéž, s. 18 (textová část), s. 13 (tabulky).

²⁹⁸ Tamtéž, s. 18 (textová část).

²⁹⁹ Tamtéž, s. 13 (tabulky). Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.

Z celkového počtu 3 653 760 ženských voličů se volebního hlasování zúčastnilo 3 320 650 žen, jejich volební účast dosáhla 90,9 %. Všech oprávněných mužských voličů bylo 3 264 196, k volbám jich přišlo 2 900 128 (méně o 420 522 než žen) tj. 88,8 %. Rozdíl ve volební účasti žen a mužů činil 2,1 % ve prospěch žen. Prognóza týkající se procentuálně vyšší účasti žen než mužů ve volbách do poslanecké sněmovny byla potvrzena v 18 volebních krajích. Nejnižší volební účast žen 88,7 % byla v XVI. volebním kraji Nové Zámky, nejvyšší 93,6 % v XIX. volebním kraji Liptovský Svätý Mikuláš. Muži dosáhli vyšší volební účasti než ženy pouze ve třech volebních krajích: V. Česká Lípa o 0,4 %, VII. Karlovy Vary o 1,2 % a XVI. Nové Zámky o 1,1 %. Paradoxem je, že k těmto uvedeným třem volebním krajům nepatří rovněž XX. volební kraj Košice, kde byl předpoklad (stejně jako v novozámeckém volebním kraji), že početní převaze mužů voličů bude adekvátní i jejich procentuální převaha nad ženami voličkami. Největší rozdíly (ve prospěch žen) v účasti žen a mužů u volebních úřadů byly zjištěny ve volebních krajích: XX. Košice 8,6 %, XIII. Uherské Hradiště 5,5 % a XIV. Moravská Ostrava 5,2 %. Nejmenší rozdíl byl zaznamenán ve volebních krajích IV. Mladá Boleslav a VI. Louny, shodně 0,7 %. Podrobný přehled o účasti žen a mužů ve volbách do poslanecké sněmovny podle volebních krajů je uveden v grafu č. 8. a tab. č. 4 (viz příloha).

Graf č. 8: Volby do PS 18. 4. 1920 - volební účast žen a mužů podle volebních krajů.

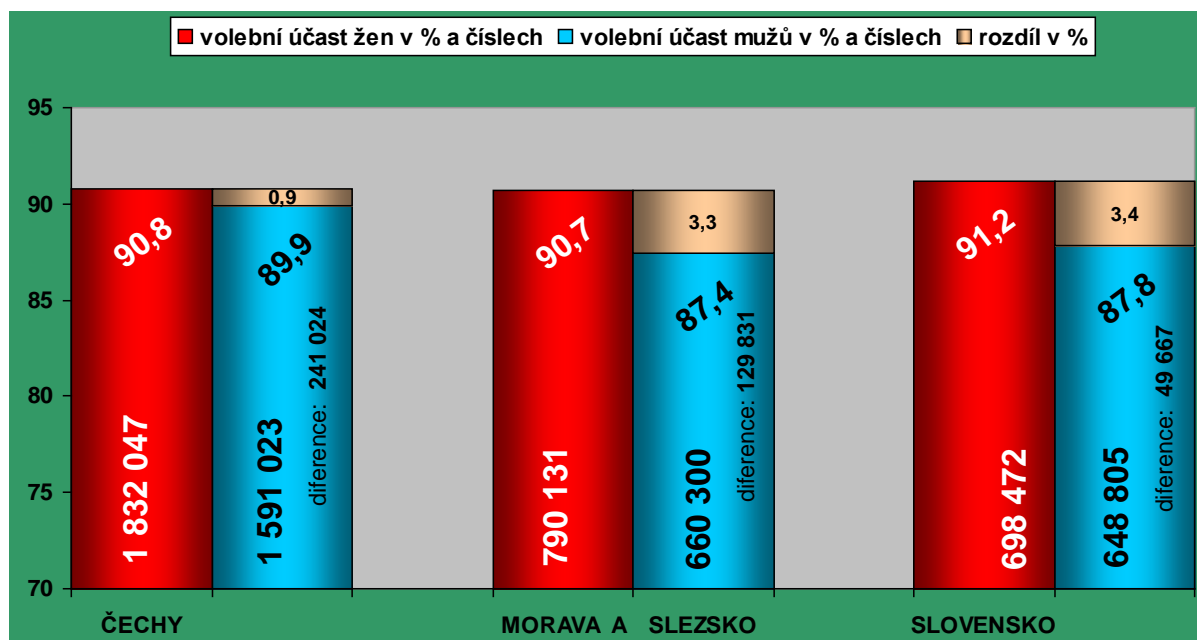
Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 13 (tabulky).

Legenda: I.-XXI. volební kraj; tmavomodře zbarvený sloupec – volební kraj s převahou mužů.

Převaha žen voliček nad muži voliči byla zřetelná také při porovnávání jejich účasti ve volbách podle jednotlivých zemí. Hlasování u volebních úřadů se zúčastnilo v Čechách 90,8 % voliček, na Moravě a ve Slezsku (bez Těšínska) 90,7 % žen, na Slovensku 91,2 % ženských

voličů. V tomhle směru je nutné upozornit na skutečnost, že pouze volební účast slovenských žen byla o 0,3 % vyšší než republiková volební účast žen 90,9 %. V případě mužů pouze voliči z Čech překročili o 1,1 % republikovou volební účast mužů. Nejmarkantnější rozdíl ve volební účasti žen a mužů podle zemí byl na Slovensku, kde činil 3,4 %. Na Moravě a Slezsku byl tento rozdíl o 0,1 % nižší než na Slovensku tj. 3,3 %, v Čechách byla diference ve volební účasti mužů a žen nejmenší, 0,9 %. Zde je nutné podotknout, že procentuální převaha ženských voličů nad mužskými voliči je v každé zemi republiky identická s jejich převahou početní. Volební účast žen a mužů v jednotlivých zemích republiky je podrobně uvedena v grafu č. 9. a tab. č. 4 (viz příloha).

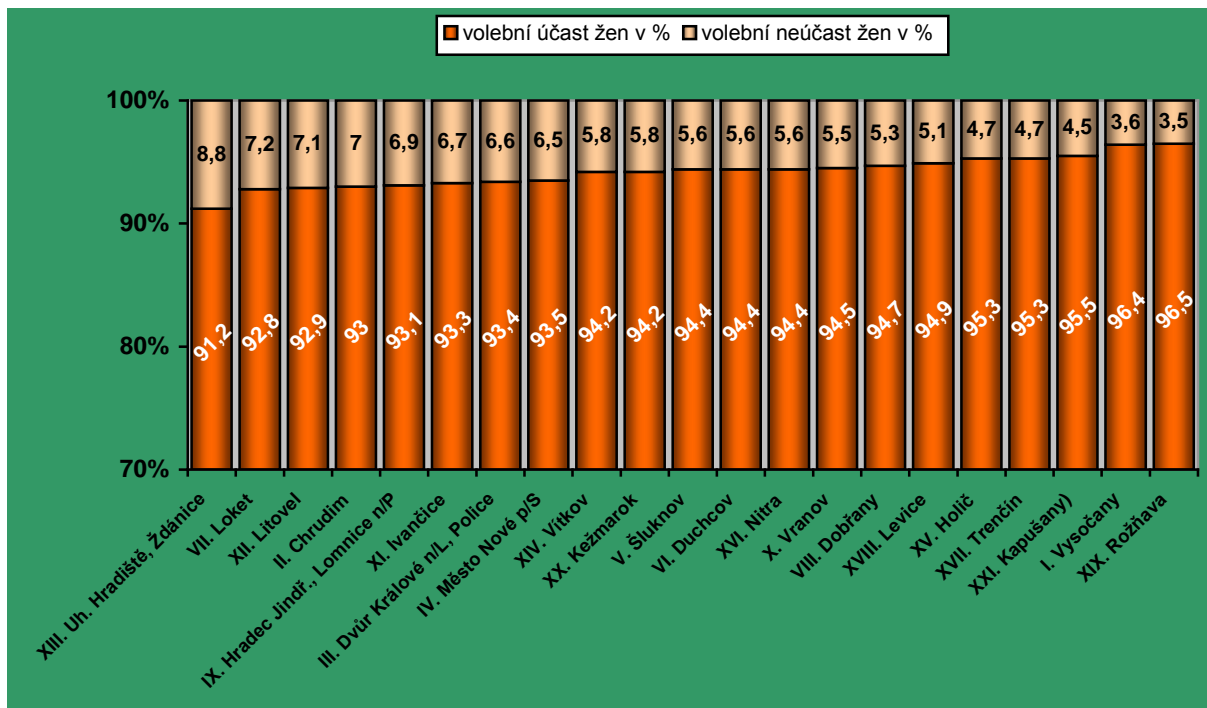
Graf č. 9: Volby do PS 18. 4. 1920 - volební účast žen a mužů podle zemí.

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 13 (tabulky).

Porovnání soudních a administrativních okresů s nejvyšší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že ve sledovaných okresech byla účast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková volební účast 90,9 % a pohybovala se v rozmezí od 91,2 % - do 96,5 % . Soudní okresy Uherské Hradiště a Ždánice z XIII. volebního kraje Uherské Hradiště, i když vykazovaly „nejnižší“ nejvyšší volební účast žen, přesto překročily republikový průměr ve volební účasti žen o 0,3 %. Administrativní okres Rožňava, z XIX. volebního kraje Liptovský Svätý Mikuláš, který měl skutečně nejvyšší účast žen u volebních urech v rámci republiky, jej převýšil dokonce o 5,6 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil ve volbách do poslanecké sněmovny 5,3 %. Podrobný přehled o volebních okresech s nejvyšší účastí žen ve volbách z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 10.

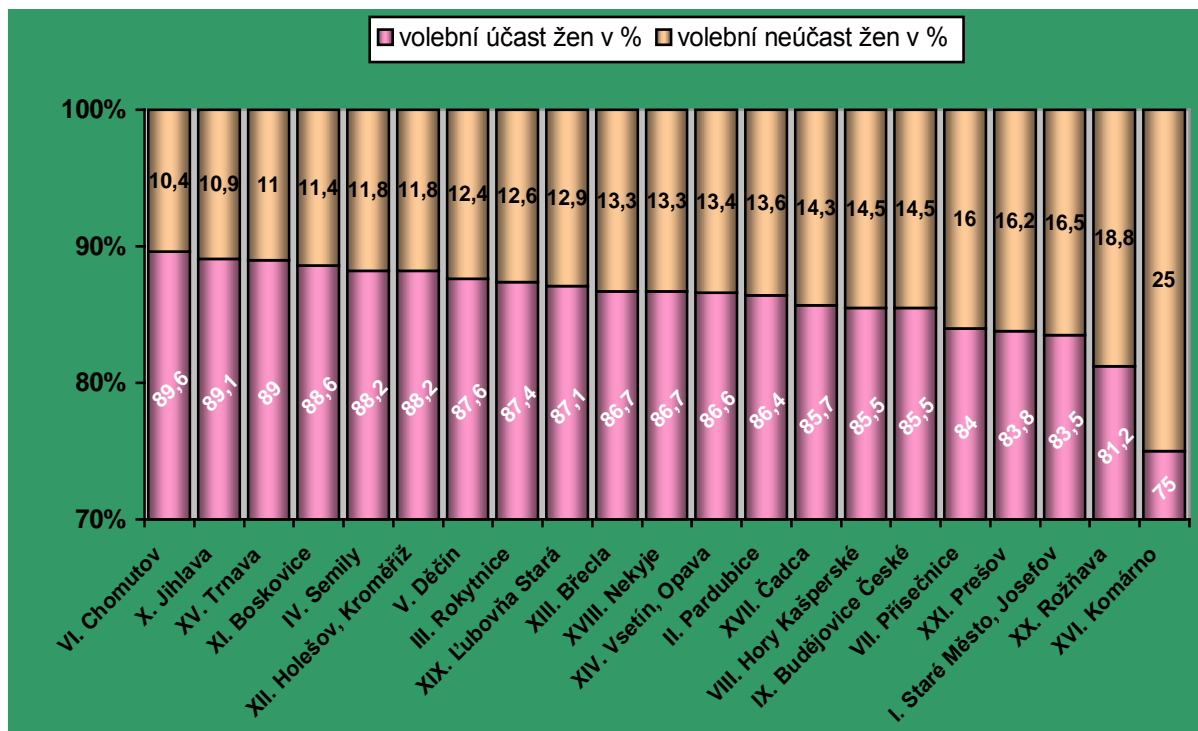
Graf č. 10: Volby do PS 18. 4. 1920 - volební kraj / okres s nejvyšší účastí žen ve volbách (řazeno vzestupně).

Zdroj: Československá statistika-svazek 1.Volby do Národního shromáždění, s.3-13 (tabulky).

Porovnáním soudních a administrativních okresů s nejnižší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů bylo zjištěno, že ve sledovaných okresech byla neúčast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková volební neúčast 9,1 % a pohybovala se v rozmezí od 10,4 % - do 25 %. Soudní okres Chomutov, ze VI. volebního kraje Louny, který vykazoval nejnižší neúčast žen ve volbách, byl pod statistickým průměrem o 1,3 % a administrativní okres Komárno, ze XVI. volebního kraje Nové Zámky, ve kterém byla skutečně nejvyšší neúčast žen u volebních uren v rámci republiky, překročil republikovou volební neúčast žen o 15,9 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil ve volbách do poslanecké sněmovny 14,6 %. Podrobný přehled o volebních okresech s nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 11.

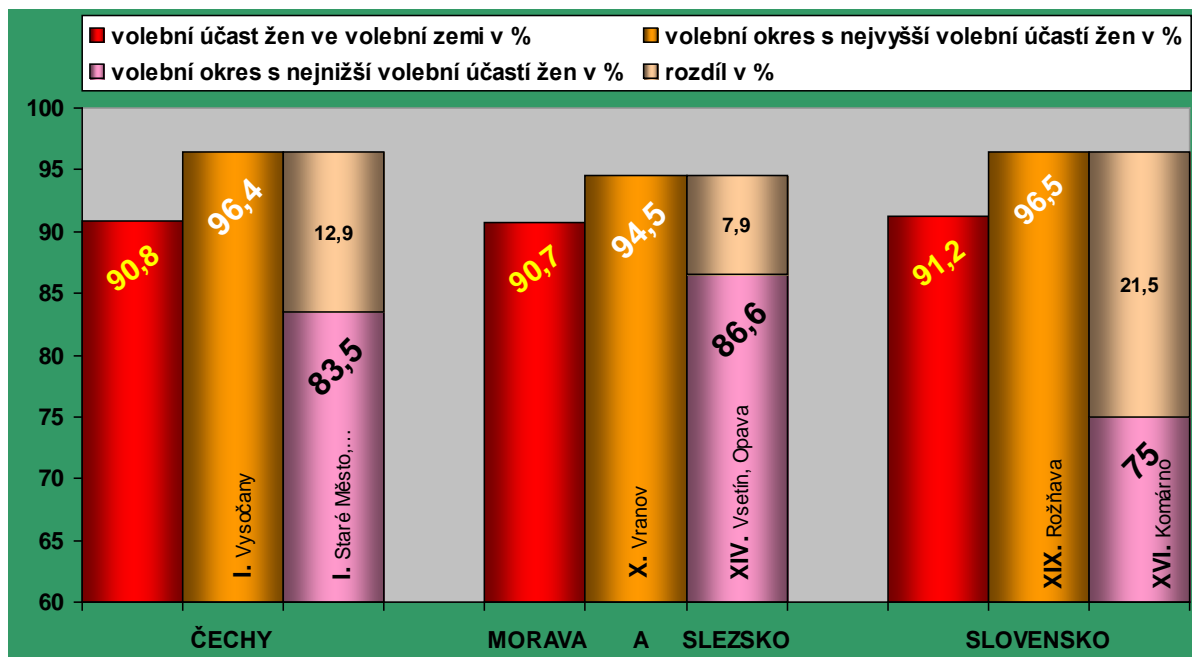
Graf č. 11: Volby do PS 18. 4. 1920 – volební kraj / okres s nejnižší účastí žen ve volbách (řazeno sestupně).

Zdroj: Československá statistika-svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s.3-13 (tabulky).

Analýza účasti žen volbách do poslanecké sněmovny v jednotlivých zemích Československa ukázala, že v Čechách se sněmovních voleb zúčastnilo 90,8 % žen, v zemi Morava a Slezsko 90,7 %, na Slovensku 91,2 % voliček (graf č. 9). Porovnáním volebních okresů s nejvyšší a nejnižší procentuální účastí žen ve volbách v jednotlivých zemích republiky bylo zjištěno, že okres s nejvyšší i nejnižší účastí žen u volebních uren byl ze Slovenska. V Čechách je nutné poukázat na skutečnost, že oba volební okresy - s nejvyšší i nejnižší účastí žen ve volbách - byly z I. volebního kraje Praha. Nejmenší rozdíl mezi okresem s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen byl zjištěn v zemi Morava a Slezsko kde činil 7,9 %, v Čechách byl vyšší o dalších 5 % a nejmarkantnější rozdíl (21,5 %), byl zaznamenán na Slovensku. Přehled o zemích a jejich okresech s nejvyšší a nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 12.

Graf č. 12: Volby do PS 18. 4.1920 - Okresy s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen v jednotlivých zemích.

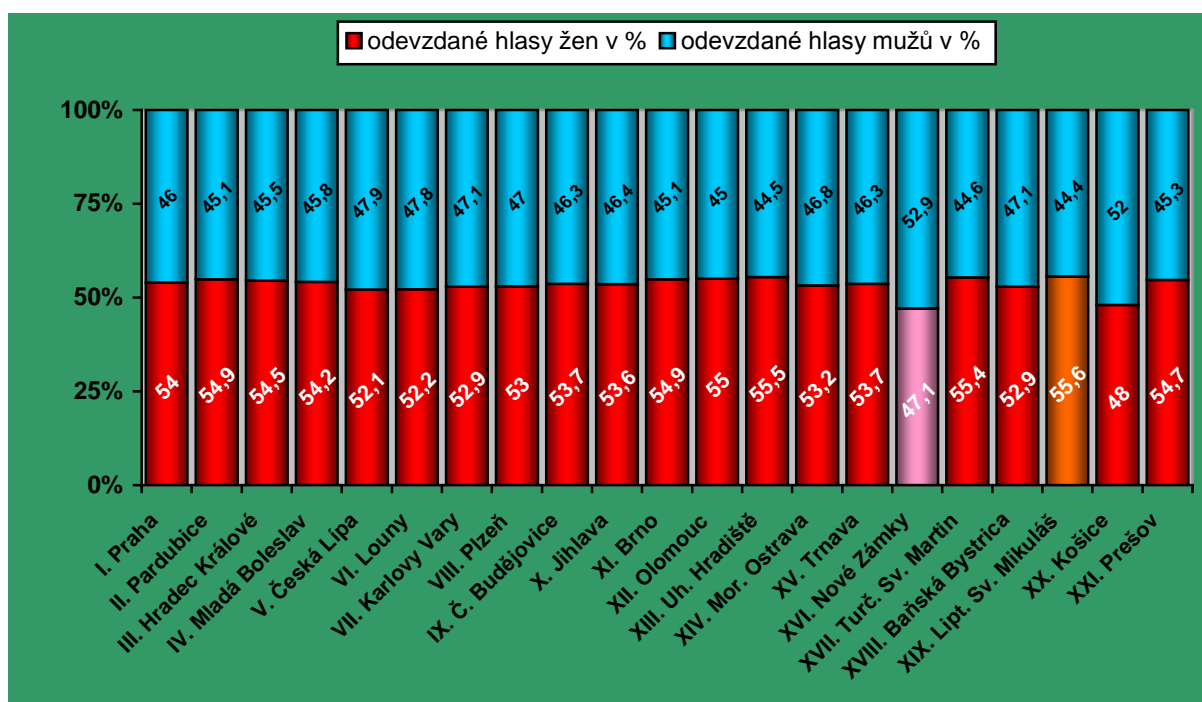

Zdroj: Československá statistika-svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s.3-13 (tabulky).

Legenda: I.-XXI. volební kraj, z kterého je soudní / administrativní okres s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen.

Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči ve volbách do poslanecké sněmovny odpovídalo i procentuální rozdělení odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 53,4 % hlasů žen a pouze 46,6 % hlasů mužů. Porovnání proporcionality účasti aktivních voličů žen a mužů v jednotlivých volebních krajích ukázalo, že ženy z XIX. volebního kraje Liptovský Mikuláš dosáhly nejvyšší proporce v počtu odevzdaných hlasů a překročily tak jejich statistický průměr o 2,2 %, ženy ze XVI. volebního kraje Nové Zámky byly naopak o 6,3 % pod tímto průměrem. Volební poměr v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících se v případě ženských voličů pohyboval v rozmezí od 47,1% - do 55,6 % . Celkový rozdíl mezi oběma slovenskými volebními kraji tj. mezi volebním krajem s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů činil 8,5 %. Ve volbách do poslanecké sněmovny ve 13 volebních krajích ženy dosáhly nebo překročily republikový průměr v počtu odevzdaných hlasů ze 100 voličů, v osmi volebních krajích tohoto průměru nedosáhly. Podrobně je poměr účasti žen a mužů ve sněmovních volbách dle jednotlivých volebních krajů uveden v grafu č. 13.

Graf č. 13: Volby do PS 18. 4. 1920 - poměr účasti žen a mužů ve volbách dle volebních krajů

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů, růžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

V rámci jednotlivých zemí dosáhly ve volbách do poslanecké sněmovny nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravy a Slezska 54,5 %, republikový průměr překročily o 1,1 %, druhé v pořadí byly voličky z Čech 53,5 %, statistický průměr překročily o 0,1 %. Nejnižšího poměrného zastoupení (51,8 %) v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících dosáhly ženy ze Slovenska, pod statistickým průměrem byly 1,6 %³⁰⁰.

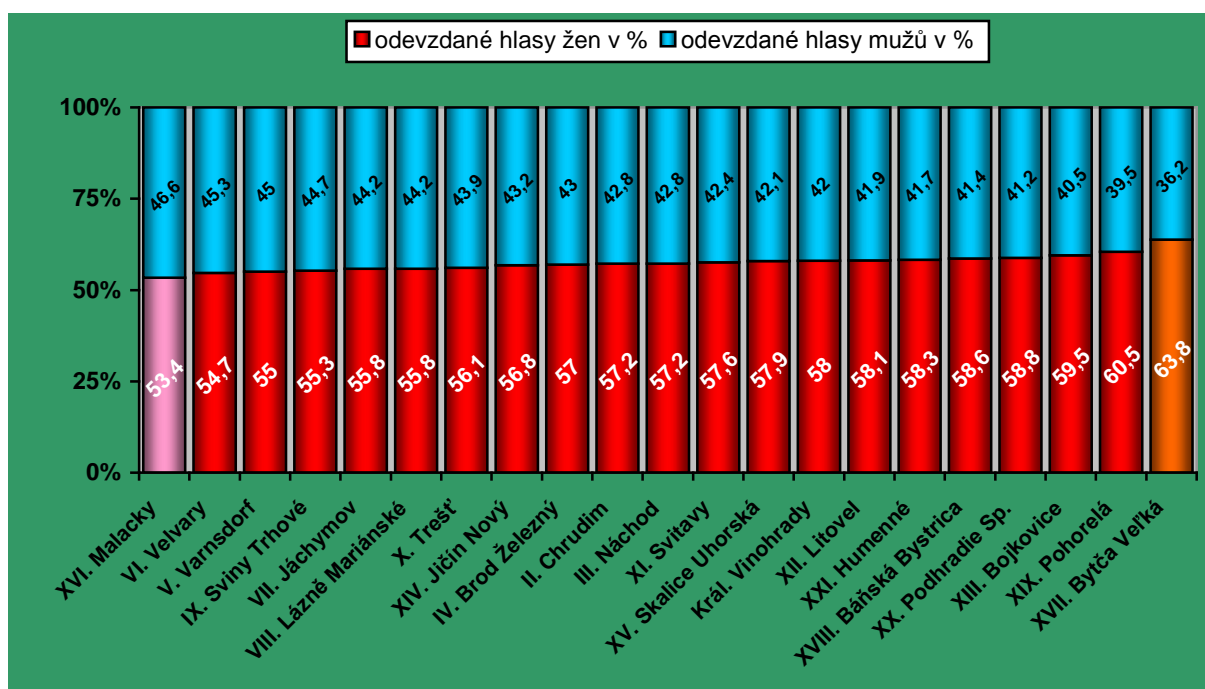
Porovnání soudních a administrativních okresů - s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že „nejnižší“ a identická s republikovým průměrem, byla volební účast žen a mužů v administrativním okrese Malacky, ze XVI. volebního kraje Nové Zámky. Skutečně nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, o 10,4 % vyšší než jejich statistický průměr, dosáhly ženy v administrativním okrese Bytča Veľká, ze XVII. volebního kraje Turčianský Sv. Martin. Ve sledovaných volebních okresech s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů se poměrná volební účast žen pohybovala v rozmezí od 53,4 % - do 63,8 %.

³⁰⁰ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 13 (tabulky).

Paradoxem je, že nejlepší výsledek v počtu odevzdaných hlasů žen na 100 voličů dosáhl administrativní okres ze Slovenska - země, která v rámci Československa vykazovala nejnižší volební účast žen v poměru k volební účasti mužů. Podrobný přehled okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 14.

Graf č. 14: Volby do PS 18. 4. 1920 – volební kraj / okres s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen ze 100 voličů (řazeno vzestupně).

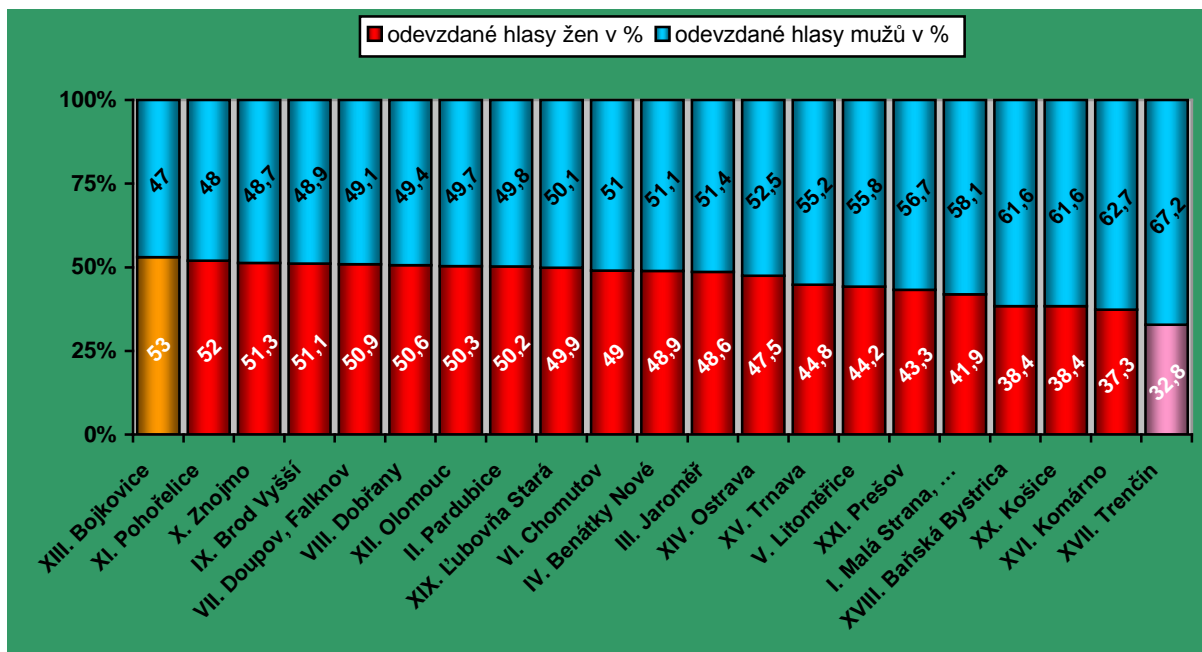
Zdroj: Československá statistika-svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s.3-13 (tabulky).

Legenda: růžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů; oranžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů.

Porovnání soudních a administrativních okresů - s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že nejnižší volební účast žen, 0,4 % pod jejich republikovým průměrem, byla v soudním okrese Bojkovice, z XIII. volebního kraje Uherské Hradiště. Skutečně nejnižší proporcionalita v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, o 20,6 % nižší než jejich statistický průměr, dosáhly ženy z administrativního okresu Trenčín, ze XVII. volebního kraj Turčianský Svätý Martin. Ve sledovaných okresech s nejnižším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 53 % - do 32,8 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním sledovaným volebním okresem činil 20,2 %. Podrobný přehled okresů s nejnižším počtem odevzdaných

hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny je uveden v grafu č. 15.

Graf č. 15: Volby do PS 18. 4. 1920 – volební kraj / okres s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno sestupně).

Zdroj: Československá statistika-svazek 1.Volby do Národního shromáždění, s.3-13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

Voleb do poslanecké sněmovny se zúčastnilo 89,9 % všech oprávněných voličů. Volební účast žen byla 90,9 %, volební účast mužů 88,8 %. Ve všech zemích ženy početně i procentuálně převyšovaly ve volební účasti nad muži. Největší rozdíl v účasti žen a mužů u volebních úřadů byl zaznamenán na Slovensku, kde činil 3,4 %. Porovnáním soudních a administrativních okresů s nejvyšší a nejnižší účastí žen ve volbách z jednotlivých volebních krajů bylo zjištěno, že jejich volební účast se ve skutečnosti pohybovala v rozmezí od 75 % - do 96,5 % a rozdíl mezi prvním a posledním za sledovaných okresů činil 21,5 %. Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči odpovídal i poměr v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 53,4 % hlasů žen a pouze 46,6 % hlasů mužů. V rámci zemí dosáhly ve volbách do poslanecké sněmovny nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravy a Slezska, kde činila 54,5 %. Porovnáním soudních a administrativních okresů s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů bylo zjištěno, že poměrná volební účast žen se tak ve

skutečnosti pohybovala v rozmezí od 32,8 % - do 63,8 % a rozdíl mezi prvním a posledním ze sledovaných okresů byl až 31 %.

3.4 Analýza a interpretace voleb do senátu

Území Československé republiky bylo pro volby do senátu rozděleno do 13 volebních krajů, které byly utvořeny z volebních krajů poslanecké sněmovny. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly volební kraje složeny z okresů soudních, na Slovensku (jak bylo uvedeno výše) z okresů administrativních. Volby byly provedeny na celém území Československa s vyloučením, dle článku II. Zákona o složení a pravomoci senátu, volebních krajů XII. Těšín a XIII. Užhorod, jakož i s vyloučením okresu hlučínského ve volebním kraji VII. Moravská Ostrava, Vitorazska ve volebním kraji V. Plzeň, území Valčic (dnes Valtice) ve volebním kraji VI. Brno i s vyloučením území plebiscitu ve Spiši a Oravě ve volebním kraji VIII. Turčianský Svätý Martin a rovněž v kraji IX. Liptovský Svätý Mikuláš. Mimo to nebyly volby vypsané pro část okresů Perečín a Velká Berezna ve volebním kraji X. Prešov³⁰¹. Počet senátorů, který měl být zvolen v jednotlivých volebních krajích stanovoval článek I., § 9 Zákona č. 124/120 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu³⁰².

V Československu bylo 5 804 134 oprávněných voličů pro volby do senátu tj. 46,1 % všeho obyvatelstva³⁰³. Z uvedeného počtu voličů bylo 3 113 958 žen, které tvořily 53,7% z celkové voličské základny, mužů bylo 2 690 176 (méně o 423 782 než žen) čili 46,3 %³⁰⁴.

Obdobně, jako u voleb do dolní komory parlamentu, tak i ve volbách do senátu měly ženy voličky početní převahu nad muži voliči. Nejvíce ženských voličů vykazovaly volební kraje: I. Praha, VI. Brno a III. Mladá Boleslav, nejméně volební kraje slovenské: VIII. Turčianský Svätý Martin, IX. Liptovský Svätý Mikuláš a X. Prešov. Ve srovnání s volbami do poslanecké sněmovny, kde ve dvou (z 21) volebních krajích: XVI. Nové Zámky a XX. Košice byla početní převaha mužských voličů, v senátních volbách měly ženy voličky ve všech 11 volebních krajích početní převahu nad muži voliči. Největší rozdíly v počtech oprávněných voličů žen a voličů mužů vykazovaly kraje s nejpočetnější voličskou základnou: I. Praha, (diference + 61 290 žen), VI. Brno, (diference + 60 771 žen), VII. Moravská Ostrava, (diference + 55 682 žen). Nejmenší rozdíl v počtu oprávněných ženských a mužských voličů vykazoval volební kraj XI. Nové Zámky (diference + 7 449 žen). Počty žen voliček a mužů

---

³⁰¹ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 12.

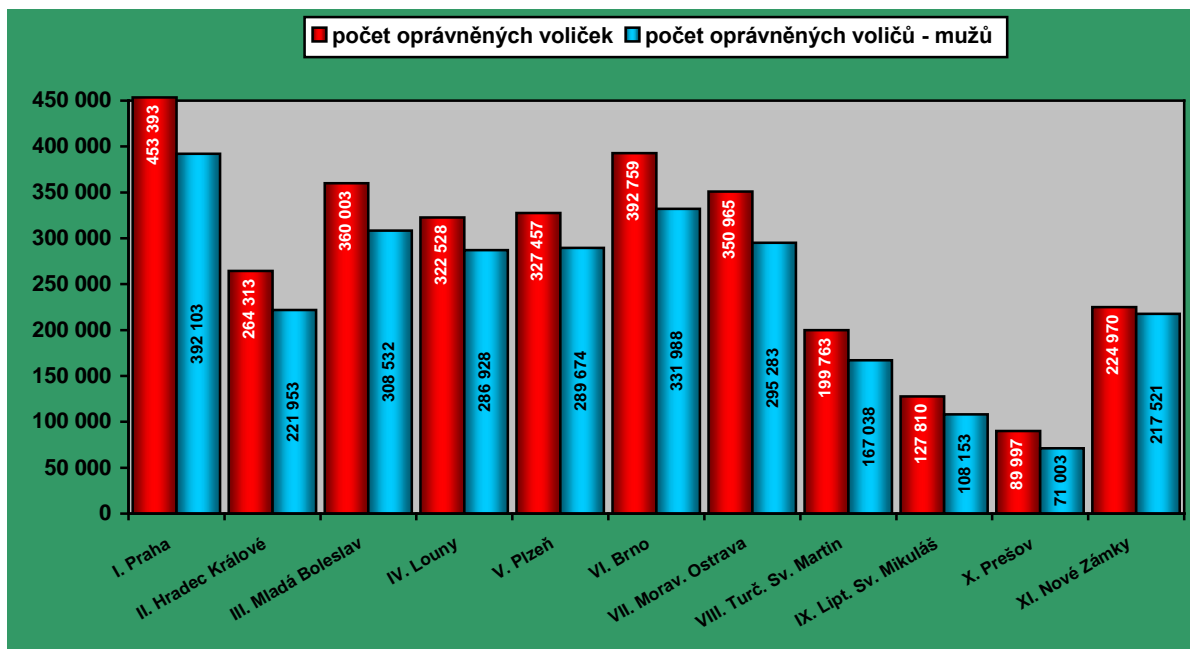
³⁰² Zákon ze dne 29. února 1920, č. 124 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu. In: s.

³⁰³ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 18 (textová část).

³⁰⁴ Tamtéž, s. 81 (tabulky).

voličů v jednotlivých volebních krajích jsou podrobně uvedeny v grafu č. 16 a tab. č. 5 (viz příloha).

Graf č. 16: Volby do SE 25. 4. 1920 – počty oprávněných voličů v jednotlivých krajích.

Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 81 (tabulky).

Legenda: I.-XI. volební kraj.

Dle početního poměru oprávněných ženských a mužských voličů v jednotlivých volebních krajích bylo možné předpokládat, že jejich volební účast bude téměř identická s tímto stavem. Z celkového počtu 5 804 134 aktivních voličů se jich k volebním urnám dostavilo 5 246 732 – při volební povinnosti ! – tj. 90,4 %. Žen bylo 2 808 635, což představovalo 53,5 % zúčastněných voličů, mužů 2 438 097 (méně o 370 538 než žen) a tvořily 46,5 % z celkového počtu hlasujících³⁰⁵.

K volebním urnám nepřišlo 557 402 voličů tj. 9,6 % z voličské základny. Z tohoto počtu bylo 305 323 žen čili 54,8 % ze všech nezúčastněných voličů a 252 079 mužů (méně o 53 244 nežli žen) co znamenalo 45,2 % z těch hlasujících, kteří k volbám do senátu nepřišli. V neúčasti u volebních urn bylo žen početně i procentuálně více nežli mužů, což představuje paradox k volbám do poslanecké sněmovny, kde ve volební neúčasti dominovali muži³⁰⁶.

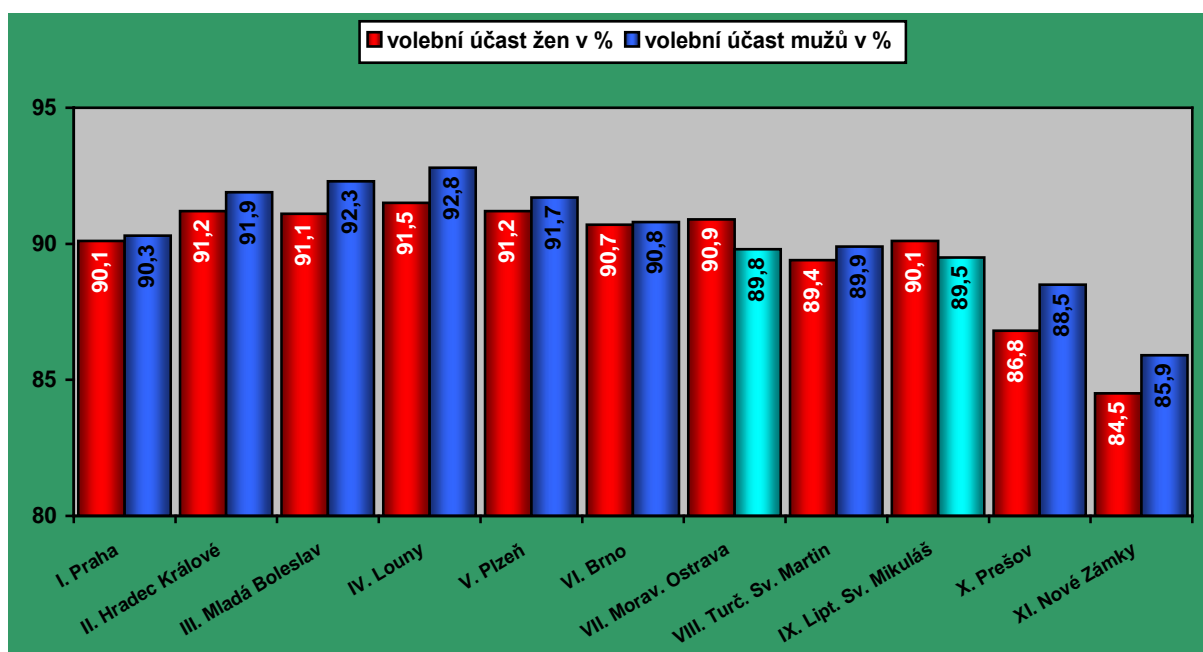
Z celkového počtu 3 113 958 ženských voličů se volebního hlasování zúčastnilo 2 808 635 žen, jejich volební účast dosáhla 90,2 %. Všech oprávněných mužských voličů bylo 2 690 176 k volbám jich přišlo 2 438 097 (méně o 370 538 než žen) tj. 90,6 %. Rozdíl ve

³⁰⁵ *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 81 (tabulky).

³⁰⁶ Tamtéž, s. 81 (tabulky).

volební účasti žen a mužů ale činil 0,4 % v neprospěch žen, co představuje druhý paradox k volbám do poslanecké sněmovny. Prognóza týkající se procentuálně vyšší účasti žen než mužů ve volbách do senátu byla potvrzena pouze ve dvou volebních krajích: VII. Moravská Ostrava a IX. Liptovský Svätý Mikuláš. Nejnižší volební účast žen 84,5 % byla v XI. volebním kraji Nové Zámky, nejvyšší 91,5 % ve IV. volebním kraji Louny. Největší rozdíly (ve prospěch mužských voličů) v účasti žen a mužů u volebních úřadů byly zjištěny ve volebních krajích: X. Prešov 1,7 %, XI. Nové Zámky 1,4 % a IV. Louny 1,3 %³⁰⁷. Nejmenší rozdíl 0,1 % vykazoval volební kraj VI. Brno. Rozpor mezi finálně vyšší početní účastí žen ve volbách a jejich celkovou nižší procentuální volební účastí ve srovnání s muži lze spatřovat v tom, že pro výpočty procentuální účasti mužských a ženských voličů ve volbách nebyl (a nemohl být) do 100 % základu započten ve všech volebních krajích stejný počet voličů. Podrobný přehled o účasti žen a mužů v senátních volbách podle volebních krajů je uveden v grafu č. 17 a tab. č. 5 (viz příloha).

Graf č. 17: Volby do SE 25. 4. 1920 - volební účast žen a mužů podle volebních krajů.

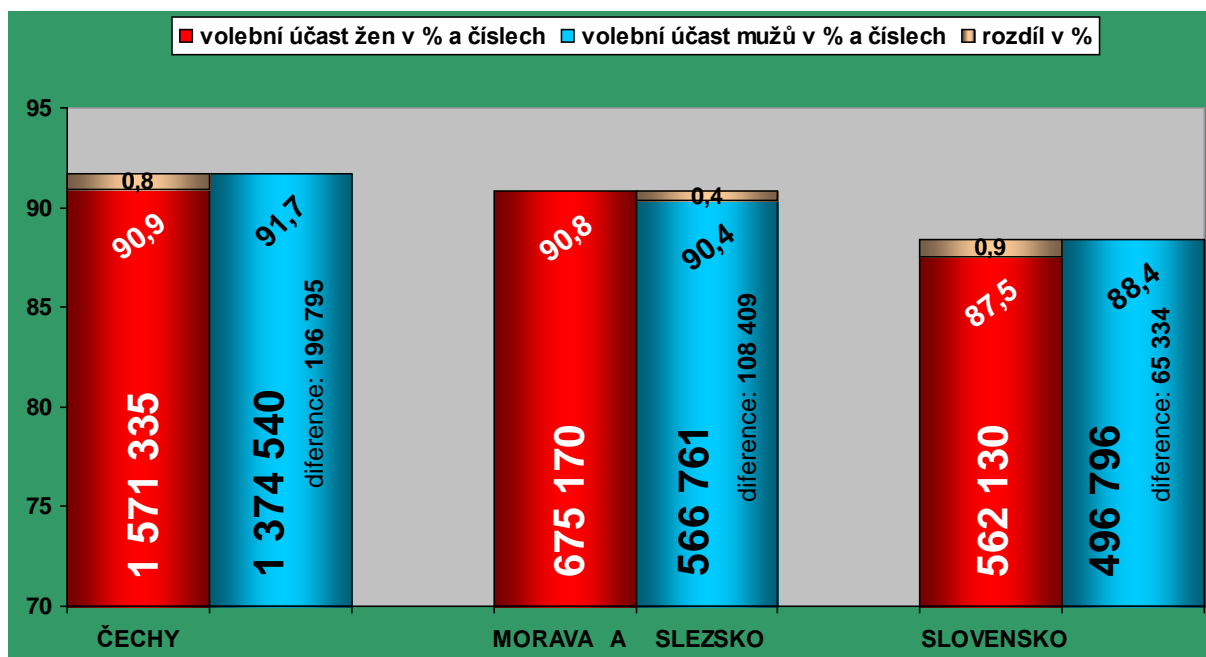
Zdroj: *Československá statistika - svazek I. Volby do Národního shromáždění*, s. 81 (tabulky).

Legenda: I.-XI. volební kraj; světlomodře zbarvený sloupec - volební kraj s nižší účastí mužů. Skutečnost, že v senátních volbách nebyla procentuální převaha žen voliček nad muži voliči vždy identická s jejich převahou početní, dokazuje i analýza volební účasti žen a mužů podle jednotlivých zemí. Hlasování u volebních úřadů se zúčastnilo v Čechách 90,9 % voliček, v moravskoslezské zemi (bez Těšínska) 90,8 % žen, na Slovensku 87,5 % ženských voličů.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 81 (tabulky).

V tomhle směru je nutné upozornit na skutečnost, že pouze volební účast slovenských voliček byla o 2,7 % nižší než republiková volební účast žen. Nadto, také na to, že uvedený rezultat představuje protiklad k volebním výsledkům do poslanecké sněmovny, kde pouze slovenské voličky dosáhly vyšší volební účasti, než byl jejich statistický průměr. V případě mužů, pouze voliči z Čech překročili o 1,1 % statistický průměr v jejich volební účasti, který představuje paralelu k tomu z voleb do poslanecké sněmovny. Rozdíl ve volební účasti žen a mužů v rámci jednotlivých zemí představoval na Slovensku 0,9 %, v Čechách činil 0,8 %, v obou případech ve prospěch mužů. Zde je nutné podotknout, že procentuální převaha ženských voličů nad voliči mužskými byla identická s jejich převahou početní pouze v zemi v Morava a Slezsko. Volební účast žen a mužů v jednotlivých zemích je podrobně uvedena v grafu č. 18. a tab. č. 6 (viz příloha).

Graf č. 18: Volby do SE 25. 4. 1920 – volební účast žen a mužů podle zemí.

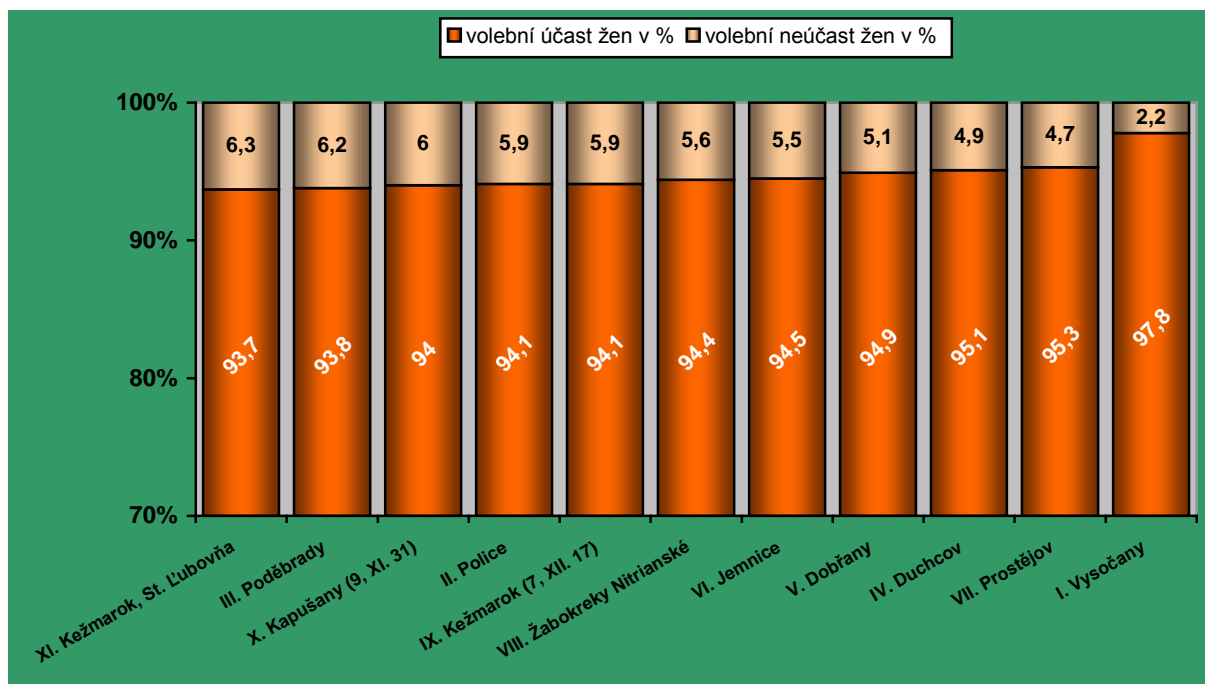

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 81 (tabulky).

Porovnání soudních a administrativních okresů s nejvyšší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že ve sledovaných okresech byla účast žen ve volbách do senátu vyšší než jejich republiková volební účast 90,2 % a pohybovala se v rozmezí od 93,7 % - do 97,8 %. Administrativní okresy Kežmarok město a Stará Ľubovňa (3, IX. 18) z XI. volebního kraje Nové Zámky, i když vykazovaly „nejnižší“ nejvyšší účast žen ve volbách, přesto překročily republikový průměr v účasti žen ve volbách o 3,5 %. Soudní okres Vysočany, z I. volebního kraje Praha, který měl skutečně nejvyšší účast žen u volebních uren v rámci republiky, jej převýšil dokonce o 7,6 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze

sledovaných volebních okresů činil v senátních volbách 4,1 %. Podrobný přehled o volebních okresech s nejvyšší účastí žen ve volbách z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 19.

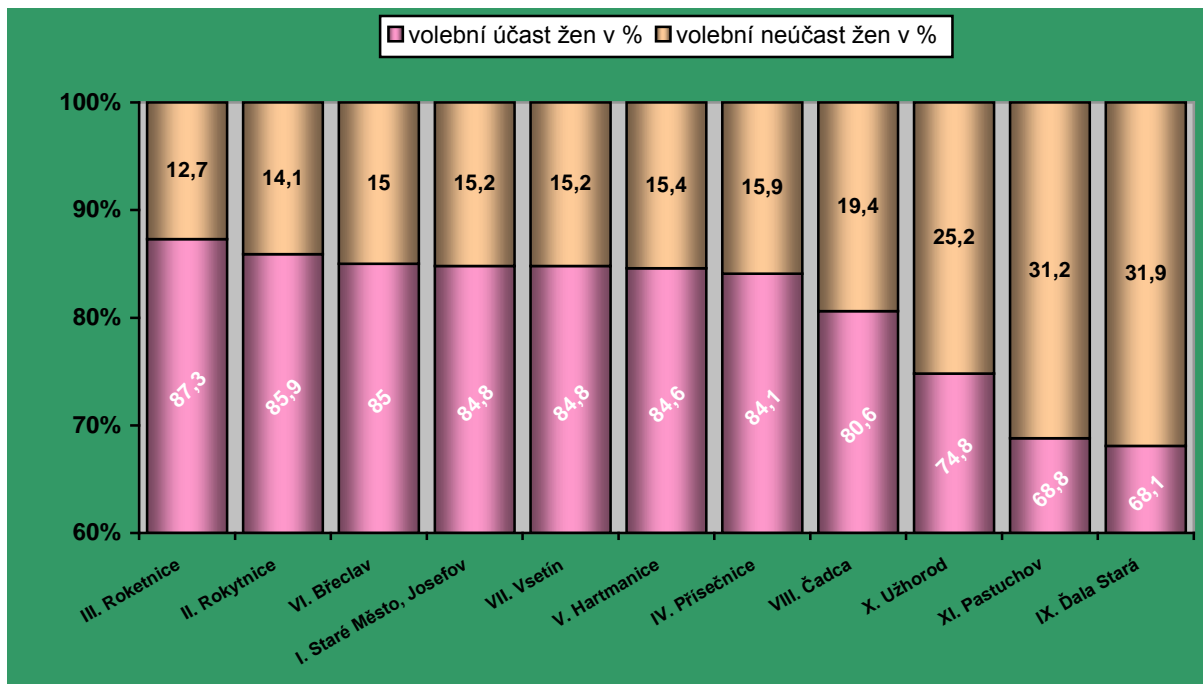
Graf č. 19: Volby do SE 25. 4. 1920 - volební kraj / okres s nejvyšší účastí žen ve volbách (řazeno vzestupně).

Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 73-81 (tabulky). Legenda: I.-XI. volební kraj.

Porovnáním soudních a administrativních okresů s nejnižší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů bylo zjištěno, že ve sledovaných okresech byla neúčast žen ve volbách do senátu vyšší než jejich republiková volební neúčast 9,8 % a pohybovala se v rozmezí od 12,7 % - do 31,9 %. Soudní okrese Roketnice, z III. volebního kraje Mladá Boleslav, který vykazoval nejnižší neúčast žen ve volbách, byl pod statistickým průměrem o 2,9 % a administrativní okres Ďála Stará (4, XI. 20), z IX. volebního kraje Liptovský Svätý Mikuláš, ve kterém byla skutečně nejvyšší neúčast žen u volebních uren v rámci republiky, byl pod republikovou volební neúčastí žen ve volbách o 22,1 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil ve volbách do senátu 19,2 % . Podrobný přehled o volebních okresech s nejnižší účastí žen ve volbách do senátu z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 20.

Graf č. 20: Volby do SE 25. 4. 1920 - volební kraj / okres s nejnižší účastí žen ve volbách (řazeno sestupně).

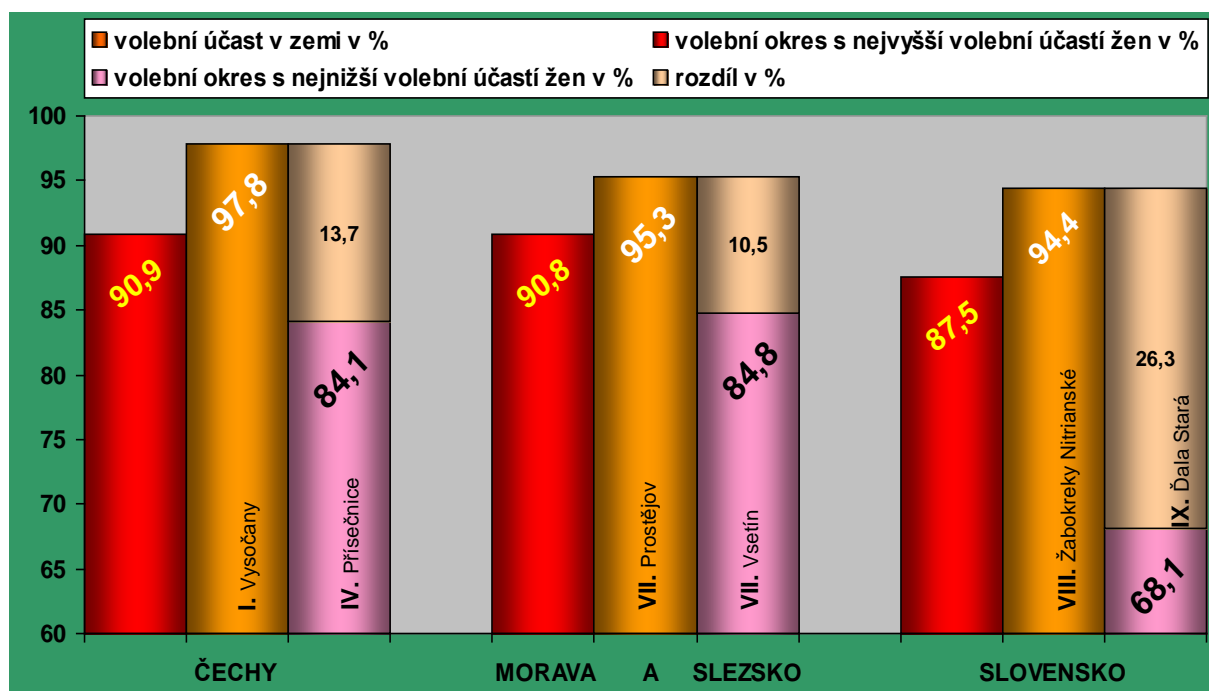

Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 73-81 (tabulky). Legenda: I.-XI. volební kraj.

Analýza účasti žen ve volbách do senátu v jednotlivých zemích Československa ukázala, že v Čechách se senátních voleb zúčastnilo 90,9 % žen, na Moravě a ve Slezsku 90,8 %, na Slovensku 87,5 % voliček (graf č. 18). Porovnáním volebních okresů s nejvyšší a nejnižší procentuální účastí žen ve volbách v zemi republiky bylo zjištěno, že okres s nejvyšší účastí žen u volebních úřadů byl z Čech a okres s nejnižší účastí žen ve volbách byl ze Slovenska. V zemi Morava a Slezsko je nutné poukázat na skutečnost, že oba volební okresy - s nejvyšší i nejnižší účastí žen ve volbách - byly ze VII. volebního kraje Moravská Ostrava. Jedná se o paralelu k volbám do dolní komory parlamentu, kde uvedená skutečnost nastala v Čechách. Nejmenší rozdíl mezi okresem s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen byl zjištěn v zemi Morava a Slezsko kde činil 10,5 %, v Čechách byl vyšší ještě o další 3,2 % a nejmarkantnější 26,3% rozdíl byl zaznamenán na Slovensku. V tomhle případě je nutné podotknout, že uvedené pořadí zemí je adekvátní pořadí zemí ve volbách do poslanecké sněmovny. Přehled o zemích a jejich okresech s nejvyšší a nejnižší účastí žen ve volbách do senátu uvádí graf č. 21.

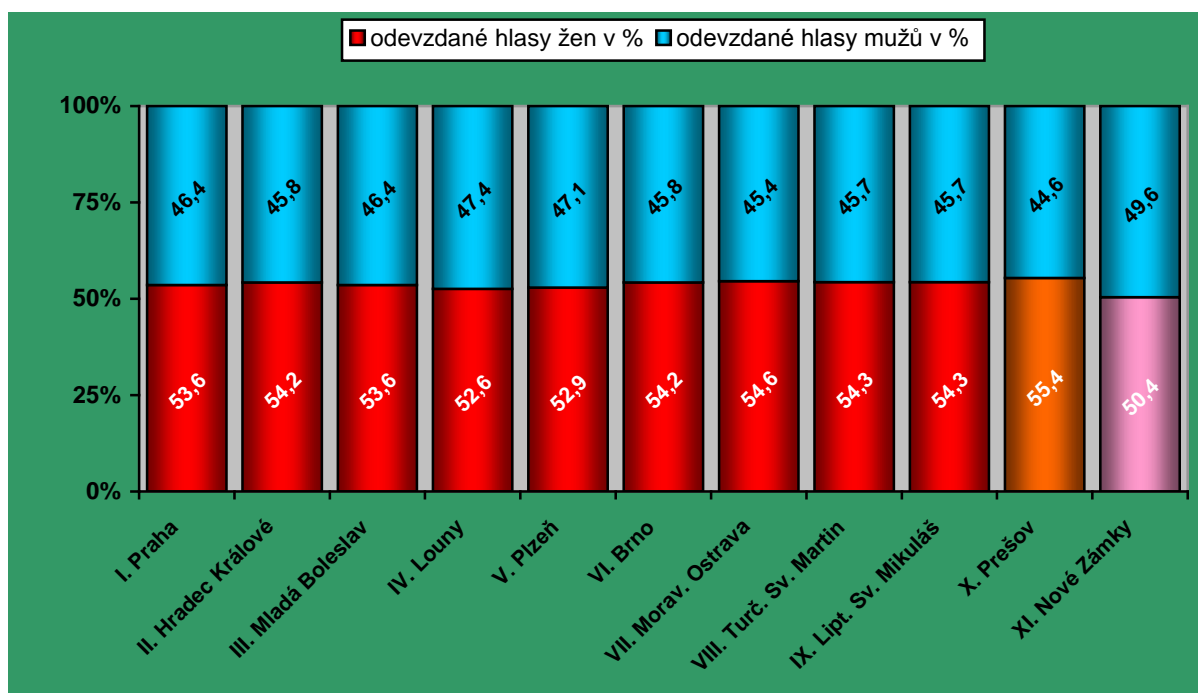
Graf č. 21: Volby do SE 25. 4. 1920 - země /kraj/okres s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 73-81 (tabulky). Legenda: I.-XI. volební kraj, z kterého je soudní / administrativní okres s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen.

Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči při volbách do senátu odpovídalo i procentuální rozdělení odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 53,5 % hlasů žen a pouze 46,5 % hlasů mužů. Porovnání proporcionality účasti aktivních voličů žen a mužů v jednotlivých volebních krajích ukázalo, že ženy z X. volebního kraje Prešov dosáhly nejvyšší poměrné účasti v počtu odevzdaných hlasů a překročily jejich statistický průměr o 1,9 %, ženy ze XI. volebního kraje Nové Zámky byly naopak o 3,1 % pod tímto průměrem. Volební poměr v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících se v případě ženských voličů pohyboval v rozmezí od 50,4 % - do 55,4 % . Celkový rozdíl mezi oběma volebními krají tj. volebním krajem s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů činil 5 %. Ve volbách do senátu v osmi volebních krajích ženy dosáhly nebo překročily republikový průměr v počtu odevzdaných hlasů ze 100 voličů, ve třech volebních krajích tohoto průměru nedosáhly. Podrobně je poměr účasti žen a mužů ve volbách do senátu dle jednotlivých volebních krajů uveden v grafu č. 22.

Graf č.22: Volby do SE 25. 4. 1920 - poměr účasti žen a mužů ve volbách dle volebních krajů

Zdroj: Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 81 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů, růžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

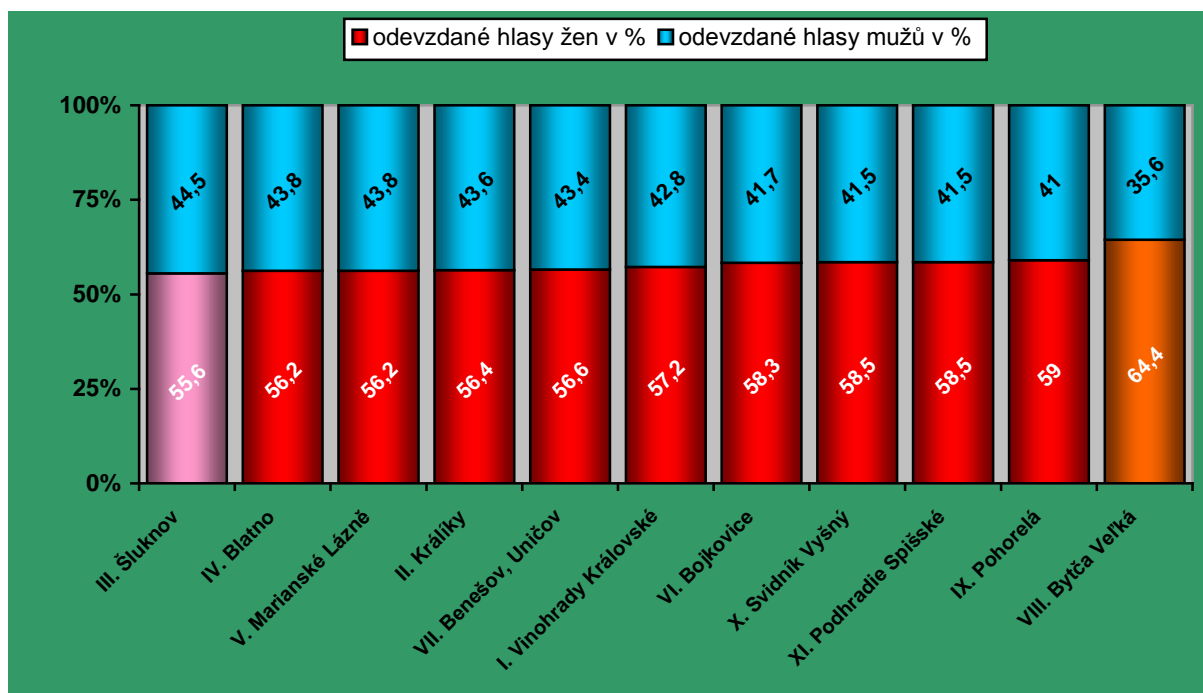
V rámci jednotlivých zemí dosáhly v senátních volbách nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravy a Slezska 54,4 %, republikový průměr překročily o 0,9 %, druhé v pořadí byly voličky z Čech 53,3 %, přičemž byly pod statistickým průměrem o 0,2 %. Nejnižší poměrnosti 53,1 % v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících dosáhly ženy ze Slovenska, pod republikovým průměrem byly 0,4 %³⁰⁸. Uvedené pořadí volebních zemí v senátních volbách je identické s jejich pořadím ve volbách do poslanecké sněmovny, i když určité specifikum představují Čechy – zatím co ve volbách do dolní komory parlamentu byly ženy v počtu odevzdaných hlasů na 100 aktivních voličů nad statistickým průměrem, ve volbách do horní komory pod jejich republikový průměr.

Porovnání soudních a administrativních okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že „nejnižší“, a přitom vyšší o 2,1 % než republikový průměr, byla volební účast žen v soudním okrese Šluknov, z III. volebního kraje Mladá Boleslav. Nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasovacích lístků na 100 aktivních voličů dosáhly ženy v administrativním okrese Bytča Velká, z VIII. volebního kraje

³⁰⁸ Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění, s. 81 (tabulky).

Turčianský Svätý Martin, jejichž statistický průměr byl vyšší o 10,9 %. Poměrná účast žen v senátních volbách se tak pohybovala v rozmezí od 55,6 % - do 64,4 %, rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil 8,8 %. Paradoxem je, že ve volbách do obou komor parlamentu dosáhl nejlepší výsledek v počtu odevzdaných hlasů žen na 100 hlasujících voličů slovenský administrativní okres Bytča Veľká, přičemž Slovensko vykazovalo, jak ve sněmovních, tak i senátních volbách nejnižší proporcionalitu v počtu odevzdaných volebních lístků žen na 100 voličů³⁰⁹. Podrobný přehled okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do senátu uvádí graf č. 23.

Graf č. 23: Volby do SE 25. 4. 1920 - volební kraj / okres s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno vzestupně).

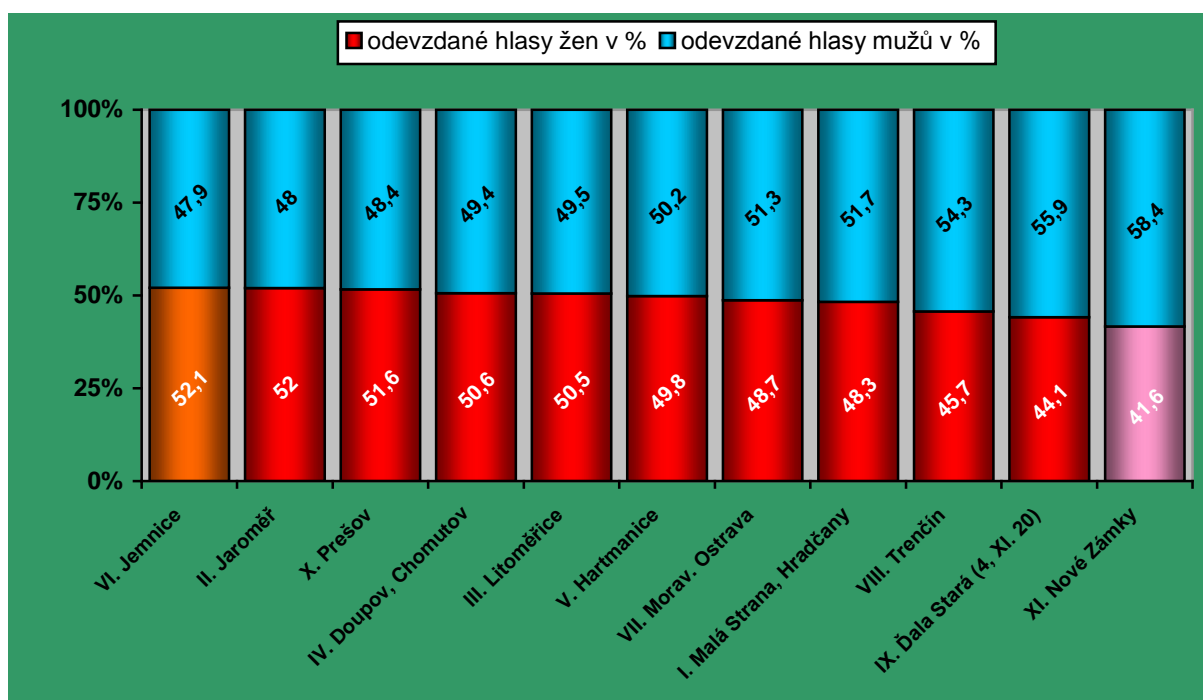
Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 73-81 (tabulky). Legenda: I.-XI. volební kraj; růžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů; oranžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů.

Porovnání soudních a administrativních okresů - s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že nejnižší volební účast žen, 1,4 % pod jejich republikovým průměrem, byla v soudním okrese Jemnice, ze VI. volebního kraje Brno. Skutečně nejnižší proporcionalita v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících,

³⁰⁹ *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 73-81.

byla o 11,9 % nižší než jejich statistický průměr, dosáhly ženy z administrativního okresu Nové Zámky, z XI. volebního kraje identického názvu. Ve sledovaných volebních okresech s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 41,6 % - do 52,1 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním sledovaným volebním okresem činil 10,5 %. Podrobný přehled okresů s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do senátu je uveden v grafu č. 24.

Graf č. 24: Volby do SE 25. 4. 1920 - volební kraj / okres s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno sestupně).

Zdroj: *Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění*, s. 73-81 (tabulky). Legenda: I.-XI. volební kraj; oranžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů, růžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

Dubnových senátních voleb v roce 1920 se zúčastnilo 90,4 % všech oprávněných voličů. Volební účast žen byla 90,2 %, volební účast mužů 90,6 %. Ve všech zemích ženy početně převyšovaly nad muži, procentuálně pouze v zemi Morava a Slezsko. Největší rozdíl v účasti žen a mužů u volebních uren byl zaznamenán na Slovensku, kde činil 0,9 %. Porovnáním soudních a administrativních okresů s nejvyšší a nejnižší účastí žen ve volbách z jednotlivých volebních krajů bylo zjištěno, že jejich volební účast se ve skutečnosti pohybovala v rozmezí od 68,1 % – do 97,8 % a rozdíl mezi prvním a posledním ze sledovaných okresů činil 29,7 %. Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči odpovídal poměr v počtu odevzdaných hlasů

dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 53,5 % hlasů žen a 46,5 % hlasů mužů. V rámci zemí dosáhly ve volbách do senátu nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravy a Slezska, kde činila 54,4 %. Porovnáním soudních administrativních okresů s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů bylo zjištěno, že poměrná volební účast žen se pohybovala v rozmezí od 41,6 % – do 64,4 % a rozdíl mezi prvním a posledním ze sledovaných okresů činil 22,8 %.

Závěrem lze konstatovat, že prognóza týkající početní převahy žen voliček nad muži voliči byla ve volbách do senátu naplněna ve všech 11 volebních krajích, ve volbách do poslanecké sněmovny v 19 z celkových 21 volebních krajů. Předpoklad vyšší procentuální účasti žen voliček nad muži voliči se ve volbách senátních naplnil pouze ve dvou z 11 volebních krajů, ve volbách sněmovních v 18 z 21 volebních krajů. Ve srovnání s volbami do dolní komory parlamentu, kde ženy dosáhly ve všech zemích početní i procentuální převahy nad muži, ve volbách do horní komory parlamentu se to povedlo pouze ženám z Moravy a Slezska. Shodně, v senátních i ve sněmovních volbách, byl největší rozdíl v účasti žen a mužů u volebního osudí zaznamenán na Slovensku. Zatímco při porovnání soudních a administrativních okresů s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen ve volbách do senátu se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 68,1 % - do 97,8 % (diference 29,7 %), ve volbách do poslanecké sněmovny byla tato účast v rozmezí od 75 % - do 96,5 % (diference 21,5 %). V proporcionalitě počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících bylo zjištěno, že ženy voličky dosáhly ve volbách do obou komor zákonodárného sboru republiky absolutní převahy nad muži voliči, vyjímaje přitom dva slovenské volební kraje: XVI. Nové Zámky a XX. Košice, kde ve volbách do poslanecké sněmovny nedosáhla poměrná volební účast žen ani 50 %. Porovnáním soudních a administrativních okresů s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů bylo zjištěno, že v senátních volbách se poměrná volební účast žen pohybovala v rozmezí od 41,6 % – do 64,4 % (diference 22,8 %), ve volbách do poslanecké sněmovny byla od 32,8 % - do 63,8 % (diference 31 %). Dle výše uvedeného lze konstatovat, že početní účasti žen ve volbách nebyla vždy adekvátní účast procentuální. Z pohledu nejen gender lze jednoznačně říci, že ženy nabyté volební právo ve volbách do Národního shromáždění ČSR uplatnily dle očekávání, jejich celková volební účast převyšovala volební účast mužů.

3.5 Ženy na kandidátních listinách politických stran

3.5.1. Ženy na volebních kandidátkách do poslanecké sněmovny

V první Československé republice měly politické strany od počátku, vzhledem k tomu, že nebyly v jejím právním řádu definovány žádnou politickou normou, specifické postavení. Únorová ústava z roku 1920 je „zmiňovala“ diskrétně, a to v souvislosti se systémem poměrného zastoupení, který s reálnou existencí „volebních stran“ počítal. Československé politické strany, které byly nedůležitějším činitelem volebního procesu v zemi a hlavními nástroji tvorby práva (prostřednictvím parlamentu), tak fakticky nebyly právními subjekty, což v jejich existenci představovalo největší paradox. Jedním z důvodů tohoto mimoprávního postavení politických stran byla jejich nechuť podřídit se reglementaci zákona - strany vládnoucí zákon nepotřebovaly, strany opoziční jej nechtěly z obavy, že jej vládní moc může použít proti nim³¹⁰.

Poměrný volební systém dával příležitost proniknout do parlamentu značně velkému počtu politických stran. Neexistovalo totiž procentní kvórum pro vstup strany do parlamentu. Kandidujícímu politickému subjektu stačilo ke vstupu do poslanecké sněmovny získat ve volbách aspoň v jednom volebním kraji krajského volebního čísla nebo nejméně 20 tisíc platných hlasů, tj. dosáhnout volební klauzuli, které zajistilo straně poslanecké mandáty v prvním resp. druhém a třetím skrutiniu³¹¹. Tato skutečnost přinášela výhodu národnostním menšinám, za následek však měla velký počet stran v parlamentu a mnohočlenné vládní koalice, což v konečném důsledku způsobovalo nestabilitu vlád a předčasné volby.

V prvních volbách do NS ČSR kandidovalo do poslanecké sněmovny 22 politických stran a sdružení. Z uvedeného počtu bylo 11 stran československých, šest německých, dvě maďarské, dvě maďarsko-německé a jedna židovská³¹².

Československé ženy vstupovaly do politiky přes (mužské) politické strany. (Pozn. Politická strana žen u nás nikdy neexistovala a neexistuje ani dnes.) Tato skutečnost ženy značně znevýhodňovala. To se projevovalo především v parlamentních volbách, kdy při sestavování volebních kandidátek stranické aparáty upřednostňovaly na volitelné pozice muže. Ženy umísťovaly na volebních listinách pouze formálně, navíc na místech nevolitelných, nebo ženská jména na kandidátní listiny vůbec nezařadily. Tuto skutečnost potvrdil i provedený

---

³¹⁰ HARNA, Josef: *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 535-549.

³¹¹ *Zákon ze dne 29. února 1920, č. 123 Sb. z. a n., kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny. Hlava pátá § 46 - §55.*

³¹² *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928, s. 123-124.

rozbor hlasovacích listin politických subjektů kandidujících do obou komor prvního zákonodárského sboru republiky.

Do poslanecké sněmovny NS ČSR nominovalo 22 politických stran³¹³ celkem 2 279 svých zástupců³¹⁴. Z uvedeného počtu kandidujících bylo 2 071 mužů, co představovalo 90,1 % ze všech nominovaných a pouze 208 žen, čili 9,9 % z těch, kteří usilovali o poslanecký mandát. Vzhledem k tomu, že ženy tvořily více než polovinu obyvatelstva Československa, je zde nutné konstatovat, že jejich početní i procentuální zastoupení na volebních listinách politických stran bylo opravdu žalostné. Nejvíce žen bylo zapsáno na kandidátních listinách: Československé strany socialistické 34, Československé sociálně demokratické strany dělnické a Československé strany socialistické shodně po 27, na kandidátce Československé strany lidové 20. Nejméně žen bylo uvedeno na volebních kandidátkách Sdružených stran židovských tří, Slovanské strany sociální a Maďarsko-německé křesťansko-sociální strany shodně dvě, pouze po jedné ženě umístily na kandidátní listiny Německý svaz zemědělců a Maďarská a německá sociálně-demokratická strana. K pěti politickým stranám, které nedaly na svoji kandidátní listinu žádnou ženu patřily: Strana maloročníků domkařů a živnostníků, Neodvislá strana lidu malého, Německá demokratická strana svobodomyšlná, Maďarská strana rolnická a Maďarská strana národní. Za pozitivní lze považovat zjištění, že dvě maďarsko-německé strany a Slovanská strana sociální, i přestože měly nejnižší počty uchazečů o poslanecké křeslo, zařadily na své kandidátní listiny pro volby do poslanecké sněmovny ženy. Překvapením je do značné míry nominace žen na post poslance ze strany politických subjektů jako Slovenská národní a rolnická strana nebo Sdružené strany židovské, kde by se realizace politické emancipace žen v praxi víceméně neočekávala.

Z hlediska národnostního byl stav následující: 11 československých stran kandidovalo do poslanecké sněmovny 146 žen, šest stran německých nominovalo 56 svých zástupkyň, dvě maďarské a dvě maďarsko-německé celkem tři ženy a židovské sdružení na svých volebních listinách do dolní komory parlamentu uvedlo rovněž tři ženy. Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 25 a tab. č. 7 (viz příloha)³¹⁵.

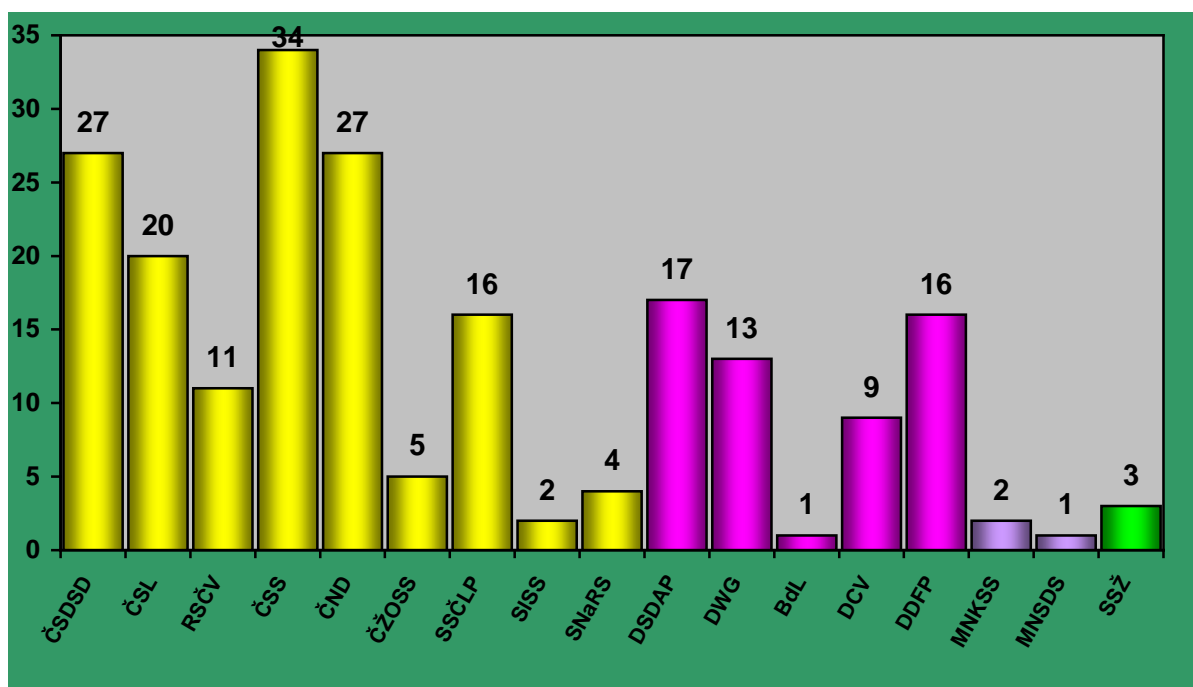
---

³¹³ Seznam politických stran a sdružení kandidujících ve volbách do PS a SE 1920 včetně zkratk jejich názvů viz příloha č. 2.

³¹⁴ Kandidátní listiny politických stran kandidujících ve volbách do poslanecké sněmovny NS ČSR. Národní archiv, fond č. 489 (Volební soud Praha 1920-1939), karton č. 2. (Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.)

³¹⁵ Pozn.: V případě německých politických stran (vyjma DSDAP a Německou stranu svobodně sociální, která ženského kandidáta neměla) nebylo možné v grafu úplně přesně uvést, kolik žen strany nominovaly. Důvodem je skutečnost, že DWG, BdL, DCV a DDFP měly ve čtyřech volebních krajích: I. Praha, X. Jihlava, XI. Brno a

Graf č. 25: Volby do PS 18. 4. 1920 - počty kandidujících žen v politických stranách.

Zdroj: *Kandidátní listiny*: Národní archiv Praha, fond č. 489 (Volební soud Praha 1920-1939), karton č. 2.

Legenda: žlutě zbarvené sloupce - politické strany československé, růžově zbarvené sloupce – politické strany německé, fialově zbarvené sloupce - politické strany maďarské a maďarsko-německé, zeleně zbarvený sloupec - židovská strana; zkratky názvů politických stran a sdružení:

	POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ		POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ
ČSDSD	Československá sociálně-demokratická strana dělnická	DSDAP	Německá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová	DWG	Německá volební pospolitost
RSČV	Republikánská strana československého venkova a Domoviny	BdL	Svaz německých zemědělců
ČSS	Československá strana (národně) socialistická	DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
ČND	Československá národní demokracie s agrární opozicí	DDFP	Německá demokratická strana svobodomyšlná
ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská	MNKSS	Maďarsko-německá strana křesťansko-sociální
SSČLP	Socialistická strana československého lidu pracujících	MNSDS	Maďarsko-německá sociálně-demokrat. Strana
SISS	Slovanská strana sociální (Choc)	SSŽ	Sdružené strany židovské
SNaRS	Slovenská národná a rolnícka strana		

Analýza volebních listin politických stran a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny NS ČSR ukázala, že nejvíce žen bylo do dolní komory parlamentu nominováno ve volebních krajích nejpočetnějších: I. Praha 43 žen, VI. Louny 18 žen a XII. Olomouc 16 žen. Nejméně se jich dostalo na kandidátní listiny ve volebních krajích slovenských, nadto XXI. volební kraj Prešov byl jediným v republice, kde se žádné ženě nepodařilo prosadit na volební listinu

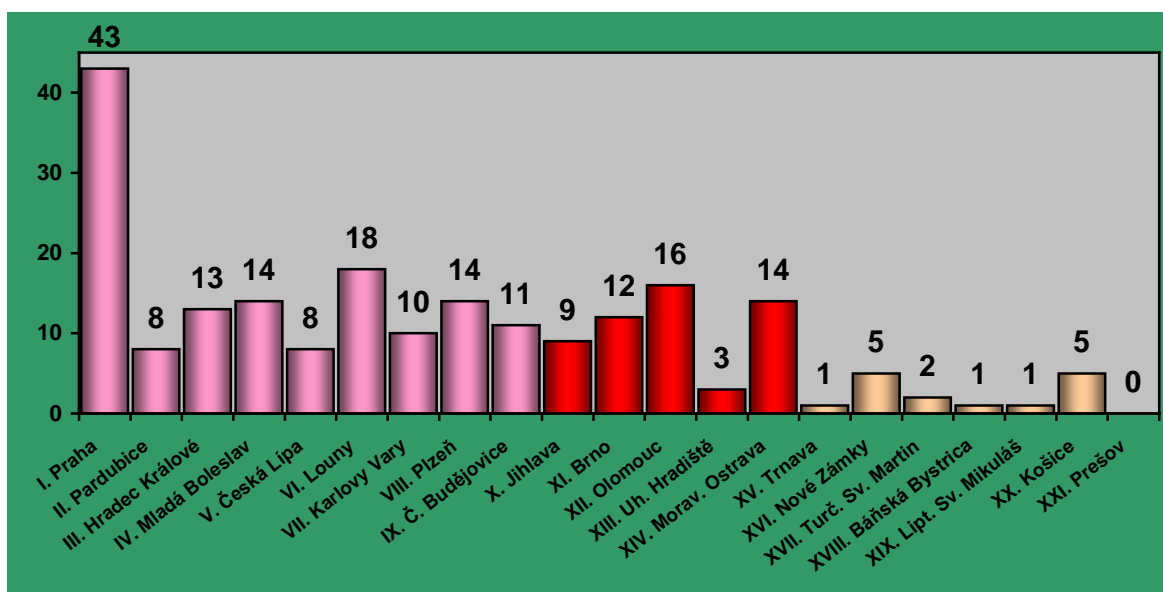
XIII. Uherské Hradiště společné kandidátní listiny, ze kterých nelze zjistit, kterou z uvedených stran byla kandidována. Podrobný přehled o počtu kandidujících žen a mužů z politických stran v jednotlivých volebních krajích a zemích uvádí tab. č. 7 (viz příloha).

alespoň jednoho z pěti kandidujících subjektů. Porovnání počtu žen navržených na poslance v jednotlivých zemích ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy z Čech 139 (mužů 1 165), pak ženy z Moravy a Slezska kde jich bylo nominovaných 54 (mužů 565) a nejméně ženy ze Slovenska, kde na kandidátních listinách bylo uvedeno pouze 15 ženských jmen (mužů 341). Důvodem nízkého počtu ženských zástupkyň na slovenských hlasovacích listinách mohla být i skutečnost, že v této zemi kandidovalo v parlamentních volbách pouze devět politických stran, které kromě toho nebyly zastoupeny ve všech krajích: ČSDSD, ČSS a SNaRS (v koalici s RSCV s níž později splynula) se ucházely o hlasy voličů ve všech sedmi volebních krajích, Slovenská ľudová strana (jako součást ČSL) v šesti, Sdružené strany židovské v pěti krajích, MNSKS ve dvou, pouze v jednom volebním kraji kandidovaly MNSDS a Maďarská rolnická strana.

Z uvedeného přehledu je rovněž evidentní, že v rámci republiky, při počtu 2 071 mužů a 208 žen kandidujících do sněmu, statisticky každým 11, kdo o toto křeslo usiloval, byla žena. Při srovnání podle zemí: v Čechách byla žena každým devátým kandidujícím do dolní komory parlamentu, na Moravě a ve Slezsku každým 11. – 12. a na Slovensku byla žena každým 23. - 24. z nominovaných do sněmu. Při zohlednění statistického průměru v politických stranách, by nejhůře na tom byly ženy z ČŽOSS, kde žena figurovala na každém 22. místě, pak ženy kandidující za Sdružené židovské strany, kde žena byla v pořadí každým 42. uchazečem o post poslance. Statisticky nejhorší pozici by měly ženy z německého Svazu zemědělců, kde mezi 77 kandidujícími byla pouze jedna žena. Uvedená statistika tedy utvrzovala ženy angažující se v politice v tom, že jejich šance na úspěch v parlamentních volbách budou minimální a jejich politická emancipace určitě nebude tak masová, jak si ji ony představovaly. Muži tímto způsobem nepřímou oznamovali ženám, že s jejich vstupem na politickou scénu zatím příliš nepočítají. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do poslanecké sněmovny ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 26. Podrobný přehled o počtu mužů a žen kandidujících do poslanecké sněmovny za politické strany dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 7 (viz příloha).

Graf č. 26: Volby do PS 18. 4. 1920 – počty kandidujících žen ve volebních krajích.

Zdroj: *Kandidátní listiny*: Národní archiv Praha, fond č. 489 (Volební soud Praha 1920-1939), karton č. 2.

Legenda: růžově zbarvené sloupce - české volební kraje; červeně zbarvené sloupce - volební kraje Moravy a Slezska; světlehnědě zbarvené sloupce – slovenské volební kraje.

Kandidátní listiny politických stran rovněž deklarují, jakým způsobem se stranické aparáty „vyrovnaly“ s rezolucí Výboru pro volební právo žen, která na ně apelovala, aby: na druhé místo všech kandidátních listin pro poslaneckou sněmovnu byly postaveny ženy; na dalších místech střídaly se ženy s muži tak, že po dvou mužích nebo nejvýše po třech přišla by vždy jedna žena³¹⁶. Provedenou analýzou bylo zjištěno, že ve volbách do poslanecké sněmovny žádný z kandidujících subjektů neumístil ženu na 1. místo své kandidátní listiny. Čtyři politické strany nominovaly na volební listině ženského kandidáta na 2. místo: za ČSS, kandidovala na této pozici *L. Pechmanová*³¹⁷ a *B. Francová*; za ČND: *E. Purkyňová*, *M. Tippmannová*, *M. Němajovská*; za SSLP: *A. Hniličková*, *A. Anftová*, *P. Hrozková* a za Německou demokratickou stranu svobodomyšlnou *H. Erben*. Celkem bylo nominovaných devět žen. Na 3. místo na hlasovacím lístku se žena dostala v devíti stranách: v ČSDSD *J. Bulířová*; v ČSS: *F. Zeminová*, *M. Hrdličková*, *A. Jelenová*; v ČND: *E. Kösslerová*, *J. Rosolová*; v RSČS: *A. Chlebounová*, *L. Zatloukalová*; v SSLP: *I. Neubauerová*, *Š. Wurmová*; v ČŽOSS: *M. Vlčková*, *P. Mrhová*; v DSDAP: *M. Deutsch*, *J. Pettak*; za DCV: *J. Rziha* a za DDFP: *M. Langhammer*. Všechny ženy bylo 16. Na 4. místo na kandidátní listině umístilo ženu

³¹⁶ *Volební právo žen*. Nová Síla č. 44, 18. 3. 1920, s. 2.

³¹⁷ Pozn. jména napsaná kurzívou označují ženu, která získala ve volbách poslanecký mandát.

rovněž devět politických stran: za ČSDSD na uvedené pozici kandidovala A. Malá, B. Karpíšková, F. Skaunicová, A. Sychravová; za ČSS A. Nolčová, O. Podzimková, A. Ebenstreitová, L. Polomská; za ČSL F. Šimerová, M. Lásková; za RSČV B. Miková, M. Schneidrová, R. Štěpánková; za SSLP H. Hábová; za SISS J. Remková; za DDFP M. Schwabe, E. Petermayer, V. Záruba, A. Drechsler; za DSDAP M. Lux, I. Kirpal, F. Blatny, M. Babler, J. Hackenberg, A. Maier, M. Jokl a za DWG J. Weber. Dohromady to znamenalo 27 žen³¹⁸. Za povšimnutí stojí fakt, že na volitelná místa umístily ženy i ty politické strany, které doposud neměly své ženské zástupce v parlamentu: ČSL, ČŽOSS nebo strany, které teprve usilovaly o vstup na politickou scénu: SSLP nebo SISS. Z uvedeného přehledu lze konstatovat, že rezoluci Výboru pro volební právo žen alespoň částečně splnilo 11 ze 17 politických stran v nichž ženy měly své zastoupení. Vzor přehledu o kandidujících ženách v jednom vybraném volebním kraji, s uvedením jejich jmen, bydliště, sociálního statusu a umístění na hlasovacím lístku, viz příloha č. 3 disertační práce. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do poslanecké sněmovny ve volbách 1920, jejich umístění na kandidátních listinách politických stran podle volebních krajů a zemí je uveden v přílohách č. 4 – 21.

3.5.2. Ženy na volebních kandidátkách do senátu

Z provedené analýzy volebních listin politických stran kandidujících do horní komory zákonodárného sboru republiky bylo zjištěno, že do senátu NS ČSR navrhovalo 17 politických stran celkem 805 svých zástupců³¹⁹. Z uvedeného počtu nominovaných bylo 778 mužů, co představovalo 96,6 % ze všech kandidujících a pouze 27 žen, čili jenom 3,4 % z těch, kteří usilovali o senátorský mandát. Pro ženy, které tvořily více než polovinu obyvatelstva Československa, byla tato skutečnost neakceptovatelná. Zatím co jejich skoro 10% zastoupení na kandidátních listinách do sněmu bylo možné označit za nízké, v případě jejich početního i procentuálního zastoupení na hlasovacích listinách do senátu lze označit za mizivé. Nejvíce žen bylo zapsáno na volebních listinách: Československé národní demokracie s agrární opozicí - sedm, Československé strany socialistické – čtyři. Shodně po třech ženách měly na svých kandidátkách Německá sociálně-demokratická strana dělnická, Německá volební pospolitost a Německá křesťansko-sociální strana lidová, po dvou ženských zástupcích vykazovaly volební lístky Československé sociálně-demokratické strany dělnické

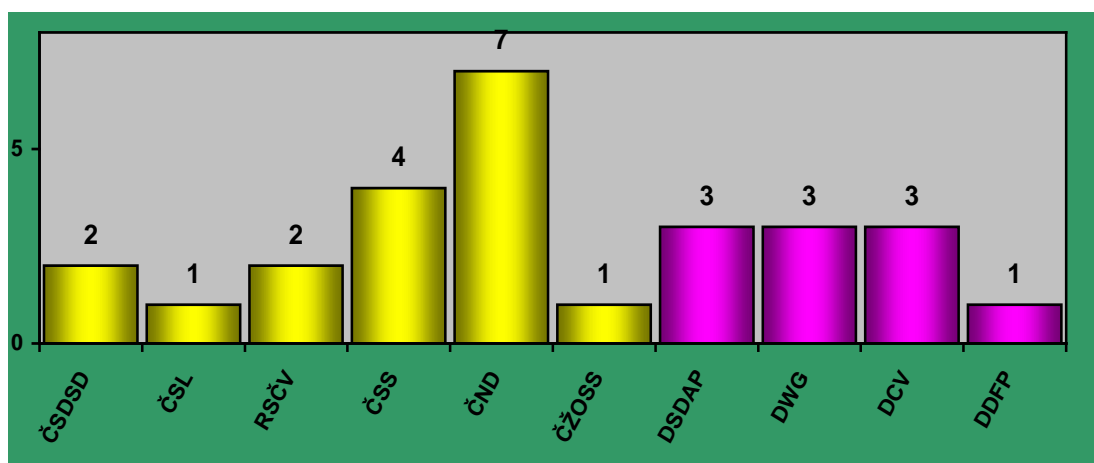
³¹⁸ Národní archiv, fond č. 489 (Volební soud Praha 1920-1939), karton č. 2. (Statistické výpočty provedla autorka disertační práce).

³¹⁹ Zdroj: Národní archiv Praha, fond *Předsednictvo ministerské rady (1918-1945)*, kart. č. 3284; Archiv Historického muzea Bratislava (SNM-HM) H 05206, H 05256, H05257, H 05258.(Statistické výpočty provedla autorka disertační práce).

a Republikánské strany československého venkova, pouze jeden žena se dostala na kandidátní listiny Československé strany lidové, Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské a Německé demokratické strany svobodomyšlné. K sedmi politickým stranám, které neumístily na svoji kandidátní listinu žádnou ženu patřily: Slovenská národná a roľnícka strana, Socialistická strana československého lidu pracujícího, Strana maloroľníků, domkařů a živnostníků, Německý svaz zemědělců, Maďarská strana roľnícká, Maďarsko-německá křesťansko-sociální strana a Sdružené strany židovské. Za pozitivní lze považovat zjištění, že do senátu nominovala ženu Československá strana lidová či Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská, pro které byla politika především mužskou záležitostí. Překvapením je do značné míry skutečnost, že Socialistická strana čl. lidu pracujícího, nenavrhl do senátu žádnou ženu, zatím co ve volbách do sněmovny jich měla nominovaných 16. Zarážející je rovněž fakt, že Československá sociálně-demokratická strana dělnická, která do poslanecké sněmovny navrhla na svých kandidátních listinách 27 žen, jich do senátu kandidovala pouze dvě z celkového počtu 108 nominovaných.

Z hlediska národnostního složení byla nominace žen na hlasovacích listinách politických stran kandidujících do senátu následující: šest československých stran kandidovalo 17 žen, čtyři německé strany nominovaly 10 svých zástupkyň, maďarská a maďarsko-německá strana ženy do horní komory parlamentu nenavrhl, obdobně tomu bylo i u sdružených židovských stran. Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do senátu uvádí graf č. 27³²⁰.

Graf č. 27: Volby do SE 25. 4. 1920 - počty kandidujících žen v politických stranách.

³²⁰ Pozn.: V případě německých politických stran (vyjma DSDAP) nebylo možné v grafu úplně přesně uvést, kolik žen za jejich strany ve volbách do senátu kandidovalo. Důvodem je skutečnost, že DWG, BdL, DCV a DDFP měly ve dvou volebních krajích: I. Praha a VI. Brno společné kandidátní listiny, ze kterých nelze zjistit, za kterou stranu nominovaná žena kandidovala. Podrobný přehled o počtu kandidujících žen a mužů z politických stran v jednotlivých volebních krajích a zemích uvádí tab. č. 8 (viz příloha).

Zdroj: *Kandidátní listiny*: Národní archiv Praha, fond *Předsednictvo ministerské rady (1918-1945)* kart. č. 3284; Archiv Historického muzea Bratislava (SNM-HM) H 05206, H 05256, H05257, H 05258.

Legenda: žlutě zbarvené sloupce - politické strany československé, fialově zbarvené sloupce – politické strany německé; zkratky názvů politických stran a sdružení:

	POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ
ČSDSD	Československá sociálně-demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
RSČV	Republikánská strana československého venkova a Domoviny
ČSS	Československá strana (národně) socialistická
ČND	Československá národní demokracie s agrární opozicí
ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
DSDAP	Německá sociálně demokratická strana dělnická
DWG	Německá volební pospolitost
DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
DDFP	Německá demokratická strana svobodomyšlná

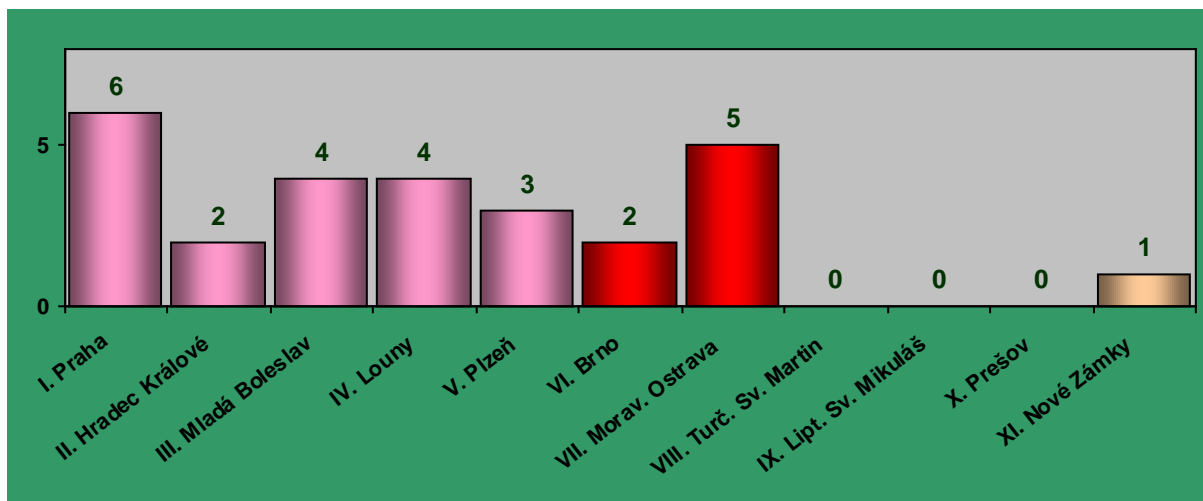
Analýza volebních listin politických stran a sdružení kandidujících do senátu NS ČSR ukázala, že nejvíce žen bylo do horní komory parlamentu nominováno ve volebních krajích: I. Praha šest, VII. Moravská Ostrava pět, III. Mladá Boleslav a IV. Louny nominovaly po čtyřech ženách. Na kandidátní listiny se nepodařilo prosadit ženám ze slovenských volebních krajů, vyjímaje z toho XI. volební kraj Nové Zámky, kde do senátu byla nominována jedna žena.

Porovnání počtu žen zapsaných na kandidátních listinách jednotlivých zemí ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy v Čechách 19 (mužů 443), pak ženy na Moravě a ve Slezsku kde se jich na volební listiny dostalo sedm (mužů 199) a pouze jedna žena (mužů 136) se dostala na kandidátní listinu na Slovensku. Jedním z důvodů nízkého počtu ženských zástupkyň na slovenských kandidátkách mohla být i skutečnost, že na Slovensku kandidovalo ve volbách do senátu pouze sedm politických stran ze 17: ČSDSD, ČSL (v koalici se SLS) a SNaRS ve všech čtyřech volebních krajích, Sdružené židovské strany ve třech krajích, ČSS ve dvou, MNSKS a Maďarská strana rolnická v jednom ze čtyř volebních krajů.

Z uvedeného přehledu je rovněž evidentní, že v rámci republiky, při počtu 778 kandidujících mužů a 27 žen, byla žena statisticky každým 30. usilujícím ve volbách o senátorské křeslo. Při komparaci podle zemí: v Čechách byla žena každým 24. kandidujícím do horní komory parlamentu, na Moravě a ve Slezsku každým 29. – 30. a na Slovensku by tak jediné ženě ze 137 nominovaných připadlo 137. místo. Při zohlednění statistického průměru v politických stranách, nejhůře by na tom byly ženy z ČŽOSS, kde ze 37 ucházejících se o senátorské křeslo byla jenom jedna žena, pak ženy z ČSDSD, kde žena figurovala na každém 54. místě při nominaci na senátorku. Nejhorší pozici pak měla zástupkyně ČSL, kde z 94 kandidujících

bylo 93 mužů a jedna žena. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do senátu ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 28. Podrobný přehled o počtu mužů a žen kandidujících do senátu za politické strany dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 8 (viz příloha).

Graf č. 28: Volby do SE 25. 4. 1920 – počty kandidujících žen ve volebních krajích.

Zdroj: *Kandidátní listiny*: Národní archiv Praha, fond *Předsednictvo ministerské rady (1918-1945)*, kart. č. 3284; Archiv Historického muzea Bratislava (SNM-HM) H 05206, H 05256, H05257, H 05258.

Legenda: růžově zbarvené sloupce - české volební kraje; červeně zbarvené sloupce - volební kraje moravskoslezské; světlehnědě zbarvené sloupce – slovenské volební kraje.

Kandidátní listiny politických stran rovněž deklarují, jakým způsobem se stranické aparáty „vyrovnaly“ s rezolucí Výboru pro volební právo žen, která na ně apelovala, aby i při sestavování kandidátních listin pro volby do senátu postupovaly podle stejných kritérií, jako při volbách do poslanecké sněmovny³²¹. V tomhle směru bylo zjištěno, že jediná žena, která byla nominována svoji stranou na 1. místo na kandidátní listině byla *E. M. Herzig* z DWG³²². Byl to jeden z největších úspěchů, jaký mohly ženy ve volbách dosáhnout, škoda jen, že toto prvenství nepatřilo ženě z některé československé politické strany. Pro české ženy by to byla alespoň částečná satisfakce za jejich dosavadní politické snažení. Na 2. místo na volebním listině nominovaly ženského kandidáta dvě politické strany: ČSDSD, která navrhovala *B. Ecksteinovou* a ČSS, kde se o mandát senátorky ucházela *M. Sládková*. Na 3. pozici na hlasovací listině se dostaly ženy rovněž ze dvou politických stran: z ČSS kde o post senátorky usilovala *R. Reichstädterová* a z DSDAP *A. Perthen*. Na 4. místo na kandidátní listině

³²¹ *Volební právo žen*. Nová Síla č. 44, 18. 3. 1920, s. 2.

³²² Pozn. jména napsaná kurzívou označují ženu, která získala ve volbách poslanecký mandát.

umístila ženy pouze ČSS: F. F. Plamínkovou a A. Rottovou³²³. Celkem bylo na volitelnou pozici na kandidátních listinách umístěno sedm žen. Z uvedeného přehledu lze konstatovat, že rezoluci Výboru pro volební právo žen alespoň částečně splnily čtyři z 10 politických stran, v nichž měly ženy své zastoupení. Podrobný přehled o počtu mužů a žen kandidujících do senátu v politických stranách dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 8 (viz příloha). Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do senátu ve volbách 1920, jejich umístění na kandidátních listinách politických stran podle volebních krajů a zemí je uveden v přílohách č. 23 – 39.

Ve volbách do poslanecké sněmovny bylo zvoleno 281 poslanců, z toho 269 mužů a 13 žen: čtyři sociální demokratky – B. Karpíšková, A. Malá, F. Skaunicová, a A. Sychravová; tři socialistky – L. Landová, L. Pechmanová a F. Zemínová; republikánka A. Chlebounová; národní demokratka E. Purkyňová; jedna zástupkyně ČSL A. Rozsypalová; za německou menšinu se dostaly do parlamentu tři sociální demokratky – F. Blatny, M. Deutsch a I. Kirpal³²⁴. Ve volbách do senátu bylo zvoleno 142 senátorů, z toho 139 mužů a 3 ženy: česká demokratka B. Ecksteinová-Hniličková, německá demokratka A. Perthen a E. M. Herzig, která kandidovala za Německou volební pospolitost³²⁵. Velkým zklamáním pro české ženy byl volební neúspěch socialistky F. F. Plamínkové a národní demokratky, první české poslankyně B. Vikové- Kunětické.

Nejsilnějšími stranami v zemi se po parlamentních volbách v dubnu 1920 staly Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD), Československá strana lidová (ČSL), Republikánská strana československého venkova (RSČV), Československá strana socialistická (ČSS) a Národní demokracie s agrární opozicí (ČND).

4 DRUHÉ VOLBY DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČSR V LISTOPADU 1925

4.1 Zahraniční a vnitropolitická situace v Československu (1920-1925)

Výsledky prvních parlamentních voleb v Československu přinesly, dle očekávání, vítězství Československé sociálně demokratické strany dělnické a s ním, po měsíci obtížných jednání vítězných stran, také obnovu vlády rudozelené koalice v čele s ministerským předsedou V. Tusarem. Dne 27. května 1920 Národní shromáždění zvolilo T. G. Masaryka podruhé

---

³²³ *Kandidátní listiny*: Národní archiv Praha, fond *Předsednictvo ministerské rady (1918-1945)*, kart. č. 3284; Archiv Historického muzea Bratislava (SNM-HM) H 05206, H 05256, H05257, H 05258.

³²⁴ Poslankyně zvolené do Národního shromáždění ČSR 18. dubna 1920 viz příloha č. 40.

³²⁵ Senátorky zvolené do Národního shromáždění ČSR 25. dubna 1920 viz příloha č. 41.

prezidentem republiky³²⁶. Přetrvávající rozkol uvnitř sociální demokracie, vyvolaný jejím radikálním marxistickým levicovým křídlem způsobil nejen vnitřní oslabení strany, ale měl za následek i demisi Tusarovy vlády v září 1920³²⁷. Zemi pak následně řídila: úřednická vláda premiéra Jana Černého (září 1920 - září 1921), vláda československé koalice tzv. polouřednická vláda ministerského předsedy Edvarda Beneše³²⁸ (září 1921 - října 1922) a vláda všennárodní koalice premiéra Antonína Švehly³²⁹, jenž dovedla zemi k volbám v roce 1925. Prioritou vlád se stala nejprve mezinárodní situace. Československo se orientovalo ve své zahraniční politice především na Francii, která byla vedle Velké Británie vnímána jako nejdůležitější garant versailleského mírového systému, jimž ČSR získalo záruky celistvosti svého území. Ministr zahraničí Edvard Beneš (resort zahraničí řídil nepřetržitě až do roku 1935) kladl, v souladu s československou zahraničně-politickou orientací, důraz na politiku směřující k prosazování bezpečnostního systému v rámci střední Evropy, který by eliminoval případné požadavky ze strany Německa, Rakouska a Maďarska vůči ČSR. Byl iniciátorem ustavení Malé dohody, vojensko-politické aliance ČSR, Jugoslávie a Rumunska, vytvořené na bázi mezinárodních smluv, která byla součástí bezpečnostního systému tvořícího se pod vedením Francie v letech 1920-1921³³⁰. V lednu 1924 byla podepsána československo-francouzská spojenecká smlouva (garantovala nezávislost a nedotknutelnost Československa především proti útokům Německa a Maďarska), od níž se pak odvíjela další koncepce československé zahraniční politiky³³¹. V červenci 1925 došlo k přerušování diplomatických styků mezi ČSR a Vatikánem z důvodu státních oslav svátku mistra Jana Husa. V říjnu 1925 na mezinárodní konferenci ve švýcarském v Locarnu Německo odmítlo uzavřít s ČSR garanční smlouvu o nedotknutelnosti československo-německých hranic (podepsalo ji s Francií a Belgií) a přistoupilo jen na smlouvu arbitrážní (podobně jako s Polskem). Došlo tak k oslabení mezinárodního postavení Československa, které jako jeden ze signatářů locarnské dohody, muselo akceptovat obnovu velmocenského postavení Německa a jeho začlenění do Společnosti národů. Uvedená skutečnost znamenala i první větší oslabení Malé dohody³³².

---

³²⁶ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl., s. 125-129.

³²⁷ *Československé dějiny v datech*, Praha, Svoboda 1986, s. 393

³²⁸ Premiér E. Beneš byl v té době bez politické příslušnosti. Na podnět T. G. Masaryka vstoupil v roce 1923 do Československé strany socialistické, poslaneckého mandátu se pak vzdal 8. 7. 1926, ale i nadále zůstal členem ČSNS. In: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928, s. 1178.

³²⁹ *Československé dějiny v datech*, Praha, Svoboda 1986, s. 396.

³³⁰ ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha 1996, s. 229; VYKOUPILO, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 323-324;

³³¹ ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha 1996, s. 61.

³³² KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 361-364.

Nástup úřednické vlády premiéra J. Černého, která byla bez majority ve sněmovně, se stal impulzem k vytvoření zvláštního, neoficiálního parlamentního orgánu tzv. Pětky. Představitelé pěti nejsilnějších československých stran – A. Švehla (RSZML), J. Šrámek (ČSL), A. Rašín (ČND), J. Stříbrný (ČSS) a R. Bechyně (ČSDSD) - se dohodli na parlamentní podpoře vlády a na vzájemné koordinaci postupů v základních politických otázkách. Rozhodujícího vlivu dosáhla Pětka postupně i v období koaličních vlád³³³. V roce 1921 došlo k ustavení, z iniciativy levice Československé sociálně demokratické strany dělnické, Komunistické strany Československa (sekce III. internacionály). V červnu 1921 se uskutečnily volby sibiřských legionářů do poslanecké sněmovny NS ČSR, počet zákonodárců se tak zvýšil z 281 na celkových 285³³⁴. V lednu 1922 Slovenská ľudová strana podala první oficiální návrh na uzákonění autonomie Slovenska (prvotní projekt vypracoval již počátkem roku 1921 z Hlinkova pověření V. Tuka)³³⁵. V listopadu 1922 se rozpadl německý parlamentní svaz, z něhož vystoupily Německá nacionální strana a Německá nacionálně socialistická strana dělnická, které již v červnu uzavřely Bojové souručenství. Ostatní německé politické strany tj. agrárníci, křesťanští sociálové a živnostníci následně ustavily Pracovní souručenství, které se vyslovovalo pro spolupráci s vládními kruhy v hospodářských a kulturních otázkách. Vstřícní politiku vůči československé vládě dávali najevo rovněž němečtí sociální demokraté³³⁶. V lednu 1923 byl spáchán atentát na ministra financí Aloise Rašína³³⁷, jenž podnítil přijetí Zákona na ochranu republiky³³⁸. V říjnu 1923 se konaly v českých zemích volby do obecních zastupitelstev, na *Slovensku a Podkarpatské Rusi* se uskutečnily už v září uvedeného roku. Jejich souhrnné výsledky však nebyly zveřejněny³³⁹. Na

---

³³³ ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha 1990, s. 317; ...zástupci politických stran v Pětce: Agrární strana: A. Švehla, Lidová strana: J. Šrámek, Národní demokracie: A. Rašín (K. Kramář), Národně sociální strana: J. Stříbrný, Sociální demokracie: R. Bechyně (A. Meissner)...; HARNA, Josef: *První Československá republika – Pokus o demokracii ve střední Evropě*. Praha 1990, s. 28-32, ...Shromáždění tří set poslanců netvoří ještě sněmovny. Je to spíše tábor lidu...Takové shromáždění bez vnitřní organizace a pevného, cílevědomého vedení nikdy by nesplnilo úkolu zákonodárce, ...Pětka nechce být ničím víc a nemůže být ničím méně, než vůdcem parlamentu. ... Kdo si nařiká na nebezpečí pěti, ať si uvědomí nebezpečí tří set, kdyby nebylo organizace a vedení. ...

³³⁴ Ústavní zákon č. 234 Sb. z. a n. ČSR ze dne 9. dubna 1920 o zastoupení sibiřských legionářů v poslanecké sněmovně jim zaručil čtyři mandáty pro prvé volební období. Volby byly vypsány na 26. června 1921. Vzhledem k tomu, že byla podána pouze jedna kandidátní listina, volby se nekonaly a první čtyři kandidáti byli prohlášeni za zvolené. In: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928. s. 189.

³³⁵ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 396.

³³⁶ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 197; KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 370.

³³⁷ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 397.

³³⁸ VYKOUPILOV, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 683.

³³⁹ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 397.

začátku roku 1924 byla kromě tzv. lihové aféry odhalena uhelná aféra, benzinová, petrolejová³⁴⁰.

V dubnu 1924 se konaly doplňovací volby do zákonodárního sboru ČSR na Podkarpatské Rusi, které představovaly dokončení konsolidačního procesu v Československu a zapojení zástupců tohoto regionu do politického systému První republiky. Na území Podkarpatské Rusi bylo evidováno 289 789 oprávněných voličů pro volby do poslanecké sněmovny NS ČSR. Z uvedeného počtu bylo 144 653 žen a tvořily 49,9 % voličské základny, mužů 145 136 (o 483 více než žen) a představovali 50,1 % všech aktivních voličů v zemi. K volebním urnám se dostavilo 257 332 voličů, volební účast tak činila 88,8 %. Z tohoto počtu bylo 127 544 žen, tj. 49,6 % všech zúčastněných, mužů 129 788 (o 2 244 více než žen) a tvořili 50,4 % z celkového počtu hlasujících. V procentuálním vyjádření, volební účast žen do poslanecké sněmovny dosáhla 88,2 % a byla o 1,2 % nižší než volební účast mužů.

Pro volby do senátu bylo z celkového počtu 243 448 oprávněných voličů 121 589 žen, které tvořily 49,9 % z voličské základny, mužů bylo 121 850 (o 211 více než žen) tj. 50,1 % všech aktivních voličů. K volebním urnám se dostavilo 215 107 všech voličů, volební účast dosáhla 88,4 %. Z uvedeného počtu bylo 106 880 žen, představovaly 49,6 % všech zúčastněných, mužů 108 327 (více o 1 447 než žen) tvořili 50,4 % z celkového počtu hlasujících. V procentuálním vyjádření - účast žen v senátních volbách byla o 1 % nižší než volební účast mužů, kterých přišlo do volebních místností 88,9 %³⁴¹.

Zde je nutné podotknout, že ve XXIII. volebním kraji Užhorod, byla volební účast žen o 2,7 % nižší než republikový statistický průměr ve volební účasti žen, který byl dosažen v dubnových volbách do dolní komory parlamentu v roce 1920 a činil 90,9 %. Rovněž ve volbách do senátu byla volební účast žen z XIII. volebního kraje Užhorod o 2,3 % nižší než statistický průměr 90,2 %, kterého dosáhly ženy v dubnových republikových volbách do horní komory parlamentu v roce 1920. Na Podkarpatské Rusi bylo v březnových volbách 1924 zvoleno celkem devět poslanců a čtyři senátoři. V dubnu, po příchodu zvolených zákonodárců do parlamentu, došlo k navýšení počtu poslanců z 285 na 294 a senátorů ze 142 na celkových 146. Mandáty zvolených zástupců Podkarpatské Rusi měly platnost jen jeden rok, protože v listopadových volbách v roce 1925 se volilo ve všech zemích Československa najednou. Po

---

³⁴⁰ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 397.

³⁴¹ *Zprávy státního úřadu statistického Republiky československé. Volby do Národního shromáždění v Podkarpatské Rusi dne 16. března 1924*, 5, 1924, č. 38, s. 312-314.

celé první volení období nedosáhla poslanecká sněmovna ani senát stanoveného počtu 300 poslanců a 150 senátorů³⁴².

Na začátku roku 1925 se dostaly na veřejnost zprávy o chystaném vstupu Němců do vlády, začaly se stupňovat rozpory mezi republikány a sociálními demokraty ve vládní koalici a nadto gradovaly protidrahotní demonstrace, z kterých těžila především radikálně vystupující komunistická strana. Vedení státu uznalo, že jediným možným východiskem z této neblahé situace je vypsání předčasných voleb, které byly stanoveny jak pro poslaneckou sněmovnu tak i senát na 15. listopad 1925³⁴³.

4.2 Volební agitace žen v tisku politických stran

Mediální předvolební agitace druhých (a prvních předčasných) parlamentních voleb v Československu trvala od 16. října - do 15. listopadu 1925, shodně pro obě komory Národního shromáždění. Do poslanecké sněmovny kandidovalo 29 politických stran a koalicí, do senátu o šest méně a to i přesto, že Novela zákona... Volební kampaň vrcholila na přelomu měsíce října a listopadu, kdy stranické sekretariáty kandidujících subjektů uveřejňovaly v tisku svá volební prohlášení. Manifesty stran, které dobyly mandátů v roce 1925 a měly zastoupení již v prvním NS ČSR, stála programově za volebními provoláními z roku 1920. Obsahovala méně ideologie, u voličů se víceméně předpokládala znalost idejí strany a programu strany, větší důraz byl položen na propagaci výsledků dosavadní parlamentní práce strany. Konkretizací svých programových cílů a slibem jejich naplnění usilovaly kandidující subjekty o získání volební podpory svého voličstva³⁴⁴.

Československá sociální demokracie (ČSDSD) vstupovala do druhých parlamentních voleb za předsednictví Antonína Hampla³⁴⁵. Po rozkolu mezi pravicí a levicí v roce 1920, kdy stranu opustilo radikálně levicové křídlo vedené Bohumírem Šmeralem (16. května 1921 se transformovalo v Komunistickou stranu Československa), vstupovala do voleb jako strana konsolidovaná, pevně stojící na pozicích parlamentní demokracie a demokratického socialismu, hájící sociální zájmy dělnictva a pracujícího lidu. Ústředním tiskovým orgánem strany byl pražský deník *Právo lidu* jehož šéfredaktorem byl posl. J. Stivín; odpovědným

---

³⁴² In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Hampl [cit. 23. 9. 2015]

³⁴³ KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl., s. 372. ...vedení státu se zabývalo otázkou vypsání předčasných voleb ... Poslanecká sněmovna byla volena totiž na šest let (volby se měly konat až na jaře 1926), senát na osm let (volby by měly proběhnout na jaře 1928). Nakonec byly volby vypsány (po rozpuštění obou sněmoven k 16. říjnu) již na 15. listopad 1925 ... Současná volba poslanecké sněmovny a senátu se stala už pravidlem a ze senátu se stával přívěšek poslanecké sněmovny...

³⁴⁴ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 325.

³⁴⁵ *Pracujícímu lidu v republice Československé!* *Právo Lidu*, č. 249, 25. 10. 1925, s. 1-2.

redaktorem Večerníku Práva lidu byl V. Charvát³⁴⁶. Ženy měly svůj týdeník Ženské noviny, kterého šéfredaktorkou byla posl. B. Karpíšková³⁴⁷. Volební manifest strany byl vydán tiskem 25. října 1925. Výkonný výbor ČSDSD v něm ženy oslovil pouze v jeho úvodu a závěru, ženské problematice se věnoval jenom okrajově, když upozorňoval (nejen) ženy, že strana vybojovala vdovám a sirotkům zákon o sociálním pojištění, jež vstoupí v platnost v roce 1926. Následně, když deklaroval priority své proklamace: „Předmětem zvláštní naší péče bude ...zostřená ochrana práce domácké, jakož i zostřená ochrana práce žen a dětí.“... A potřetí, se snažil získat ženské voliče na svoji stranu, když uvedl, že zemědělským pracovnícím a dětem je třeba nutné ochrany proti bezmeznému vykořisťování³⁴⁸. Ve vztahu k ženám, lze konstatovat, sociální demokracie svůj postoj nezměnila – nic mimořádné jim neslibovala a nic od nich v budoucnu ani neočekávala.

Volby do parlamentu byly ještě v nedohlednu, když dubnové Právo Lidu přineslo svým čtenářům zamyšlení nad tím, jak asi dopadnou politické strany v předčasných parlamentních volbách, které si přeje československé voličstvo nespokojené s dosavadní vládní politikou koaličních stran³⁴⁹. V červnu pak sociální demokracie oficiálně informovala své voliče o tom, že zahajuje svoji předvolební kampaň³⁵⁰. O reakci opozičních stran na tento její krok se redakce novin zmiňovala v článku s přiléhavým a výmluvným názvem „Všichni jdou proti nám!“³⁵¹. V srpnu se dostává pozornosti na stránkách Práva Lidu také ženám, když M. Illová informovala o pražském kurzu žen sociální demokracie, jehož cílem bylo připravit účastnic školení na předvolební agitační činnost mezi dělnickými ženami. Předsedkyněmi těchto kurzů byly senátorka B. Ecksteinová a posl. B. Karpíšková³⁵². V září si mohly čtenářky deníku přečíst zprávu o kontroverzním prohlášení moravských katolických žen a dívek, v němž napsaly, že ... „nežádají zastoupení žen na kandidátních listinách a jsou ochotny svěřiti toto opravdu křesťanským mužům.“³⁵³ O socialismu, jako náboženství žen, které jim může nejen

---

³⁴⁶ BERÁNKOVÁ, M.: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl., Praha 1981, s. 159.

³⁴⁷ *Česká retrospektivní bibliografie*. Řada I. Noviny 2. díl. Noviny České republiky 1919-1945 (CERBI N2). Brno, Sdružení knihoven ČR 2004, s. 440-441; Encyklopedie ČSSD: Karpíšková Božena (Betty) – Historie ČSSD. In: <http://www.historiecssd.cz/k/karpiskova-bozena-betty/> [cit. 23. 9. 2015].

³⁴⁸ Právo Lidu, č. 249, 25. 10. 1925, s. 1-2.

³⁴⁹ *K otázké voleb*. Právo Lidu, č. 93, 21. 4. 1925, s. 1-2.

³⁵⁰ *Krátce a dobře!* Právo Lidu, č. 134, 15. 6. 1925, s. 1. Zastupitelstvo československé sociální demokracie... vyvrcholilo svůj projev v požadavek, aby co nejrychleji byly vypsány volby, aby lid sám mohl rozhodnouti o další politice státu. ...Lze předpokládat, že nebude již dnes síly, která by rychlému provedení voleb zabránila, vyslovila-li se nejsilnější koaliční strana pro. ...

³⁵¹ *Všichni jdou proti nám!* Právo Lidu, č. 138, 19. 6. 1925, s. 1.

³⁵² ILLOVÁ, M.: *Pro uvědomění žen*. Večerní Právo Lidu, č. 180, 10. 8. 1925, s. 1. ... 32 soudružky ze sedmi žup rozjedou se do svých domovů, aby osvětlily ženám v továrnách, dílnách i domovech, jak hluboká a dalekosáhlá a pro dělnickou ženu velice důležitá je spojitost onoho tradičního hrnce na plotně, ke kterému ji filistři odkazují, s hospodářskou situací státu a politikou její strany. ...

³⁵³ *Kolem dokola*. Právo lidu, č. 219, 19. 19. 1925, s. 4. ... Sancta simplicitas, platí ještě dnes pro tyto ženy.

nahradit za války ztracenou víru v církevního boha, ale také zaručit, že v této nové víře nebudou zklamány, píše autorka článku „Ženy a socialismus“. Prosazování idey socialismu mezi ženami, jenž tvoří většinu v národě i ve světě, vidí jako prostředek vedoucí ke změně stávajících řádů v řády socialistické bez revolucí a převratů, pouhým volebním lístkem³⁵⁴. Na volební taktiku komunistického politbyra při výběru a umístování ženských kandidátů na volební listiny strany poukazyval článek „Komunistické ženy jsou odkopnuty“. Byla v něm vyjádřena nespokojenost komunistek s provedenou nominací jejich zástupkyň, která se měla stát pro čtenářky Práva Lidu jakými signálem se nad tím, do jaké míry je možné důvěřovat komunistickým ženám ucházejícím se o křeslo v zákonodárném sboru, když tyto ženy nemají důvěru ve vlastních řadách³⁵⁵. O způsobu vedení volebního boje národních demokratů a lidovců směrem k sociální demokracii vypovídal zase článek „O volební taktice kapitalistů a klerikálů“. Jejich výzvu k dělníkům a úředníkům: „Nevolte sociální demokraty“ považovala sociální demokracie za nejlepší důkaz toho, že je doopravdy stranou pracujícího lidu. I přes uvedenou skutečnost bylo pak povinností každého odboráře čelit všemi prostředky štvavé a demagogické agitaci těchto stran³⁵⁶. Na stránkách deníku se rovněž objevovaly články, v nichž byli voliči sociální demokracie upozorňováni na nebezpečí, které by přineslo zemi volební vítězství lidovců a komunistů³⁵⁷. V době gradující předvolební agitace oslovilo Právo Lidu své voličky agitkou „Pracující ženy mají slovo!“. Dělnickým ženám se v ní snažilo připomenout, o čem všem budou rozhodovat u volebního osudí, a proč mají hlasovat ve prospěch sociální

---

³⁵⁴ SEDLÁČKOVÁ-DAŇKOVÁ: *Žena a socialismus*. Právo Lidu č. 220, 20. 9. 1925, s. 10. ...Válka vzala ohromné většině lidí víru v církevního boha, tuto personifikaci dobra, spravedlnosti a účelnosti... Zde jest věčné pole pro rozvoj socialismu, třeba jen dáti jeho ideám ten výraz citový, jehož je zapotřebí, aby se stal nejen vírou, ale náboženstvím ženy. ...Stačí, aby ženě ukázal, že na ní jediné vše záleží. Žen je všude na světě veliká většina, co to pro socialismus znamená? Pravdu, že získá-li ženu, získá absolutní moc a bez krveprolití, revolucí a převratů, takřka přes noc, pouhým volebním lístkem může změnit stávající řády v řády socialistické. Cena ženy pro socialismus je nemalá a k řešení mnoha jeho úkolů, zejména výchovy a sociální péče jest žena jistě nejpovolanější. ...Ti, kdož pracují na výstavbě nového programu strany sociálně demokratické, měli by tato fakta podrobiti náležité úvaze.

³⁵⁵ *Komunistické ženy jsou odkopnuty*. Malá „vyřízena“, Landová-Štychová kandidována. Právo Lidu, č. 245, 21. 10. 1925, s. 3. ...Malá byla nyní odstřelena, není vůbec kandidována. ...Zato ale na místo, kde může být zvolena, byla postavena paní Landová-Štychová, která teprve před několika týdny do strany vstoupila ...ženy dělnické nemohou mít důvěru k ženským kandidaturám komunistickým, když přímo uvnitř strany se se ženskými pracovnicemi nakládá tak bezohledně a když jsou v pravém slova smyslu politbyrem odkopávány. Snad tento případ ukáže mnohým ženám, že mezi komunisty pro ně místa není.

³⁵⁶ *Volební agitace kapitalistů a klerikálů*. Právo lidu, č. 245, 21. 10. 1925, s. 7. ...zejména v jejich volání: „Nevolte sociální demokraty!“, je nevyvratitelný průkaz, že sociální demokracie je skutečně stranou pracujícího lidu a že svou parlamentní činností účinně mařila snahy a plány všech nepřátel sociálního i kulturního pokroku. ... bylo chybou, kdybychom národně demokratickou a klerikální agitaci podceňovali a kdybychom důtklivě nevarovali a důrazně nevolali, že je povinností každého odboráře, čelit všemi prostředky štvavé a demagogické agitaci národních demokratů a klerikálů....

³⁵⁷ *Nevolte ani kříž – ani hvězdu*. Příloha Práva Lidu, č. 256, 4. 11. 1925, s. 1-2. ...Děti republiky, buďte na stráži! Nevolte kříž, nevolte hvězdu. Nedávejte v šanci naši státní samostatnost! Nesvěřujte rozhodování o našich vlastních věcech lidem, kteří mají své vrchní velitele za hranicemi, v nepřátelské cizině.

demokracie³⁵⁸. Agitkou „Služebná děvčata prohlédněte demagogii komunistů“ zase dementovala informace z komunistického tisku o existenci služebných v Rusku. Služebná děvčata v ní byla rovněž upozorněna na pozitivní změny, které nastaly v jejich specifické pracovní činnosti, a o které se zasloužili také sociální demokraté. V závěru byly vyzvány k členství ve straně, která se i v budoucnu hodlá postarat o změnu jejich sociálního statusu³⁵⁹. V poslední chvíli oslovila sociální demokracie své voličky výzvou „O Československé republice rozhodují dnes ženy!“, v níž vyjádřila své přesvědčení, že ani v těchto volbách nebudou ženy volit klerikálně tj. zpátečnický, ale svým rozhodnutím opět postaví republiku v čelo pokrokových států³⁶⁰. Výzvy, které měly mobilizační ráz: „Pracujte horlivě pro vítězství kandidátky č. 5“; „Kdo chce v republice pořádek, sociální spravedlnost, pokrok, kdo chce kupředu a nikdy zpět ten 15. listopadu volí 5.“; „Všichni pro Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou, pro její veliké nedělní vítězství!“... se ve stranickém tisku vyskytovaly sporadicky – převážně na konci textů. Obdobně tomu bylo i s apely směřujícími k ženám, i ony byly součástí článků a volebních statí: „Pracující ženy, volte proti reakci a proti válkám, volte sociálně demokraticky!“, „Budete-li hlasovati pro sociální demokracii, budete tím hlasovati pro rovná práva žen s muži.“, „Československé ženy volte dnes všechny ČSDSD, jež hájí zájmy všech pracujících, mužů a žen!“ Ve srovnání s volbami v roce 1920 dostaly se na stránky novin i slogany snadno zapamatovatelné nejen pro voliče sociální demokracie, které napjatou předvolební náladu trochu „odlehčily“: „Svoboděnku chraňme zlatou, kandidátku volme pátou.“, „Ať zhyne starý podlý svět – my volíme číslo pět.“, „My nový život chcem na zemi, v němž nesmí býti žádných běd, a proto půjdem hlasy všemi s kandidátkou číslo pět.“ V den voleb vyšla v Právu Lidu „příručka“ voliče s názvem „Všem!“. Jednalo se o instruktáž k provedení hlasovacího aktu ve volebních místnostech, jež obsahovala i pasáž věnovanou speciálně ženám... „zejména ženy-voličky necht' nepropadají rozčilení a volí s klidem a s rozvahou, aby volili správně a platně.“ Z pohledu žen bylo možné vnímat tuto určitě dobře míněnou radu i jako nepřímý způsob snižování jejich intelektu, či za projev nedůvěry v jejich politickou vyspělost. Všem voličům pak bylo avizováno, že volbou sociální demokracie „píšete si vysvědčení své občanské vyspělosti a dáváte měřítko svému

---

³⁵⁸ *Pracující ženy mají Slovo*. Právo lidu, č. 260, 8. 11. 1925, s. 8. ... Dělnické ženy budou v těchto volbách hlasovati pro zlepšení péče bytové, pro další ochranné zákonodárství dělnické, pro spravedlivou úpravu manželského práva ve prospěch žen,...budou hlasovati se sociální demokracií, která toto vše má ve svém programu!

³⁵⁹ *Služebná děvčata, prohlédněte demagogii komunistů!* Právo Lidu, č. 260, 8. 11. 1925 s. 8.

³⁶⁰ SEVERÝNOVÁ, J.: *O Československé republice rozhodují dnes ženy!* Právo Lidu, č. 266, 15. 11. 1925, s. 1. ...Pracující ženy dnes zúčtují se stranou klerikální, která kdyby nabyla moci, uvrhla by opět národ náš pod jařmo monarchismu. ...půjdu dnes do boje za svobodu, za mír a štěstí našeho národa. ...Československé ženy... samy rozhodujete! Nejste nevolnými raby! V hodině dvanácte uvažte slova a skutky všech stran, které se ucházejí o vaše hlas!..

porozumění pro zájmy své i veškerého pracujícího lidu.“³⁶¹ Po volbách, v nichž Československá sociálně demokratická strana dělnická skončila jako čtvrtá nejsilnější v republice (za druhými komunisty a třetími klerikály) označilo vedení strany za pravděpodobného viníka takovéhoho výsledku ženy. Ženy, které v převážné míře volily strany nejzaostalejší, jenž „jsou si v jednom ohledu podobny: jedna slibuje všem trpícím ráj po smrti, druhá po sociální revoluci.“ Tato skutečnost měla být výzvou členkám sociální demokracie, jakožto politicky vyspělým, aby v povolebním období pracovaly na nápravě těch žen, které podlely volebnímu (dnes bychom řekli), lobování komunistů a klerikálů³⁶² a snažily se je získat pro práci v straně. Za volební podporu sociální demokracie bylo vysloveno voličkám, i těm se stranou sympatizujícím, poděkování.

Volební agitace žen sociálně demokratických byla záležitostí pražského ženského týdeníku Ženské Noviny, jenž začátkem února přinesl svým čtenářkám informaci o úsilí některých politických stran zrušit nevyhovující systém poměrného volebního zastoupení, jenž nedává voliči prostor k tomu, aby si sám mohl vybrat z nominovaných zástupců stran. Z ženského pohledu, jak napsala posl. B. Karpíšková, byl tento systém přísně vázaných kandidátních listin považován za vyhovující, protože „pro nás ženy je závažná zejména ta okolnost, že při nevázaných kandidátních listinách, tedy při možnosti škrtnání, byly by především škrtnány ženy, a to muži-voliči i neuvědomělými ženami. Pasivní volební právo žen má tolik tajných nepřátel obou pohlaví, že by se stěží dostaly ženy do zákonodárných sborů, kdyby si na nich kde kdo mohl škrtnutím zchladit žáhu.“³⁶³ Na nezastupitelnost žen ve volbách a zvláště v předvolebním boji upozorňoval čtenářky listu článek Ústředního výboru žen ČSS s názvem „Ctěné soudružky!“³⁶⁴ následně úvodník redakce novin „Do voleb!“. Dle uvedeného, ženy se měly v předvolební kampani soustředit na práci s indiferentními voličkami a jejich politickým uvědomováním tak přispět nejen k rozšíření členské základny strany, ale i k volebnímu vítězství sociální demokracie³⁶⁵. K práci pro stranu, která je matkou všeho pracujícího lidu a zárukou jistoty a prosperity státu, vyzýval sociálně demokratické ženy také dopis napsaný

---

³⁶¹ *Všem!* Právo lidu, č. 266, 15. 11. 1925, s. 1.

³⁶² *Po volbách.* Právo Lidu, č. 278, 29. 11. 1925, s. 8. ... duševní rozpoložení voliček klerikálních a komunistických ukazuje, čeho se širokým vrstvám trpících žen dnes především nedostává: zdravého smyslu pro realitu, jare chuti k práci a k boji, duševní rovnováhy pro případ okamžitých neúspěchů. Těmto vlastnostem budeme tedy ženy především učití...

³⁶³ KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Vázané kandidátní listiny a ženy.* Ženské Noviny, č. 7, 12. 2. 1925, s. 1. ...Máme tudíž za to, že celé to tažení proti vázanosti kandidátních listin je zbytečné. V našich poměrech jsou nutným zlem...

³⁶⁴ *Ctěné soudružky.* Ženské Noviny, č. 27, 2. 7. 1925, s. 4. ...Soudružky, staňte se všude členy volebních výborů a pracujte ve všech organizacích, ve svém okolí, v rodinách i při nákupech působte, aby strana sociálně demokratická zvítězila. Volební vítězství naší strany je zlepšení našich rodin a celého národa...

³⁶⁵ KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Do voleb!* Ženské Noviny, č. 43, 22. 10. 1925, s.1.

jejich kolínskou kolegyní³⁶⁶. Obdobně jako v centrálním stranickém tisku i v tisku ženském bylo voličkám zdůrazněno, proč mají ve volbách hlasovat protiklerikálně, a také v neprospěch komunistů³⁶⁷. Volební slogany i výzvy směřující k ženám představovaly paralelu k těm, uveřejňovaným v Právu Lidu.

Československá strana socialistická (ČSS) vstupovala do druhých parlamentních voleb za předsednictví svého zakladatele V. Klofáče. Nepřeklenutelné ideové spory uvnitř strany způsobily, že v roce 1923 byla z ní vyloučena skupina B. Vrbenského (postavila proti zákonu na ochranu republiky). K očekávanému zklidnění ve straně přesto nedošlo, neúspěšná byla i snaha o revizi jejího programu (revidován až na sjezdu v roce 1926). Vzhledem k uvedenému 10. sjezdu strany konaný v roce 1924 prohlásil za svůj aktuální program základní sjezdové referáty E. Beneše, E. Frankeho, A. Tučného, A. Meissnera, V. Klofáče a A. Uhlíře³⁶⁸. Ústředním tiskovým orgánem strany byl pražský list České slovo (ranní a večerní vydání), jehož odpovědným redaktorem byl O. Skýpala³⁶⁹. Na Slovensku vycházel od roku 1922 bratislavský deník Slovenské Slovo³⁷⁰. Ženy neměly svůj vlastní tisk, jejich „týdeník“ Ženské Slovo dále představoval nedělní přílohu ústředního deníku. Volební manifest strany byl vydán tiskem 28. října 1925. Ve srovnání s volbami v roce 1920 patřil výkonný výbor ČSS k těm, které se ve volebním prohlášení nejvíce zabývaly problematikou žen. V samostatné stati proklamace nazvané „Pracující ženy“ připomenul voličkám nezastupitelnou roli strany v boji za jejich emancipaci, následně jim avizoval úkoly, které si strana vytýčila pro následující období a jejichž prosazení na parlamentní půdě přinese československým ženám další zrovnoprávnění³⁷¹. Vizi povolební spolupráce mužů a žen manifest neuváděl.

Volební agitace Československé strany socialistické započala druhý den po vyhlášení voleb. Na titulní straně Českého Slova byly uveřejněny základní informace týkající se organizačního zabezpečení voleb a nedělní příloha Ženské Slovo, dosti nečekaně, zahájila předvolební kampaň článkem „Žena a klerikalismus“. Snahou jeho autorky bylo objasnit

---

³⁶⁶ BROŽOVÁ, K.: *Ženy!*. Ženské Noviny, č. 44, 29. 10. 1925, s. 3.

³⁶⁷ KARPÍŠKOVÁ, Betty: *Ani hlasu straně lidové, ani hlasu komunistům!*; *Proč budou ženy voliti protiklerikálně?* Ženské Noviny, č. 46, 12. 11. 1925, s. 1-2.

³⁶⁸ HARNA, Josef: *Český národní socialismus*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl., s. 767.

³⁶⁹ České Slovo, č. 262, 14. 11. 1925, s. 1.

³⁷⁰ HARNA, Josef: *Český národní socialismus*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl., s. 775-776.

³⁷¹ *Československému voličstvu!*. České Slovo, č. 250, 28. 10. 1925, s. 1-2. ... Zůstává naší zásluhou, byla-li v Československé republice za naší spoluúčasti ... vybojována politická práva žen, uzákoněná ústava, k ženám spravedlivá, zrušen celibát, zavedena ochrana práce žena dětí, ... Budeme zejména houževnatě vymáhati, aby byla rychle předložena oprava moderního občanského zákoníku. ... budeme se energicky domáhati ochrany práv žen a ochrany mateřství i v novém požitkovém systému státních a veřejných zaměstnanců ... uvedeme na pořad parlamentního jednání vdovské pojištění dělnické...

ženám důvody, proč jim je církev tak nakloněná i opravdové cíle její politiky ve vztahu k nim³⁷². Apelovala na ženy, aby svým hlasovacím lístkem, který je také důkazem jejich duševní vyspělosti, přímo u volebních urn ukázaly, jak důležitým politickým činitelem jsou, jak dokážou čelit náboženské demagogii klerikálů. O nebezpečí vlivu kněží na ženy, které si dosud, zvláště v době předvolebních agitací, stále neuvědomily svá nabytá práva, pojednával rovněž článek „Ženy vás je většina“³⁷³. V této souvislosti, a nejen proto, stala se pro socialisty směrodatnou práce s indiferentními voličkami i voliči, práce s těmi nerozhodnými a váhavými, kteří tak snadno podléhají volebním slibům klerikálů a komunistů³⁷⁴. V rubrice „Volební ruch“ pak bylo čtenářstvo Českého Slova informováno o způsobu vedení volební agitace československých socialistů, kteří ji nepovedou po vzoru všech ostatních „velkým křikem a zkreslováním fakt“. Nepotřebují toho, protože výsledky jejich dosavadní práce mluví jasně a jednoznačně v jejich prospěch³⁷⁵. Postoj ženských voličů k politickým stranám i jejich přístup k volbám byl analyzován v článku „Ženy a volby“³⁷⁶, v němž bylo ženám zdůrazněno, že volby by neměly ignorovat, protože ženy nesou největší odpovědnost za další osud státu. Představují uvědomělou politickou složku národa, která by měla svoji účasti ve volbách ukázat co podnikne v zájmu státu, který dal ženám rovná práva s muži³⁷⁷. V době gradující předvolební agitace, v níž rostlo napětí mezi všemi kandidujícími subjekty, otisklo České Slovo článek „Zvítězíme“. Byla v něm vyjádřena naděje socialistů na volební vítězství, kterým porazí všechny své nepřátele a tím i jejich štvářskou a nenávistní politiku vůči straně usilující o vybudování socialistického Československa³⁷⁸. V den voleb se dostalo ženám uznání a poděkování za jejich dosavadní práci na budování republiky. Pisatelka článku „Děkujeme vám!“ ukázala čtenářkám Ženského Slova, jak emancipační proces změnil československou ženu, jak se změnila dnešní žena, přicházející do veřejného

---

³⁷² *Ženy a klerikalismus*. České Slovo / Ženské slovo, č. 243, 18. 10. 1925, s. 17-18. ...Před osmdesáti lety ... generál jezuitského řádu ...ženám musí řád věnovati pozornost, protože prostřednictvím jich do rodin a jich tajností vedeni býti mohou, že pohlaví ženské „posud nehrubě tou duševní myšlenkou národní prochnuté, ještě více pro chlípnost, nežli pro slávu národní žije.“ ...v ženě viděl důležitého politického činitele. Příznává, že žena v politice hraje důležitou roli a uvědomuje si, co znamená pro politickou stranu, má-li na své straně ženy. Proto hledí si je získat...

³⁷³ *Ženy vás je většina*. České Slovo, č. 256, 5. 11. 1925, s. 1. ...

³⁷⁴ *Vy nepůjete k volbám?* České Slovo, č. 249, 25. 10. 1925, s. 1. ...agitaci svou musíme v prvé řadě namířit do řad váhavých a nerozhodných. Je více těch, kdož neobdrží novin, kdož nedostanou se na schůzi, kdož nejsou politicky organizováni, k těm se musíme obrátit...

³⁷⁵ *České Slovo a volby*. České Slovo č. 244, 20. 10. 1918, s. 4.

³⁷⁶ *Ženy a volby*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 249, 25. 10. 1925, s. 17-18. ...Ženy československé v zásadě tedy neodmítají politických stran, nýbrž uznávají strany státní a chtějí a budou v nich pracovat....dopustily bychom se zločinu na republice i národu, kdybychom my - ženy - ignorovaly volby ...

³⁷⁷ JANDOVIČ, M.: *Ženy výdělečně činné a volby*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 253, 1. 11. 1925, s. 18.

³⁷⁸ *Zvítězíme!* České Slovo, č. 262, 12. 11. 1925, s. 1. ...Jak malichernými jeví se skřeky odpůřících stran a všech temných živelů, kteří chtěli náš lid svést z pravé cesty. Nepodařilo se jim to! V neděli uslyší odpověď: Československý národ, Československá republika jest československou socialistickou.

života³⁷⁹. Medailónky sedmi nominovaných poslankyň a senátorek Československé strany socialistické měly pravdivost jejího tvrzení ještě víc zdůraznit.

Výzvy v tisku Československé strany socialistické se objevovaly sporadicky, většinou byly součástí zveřejňovaných textů, nejčastěji představovaly dovětek předkládaného článku. Oslovovaly, v závislosti na pisateli a tématickém vymezení jeho stati, buď všechny voliče, nebo pouze ženy voličky. Za velice praktické lze označit apely shrnuté do tzv. desatera, jenž mělo být (jak se zdá) pro každou voličku směrnici k rozhodnutí - podpořit ve volbách Československou stranu socialistickou. První desatero odhalilo ženám, podle čeho zjistí, že je „Před volbami“³⁸⁰, a na co by se měly ptát na voličských schůzích, aby se mohly správně rozhodnout pro volbu Československé strany socialistické. Druhé desatero „Budeme volit“³⁸¹ zase uvádělo voličkám důvody, proč je jejich účast u volebního osudí důležitá. Obdobně jako sociální demokraté i českoslovenští socialisté usilovali především o masovou účast voličů jenž bude posílena o indiferentní, které se jim podařilo získat pro jejich volební program.

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (RSZML) vstupovala do druhých parlamentních voleb za předsednictví Ant. Švehly Dr. h. c. V roce 1922 se Republikánská strana československého venkova spojila s drobnými slovenskými rolnickými stranami a přijala nový název Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu. Ve svém programu se vrátila k původní konzervativní linii stranické politiky, důraz kladla na agrární otázku – provádění pozemkové reformy, deklarovala sepětí strany se státem a zdůrazňovala mocenské cíle. Nepovažovala se jen za stranu rolníků, ale všech, kteří přicházeli do kontaktu se zemědělskou prací. Ústředním tiskovým orgánem strany byl pražský deník Venkov, jehož šéfredaktorem byl od r 1922 (po smrti K. Jonáše) posl. J. Vraný³⁸². Ženy měly svůj pražský týdenním Zvěstování, který redigovala B. Novotná; pro ženy moravské vycházel v Olomouci

---

³⁷⁹ BERTEMANNOVÁ, M.: *Děkujeme vám!*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 265, 15. 11. 1925, s. 18. ...Jest však jeden rys v povaze dnešní ženy, té ženy, nad níž ještě nyní tolik mudrlantů krčí rameny! Žena, přicházející do veřejného života, osvěžuje tu zdravý názor socialistický, vychovávaný po staletí v kruhu rodiny, přináší tam soucit pro trpící a velmi vyspělý názor pro spravedlnost....

³⁸⁰ *Před volbami*. České Slovo / Ženské Slovo, č. 249, 25. 10. 1925, s. 18. ...1. ženy mají velmi mnoho přátel; 2. jejich hlas je najednou – vzácný; 3. všichni nám říkají, že jsou pro rovnoprávnost žen s muži nejen v povinnostech, nýbrž i v právech; 5. tažte se na schůzích řečníků, co jejich strana udělala pro ženy; 6. nezapomeňte, že Československá strana socialistická vyslala do sněmovny největší počet žen; 10. rozhodněte se definitivně, že budete volit jen tuto stranu, tj. Československou stranu socialistickou.

³⁸¹ *Budeme volit!* České Slovo / Ženské Slovo, č. 253, 1. 11. 1925, s. 18. ...1. abychom učinily zadosť zákonu; abychom splnily povinnost k republice a demokracii; 4. abychom dokázaly vyspělost československých žen; 5. abychom pomáhaly mužům v boji proti reakci a kapitalismu; 7. abychom vyvrátily názor, že volební právo v rukách žen je nebezpečím pro stát; 10. abychom odevzdaly své hlasy Československé straně socialistické.

³⁸² HARNA, Josef: *Republikánská strana*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl., s. 553-558; ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha 1996, s. 359.

měsíčník Česká selka, zodpovědný redaktor J. Zedek³⁸³ a pro ženy československé obrázkový týdeník Rozkvět³⁸⁴. Na Slovensku zastupovaly agrární tisk bratislavský Slovenský deník³⁸⁵ a martinský Slovenský týždeník. Volební manifest strany byl vydán tiskem 28. 10. 1925³⁸⁶. Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu dle tradice, nezapomněla v něm na své ženské voliče. Úvodním oslovením: Lidé československý! Zemědělci a ženy zemědělské! ... dával její výkonný výbor ženám najevo, že představují nedílnou součást voličské základny strany. Přímo k nim promlouval v části manifestu Venkovské ženy!³⁸⁷. Vyzýval je, jakožto spoluvlastnice československé půdy a spoluvládkyně nad ní, aby v parlamentních volbách svým hlasováním podpořily pouze stranu, která jako jediná hájí zájmy zemědělského lidu, stranu republikánskou. Ženy činil spoluodpovědnými za budoucnost zemědělského stavu a osud jejich dětí. Manifest neuváděl, ve srovnání s prohlášením ČSS, co konkrétně chce strana udělat ve prospěch žen, rovněž chybí vize určité povolební spolupráce mužů a žen při prosazování zájmů venkovského obyvatelstva.

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu vstupovala do voleb jako největší strana s celorepublikovou působností a o udržení tohoto primátu usilovala nejen ve volbách, k němž se organizovala pod heslem: Jednotná fronta zemědělců³⁸⁸. První informací o tom, že termín voleb do parlamentu se blíží přinesl Venkov v úvodníku „Před 12 tisíci lety - jako dnes“, v němž kritizoval politiku opoziční Československé strany lidové, která se snažila o ideové znevážení programu republikánského hnutí, o zeslabení významu zemědělců. Kritika do řad odpůrců přitom působila jako dobře načasovaná a promyšlená agitace v řadách lidoveckého voličstva³⁸⁹. O způsobu vedení předvolebního boje republikánské strany se čtenářská veřejnost dozvěděla z článku „Volební hesla“, kde jsou rovněž uvedeny důvody, proč strana jde do voleb samostatně, proč neutvořila koalici s jinou politickou stranou³⁹⁰.

---

³⁸³ BERÁNKOVÁ, Milena: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl, s.168; Česká selka, 13, 1925, č. 1, s. 1.

³⁸⁴ Rozkvět, 18, 1925, č. 42, s. 1.

³⁸⁵ BERÁNKOVÁ, Milena: *Československé dějiny žurnalistiky*. 3. díl, s. 183.

³⁸⁶ Venkov, 20, 1925, č. 251, s. 1-3.

³⁸⁷ *Lide československý!* Venkov, č. 251, 28. 10. 1925, s. 1-3. ...Venkovské ženy! Předstihly jste již od nepaměti ženy ostatních stavů, poněvadž jste spoluvlastnicemi československé půdy, poněvadž spoluvládnete nad ní! Vaše odpovědnost za zabezpečení půdy je stejně velká, jako odpovědnost mužů! ...Vezměte do svých upracovaných rukou také osud svého stavu, osud svých dětí, v těchto volbách!...

³⁸⁸ *Naše volební heslo*. Venkov, č. 265, 14. 11. 1925. s. 1.

³⁸⁹ *Před 12 tisíci lety – jako dnes*. Venkov, č. 237, 11. 10. 1925, s. 1. ....naše strana ponechává každému, aby svobodně vyznával svou víru, ...z víry nečiníme předmět politické agitace. Kdybychom byli nábožensky nesnášenliví, jako jsou lidovci, tupili bychom své pradědy, poněvadž oni měli zcela jiné náboženství než my. ...V tom jest živelná síla našeho hnutí... Kdyby kandidátní listiny měly v čele znak, pak by naše nesla pluh....

³⁹⁰ HALÍK, R.: *Volební hesla*. Venkov, č. 240, 14. 10. 1925, s. 5. ...Republikánská strana nepotřebuje hesel volebních. Neděláme jinou politiku před volbami a jinou po volbách...Práce naší strany jest viditelná nejen ve sborech zákonodárných, ale všude v denním životě venkovského člověka... Nepůjdeme do voleb s kolportováním všemocného léku na všechny choroby a bolesti národa lidstva, který pod jménem socializace snaží se lidu vpašovati strany socialistické. Nepůjdeme s falešným kroucením očí a zoufalými nářky nad

Obdobně jako před parlamentními volbami v roce 1920 i ve volbách 1925 věnoval Venkov minimální pozornost své ženské voličské základně. Poprvé zmínil ženu na svých stránkách, když informoval o tom, že spisovatelka B. Viková-Kunětická složila dne 12. října slib senátorky³⁹¹. Podruhé, když otiskl volební výzvu organizace venkovských žen k čtenářkám Venkova „Máte většinu, rozhodnete!“, jenž vyzývala ženy venkovské a především ženy selské k plné volební podpoře Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu, která jako jediná hájí zájmy venkova³⁹². V obdobném duchu ještě apelovalo na republikánské voličky i Předsednictvo čsl. odboru pro zájmy venkovských žen³⁹³. V předvečer voleb pak naposledy připomenul Venkov svým ženám voličkám, že ony jsou ty, které svým volebním lístkem prokáží svoji lásku k zemědělství a rozhodnou o jeho osudu na dalších šest let³⁹⁴. Po volbách, v nichž Republikánská strana vyšla jako vítěz, poděkovalo Předsednictvo ústředního výkonného výboru RSZML všem svým voličům, mužům i ženám, organizacím strany, domovinám, dorostu, všem bez rozdílu za podporu, kterou straně prokázali v parlamentních volbách³⁹⁵.

Volebním agitátorem žen československého venkova byl obdobně, jako ve volbách předchozích, jejich týdeník *Zvěstování*. Předvolební kampaň v něm byla zahájena „Předvolební úvahou“ o tom, zda budou nebo nebudou předčasné volby³⁹⁶, na kterou navázal úvodník „Trochu volebního prorokování“³⁹⁷, v němž se jeho autorka zabývala politickými koalicemi v příštích parlamentních volbách. V článku „Ženy a volby“, vydaly venkovské ženy, dalo by se říct, prohlášení, v němž oznamovaly, že nejsou stoupenkyněmi snah, které směřují k vytvoření samostatné ženské strany v zemi. Důvody tohoto jejich postoje jsou dva: nejde postavit politické zájmy žen proti politickým zájmům mužů; „není nutné roztříštit politický život v republice ještě více než je, tvořením ženských politických stran, neboť do

---

ohroženou mravností a náboženstvím, jehož význam a svoboda jest u nás plně zajištěna, po příkladu lidovců. Nepůjdeme do voleb s gloriolou mučedníků, kteří jediní hájí nezadatelné statky národa a myšlenku vlastenectví, jako národní demokraté. Nepůjdeme mezi lid s heslem líbivé opozičnosti proti vládě a státu, jako jdou političtí živnostníci. Nepůjdeme do voleb s kletbou na rtech proti vlastnímu státu a proti všemu, čím se národ a stát projevuje, jako komunističtí roboti Moskvy. Ani s programem nespokojenosti, kritiky a štvavého zkreslování činnosti a významu koalice, s cejchem zrady a nepoctivosti šarlatána po příkladu Práškovy party. Nikoho nebudeme lákati, nikoho přemlouvat. Nikomu nebudeme slibovati, tím méně lháti... Nepůjdeme

³⁹¹ *Senátorem na čtyři dny*. Venkov, č. 238, 13. 10. 1925, s. 6.

³⁹² *Máte většinu, rozhodnete!* Venkov, č. 256, 4. 11. 1925, s. 1.

³⁹³ *Ženy zemědělské*. Venkov, č. 256, 4. 11. 1925, s. 1. ...Buďte si vědomy, že odevzdáním hlasovacího lístku vyslovíte svoji vůli, jakým směrem má se bráti u nás politický život, ...Nemůže vám být lhostejno, ...jak zastoupen bude v parlamentě a senátě zemědělský stav... Buďte si vědomy toho, že nesete velkou odpovědnost za další vývoj politických poměrů... Vy musíte rozhodnout o volebním vítězství strany...

³⁹⁴ *Ženy venkovské povedou k vítězství kandidátku číslo 22!* Venkov, č. 265, 14. 11. 1925, s. 1.

³⁹⁵ *Všem příslušníkům Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu československého!* Venkov, č. 272, 22. 11. 1925, s. 1. ...

³⁹⁶ NOVOTNÁ, B.: *Předvolební úvaha*. *Zvěstování*, č. 16, 20. 8. 1925, s. 1-2.

³⁹⁷ NOVOTNÁ, B.: *Trochu politického prorokování*. *Zvěstování* č. 18, 20. 9. 1925. s.1.

rámce jedné nebylo by možno leckteré sobě odporující zájmy vřaditi.“ Nadto kritizovaly v uvedeném prohlášení postoje a tendence některých zákonodárců postavit zájmy mužů nad zájmy žen a proti nim. Požadovaly v něm, aby žádná politická strana neuváděla na své kandidátní listiny lidi, jejichž mravní kvality a čestnost jsou pochybné. Bylo to trivium, které měl dodržovat každý, kdo v budoucnu chtěl usilovat o důvěru republikánských voliček³⁹⁸. O tom, že před každými volbami by si měly ženy udělat vlastní bilanci své parlamentní práce, aby tak získaly reálný obraz o průběhu emancipačního procesu v Československé republice, navrhovala autorka článku „Hlasy před volbami“. V úvodníku „Není-li spravedlnost, alespoň slušnost“ uvedla jeho pisatelka, že by považovala za seriózní, kdyby ženy, které tvoří čtvrtinu členské základny republikánské strany (dle informací ze sjezdové zprávy), měly také čtvrtinu práv z organizace vyplývajících, tj. 25% zastoupení ve všech institucích vrcholných včetně obou sněmoven parlamentu. Vzhledem k tomu, že zatím v republikánské straně taková spravedlnost k ženám neexistuje, bylo by nanejvýš slušné, kdyby se někteří straniční kolegové k ženám chovali korektně, neuráželi je a neponižovali³⁹⁹. O problémových jednáních žen s župními sbory důvěrníků při sestavování kandidátních listin i jejich zklamání z nízkého počtu žen nominovaných do zákonodárného sboru republiky psala v stati „Přípravy k volbám“ B. Merhautová-Miková. I přes uvedenou skutečnost apelovala na ženy, aby v nich toto rozčarování nevyvolalo pesimistické myšlenky a sklánění hlav, naopak mělo by je „vyburcovat k intenzivní práci agitační, kterou nejpádněji odzbrojí všechny ty „přátele“ ženské svobody.“⁴⁰⁰ Rovněž Zemská organizace pokrokových žen moravských (ZOPŽM) se na své plenární schůzi konané v říjnu 1925 zabývala otázkou předvolební situace a stanoviskem jednotlivých politických stran k volební rovnoprávnosti žen. Zdůrazňovala přitom potřebu solidární práce všech pokrokových žen bez rozdílu stranické příslušnosti na obranu ženských práv. Vyzývala ženy, aby svoji podporu v zápase volebním věnovaly jen lidem schopným a čestným, co bylo v souladu s prohlášením venkovských žen uveřejněným ve Zvěstování na začátku října⁴⁰¹. Zde je nutné rovněž podotknout, že na začátku října 1925 zaslalo vedení ZO PŽM všem výborům pokrokových politických stran výzvu, aby na kandidátní listiny pro volby do obou komor parlamentu byly dány na volitelná místa. Přes vyvíjené úsilí nebyl

---

³⁹⁸ *Ženy a volby*. Zvěstování, č. 19, 5. 10. 1925, s. 1-2.

³⁹⁹ *Ne-li spravedlnost, alespoň slušnost*. Zvěstování, č. 20, 20. 10. 1925, s. 1. ...Byly jsme dosud mnohem, mnohem skromnější, ale poslední události nás naučily, že se na naši skromnost hřeší na všech stranách. Ženám ve veřejné práci dosud nenarostly lokty a dají se zakřiknout lechtivou poznámkou nějakého tlučhuby, nebo třeba i předestínovaného pana poslance nebo ještě vyššího pána. A proto nemůžeme psáti o úspěchu a ani o nejmenší vůli ke spravedlnosti....

⁴⁰⁰ MERHAUTOVÁ-MIKOVÁ, B.: *Přípravy k volbám*. Zvěstování, č. 20, 20. 10. 1925, s. 8. ...Šly jsme oproti prvním volbám do sborů zákonodárných hodně zpět. Pozice svoje ženy neuhájily, protože mezi rozhodujícími delegáty byly početně slabší. Tak slabými, že se někde na obranu svých práv ani neozvaly. ...

⁴⁰¹ *Zemská konference pokrokových žen moravských*. Zvěstování, č. 21, 5. 11. 1925 s. 4.

výslední efekt příliš výrazný⁴⁰². O tom, že proces politické emancipace československých žen bude zdlouhavý a náročný, psala v stati „Žena a politika“ i Z. Hásková. Uvedla přitom, že až budou ženy v politice a jejich zrovnoprávnění tak bude zrealizováno nejen na papíře, ale i v praxi, budou si „moci říci, že se tak stalo jejich vlastním přičiněním, za cenu jejich obětí a jejich strádáním.“ K tomu je však nutné, aby si v budoucnu ženy osvojily vše, co ví muž, i když toho jiným způsobem zužitkují k obecnímu dobru⁴⁰³.

Výzvy k voličkám, jenž měly vyburcovat ženy k činnosti pro stranu byly součástí agitek, úvodníků a článků souvisejících s volbami. Samostatné apely směřovaly, lze se domnívat, cíleně pouze ke dvěma zcela diametrálně odlišným skupinám voliček: k učitelkám - představovaly jednu z nejpočetnějších a nejaktivnějších profesních skupin v ženských pokrokových spolcích a sdruženích, jejímž úkolem bylo rovněž šířit osvětu mezi ženami; k ženám zemědělským – venkovským, které i vzhledem k nedostatečné informovanosti a značnému vlivu klerikalismu, jen zcela výjimečně jevíly zájem o veřejný život⁴⁰⁴. Tomuto stavu odpovídá i obsahová stránka výzev: učitelky se měly zasadit o vyšší nominaci a podporu žen na hlasovacích listinách⁴⁰⁵, ženy zemědělské si měly uvědomit, že i ony nesou zodpovědnost za další povolební vývoj republiky, a proto by se měly voleb zúčastnit a svým hlasovacím lístkem podpořit volební vítězství jediné strany, která hájí zájmy venkovského lidu⁴⁰⁶. Další ženský tisk republikánské strany: Rozkvět se problematikou voleb nebo volební agitací žen vůbec nezabýval; Česká Selka otiskla pouze článek „Žena ve veřejném životě“ (uveřejněn byl rovněž ve Zvěstování, č. 18, 12. 9. 1925, s. 2), který přímo nesouvisel s volbami⁴⁰⁷.

Československá strana lidová (ČSL) vstupovala do druhých parlamentních voleb jako strana značně posílena: od roku 1921 měla své zastoupení ve všech československých vládách; předseda strany Msgr. J. Šrámek byl nadto členem tzv. Pětky. V roce 1922, po rozchodu se Slovenskou ľudovou stranou, byl vytvořen společný ústřední výkonný výbor z obou zemských výborů ČSL v čele s Msgr. J. Šrámkem. Vážnější komplikace způsobil straně edikt papeže Pia XI. zakazující politickou činnost kněží, jemuž musel J. Šrámek čelit osobním

---

⁴⁰² BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001, s. 146.

⁴⁰³ HÁSKOVÁ, Z.: *Žena v politice*. Zvěstování, č. 21, 5. 11. 1925, s. 4.

⁴⁰⁴ BUREŠOVÁ, Jana: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc 2001, s. 122, 151, 153

⁴⁰⁵ *Učitelky k volbám!* Zvěstování, č. 20, 20. 10. 1925, s. 2. ...Kolegyně v politických stranách! Přičiňte se, ...aby kandidátní listiny odpovídaly našemu smyslu pro spravedlnost. Necht' na nich jsou též ženy, a to pokrokové. Jest jich velmi mnoho ve všech stranách. Nedejte se odbýt tím, že nemají politické školy...

⁴⁰⁶ *Ženy zemědělské!* Zvěstování, č. 21, 5. 11. 1925, s. 1.

⁴⁰⁷ ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana: *Ženy ve veřejném životě*. Česká Selka, 13, č. 11, s. 285-286.

jednáním se Svatým Otcem roku 1924. Ústředním tiskovým orgánem strany v Čechách byl od roku 1922 deník Lidové Listy, který postupně redigovali Msgr. F. Stehlík a J. Doležal⁴⁰⁸. Deník Čech po vzniku ČSR, jako nepolitický list, vyjadřoval názory bývalých katolických politiků soustředěných kolem R. Horského. Ženy měly českobudějovický čtrnáctideník Česká Žena, jehož redaktorkou byla L. Mayerová⁴⁰⁹ a brněnský kulturně politický týdeník Moravská Žena, zodpovědným redaktorem byl K. Dvořáček⁴¹⁰. Volební manifest strany byl vydán tiskem 28. října 1925⁴¹¹.

Na stránkách Čecha byla volební agitace žen zahájena „Předvolebními kapitolkami“, které na žádost redakce deníku psala pro ženy L. Tichá. Jejich cílem bylo přiblížit ženám průběh emancipačního procesu v Československu od prvopočátku - až do dnů voleb⁴¹². Co je úkolem katolické ženy, jaké je její poslání ve společnosti z pohledu věřícího muže, o tom psal v článku „Křesťanská žena“ E. Žák. Podle jeho názoru dnešní moderní žena chce být muži rovnocennou na poli politickém, avšak činí tak proti své přirozenosti. Připomíná přitom, že o zrovnoprávnění ženy s mužem usiluje rovněž křesťanství. Vzorem pro ženu je v tomhle směru křesťanská mučednice, její heroická láska, která by se měla stát také ideálem pokrokové ženy⁴¹³. V rubrice Denní zprávy otiskla redakce Čecha nenápadnou zprávu, týkající se jedné z nejobětavějších pracovnic Československé strany lidové, jež reprezentovala katolické ženy v parlamentu republiky: „Tyto dny udělil Sv. Otec poslankyni Rozsypalové kříž Pro ecclesia Pontifice jako důkaz uznání nevšední práce.“ K tomu byla připojena gratulace redakce⁴¹⁴. V dalších předvolebních kapitolkách přinesla L. Tichá čtenářkám novin informaci týkající se přístupu žen, včetně katolických, k jejich nominaci na kandidátních listinách ve volbách v roce 1920. Zpráva je o to zajímavější a cennější, že vypovídá o snaze katolických žen

---

⁴⁰⁸ TRAPL, Miloš: *Československá strana lidová*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany*. 1. díl, s. 655-658.

⁴⁰⁹ Česká Žena, č. 13, 1. 4. 1920, s. 1.

⁴¹⁰ Moravská Žena, č. 46, 20. 11. 1925, s. 8.

⁴¹¹ *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*. Praha 1928, s. 325. Pozn.: Vzhledem k nedostupnosti dobového tisku nepodařilo se dohledat Manifest stran, proto zde není ani jeho analýza.

⁴¹² TICHÁ, Ludmila: *Předvolební kapitoly*. č. 275, 11. 10. 1925, s. 2.3; č. 284, 20. 10. 1925, č. 4, č. 289, 25. 10. 1925, s. 3-4; č. 297, 3. 11. 1925, s. 3.

⁴¹³ ŽÁK, Em.: *Křesťanská žena*, Čech, č. 280, 16. 10. 1925, s. 3. ...Dnešní žena ...chce být družkou muži, a chce aby ji muž považoval za rovnocennou. Ale ve skutečnosti stává se jakousi poloviční bytostí, které se nedostává pravé ucelenosti, aby se mohla státi ve všem jemu rovnocennou. Vniká do povolání mužů, hledajíc touto cestou dobytí rovnoprávnosti; ...Moderní žena vrhla se na politiku, aby zde uplatnila svůj vliv... a politika zbavila ji onoho žádoucího vlivu, aby podle své přirozenosti působila proti zdivočení a zesurování duší. ...I křesťanství usiluje sjednati ženě rovnocennost s mužem. Chce vyrovnati jednostrannosti obou pohlaví...Žena stane se muži rovnocennou, když proti světu mužské síly postaví svět obětivé, heroické lásky. A to neznamena omezení ženské duše a ženina života, ale to je jasné uvědomění si cíle... aby sama jako žena se uplatnila. Muž je organizátorem na poli technickém a politickém. Žena má organizaci oduševňovati, má uskutečňovati to nejněžnější spojení člověka s člověkem.

⁴¹⁴ Čech, č. 295, 1. 11. 1925, s. 7.

zúčastnit se politického života v zemi⁴¹⁵. Následně je v nich analyzován a kriticky hodnocen způsob vedení volební kampaně ženami z opozičních politických stran⁴¹⁶. Aktuální a nelichotivé informace z tábora odpůrců katolíků předkládal čtenářům Čecha úvodník „Z volebního ruchu“⁴¹⁷. V době gradující předvolební agitace pak byly čtenářky „Katolické ženy!“ vyzývány k obezřetnosti a nepodléhaly slibům stran socialistických „jímž v čele stojí pověstná Fráňa Zeminová neb Landová-Štychová...“, aby těmto „partajím nesloužily za přípřež a hlasovací materiál pro jejich choutky, jejichž cílem jest v důsledcích rozvrat rodiny, morálky, rodinného krbu a tím i státu a národa“. Byly vyzývány k tomu, aby se dostavily k volebním urnám, volily katolicky, volily lidově⁴¹⁸.

Výzvy směřující k voličkám měly mobilizační ráz, byly součástí úvodníků, agitek a článků souvisejících s volbami. Jejich úkolem bylo vyburcovat ženy k činnosti pro stranu: „Jděte, agitujte, prostě, zapřísahajte, vysvětľujte a řekněte všude, že povinností katolické ženy jest voliti číslo dvacet šest!“⁴¹⁹; Katolické ženy, vy půjdete jako Chodů pevná stráž v boje nejprudší, vy zachováte národu svému posvátnost rodiny, čistotu manželství, vy budete ochranou církve. Nuže k vám, ženy katolické voláme, z Čecha: napněte své síly.“⁴²⁰ a k aktivní účasti u volebních urn. Apely měly mobilizovat a motivovat ženy k volební podpoře ČSL a jejich poslanců.

4.3 Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny

Druhé volby do parlamentu ČSR byly provedeny dne 15. listopadu 1925 (neděle) současně do obou komor zákonodárského sboru. Právní předpisy, kterými bylo upraveno v republice Československé volební právo do poslanecké sněmovny i do senátu Národního shromáždění a

---

⁴¹⁵ TICHÁ, Ludmila: *Předvolební kapitoly*. Čech, č. 297, 3. 11. 1925, s. 3. ...Voličky českých socialistických a pokrokových stran stanovily požadavek, aby všude byly pojaty žena na druhé místo kandidátních listin, ježto je poměr 60 procent ženského voličstva. My lidovky jsme byly skromnější: žádaly jsme, aby aspoň v některé župě byla kandidována žena na jedno z nejčestnějších míst. Muži – ti i oni – ovšem těchto postulatů nedbali, jak se dalo ostatně očekávat. Politické strany tak přesto měly v ženách nejoddanější služebnice a agitátorky.

⁴¹⁶ TICHÁ, Ludmila: *Předvolební kapitoly*. Čech č. 297, 3. 11. s. 3. ...U socialistek nepřekvapil dryáčnický tón, jistou serióznost jsme mohly jsme však očekávat aspoň od žen občanských stran. Zklamaly jsme se. Ženy republikánské strany venkova ve svém provolání ... bušily statečně do všech politických stran, nejvíce však do lidové o niž pravily, že jí nejde o náboženství, ale o moc církve. ...Nejodporněji však se zachovaly národní demokratky. Jejich volební leták ...namířen jest proti lidové straně. Hemží se to v něm hrůzostrašným slovním bombastem: vražda kostnická, ...stínání českých pánů, ...

⁴¹⁷ *Z volebního ruchu*. Čech, 299, 5. 11. 1925, s. 1. ...Nejostřeji do katolíků páli strana sestry Zeminové... Pozadu v boji protilidoveckém nezůstávají ani sociální demokraté...a Landová-Štychová bolševička to... dokazuje, že od národních socialistů vede přímá cesta k bolševictví...

⁴¹⁸ *Katolické ženy!* Čech, č. 304, 10. 11. 1925, s. 1. ...ženy katolické musí ukázat, že nejsou třtinou větrem se klátící, ale že dojedné pochopily dobu svou. ...Semkněte se a sražte se v řady! Kdybyste si byly vědomy své síly, udělaly byste naraz průlom do té přesmutné politiky dnešní doby, a my víme, že to uděláte. Na vás nejvíce spoléháme, protože na vám záleží na náboženství na pořádku a poctivosti....

⁴¹⁹ *Katolické ženy!* Čech, č. 304, 10. 11. 1925, s. 1

⁴²⁰ *Katolici, napněte síly!* Čech, č. 305, 11. 11. 1925, s. 1.

jeho výkon, změnily se ve srovnání s prvními parlamentními volbami do té míry, že pozbyly platnosti ústavní Zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 234 Sb. z. a n. o zastoupení sibiřských legionářů v poslanecké sněmovně a nařízení vlády Československé republiky ze dne 21. ledna 1921 č. 25 Sb. z. a n., kterým se prováděl tento zákon; vydány byly: Zákon ze dne 15. října 1925, č. 205 Sb. z. a n., kterým se měnil řád volení do poslanecké sněmovny ze dne 29. února 1920, č. 123 Sb. z. a n. a Zákon ze dne 15. října 1925, č. 206 Sb. z. a n., kterým se měnila některá ustanovení zákona ze dne 29. února 1920, č. 124 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu⁴²¹. Druhé parlamentní volby, ve srovnání s dubnovými volbami r. 1920, uskutečnily se na celém území Československé republiky, které bylo pro volby do poslanecké sněmovny rozděleno do 22 volebních krajů⁴²² a volby do senátu do 12 volebních krajů⁴²³.

V Československu bylo v roce 1925 celkem 7 855 822 oprávněných voličů pro volby do poslanecké sněmovny, co představovalo 55 % všeho obyvatelstva. Z uvedeného počtu voličů bylo 4 150 575 žen, které tvořily 52,8 % z celkové voličské základny, mužů bylo 3 705 247 (méně o 445 328 než žen) tj. 47,2 % všech aktivních voličů⁴²⁴. Republikový poměr mezi voliči ženami a voliči muži proti roku 1920 tak zůstal nezměněn, ovšem na rozdíl od předchozích voleb do dolní komory parlamentu, kdy ve dvou volebních krajích: XVI. Nové Zámky a XX. Košice muži převyšovali nad ženami, ve volbách v roce 1925 získaly ženy voličky převahu nad muži voliči ve všech 22 volebních krajích. Nejvíce ženských voličů vykazovaly volební kraje: I. Praha, XIV. Moravská Ostrava, XII. Olomouc; nejméně volební kraje slovenské: XX. Košice, XVIII. Baňská Bystrica a XIX. Liptovský Svätý Mikuláš, které byly identické, včetně pořadí, s minulými parlamentními volbami. Největší rozdíly v počtech oprávněných voličů žen a mužů v rámci volebního kraje vykazovaly kraje s nejpočetnější voličskou základnou: I. Praha (diference + 61 938 žen), XII. Olomouc (diference + 41 788 žen), XI. Brno (diference + 37 610 žen). Nejmenší rozdíly v počtech oprávněných ženských a mužských voličů vykazovaly volební kraje: XX. Košice (rozdíl + 6 677 žen), XVI. Nové

---

⁴²¹ *Československá statistika - svazek 31. Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925.* Praha 1926, s. 7, 10. (textová část). (Dále jen *Československá statistika – svazek 31.*)

⁴²² Podle Zákona ze dne 15. října 1925 č. 205 Sb. z. a n. ...území XXII. volebního kraje Těšín pro volby r. 1920, sloučeno bylo s územím XIV. volebního kraje Moravská Ostrava; volební kraj XXII. se sídlem krajské volební komise v Těšíně byl zrušen. ... Území voleb bylo zvětšeno o Podkarpatskou Rusi tj. celý volební kraj XXII. Podle Zákona ze dne 29. února 1920 tvořilo území Podkarpatské Rusi volební kraj XXIII.; poněvadž předposlední volební kraj XXII. Těšín byl zrušen, připadlo řadové číslo XXII. volebnímu kraji poslednímu, původně XXIII. ... In: *Československá statistika – svazek 31*, s. 7.; Pozn.: Zákon č. 205/1925 Sb. z. a n. ČSR uváděl další územní změny, které nastaly mezi volebními kraji z voleb r. 1920 a volebními kraji r. 1925, v této souvislosti byl rovněž uveden počet poslanců, který voliči příslušného volebního kraje volili, bylo upraveno i přidělování mandátů ve druhém a třetím skrutiniu.

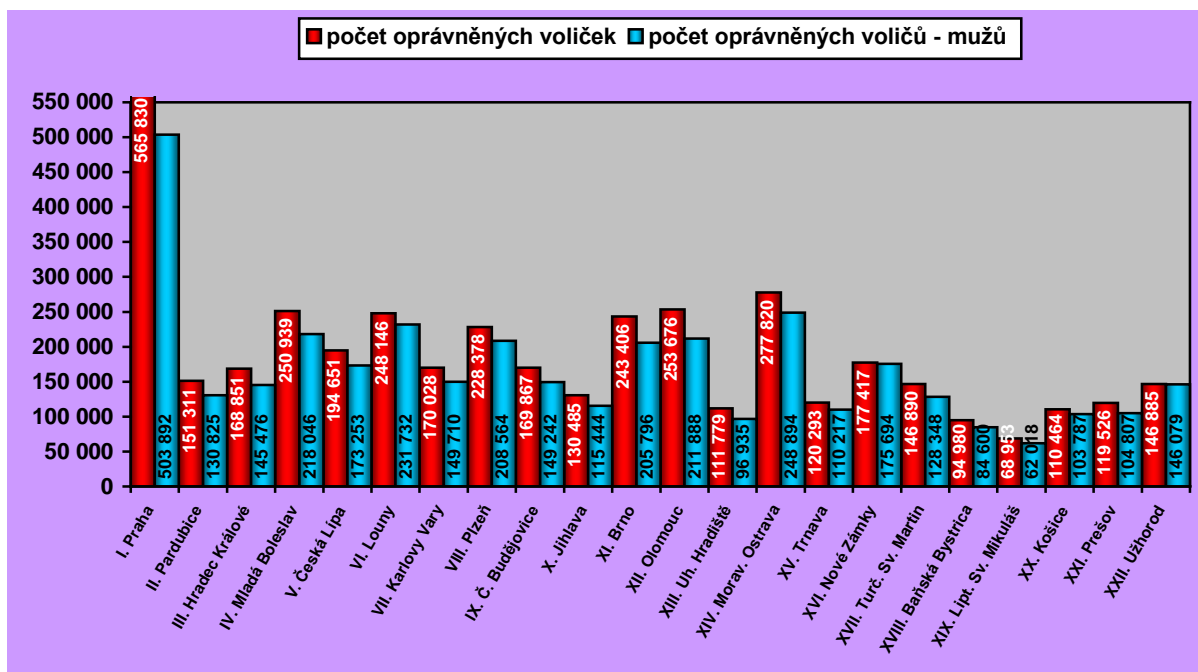
⁴²³ Zákon ze dne 15. října 1925 č. 206 Sb. z. a n. ČSR, článek I. Složení senátu, § 9.

In: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1705&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> [cit. 14. 3. 2016].

⁴²⁴ *Československá statistika – svazek 31*, s. 8 (textová část).

Zámky (rozdíl + 1723 žen) a XXII. Užhorod (rozdíl + 806 žen). Počty žen voliček a mužů voličů v jednotlivých volebních krajích jsou podrobně uvedeny v grafu č. 29 a tabulce č. 9 (viz příloha).

Graf č. 29: Volby do PS 15. 11. 1925 – počty oprávněných voličů v jednotlivých krajích.

Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s. 13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj.

Dle početního poměru oprávněných ženských a mužských voličů v jednotlivých volebních krajích bylo možné předpokládat, že jejich volební účast bude téměř identická s tímto stavem. Z celkového počtu 7 855 822 aktivních voličů se jich k volebním urnám dostavilo 7 176 615 tj. 91,4 %. Žen bylo 3 773 404, představovaly 52,6 % zúčastněných voličů, mužů 3 403 211 (méně o 370 193 než žen) a tvořili 47,4 % z celkového počtu hlasujících⁴²⁵.

K volebním urnám nepřišlo 679 207 voličů tj. 8,6 % z voličské základny. Z tohoto počtu bylo 377 171 žen čili 55,5 % ze všech nezúčastněných voličů a 302 036 mužů (méně o 75 135 než žen) co znamenalo 45,5 % z těch hlasujících, kteří k volbám do sněmu nepřišli⁴²⁶. Ve srovnání s volbami do poslanecké sněmovny v r. 1920, kdy početně i procentuálně ve volební neúčasti převyšovali muži, v roce 1925 tomu bylo naopak.

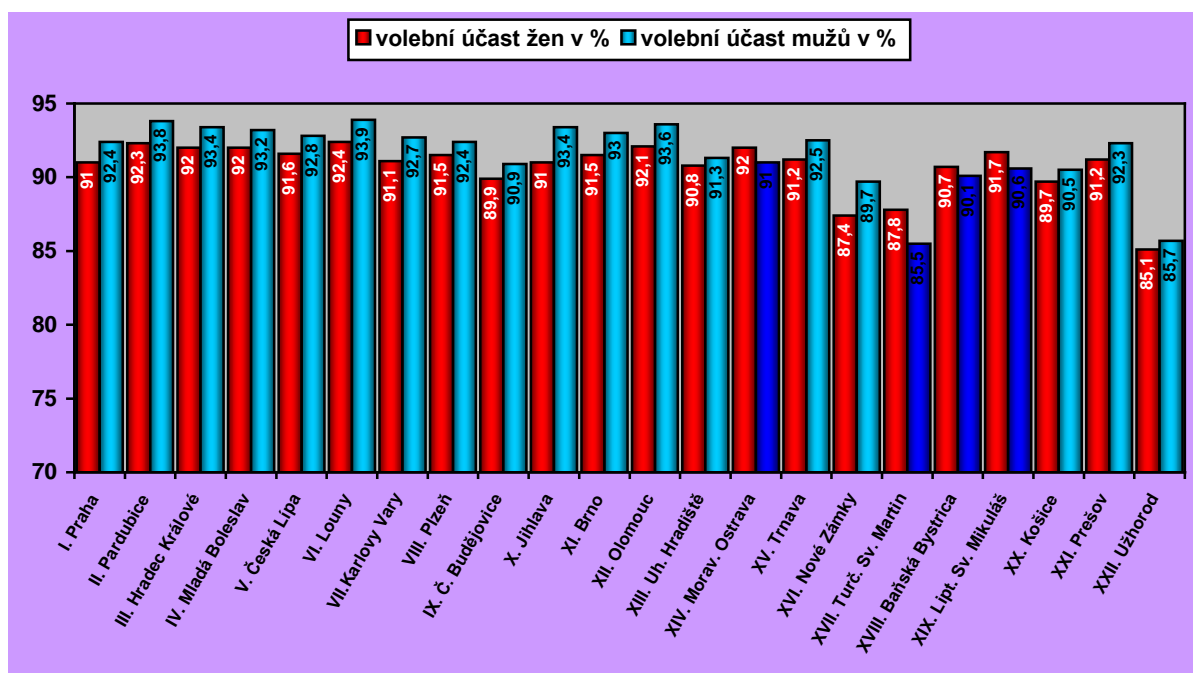
Z celkového počtu 4 150 575 ženských voličů se volebního hlasování zúčastnilo 3 773 404 žen, jejich volební účast dosáhla 90,9 %. Všechny oprávněných mužských voličů bylo 3 705 247, k volbám jich přišlo 3 403 211 (méně o 370 193 než žen) tj. 91,8 %. Rozdíl ve

⁴²⁵ *Československá statistika – svazek 31*, s. 13 (tabulky).

⁴²⁶ Tamtéž, s. 13 (tabulky). Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.

volební účasti žen a mužů činil 0,9 % ve prospěch mužů, co představuje paradox k volbám v roce 1920, kde tento rezultat byl 2,1 % ve prospěch žen a to nikoli pouze procentuálně, ale i početně. Prognóza, týkající se procentuálně vyšší volební účasti žen než mužů ve volbách do poslanecké sněmovny, byla potvrzena pouze ve čtyřech z 22 volebních krajů: XIV. Moravská Ostrava o 1 %, XVII. Turčianský Svätý Martin o 2,3 %, XVIII. Baňská Bystrica o 0,6 % a XIX. Liptovský Svätý Mikuláš 1,1 %. Ve srovnání s předešlými parlamentními volbami, kdy ženy měly převahu ve volební účasti v 18 z 21 volebních krajů. Nejnížší volební účast žen 85,1 % byla ve XXII. volebním kraji Užhorod, nejvyšší 92,4 % v VI. volebním kraji Louny. Největší rozdíly (v neprospěch žen) v účasti žen a mužů u volebních úřadů byly zjištěny ve volebních krajích: X. Jihlava o 2,4 %, XVI. Nové Zámky o 2,3 %, I. Praha a VII. Karlovy Vary shodně o 1,6 %. Nejmenší rozdíl 0,6 % byl v tomhle směru zaznamenán ve volebních krajích XIII. Uherské Hradiště a XXII. Užhorod. Prognóza týkající se početní převahy žen nad muži ve volbách do poslanecké sněmovny byla potvrzena. Podrobný přehled o účasti žen a mužů ve volbách do poslanecké sněmovny podle volebních krajů je uveden v grafu č. 30 a tab. č. 9 (viz příloha).

Graf č. 30: Volby do PS 15. 11. 1925 – volební účast žen a mužů podle volebních krajů.

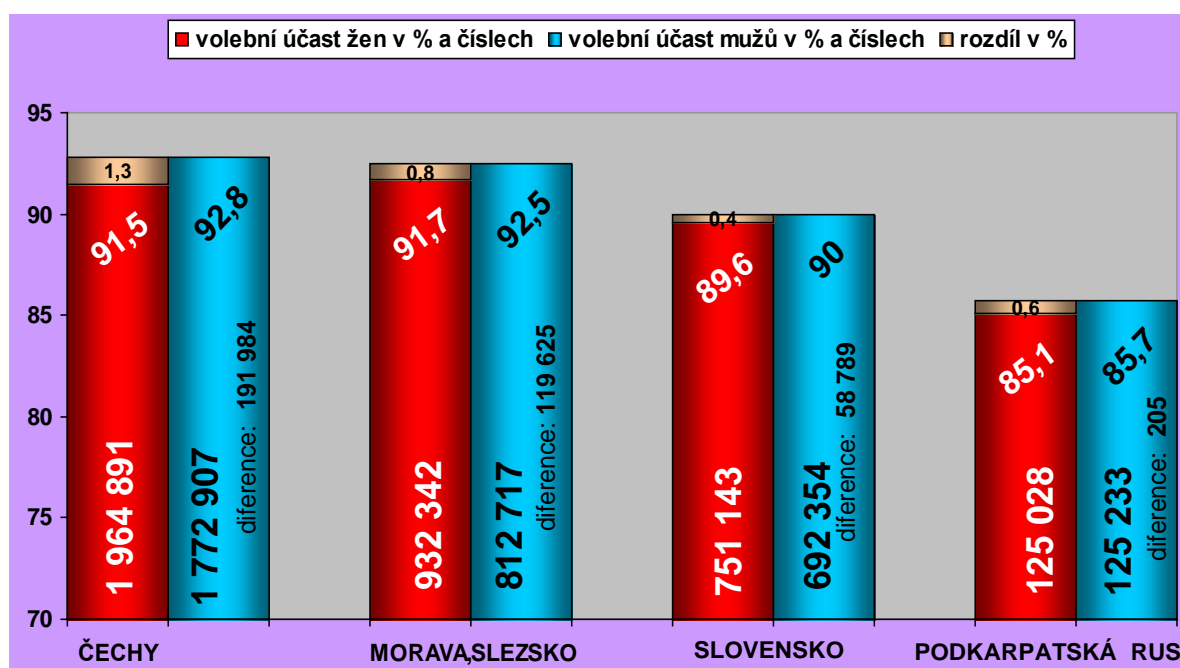
Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s. 13 (tabulky).

Legenda: I.-XXII. volební kraj; tmavě modře zbarvený sloupec – volební kraj s nižší účastí mužů ve volbách než žen

Převaha mužů voličů nad ženami voličkami byla zřetelná také při porovnání jejich účasti ve volbách podle zemí. Hlasování u volebních úřadů se zúčastnilo v Čechách 91,5 % voliček, na Moravě a ve Slezsku 91,7 % žen – svojí účastí překročily statistický průměr 90,9 %; na Slovensku se voleb zúčastnilo 89,6 % voliček, na Podkarpatské Rusi 85,1 % ženských voličů - účast u žen slovenských byla o 1,3 % pod jejich republikovým průměrem a u voliček rusínských dokonce o 5,8 % pod tímto průměrem. V případě mužů, jejich 91,8% statistický průměr ve volební účasti byl překročen ve dvou zemích: v Čechách o 1 %, na Moravě a ve Slezsku o 0,7 %. Nejmarkantnější rozdíl ve volební účasti žen a mužů podle zemí byl v Čechách, kde činil 1,3 %, naopak nejmenší byl na Slovensku, kde představoval pouze 0,4 %. Zde je nutné upozornit na skutečnost, že ve všech zemích sice měli muži procentuální převahu nad ženami, nicméně v početní účasti ve volbách ženy muže v každé zemi předčily⁴²⁷. Volební účast žen a mužů v jednotlivých zemích republiky je podrobně uvedena v grafu č. 31 a tabulce č. 10 (viz příloha).

⁴²⁷ Pozn.: Rozpor mezi finálně vyšší, avšak procentuálně nižší volební účastí žen ve srovnání s muži, lze spatřovat v tom, že pro výpočet procentuální účasti žen a mužů nebyl (a nemohl být) do 100 % základu vzat stejný počet voličů.

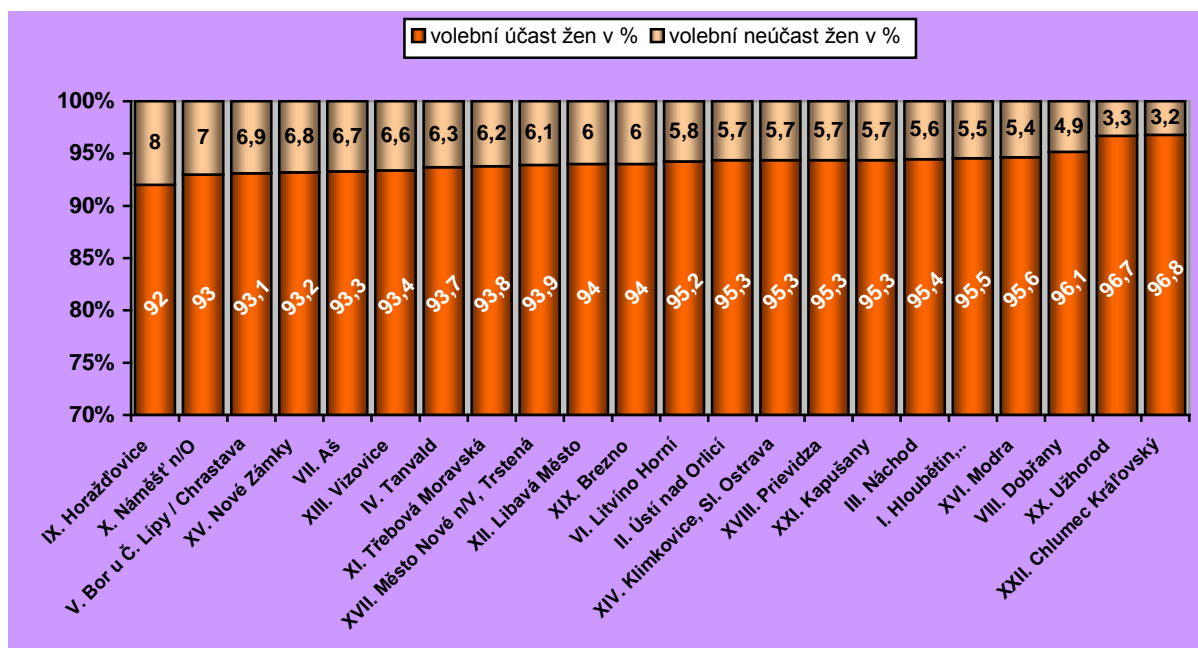
Graf č. 31: Volby do PS 15. 11. 1925 – volební účast žen a mužů podle zemí.

Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s. 13 (tabulky).

Porovnání soudních a administrativních okresů s nejvyšší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že ve sledovaných okresech byla účast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková volební účast 90,9 % a pohybovala se v rozmezí od 92 % - do 96,8 %. Soudní okres Horažďovice, z IX. volebního kraje České Budějovice, i když vykazoval „nejnižší“ nejvyšší volební účast žen, přesto překročil republikový průměr v účasti žen ve volbách o 1,1 %. Administrativní okres Chlumecký, z XXII. volebního kraje Užhorod, který měl skutečně nejvyšší účast žen u volebních úřadů, jej převýšil dokonce o 5,9 %. Paradoxem je, že se jedná o okres ze země Podkarpatská Rus, kde účast žen ve volbách byla nejnižší ze všech zemí v rámci republiky (viz graf č. 31). Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil ve volbách do poslanecké sněmovny 4,8 %. Podrobný přehled o volebních okresech s nejvyšší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 32.

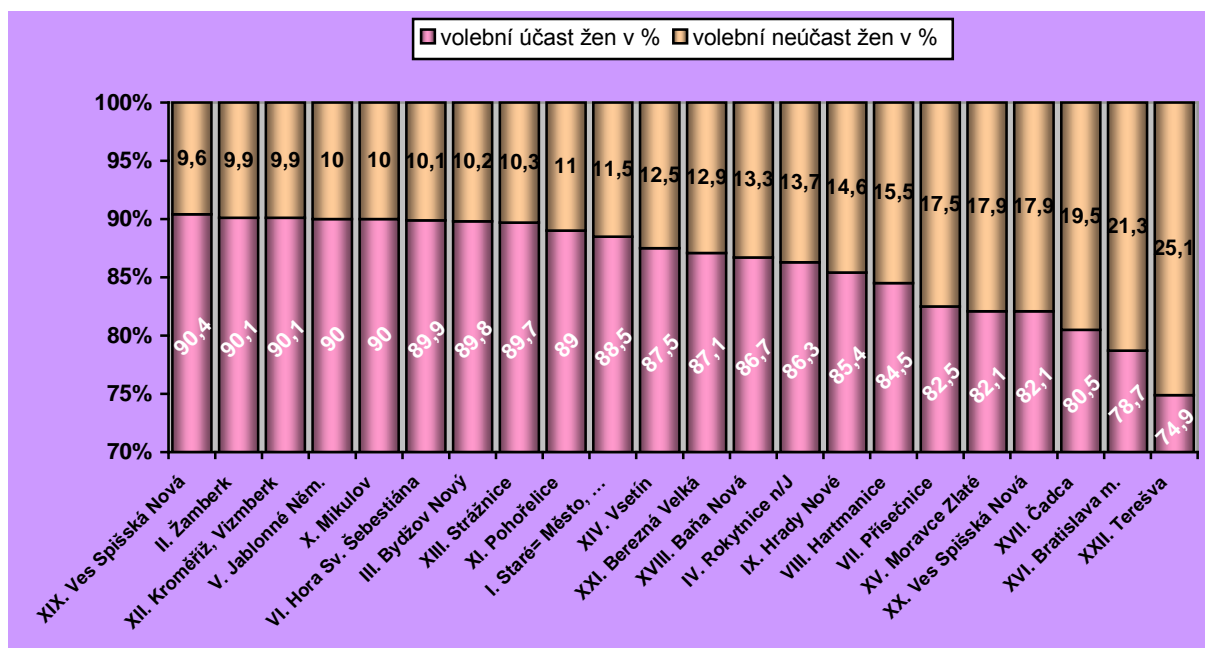
Graf č. 32: Volby do PS 15. 11. 1925 – volební kraj / okres s nejvyšší účastí žen ve volbách (řazeno vzestupně)

Zdroj: *Československá statistika – svazek 31, s. 3-13 (tabulky).*

Porovnáním soudních a administrativních okresů s nejnižší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů bylo zjištěno, že ve sledovaných okresech byla neúčast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková volební neúčast 9,1 % a pohybovala se v rozmezí od 9,6 % - do 25,1 %. Administrativní okres Spišská Nová Ves, z XIX. volebního kraje Liptovský Svätý Mikuláš, který vykazoval nejnižší neúčast žen ve volbách, byl ve skutečnosti pod tímto statistickým průměrem o 0,5 %. Administrativní okres Terešva, z XXII. volebního kraje Užhorod, ve kterém byla skutečně nejvyšší neúčast žen u volebních úřadů v rámci republiky, byl v této volební neúčasti žen dokonce o 16 % pod jejich republikovým průměrem. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil ve volbách do poslanecké sněmovny 15,5 %. Podrobný přehled o volebních okresech s nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 33.

Graf č. 33: Volby do PS 15. 11. 1925 – volební kraj / okres s nejnižší účastí žen ve volbách (řazeno sestupně)

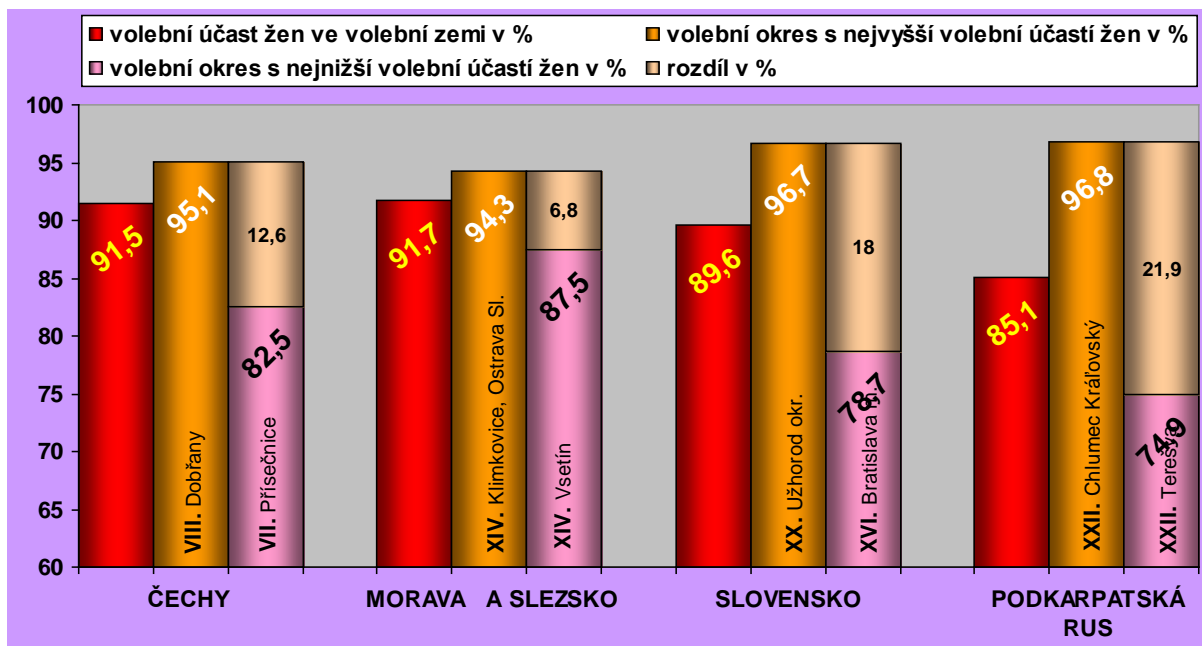

Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s. 3-13 (tabulky).

Analýza účasti žen ve volbách do poslanecké sněmovny v jednotlivých zemích Československa ukázala, že v Čechách se voleb zúčastnilo 91,5 % žen, na Moravě a ve Slezsku 91,7 %, na Slovensku 89,6 % voliček a na Podkarpatské Rusi 85,1 % ženských voličů (graf č. 31). Porovnáním volebních okresů s nejvyšší a nejnižší procentuální účastí žen ve volbách z jednotlivých zemí republiky bylo zjištěno, že okres s nejvyšší i nejnižší účastí žen u volebních úřadů byl z Podkarpatské Rusi. Na Moravě a ve Slezsku je zase nutné poukázat na skutečnost, že oba volební okresy - s nejvyšší i nejnižší účastí žen ve volbách - byly ze XIV. volebního kraje Moravská Ostrava. Nejmenší rozdíl mezi okresem s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen byl zjištěn v zemi Morava a Slezsko kde činil 6,8 %, v Čechách byl vyšší o dalších 5,8 %, na Slovensku byla diference 18 % a nejmarkantnější 21,9% rozdíl byl zaznamenán na Podkarpatské Rusi⁴²⁸. Přehled okresů s nejvyšší a nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých zemí uvádí graf č. 34.

⁴²⁸ *Československá statistika – svazek 31*, s. 8 (textová část). ...Velká neúčast žen v některých okresech na Slovensku a Podkarpatské Rusi vysvětluje se jednak tím, že část obyvatelstva mešká značnou část roku za prací mimo domov, jednak tím, že někde jsou obce rozloženy na velké ploše a jednotlivá obydlí jsou vzdálená mnoho kilometrů od volební místnosti.

Graf č. 34: Volby do PS 15. 11. 1925 – okresy s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen v jednotlivých zemích.

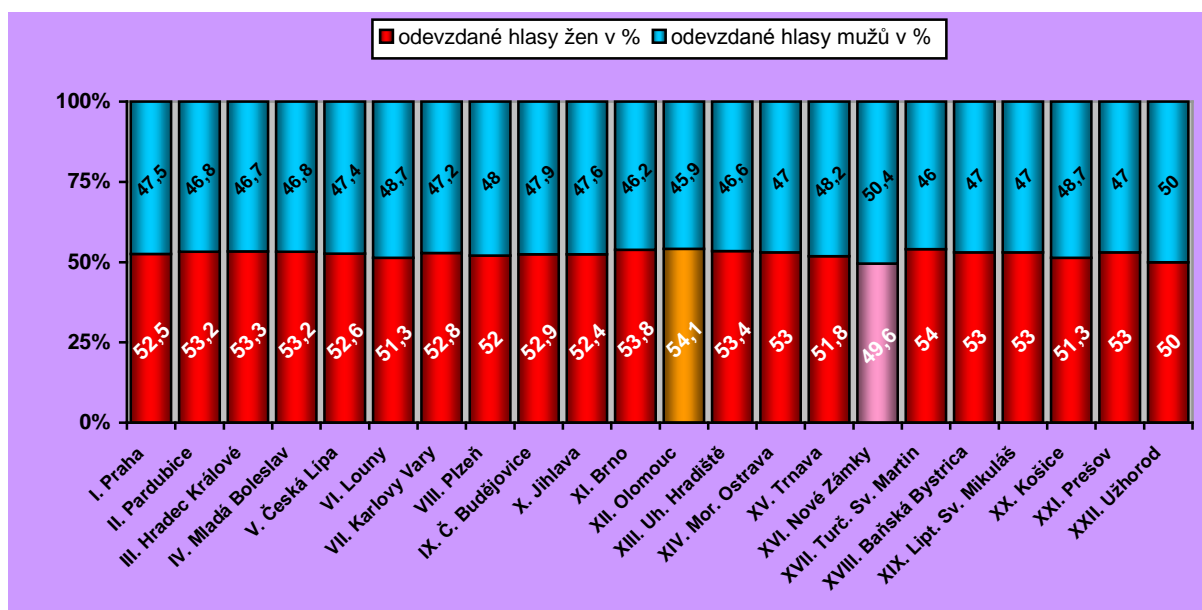

Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s.3-13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj.

Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči ve volbách do poslanecké sněmovny odpovídalo i procentuální rozdělení odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 52,6 % hlasů žen a pouze 47,4 % hlasů mužů. Porovnání proporcionality účasti aktivních voličů žen a mužů v jednotlivých volebních krajích ukázalo, že ženy z XII. volebního kraje Olomouc dosáhly nejvyššího relativního počtu odevzdaných hlasů a statistický průměr překročily o 1,5 %, ženy ze XVI. volebního kraje Nové Zámky byly naopak o 3 % pod tímto průměrem. Poměr v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících se v případě ženských voličů pohyboval v rozmezí od 49,6 % – do 54,1 %. Celkový rozdíl mezi volebním krajem s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů činil 4,5 %. Ve volbách do poslanecké sněmovny ve 14 volebních krajích ženy dosáhly nebo překročily republikový průměr v počtu odevzdaných hlasů ze 100 voličů, v osmi volebních krajích tohoto průměru nedosáhly. Podrobně je poměr účasti žen a mužů ve sněmovních volbách dle jednotlivých volebních krajů uveden v grafu č. 35.

Graf č. 35: Volby do PS 15. 11. 1925-poměr účasti žen a mužů ve volbách dle volebních krajů

Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

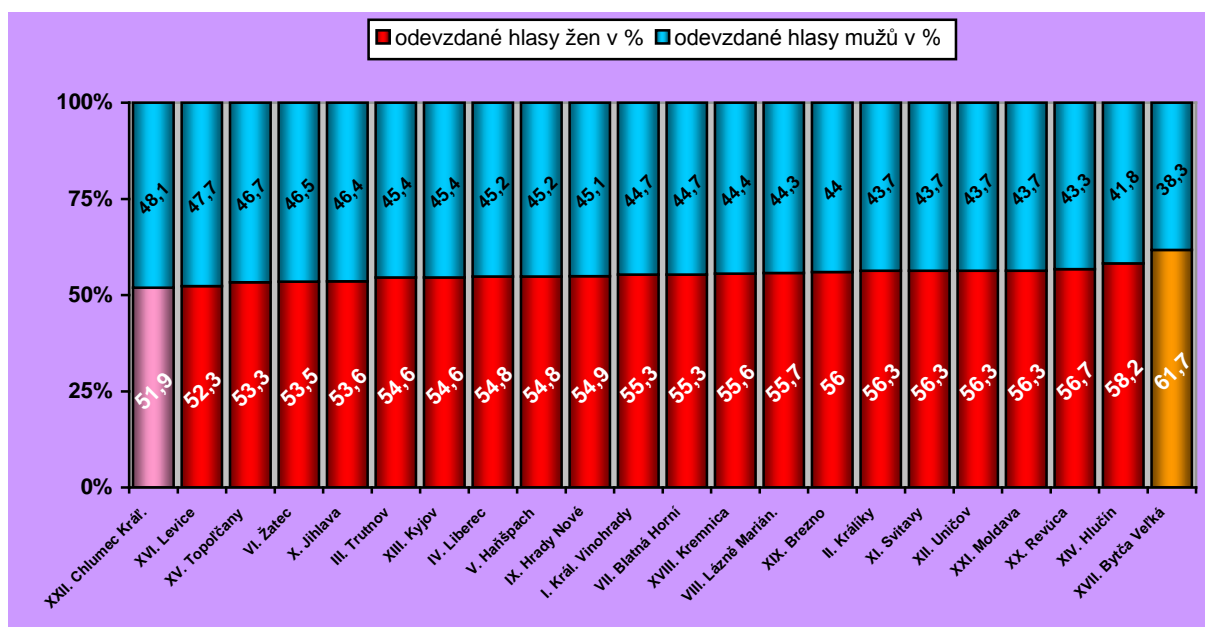
V rámci jednotlivých zemí dosáhly ve volbách do poslanecké sněmovny nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravy a Slezska 53,4 %, republikový průměr překročily o 0,8 %, druhé v pořadí byly voličky z Čech, jejichž počet odevzdaných hlasů na 100 voličů byl identický se statistickým průměrem. Na Slovensku byly ženské voličky o 0,6 % pod republikovým průměrem v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících a na Podkarpatské Rusi byla proporcionalita ve volební účasti žen a mužů vzácně shodná⁴²⁹.

Porovnání soudních a administrativních okresů - s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že „nejnižší“ byla volební účast žen v administrativním okrese Chlumecký, z XXII. volebního kraje Užhorod, jenž se pohybovala 0,7 % pod statistickým průměrem 52,6 %. Skutečně nejvyšší proporcionalita v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, tj. o 9,1 % vyšší než jejich republikový průměr, dosáhly ženy v administrativním okrese Bytčá Velká, ze XVII. volebního kraje Turčianský Svätý Martin. Ve sledovaných volebních okresech s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 51,9 % - do

⁴²⁹ *Československá statistika - svazek 31*, s. 13 (tabulky).

61,7 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním sledovaným okresem byl 9,8 %, přičemž faktem zůstává, že tyto okresy jsou z volebních zemí, které v počtu odevzdaných hlasů žen na 100 voličů na statistický průměr nedosáhly. Zajímavostí je, že ačkoli volební účast slovenských žen z administrativního okresu Bytča Velka byla ve srovnání s volbami v roce 1920 nižší o 2,1 % , i přesto ženy obhájily své republikové prvenství v poměrné volební účasti dle pohlaví hlasujících. Podrobný přehled okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 36.

Graf č. 36: Volby do PS 15. 11. 1925 – volební kraj / okres s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno vzestupně).

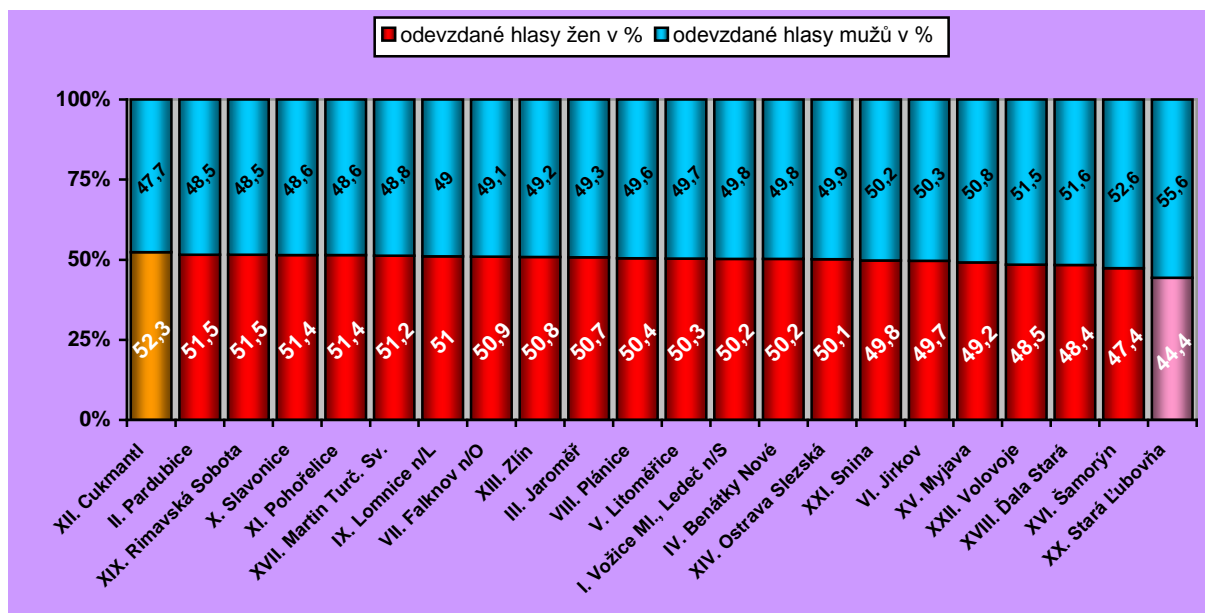
Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: růžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů; oranžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů.

Porovnání soudních a administrativních okresů - s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že nejnižší volební účast žen, 0,3 % pod jejich republikovým průměrem, byla v soudním okrese Cukmantl, z XII. volebního kraje Olomouc. Skutečně nejnižší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, o 8,2 % nižší než jejich statistický průměr, dosáhly ženy z administrativního okresu Stará Lúbovňa, ze XX. volebního kraje Košice. Ve sledovaných volebních okresech s nejnižším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 52,3 % - do 44,4 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním sledovaným

volebním okresem činil 7,9 %. Podrobný přehled okresů s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny je uveden v grafu č. 37.

Graf č. 37: Volby do PS 15. 11. 1925 – volební kraj / okres s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno sestupně).

Zdroj: *Československá statistika – svazek 31*, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – volební okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

Voleb do poslanecké sněmovny se v listopadu 1925 zúčastnilo 91,4 % všech oprávněných voličů. Volební účast žen byla 90,9 %, volební účast mužů 91,8 %. Ve srovnání s volbami v roce 1920, kdy ženy měly jak početní tak procentuální převahu nad muži voliči v účasti u volebních uren, ve volbách 1925 procentuální převahu získali jednoznačně muži nad ženami. Ke změně ve prospěch žen však došlo v celkovém počtu žen voliček - v roce 1925 dosáhly ženy početní převahy nad muži ve všech volebních krajích, zatímco v roce 1920 se jim to ve dvou krajích nepodařilo (viz graf č. 7). Vzhledem k provedeným změnám v územní a tím i v početní velikosti volebních krajů a jejich okresů, muselo být upuštěno od srovnávání volebních výsledků z voleb do poslanecké sněmovny v roce 1925 s výsledky v roce 1920.

4.4 Ženy na kandidátních listinách politických stran

S ohledem na výsledky předchozích voleb a ve snaze dosáhnout skutečně zrovnoprávnění ženy, Ženská národní rada (nepolitický Svaz ženských organizací založený v Praze 8. 4. 1923) a její Výbor pro volební právo žen apelovaly prostřednictvím dopisů a prohlášení na kandidující politické strany, aby se staly garanty pasivního a aktivního volebního práva pro ženy⁴³⁰. Paralelně analogické výzvy směřovaly i k ženám voličkám: „...ženské kandidatury jsou ukazatelem pokrokovosti kandidujících stran; Nedejte se zaslepití kandidátkami, na nichž jsou ženy okrasou, na nichž jsou na takových místech, kde nebudou zvoleny!; Při rozhodování je důležitý program strany. Ženy účastněte se volebních schůzí!...“⁴³¹ Odpověď politických stran byla konfigurovaná do kandidátních listin – na nichž bylo na volitelných místech opět tak málo ženských jmen, že to bylo nejen neakceptovatelné, ale také diskriminující. Tento „úspěch“ žen ve stranách inspiroval radikálnější voličky k tomu, že se na Ženskou národní radu obracely s návrhem, aby byla vytvořena samostatná ženská kandidátka a ženy šly do voleb samostatně. Oponentura ale zněla: „...ženské hnutí československé nikdy nedělalo zvláštní samostatnou politiku a své poslání vidělo v tom, aby pomáhalo a pomohlo postavit ženu vedle muže a ne proti muži.“⁴³² Iniciativa tak nedospěla realizace. Kandidátní listiny zároveň odrážely už dříve utkvělou fikci mužů o ženách – „ženy nedovedou dělat politiku“ a první volební období (podle tohoto názoru) jen potvrdilo, že se v parlamentní práci neuplatnily a že se pro ní neosvědčily...Největší chybou všech žen aktivně se účastnících budování republiky asi bylo, že si nenárokovaly na úřady a nervaly se o funkce v parlamentních výborech (klubech), že neměly širokých loktů⁴³³.

4.4.1 Ženy na volebních kandidátkách do poslanecké sněmovny

Ve druhých volbách do Národního shromáždění ČSR kandidovalo do poslanecké sněmovny celkem 29 politických stran a sdružení⁴³⁴. Z uvedeného počtu bylo 12 stran československých, šest německých, čtyři maďarské, dvě strany židovské, dvě komunistické,

---

⁴³⁰ *Výkonným výborům všech politických stran*. Ženská rada, č. 1, 1925, s. 7. ...Výbor pro volební právo žen, který po dobu 20 let pracoval pro aktivní i pasivní volební právo ženské stává se opět dnes mluvčím žen a tlumočím za ně všem politickým stranám českým tento požadavek: 1. Kandidujte ženy na místech předních a zaručeně volitelných. Kandidatura žen nesmí být politickým stranám jen rouškou demokracie, ale jejich hlavní a zásadní otázkou. 2. Připusťte ženy podle zásady rovnoprávnosti ku spolupráci parlamentní. Není spravedlivě říkat, že ženy se neosvědčily, když nebyly ku práci politické vůbec připuštěny. 3. Dejte ústavní listině náplň zákonnou... 4. Považujte ženy za rovnocenné spolupracovnice na velké díle státotvorném....

⁴³¹ *Ženy a volby*. Ženská rada, č. 6, 1925, s. 2-3.

⁴³² *Volby a ženy*. Ženská rada, č. 7, 1925, s. 2-3.

⁴³³ *Ženy a volby*. Ženská rada, č. 6, 1925, s. 2-3.

⁴³⁴ Kandidátních listin bylo původně předloženo 31, ale kandidátní listiny: č. 2 Mährisch Landbund a č. 30 Mährisch Bauernpartei, předložené ve XII. volebním kraji Olomouc byly před volbami odvolány, takže ve skutečnosti kandidovalo 29 stran. In: *Československá statistika – svazek 31*. s. 13 (textová část).

jedna strana německo-maďarská, jedna polská a jedna strana ruská⁴³⁵. Ve srovnání s volbami v roce 1920 tak došlo k nárůstu počtu kandidujících politických stran o sedm. Byl zde reálný předpoklad, že tato skutečnost by mohla mít vliv na alespoň mírné navýšení počtu ženských kandidatur na volebních listinách. Takle vize se brzy ukázala za naprosto mylnou.

Zatímco ve volbách v roce 1920 kandidovalo 22 politických stran a sdružení 2 279 svých zástupců, přičemž z uvedeného počtu bylo 2 071 mužů a pouze 208 žen čili 9,9 % z těch, kteří usilovali o poslanecký mandát, v roce 1925 nominovalo 29 kandidujících subjektů 3 582 svých zástupců, z nichž bylo 3 378 mužů (o 1 307 více než v r. 1920) a pouze 204 žen! (o 4 méně než v r. 1920) tj. ženy tvořily pouhých 5,7 % ze všech kandidujících do poslanecké sněmovny.⁴³⁶ Pro ženy činné v politice i veřejném životě musela být tato skutečnost naprostou deziluzí. Nejvíce žen bylo zapsáno na kandidátních listinách: Komunistické strany Československa 34, Československé strany socialistické a Československé sociálně demokratické strany dělnické shodně po 23, na kandidátce Československé národní demokracie jich bylo 20. Nejméně žen bylo uvedeno na kandidátkách Německé národně-socialistické strany dělnické 5, Židovské strany a Československé strany agrární a konzervativní shodně po dvou zástupkyních, jednu ženu nominoval Svaz německých zemědělců. Zatímco v předešlých volbách do parlamentu z 22 politických subjektů nekandidovalo ženu do poslanecké sněmovny 5 stran, ve volbách v roce 1925 z 29 jich už bylo 13. Za jeden z možných důvodů uvedeného stavu lze považovat fakt, že se jednalo o volby předčasné, které nedaly ženám prostor k tomu, aby mohly ve svých stranických sekretariátech „prosadit“ více žen na kandidátní listiny. Dalším důvodem se jeví skutečnost, že o zastoupení v poslanecké sněmovně usilovaly strany a sdružení, které koncepcí svých volebních programů či vztahem k početnosti své voličské základny, neměly šanci ve volbách uspět. Tuto domněnku potvrzuje i skutečnost, že 13 politickým stranám se nepodařilo získat dostatečný počet volebních hlasů, který by jim umožnil mít své zástupce v parlamentu. Smutným konstatováním bylo pro ženy, že k těmto neúspěšným stranám patřily čtyři, které na svých kandidátních listinách nominovaly 25 žen, tj. 12,3 % z těch 204, které usilovaly o poslanecký mandát: Československá strana agrární a konzervativní měla na své kandidátce 2 ženy, Národní strana práce 11, Neodvislá KS 10 žen a Židovská strana 2 zástupkyně⁴³⁷. Ve srovnání s rokem 1920, kdy z 22 stran neuspělo 6 a pouze dvě z nich měly na svých

---

⁴³⁵ Statistická příručka republiky Československé, Praha 1928, s. 254-256.

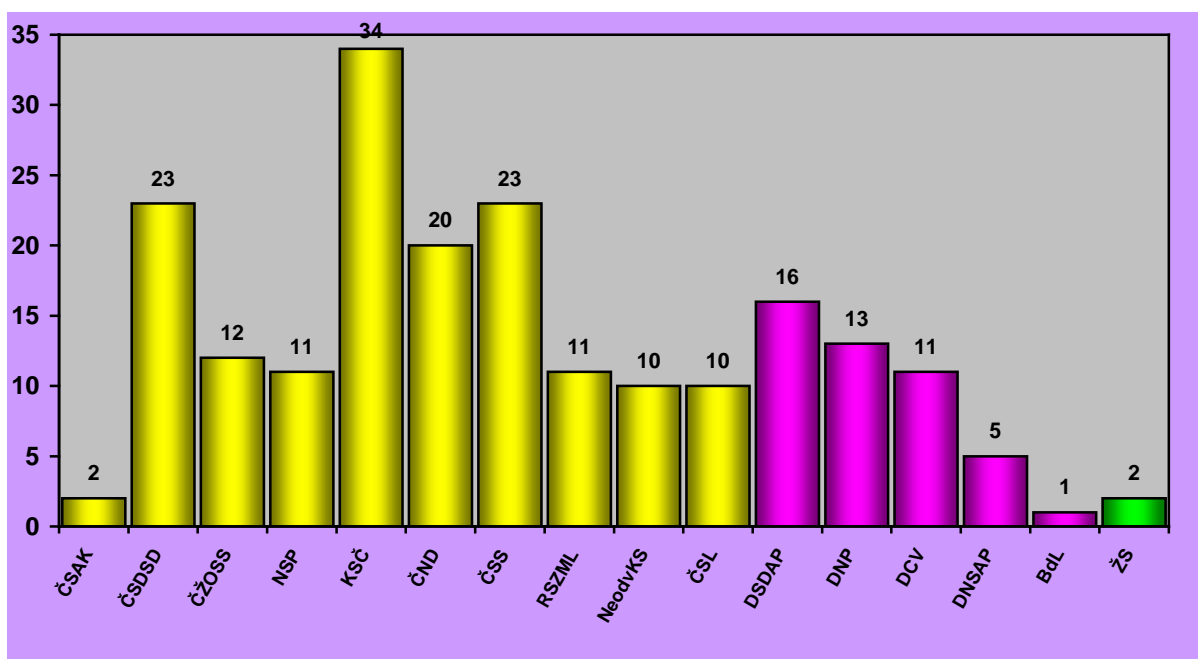
⁴³⁶ Úřední list republiky Československé, č. 251, 4. 11. 1925, s. 5 499-5558. (Statistické výpočty provedla autorka disertační práce).

⁴³⁷ *Československá statistika – svazek 31*. s. 13 (textová část)

kandidátních listinách ženy: Slovanská strana sociální dvě a Sdružené strany židovské tři ženy co činilo 2,4 % z 208 nominovaných žen, byla tato skutečnost pro ženy mnohem tíživější⁴³⁸.

Z hlediska národnostního byl stav následující: 10 československých stran kandidovalo 156 žen (r. 1920 11 stran 146 žen), pět německých stran nominovalo žen 46 (r. 1920 6 stran 56 žen) a Židovská strana ženy dvě (r. 1920 tři ženy). Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 38 a tabulka č. 11 (viz příloha)

Graf č. 38 Volby do PS 15. 11. 1925 – počty kandidujících žen z politických stran

Zdroj: Úřední list republiky Československé, č. 251, 4. 11. 1925, s. 5499-5558.

Legenda: žlutě zbarvené sloupce – politické strany československé, růžově zbarvené sloupce – politické strany německé, zeleně zbarvený sloupec – židovská strana; zkratky názvů politických stran a sdružení:

POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ		POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ	
ČSAK	Československá strana agrární a konzervativní	NeodvKS	Neodvislá strana komunistická v ČSR
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická	ČSL	Československá strana lidová
ČŽOSS	Československá živnostensko obchodnická str.středostavovská	DSDAP	Německá sociálně-demokratická strana dělnická
NSP	Národní strana práce	DNP	Německá nacionální strana
KSC	Komunistická strana Československa	DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
ČND	Československá národní demokracie	DNSAP	Německá národně-socialistická strana dělnická
ČSS	Československá strana socialistická	BdL	Svaz zemědělců
RSZML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	ŽS	Židovská strana

Analýza volebních listin politických strana a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny NS ČSR ukázala, že nejvíce žen bylo do dolní komory parlamentu nominováno ve volebních

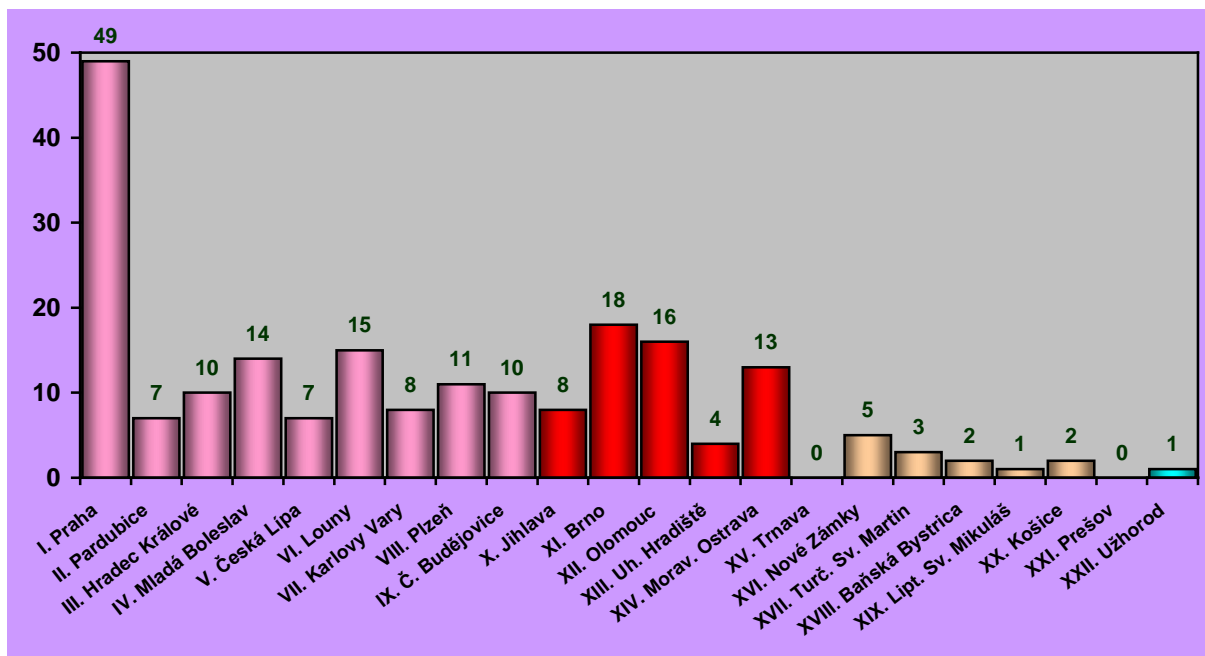
⁴³⁸ Zprávy Státního úřadu statistického ČSR. Praha 1921, č. 2, s. 16; viz tabulka č. ? nebo také ÚL ČSR

krajích: I. Praha 49 žen (r. 1920 43), XI. Brno 18 žen a XII. Olomouc 16 žen. Nejméně se jich dostalo na kandidátní listiny ve volebních krajích slovenských. Ve srovnání s volbami 1920, kdy pouze ve XXI. volebním kraji Prešov nebyla žena uvedena na hlasovacích listinách, ve volbách 1925 se nepodařilo ženám prosadit na volební kandidátky ve dvou volebních krajích: XV. Trnava a XXI. Prešov. Pozitivně lze hodnotit nominaci alespoň jedné ženy na kandidátní listině XXII. volebního kraje Užhorod z Podkarpatské Rusi. Porovnání počtu žen navržených na poslance v jednotlivých zemích ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy z Čech 131 (mužů 1 643), pak ženy z Moravy a Slezska kde jich bylo nominovaných 59 (mužů 871), ženy ze Slovenska, kde na kandidátních listinách bylo uvedeno pouze 13 ženských jmen (mužů 765) a pouze jediná byla nominována na Podkarpatské Rusi (mužů 99). Nejmarkantnější rozdíl oproti roku 1920 byl v tomhle směru zaznamenán v Čechách, kdy do poslanecké sněmovny kandidovalo o 478 mužů méně než v roce 1925, ale žen bylo pět více. Obdobně tomu bylo na Slovensku, kde do sněmovny kandidovalo o 306 mužů méně než v roce 1925, ale o dvě ženy více. Této skutečnosti se vymyká Morava a Slezsko, kde v porovnání s rokem 1920 došlo nejen k nárůstu počtu nominovaných mužů, ale i počtu žen, i když pouze o pět.

Na základě výše uvedeného lze rovněž konstatovat, že v rámci republiky, při počtu 3 378 mužů a 204 žen kandidujících do sněmu, každým 17. – 18. který o toto křeslo usiloval, byla žena. V roce 1920 byla žena statisticky každým 11. navrženým na post poslance. Šance uspět ve volbách byly (i z pohledu statistiky) pro ženskou většinu národa minimální, dalo by se říci, skoro nulové. Při komparaci podle zemí: v Čechách byla žena statisticky každým 13. - 14. kandidujícím do dolní komory parlamentu, na Moravě a ve Slezsku každý 15. – 16., na Slovensku byla žena v průměru každým 60. navrženým do sněmu. Na Podkarpatské Rusi, kde ze 100 kandidujících byla pouze jediná žena, mluví statistika nejjasněji. Při zohlednění statistického průměru v politických stranách se ukázalo, že nejhůře na tom byly ženy z Československé strany agrární a konzervativní, kde žena figurovala na každém 56. místě, pak ženy kandidující za Židovskou stranu, kde žena byla v pořadí každým 71. uchazečem o post poslance. Obdobně jako ve volbách v roce 1920 i v roce 1925 skončily na posledním místě ženy z německého Svazu zemědělců, kde mezi 191 (r. 1920 77) nominovanými byla pouze jedna žena. Uvedená statistika tak utvrzovala ženy angažující se v práci politických stran, že jejich politická emancipace se jím spíš vzdaluje, než aby byla uskutečňována dle jejich představ. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do poslanecké sněmovny NS ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 39. Podrobný přehled o počtu mužů a žen

kandidujících do poslanecké sněmovny za jednotlivé politické strany dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 11 (viz příloha).

Graf č. 39: Volby do PS 15. 11. 1925 – počty kandidujících žen podle volebních krajů.

Zdroj: *Úřední list republiky Československé*, č. 251, 4. 11. 1925, s. 5 499-5 558.

Legenda: růžově zbarvené sloupce – české volební kraje, červeně zbarvené sloupce – volební kraje z Moravy a Slezska, světle hnědé sloupce – slovenské volební kraje, modrý sloupec – volební kraj na Podkarpatské Rusi.

Kandidátní listiny politických stran rovněž deklarují, jaký byl postoj sekretariátů kandidujících stran a koalicí k politické emancipaci žen. Zde je možné předpokládat, že komparace počtu žen usilujících o poslanecké křeslo v roce 1920 a v roce 1925 bude vykazovat větší či menší odchylky. Ve volbách v roce 1925 (shodně s volbami r. 1920) žádný z kandidujících subjektů neumístil na 1. místo svého volebního lístku ženu. Pět politických stran nominovalo ženu na 2. místo celkem pět žen: za ČSS kandidovala na této pozici *F. Zeminová*⁴³⁹; za KSČ *L. Pfeilmayerová*, za Národní stranu práce (NSP) *H. Radoňová*, za DNP *J. Weber*, za DSDAP *M. Lux*. Na 3. místo na hlasovacím lístku se žena dostala v devíti stranách: v ČSDSD *J. Bulířová*, *B. Karpišková*, v ČSS *L. Pechmanová-Klosová*, *B. Hanžlová*, v KSČ *L. Landová-Štychová*, *J. Dvořáková*, *Z. Holánová*, *G. Kollariková*, v ČND *Ž. Zvěřinová*, *G. Kohútová*, v RSZML *A. Chlebounová*, v ČSL *L. Mayerová*, *A. Rychlíková*, v Neodvislé KS: *A. Marková*, *M. Pížová* v DSDAP: *F. Blatny*, *I. Kirpal*, *J. Hackenberg*, *M.*

⁴³⁹ Pozn.: Jména napsaná kurzívou označují ženu, která získala ve volbách poslanecký mandát.

Kahay, v DCV E. Patsch – celkem jich bylo 20. Na 4.místo na kandidátní listině umístilo 12 kandidujících subjektů celkem 24 žen⁴⁴⁰. Početní nominace podle politických stran byla následující: KSC měla na svých volebních kandidátkách šest žen, ČND navrhovala na post poslankyně čtyři ženy, ČSŽOSS tři, po dvou ženách bylo zapsaných na volebních listinách DCV a ČSL, zbývající politické strany umístily na své kandidátní listiny pouze po jedné ženě ČSS, ČSDSD, NSP, ČSAK, Neodvislá Komunistická strana a z německých stran to byly DSDAP a DNP⁴⁴¹. Celkem se tak na první čtyři volební pozice dostalo 49 žen, což ve srovnání s volbami 1920 představuje pokles o tři ženy. Obdobně jako v předešlých volbách, žádná politická strana nedala na 1. místo své kandidátky ženu, na 2. místo umístily jednotlivé stranické výbory žen pět (v roce 1920 devět žen), na 3. místo 20 žen (v roce 1920 16 žen) a na 4. místo bylo nominováno žen 24 (v roce 1920 27 žen). K nárůstu počtu žen kandidujících do poslanecké sněmovny došlo pouze u žen, které byly zapsány na druhé místo volební listiny. Všechny ženy, především aktivně se účastnicí veřejného a politického života v zemi, si nepochybně uvědomovaly, že ve stávající situaci bude pro ně úspěchem, když se jim podaří v blížících se parlamentních volbách obhájit dosavadní poslanecká křesla.

4.4.2. Ženy na volebních kandidátkách do senátu

Z provedené analýzy volebních listin politických stran a sdružení kandidujících do horní komory NS ČSR bylo zjištěno, že do senátu navrhovalo 23 kandidujících subjektů 1 543 svých zástupců⁴⁴². Z uvedeného počtu navržených bylo 1 474 mužů, co představovalo 95,5 % ze všech kandidujících a pouze 69 žen, čili 4,5 % z těch, kteří usilovali o senátorský mandát. Pro ženy to bylo určité pozitivum ve srovnání s volbami v roce 1920, avšak nárůst jejich počtu o 41 tvořil, ve srovnání s navýšením počtu mužů o 698, pouze necelou desetinu. V procentuálním vyjádření to znamenalo, že zatím co v roce 1920 ženy představovaly pouhé 3,4 % všech nominovaných, ve volbách v roce 1925 to bylo 4,5%. I přesto, že ženy uvedenou skutečnost přijímaly se značnými výhradami, lze se domnívat, že tento stav byl pro ně, o něco akceptovatelnější než ten z voleb do poslanecké sněmovny, kde (jak už bylo uvedeno) se jim nepodařilo ani obhájit početní stav z voleb předchozích. Nejvíce žen bylo na kandidátních listinách Československé strany socialistické 12 a Československé národní demokracie 10. Shodně po devíti ženách měly na svých volebních listinách Komunistická strana

---

⁴⁴⁰ Pozn. Jména napsána kurzívou označují ženu, která získala ve volbách poslanecký mandát. Vzhledem k vysokému počtu nominovaných, nejsou napsaná jména žen na čtvrté pozici, uvedeny jsou pouze politické strany a počty žen kandidujících za uvedenou stranu.

⁴⁴¹ Seznam politických stran a koalicí kandidujících do poslanecké sněmovny, včetně zkratk jejich názvů ve uveden v příloze č. 42.

⁴⁴² *Úřední list republiky Československé*, č. 251, 4. 11. 1925, s. 5560-5586.

Československa a Československá sociálně demokratická strana dělnická. Pouze jedna žena se dostala na hlasovací lístky Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské, Národní strany práce, Německé národně-socialistické strany dělnické a Svazu zemědělců. Devět politických stran na své kandidátní listiny ženu vůbec nenominovalo.

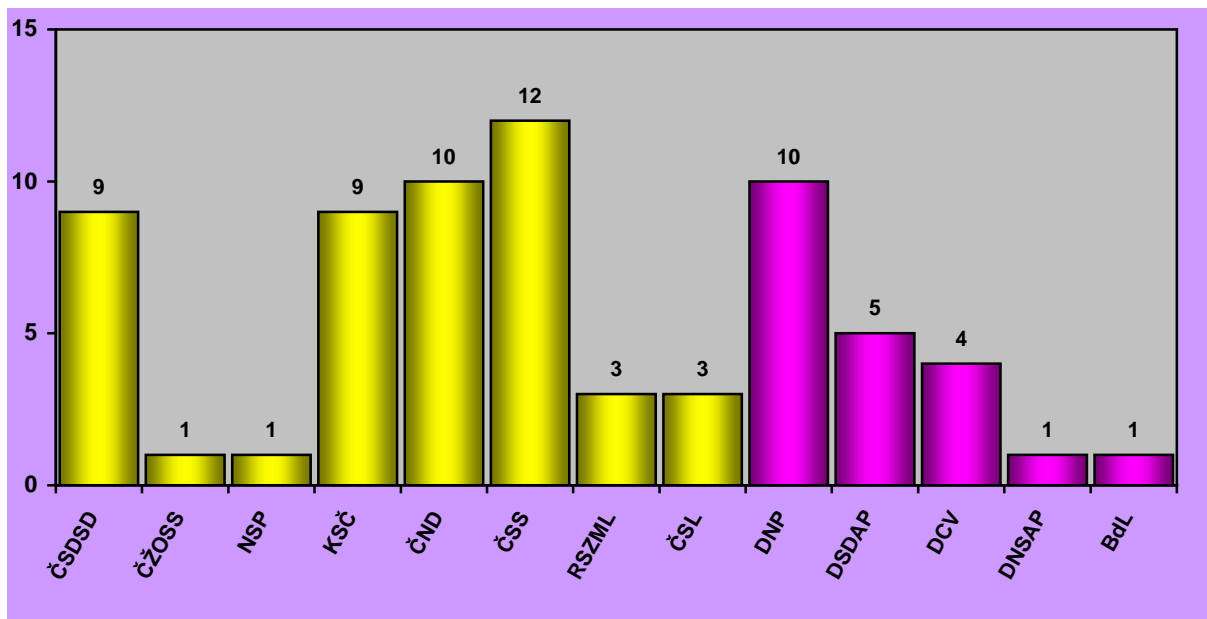
Navýšení počtu ženských zástupkyň stranami, které kandidovaly v senátních volbách již v roce 1920: ČSS ze čtyř na 12 (diference + 8 žen), ČSDSD ze dvou na devět (diference + 7 žen), ČND ze sedmi na 10 (diference + 3 ženy) a paradoxně i ČSL z jedné na tři (diference + dvě ženy) – se jeví jako pozitivní, ale zároveň zavádějící. V mnohém totiž představuje realizaci dřívějších doporučení agrárního posl. J. Vraného, jenž navrhoval, aby nejlepší ženy kandidovaly do senátu, v němž „bude daleko méně vlivu zvenčí a ohledů na pomíjející hesla dne ... bude tam lepší prostředí pro jejich práci!“⁴⁴³ Na tuto skutečnost poukazují i změny v poměru počtu žen kandidujících do poslanecké sněmovny v letech 1920 a 1925, kde došlo ke značnému početnímu úbytku ženských zástupkyň: ČSS 34 : 23 (diference 11 žen), ČSDSD 27 : 23 (diference čtyři ženy), ČND 27 : 20 (diference sedm žen) a v případě ČSL 20 : 10 (diference 10 žen) - v celkovém součtu to představuje snížení ženských kandidatur o 32 žen! a to pouze u čtyř nejsilnějších politických stran v zemi. Tento jev v přeskupování ženských nominací lze označit za tzv. fiskální politiku stran, kterou musely ženy, bohužel, akceptovat. Překvapení ve prospěch žen představovaly KSČ, která ve své premiéře v senátních volbách nominovala na kandidátní listiny devět žen a Německá nacionální strana (kandidovala samostatně) která zařadila na své volební listiny jména 10 žen. V případě ostatních kandidujících subjektů, nevykazovala nominace žen na kandidátních listinách pro volby do senátu, ve srovnání s rokem 1920, větších rozdílů. Podrobný přehled o početním zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách pro volby do senátu 1920 a 1925 uvádí tabulky č. 8 a č. 12, pro volby do poslanecké sněmovny 1920 a 1925 uvádí tabulka č. 7 a č. 11 (viz příloha).

Z hlediska národnostního složení byla nominace žen na hlasovacích listinách politických stran kandidujících do senátu následující: osm československých stran kandidovalo 48 žen a pět německých stran nominovalo 21 svých zástupkyň, strany ostatních národností ženy na volebních listinách neuváděly. Ve srovnání s volbami v roce 1920 zůstal tak stav nezměněn. Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do senátu uvádí graf č. 40.

---

⁴⁴³ VRANÝ, J.: *Jak vzroste politický vliv ženy československé?* Zvěstování, č. 4, 30. 1. 1920, s. 2.

Graf č. 40: Volby do SE 15. 11. 1925 – počty kandidujících žen z jednotlivých politických stran

Zdroj: Úřední list republiky Československé, č. 251, 4. 11. 1925, s. 5560-5586.

Legenda: žlutě zbarvené sloupce – politické strany československé, růžově zbarvené sloupce – politické strany německé; zkratky názvů politických stran a sdružení:

POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ		POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ	
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická	ČSL	Československá strana lidová
ČZOSS	Československá živnostensko obchodnická str. středostavovská	DNP	Německá nacionální strana
NSP	Národní strana práce	DSDAP	Německá sociálně-demokratická strana dělnická
KsČ	Komunistická strana Československa	DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
ČND	Československá národní demokracie	DNSAP	Německá národně-socialistická strana dělnická
ČSS	Československá strana socialistická	BdL	Svaz zemědělců
RSZML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu		

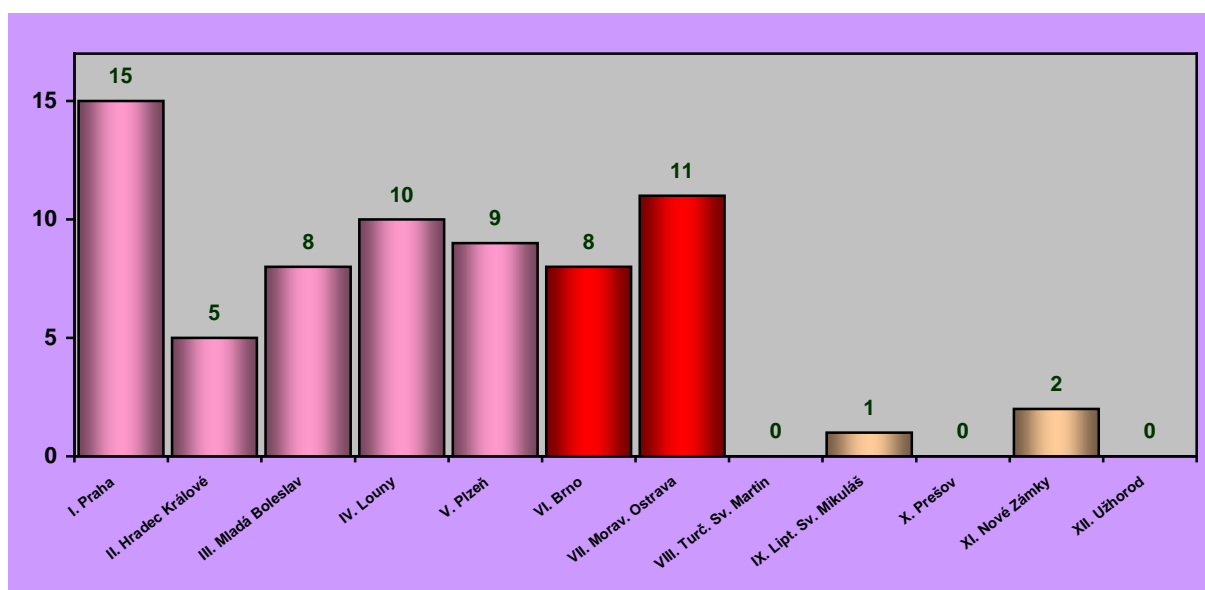
Analýza volebních listin politických stran a sdružení kandidujících do senátu NS ČSR ukázala, že nejvíce žen bylo do horní komory parlamentu navrženo ve volebních krajích. I. Praha 15 žen, VII. Moravská Ostrava 11 a IV. Louny 10 žen. Na kandidátní listiny se nepodařilo prosadit ženám ve dvou slovenských volebních krajích: VIII. Turčianský Svätý Martin, X. Prešov a rovněž ženám z XII. volebního kraje Užhorod.

Porovnání počtu žen zapsaných na kandidátních listinách jednotlivých zemí ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy z Čech 47 (mužů 712), pak ženy na Moravě a ve Slezsku, kde se jich na volební listiny dostalo 19 (mužů 380). Na Slovensku se počet žen zastavil na čísle tři (mužů 335), na Podkarpatské Rusi nebyla žádná žena nominována na post senátorky, avšak mužů kandidovalo 47. Ve srovnání s volbami v roce 1920 došlo k většímu nárůstu počtu žen v Čechách: z 19 na celkových 47 (diference +28 žen). V ostatních zemích bylo zaznamenáno pouze mírné navýšení: v případě z Moravy a Slezska o 12 žen, na

Slovensku o dvě ženy. Pořadí zemí, z hlediska počtu žen kandidujících do senátu, zůstává nezměněno.

Na základě výše uvedeného lze rovněž konstatovat, že v rámci republiky, při počtu 1 474 mužů a 69 žen kandidujících do senátu, každým 22. který o toto křeslo usiloval, byla žena. Zatím co v roce 1920 byla žena na každém 30. místě a její šance na získání senátorského mandátu byly mizivé, v roce 1925 sice k určitému posunu ve prospěch žen došlo, ale šance na úspěch zůstaly stále nepatrné. Při komparaci podle zemí: v Čechách byla žena každým 16. (r. 1920 každým 24.) kandidujícím do horní komory parlamentu, na Moravě a ve Slezsku každým 21. (r. 1920 29. – 30.), na Slovensku každým 112.-113. z nominovaných žena (r. 1920 137.) a na Podkarpatské Rusi ke kandidatuře ženy do senátu nedošlo. Při zohlednění statistického průměru v politických stranách, nejhůře by na tom byly ženy z těch politických stran, kde je nominována pouze jedna, jako je to v případě Národní strany práce, která kandidovala 85 mužů a jednu ženu, německého Svazu zemědělců, kde z 96 nominovaných byla pouze jedna žena a nejhůře by na tom byla zástupkyně z ČŽOSS, kde ze 120 uchazečů o senátorské křeslo byla rovněž jedna jediná žen. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do senátu ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 41. Podrobný přehled o počtu mužů a žen kandidujících do senátu za politické strany dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 12 (viz příloha).

Graf č. 41: Volby do SE 15. 11. 1925 – počty kandidujících žen ve volebních krajích.

Zdroj: *Úřední list republiky Československé*, č. 251, 4. 11. 1925, s. 5560-5586.

Legenda: růžově zbarvené sloupce – české volební kraje, červeně zbarvené sloupce – volební kraje z Moravy a Slezska; hnědě zbarvené sloupe – slovenské volební kraje.

Kandidátní listiny politických stran rovněž deklarují, jakým způsobem stranické aparáty realizují v praxi politickou emancipaci svých spolustraniček. V tomhle směru bylo zjištěno, že 1. místo na kandidátní listině svých politických stran získaly: *B. Ecksteinová-Hniličková*⁴⁴⁴ z ČSDSD a *R. Reichstädterová* z ČSS. Pro české ženy to bylo první malé velké vítězství v jejich boji za politickou emancipaci s muži. Senátorka E. M. Herzig, která byla v roce 1920 jako jediná ze všech žen kandidujících do senátu umístěna na 1. místo kandidátky Německé volební pospolitosti (volební kraj II. Hradec Králové), tuto pozici v senátních volbách 1925 neobhájila. Jako nominantka Německé nacionální strany, kandidující za III. volební kraj Mladá Boleslav, byla postavena až na čtvrtou volební pozici, co její vyhlídky na úspěch značně snížilo. Na 2. místo na volební listině nominovaly ženského kandidáta, obdobně jako v předešlých volbách, dvě politické strany, tentokrát: KSC, která navrhovala *R. Sehnalovou* a DNP, kde se o mandát senátorky ucházela I. Luniaczek. Na 3. pozici na hlasovacím lístku se dostalo šest žen z pěti politických stran: (r. 1920 dvě ženy ze dvou stran) z ČND B. Viková-Kunětická, z ČSL A. Rozsypalová, z KSC A. Nase, z německých kandidátek na senátorku to byla z DSDAP M. Perthen, která obhajovala tuto pozici z voleb předešlých, z DNP M. Tichy. Německá křesťansko-sociální strana lidová byla jediná, která nominovala na místo senátorky ženy dvě: M. Castellain a M. Porubku. Na 4. místo na kandidátní listině umístily ženu čtyři strany kandidující do senátu: (r. 1920 pouze ČSS): za RSZML P. Hamáčková, za ČSS kandidovala L. Konečná, za Československou stranu lidovou K. Roth a za Německou nacionální stranu už vzpomínaná E. M. Herzig. Zatímco ve volbách v roce 1920 se dostalo sedm žen na kandidátní listiny na pozice, které by jim mohly umožnit vstup do horní komory parlamentu, v roce 1925 jich bylo 15 z toho šest, což představuje 40 % všech nominovaných, tvořily zástupkyně německých stran.

Z uvedeného přehledu lze konstatovat, že rezoluci Výboru pro volební právo žen alespoň částečně splnily čtyři z 10 politických stran, v nichž ženy měly své zastoupení. Podrobný přehled o počtu kandidujících žen a mužů do senátu za politické strany dle volebních krajů a zemí uvádí tab. č. 12 (viz příloha). Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do senátu ve volbách 1920 a 1925, jejich umístění na kandidátních listinách politických stran podle volebních krajů a zemí je uveden v přílohách č. 23 – č. 39.

V volbách do poslanecké sněmovny bylo zvoleno 300 poslanců, z toho 290 mužů a 10 žen: za KSC Kolláriková Gizela, Landová-Štychová Luisa, Vobecká Marie, za ČSNS Pechmanová-Klosová Ludmila, Zeminová Františka, za DSAP Blatny Fanni, Kirpal Irene, za ČSDSD

---

⁴⁴⁴ Pozn. Jména napsaná kurzívou označují ženu, která získala ve volbách senátorský mandát.

Karpíšková Betty, za REP Chlebounová Anna a DNP Weber Josefina. Senátorkami byly zvoleny: za ČSNS Plamínková Františka Ferdinanda a Reichstädterová Růžena, za ČSDSD Ecksteinová-Hniličková Božena, za KSČ Sehnalová Růžena, za ČSL Rozsypalová Augusta⁴⁴⁵, která bohužel v den voleb zemřela. Ve volbách do parlamentu uspěly i dvě národní demokratky „poslankyně Purkyňová Eliška“ a „senátorka Viková-Kunětická Božena“, které daly své získané mandáty k dispozici straně⁴⁴⁶. Vzhledem k uvedenému, výsledný sumář druhých parlamentních voleb by byl následující: v dolní komoře parlamentu by zasedlo místo 10 celkem 11 poslankyň; v horní komoře parlamentu by nezastupovaly ženy čtyři senátorky, ale šest. V konečném důsledku, ženy tak v poslanecké sněmovně přišly ve srovnání s volbami 1920 o dva mandáty, v senátu získaly tři mandáty navíc.

Ženská politická reprezentace označovala volební výsledky za úpadek smyslu pro demokracii, smyslu pro pouhou slušnost ve veřejném životě. Za kontroverzní považovala počet německých poslankyň v Národním shromáždění (v poměru k počtu mužských poslanců) vzhledem k tomu, že Němci nikdy neměli mnoho smyslu pro spolupráci se ženami a byli vždy považováni za antifeministy. Za bizarní označovala vzrůst klerikálních hlasů, který brala jako signál „dekadence“ politického myšlení, demokracie a pokroku⁴⁴⁷.

5 TŘETÍ VOLBY DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČSR V ŘÍJNU 1929

5.1 Zahraniční a vnitropolitická situace v Československu (1925-1929)

Výsledky druhých parlamentních voleb v Československu přinesly porážku celonárodní koalici (6. vláda ČSR v čele s premiérem A. Švehlou, RSZML) a nedostavil se v nich ani očekávaný úspěch komunistů. Prezident republiky pověřil podle zvyklosti A. Švehlu Dr. h. c. předsedu nejsilnější politické strany sestavením nové vlády. Výsledkem povolebních jednání byla v podstatě staronová vláda všenárodní koalice, jejíž členem se poprvé stala i Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská. Vláda se však vzhledem k osobním a stranickopolitickým problémům definitivně ustavila až v lednu 1926 (příchod I.

---

⁴⁴⁵ V rubrice Denní zprávy otiskla redakce Čecha nenápadnou zprávu, týkající se jedné z nejobětavějších pracovnic Československé strany lidové, jenž reprezentovala katolické ženy v parlamentu republiky: „Tyto dny udělil Sv. Otec poslankyni Rozsypalové kříž Pro ecclesia Pontifice jako důkaz uznání nevšední práce.“... In: Čech, č. 295, 1. 11. 1925, s. 7.

⁴⁴⁶ *Naším voličkám*. Nová Síla, č. 37, 10. 12. 1925, s. 193. ...Vzaly jsme s vděčností na vědomí důvěru, kterou jste nás pověřily svým zastoupením v Národním shromáždění...Situace, vzniklá z výsledku voleb, postavila stranu před tak těžké problémy zákonodárné reprezentace, že jsme nabyly přesvědčení, že ničím více straně neprospějeme, než když ji dáme své kandidatury k dispozici. Učinily jsme tak po bedlivém uvážení a s vědomím, že strana se postará, aby o otázky ženské bylo i za těchto okolností co nejvíce pečováno. Jsme přesvědčeny, že tento náš krok schválíte tak, jak nás k tomu opravňuje Vaše osvědčená oddanost a věrnost straně....

⁴⁴⁷ *Po volbách*. Ženská rada, 1, č. 8, s. 1-3.

Dérera, ČSDSD do vlády)⁴⁴⁸ - vládní Pětka se tak změnila ve vládní Šestku⁴⁴⁹. Druhá Švehlova vláda, která neměla v parlamentu většinu a od prvopočátku své existence byla považována prezidentem i premiérem za vládu přechodnou, podala v březnu 1926, pod odchodem národních socialistů a sociálních demokratů z koalice, demisi⁴⁵⁰. Následně byla jmenována druhá úřednická vláda J. Černého (březen 1926 – říjen 1926). Ještě před konstituováním vládní občanské koalice si prosadila Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu na červnové schůzi parlamentu roku 1926 přijetí pevných agrárních cel na dovoz obilí, mouky, brambor, rýže, luštěnin a sádla. Následně si Československá strana lidová vymohla na parlamentu schválení tzv. kongruového zákona o platech duchovních (kněží) církví a náboženských společností. Druhá Švehlova vláda, vláda mezinárodní „panské koalice“ (československo-slovensko-německá vláda) byla jmenována v říjnu 1926⁴⁵¹. Byla to první a zároveň poslední vláda v ČSR, v níž neměly socialistické strany zastoupení. Dne 27. května 1927 Národní shromáždění zvolilo T. G. Masaryka potřetí prezidentem republiky⁴⁵².

Ministrem zahraničí zůstával, ve všech uvedených vládách E. Beneš⁴⁵³. V zahraniční politice se tak Československá republika dál zasazovala o politiku konsensu, o politiku eliminující možnost ozbrojených konfliktů jako prostředků pro řešení sporů mezi jednotlivými státy. V lednu 1928 došlo k parafování „modu vivendi“ mezi ČSR a Vatikánem⁴⁵⁴, v srpnu 1928 byl podepsán ženevský protokol, jenž prodloužil platnost spojenecké smlouvy mezi ČSR a Jugoslávií z roku 1920 na neurčito. Zároveň na konci srpna uvedeného roku došlo v Paříži k podpisu Briand-Kellogova paktu (Pařížského paktu), smlouvy o zřeknutí se války jako prostředku řešení mezinárodních sporů. Představovala důležitý krok ke všeobecnému zákazu

---

⁴⁴⁸ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 376-382.

⁴⁴⁹ ŽALOUDEK, K.: *Encyklopedie politiky*. Praha 1990, s. 317. ... V roce 1926 se Pětka, silně kritizována především opozicí, formálně rozešla. Navázaly na ní obdobné orgány koaličních stran („šestka“, „osmička“); HARNA, Josef: *První Československá republika – Pokus o demokracii ve střední Evropě*. Praha 1990, s. 35. ... V polovině dvacátých let se Pětka doplněním mění podle počtu stran v koalici na Šestku příp. Osmičku. Koncem dvacátých let však již toto grémium ztrácí svůj význam a začíná se krystalizovat nová forma dohadování přímo na půdě vlády. Vzniká institut porady politických ministrů, tvořený v podstatě opět zástupci koaličních stran zastávajících momentálně posty v čele nejdůležitějších ministerstev...

⁴⁵⁰ Druhá vláda Antonína Švehly.

In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Druh%C3%A1_vl%C3%A1da_Anton%C3%ADna_%C5%A0vehly [cit. 16. 2. 2016].

⁴⁵¹ ŽALOUDEK, K.: *Encyklopedie politiky*. Praha 1990, s. 450. ... Vláda panské koalice... označení koaličních vlád ČSR vedených A. Švehlou v roce 1926-1929 a F. Udržalem v roce 1929. Byly složeny ze zástupců Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, Československé strany lidové, Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské, německého Svazu zemědělců, Německé křesťansko-sociální lidové strany a později také Hlinkovy slovenské ľudové strany a Československé národní demokracie....;

⁴⁵² KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 403-404.

⁴⁵³ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 364-366;

⁴⁵⁴ VYKOUPILOV, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 364.

použití síly v mezinárodních vztazích. Do jejího slavnostního vyhlášení o Vánocích v roce 1929 měla celkem čtyřiapadesát signatářů⁴⁵⁵.

Mezi tím politickou scénou v Československu otřásala Tukova aféra⁴⁵⁶, v prosinci 1928 se konaly volby do zemských zastupitelstev, v nichž strany vládní koalice získaly 47, 7 % hlasů. Z tohoto důvodu prosadily označení voleb za nepolitické, a proto nebyla provedena ani žádná změna ve vládní sestavě⁴⁵⁷. V lednu 1929 z důvodu nemoci odstoupil z funkce předsedy vlády A. Švehla. Nová československá vláda v čele s republikánským premiérem F. Udržalem, pak byla jmenována v únoru 1929. V září, potom co byl pověřen řízením ministerstva národní obrany zástupce RSZML K. Viškovský, se krize ve vládní koalici prohloubila natolik, že bylo rozhodnuto vypsat nové volby do Národního shromáždění. V době předvolebních příprav proběhl soudní proces s V. Tukou, v němž byl Tuka odsouzen k 15 letům vězení za vlastizrady. Na protest proti tomuto rozsudku Hlinkova slovenská ľudová strana opustila vládní koalici. Volby do parlamentu Československé republiky se tak staly nevyhnutností.

5.2 Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny

Třetí volby do parlamentu ČSRS byly provedeny dne 27. října 1929 (neděle) současně do obou komor zákonodárského sboru. Právní předpisy, které upravovaly v republice Československé volební právo do poslanecké sněmovny i do senátu Národního shromáždění a jeho výkon, přinesly od posledních provedených parlamentních voleb v listopadu 1925 změnu Zákonem ze dne 8. dubna 1927, č. 50 Sb. z. a n., jimž ztratily volebního práva osoby v činné vojenské službě a četnictvo. Třetí parlamentní volby do poslanecké sněmovny byly provedeny na celém území Československé republiky tj. na stejném území jako volby v roce 1925, které bylo pro volby do poslanecké sněmovny rozděleno do 22 volebních krajů a pro volby do senátu do 12 volebních krajů⁴⁵⁸.

---

⁴⁵⁵ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 367.

⁴⁵⁶ *Československé dějiny v datech*, Praha 1986, s. 400, 401-402. ...Vojtech Tuka zveřejnil v ústředním ľudáckém deníku Slováč úvahu k desátému výročí Martinské deklarace (30. 10. 1918) v níž tvrdil, že podle její tzv. tajné klauzule, která neexistovala, nastane 30. 10. 1928 na Slovensku „vacuum iuris“, umožňující rozhodovat o nové státoprávní podobě Slovenska. Článek vzbudil na politické scéně bouřlivou reakci, byl označen za maďarského agenta, zbaven poslanecké imunity, posléze zatčen a v říjnu 1929 odsouzen na 15 let vězení za protistátní činnost ve prospěch Maďarska. Na protest proti rozsudku opustila HSLS 8. 10. 1929 vládní koalici.

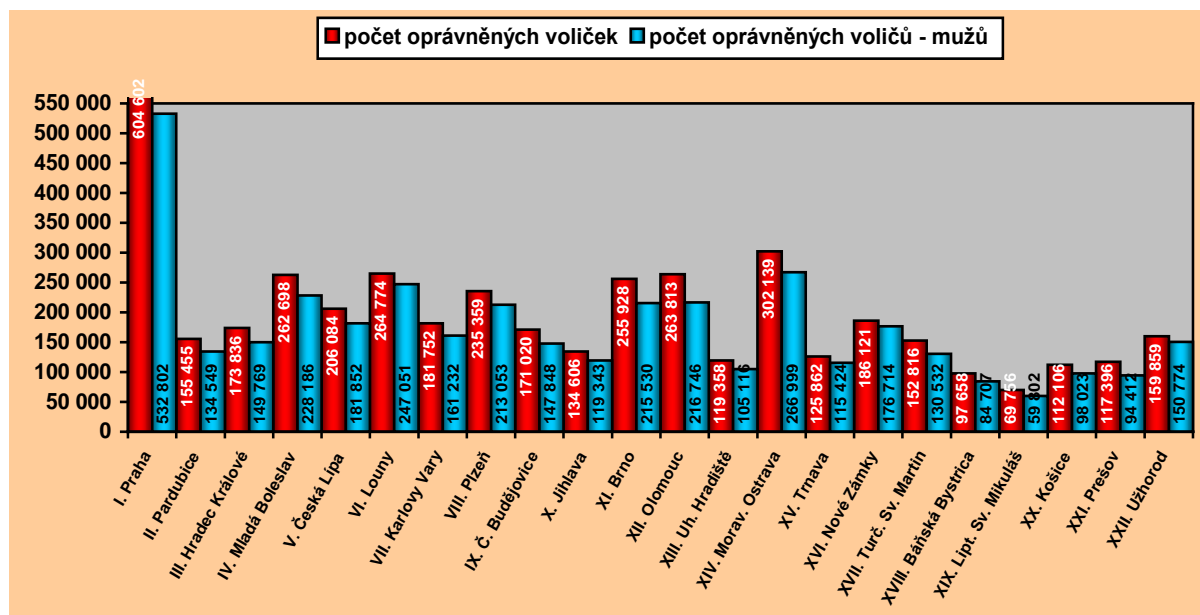
⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 402.

⁴⁵⁸ *Československá statistika – svazek 70. Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929*. Praha 1930, s. 7 (textová část), s. 10 (tabulky) ...Volebné kraje v Čechách, na Moravě a v Sliezsku (I.-XIV. volebný kraj) sú zložené zo súdnych okresov, na Slovensku a Podkarpatské Rusi (XV.-XXII. volebný kraj) z politických okresov a miest so zriadeným magistrátom....

V Československu bylo v roce 1929 celkem 8 183 462 oprávněných voličů pro volby do dolní komory parlamentu, co představovalo přibližně 56 % všeho obyvatelstva⁴⁵⁹. Z uvedeného počtu voličů bylo 4 352 998 žen, které tvořily 53,2 % z celkové voličské základny, mužů bylo 3 830 464 (méně o 522 534 než žen⁴⁶⁰) tj. 46,8 % všech aktivních voličů⁴⁶¹. Proti volbám v roce 1925 se poměr voličů žen k voličům mužům o něco zhoršil (r. 1925 52,8 % : 47,2 %). Ženy měly, obdobně jako ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1925, početní převahu nad muži ve všech 22 volebních krajích. Nejvíce ženských voličů vykazovaly volební kraje: I. Praha, XIV. Moravská Ostrava, VI. Louny; nejméně slovenské volební kraje, stejně jako ve volbách 1920, 1925: XX. Košice, XVIII. Baňská Bystrica a XIX. Liptovský Svätý Mikuláš. Největší rozdíly v počtech oprávněných voličů žen a mužů v rámci volebního kraje vykazovaly kraje s nejpočetnější voličskou základnou: I. Praha (diference + 71 800 žen), XII. Olomouc (diference + 47 067 žen), XI. Brno (diference + 40 398 žen). Nejmenší rozdíly v počtech oprávněných ženských a mužských voličů vykazovaly volební kraje: XIX. Liptovský Svätý Mikuláš (diference + 9 954 žen), XVI. Nové Zámky (diference + 9 407 žen) a XXII. Užhorod (diference + 9 085 žen). Počty žen voliček a mužů voličů v jednotlivých volebních krajích jsou podrobně uvedeny v grafu č. 42 a tabulce č. 13 (viz. příloha).

Graf č. 42: Volby do PS 27. 10. 1929 – počty oprávněných voličů v jednotlivých krajích.

Zdroj: *Československá statistika – svazek 70*, s. 13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj.

⁴⁵⁹ *Československá statistika – svazek 70. Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929*. Praha 1930, s. 8 (textová část). (Dále jen *Československá statistika – svazek 70*).

⁴⁶⁰ Ke snížení počtu mužských voličů do značné míry přispěl i Zákon ze dne 8. dubna 1927, č. 50 Sb. z. a n., jimž ztratily volební právo osoby v činné vojenské službě a četnictvo. In: *Československá statistika – svazek 70*, s. 8 (textová část).

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 9 (textová část)

Dle početního poměru oprávněných ženských a mužských voličů v jednotlivých volebních krajích, dalo se očekávat, že jejich účast ve volbách bude korespondovat s tímto stavem. Z celkového počtu 8 183 462 aktivních voličů se jich k volebním urnám dostavilo 7 495 003 čili 91,6 %. Žen přišlo 3 979 416, představovaly 53,1 % zúčastněných voličů, mužů 3 515 587 (méně o 463 829 než žen) a tvořily 46,9 % z celkového počtu hlasujících⁴⁶²

K volebním urnám nepřišlo 688 459 voličů tj. 8,4 % z voličské základny. Z tohoto bylo 373 582 žen tj. 54,3 % ze všech nezúčastněných voličů a 314 877 mužů (méně o 58 705 než žen) co bylo 45,7 % z těch voličů, kteří k volbám do sněmovny nepřišli⁴⁶³. Ve srovnání s volbami do poslanecké sněmovny v roce 1925 lze konstatovat, že volební neúčast voličů poklesla celkem o 0,5 % , v případě žen se jednalo o 0,2 %, přesto ženy dál převyšovaly ve volební neúčasti nad muži.

Z celkového počtu 4 352 998 ženských voličů se volebního hlasování zúčastnilo 3 979 416 žen a jejich volební účast dosáhla 91,4 %. Ze všech 3 830 464 oprávněných mužských voličů se jich k volbám dostavilo 3 515 587 (méně o 463 829 než žen) tj. 91,8 %. Rozdíl ve volební účasti žen a mužů do poslanecké sněmovny činil 0,4 % ve prospěch mužů. Zde je nutné podotknout, že i když ve srovnání s rokem 1925 (rozdíl byl tehdy 0,9 %) je uvedený schodek nižší o 0,5 %, ženám se opět nepodařilo dosáhnout výsledků z voleb v roce 1920, kdy měly jak početně, tak procentuálně (až na 3 z 21 volebních krajů) vyšší volební účast než muži. Prognóza týkající se procentuálně vyšší volební účasti žen než mužů v jednotlivých volebních krajích se potvrdila pouze v šesti, z celkových 22 volebních krajů. Největší rozdíl byl v tomhle směru zaznamenán v XVII. volebním kraji Turčianský Svätý Martin, kde činil 3,8 % a XIX. Liptovský Mikuláš kde byl 3,4 %. Nejmenší rozdíl, pouze 0,4 %, byl zjištěn ve XIII. volebním kraji Uherské Hradiště. Přestože ve srovnání s listopadovými volbami 1925 je zde nárůst o dva volební kraje, výsledek je opět jednoznačně v neprospěch žen. I přes uvedené skutečnosti, nejvyšší účast ve volbách dosáhly ženy ve třech volebních krajích: II. Pardubice 92,9 %, III. Hradec Králové, VI. Louny a XII. Olomouc pak shodně 92,7 % a ženy z XIX. volebního kraje Liptovský Svätý Mikuláš, kde byla jejich volební účast 92,6 %. Naopak nejnižší účast ve volbách vykazovaly ženy z volebních krajů: z XVIII. Baňská Bystrica 89,3 %, XXII. Užhorod 88,8 % a XVII. Turčianský Svätý Martin 86,1 % - paradoxem je, že se jedná o kraje, kde ženy (jak už bylo uvedeno) převyšovaly ve volební účasti muže.

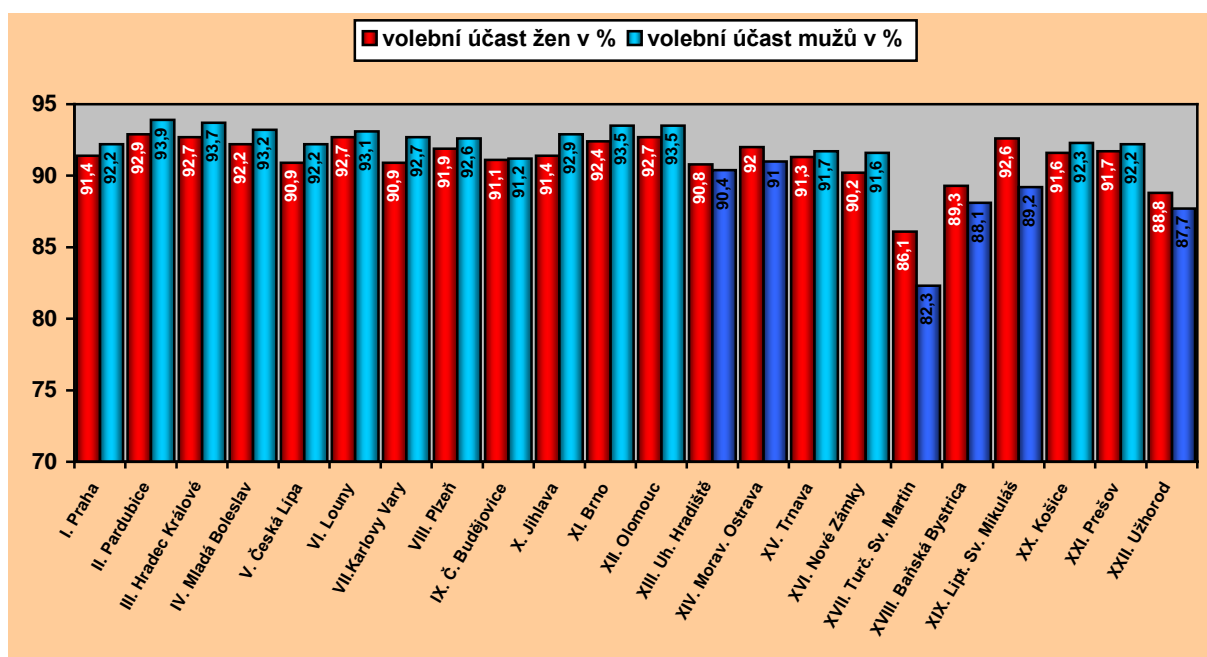
---

⁴⁶² *Československá statistika – svazek 70*, s. 13 (tabulky).

⁴⁶³ Tamtéž, s. 13 (tabulky). Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.

Největší rozdíl ve volební účasti žen a mužů - v neprospěch žen (16 volebních krajů kde měly volební převahu muži) byl zaznamenán ve volebních krajích: VII. Karlovy Vary 1,8 %, X. Jihlava 1,5 % a XVI. Nové Zámky 1,4 %. Nejmenší rozdíl 0,4 % byl zjištěn ve dvou volebních krajích: VI. Louny a XV. Trnava. Zde je nutné upozornit na skutečnost, že prognóza týkající se početní převahy žen nad muži do dolní komory parlamentu byla potvrzena ve všech volebních krajích. Podrobný přehled o účasti žen a mužů ve volbách do poslanecké sněmovny podle volebních krajů je uveden v grafu č. 43 a tab. č. 13 (viz příloha)

Graf č. 43: Volby do PS 27. 10. 1929 – volební účast žen a mužů podle volebních krajů.

Zdroj: *Československá statistika – svazek 70*, s. 13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj.

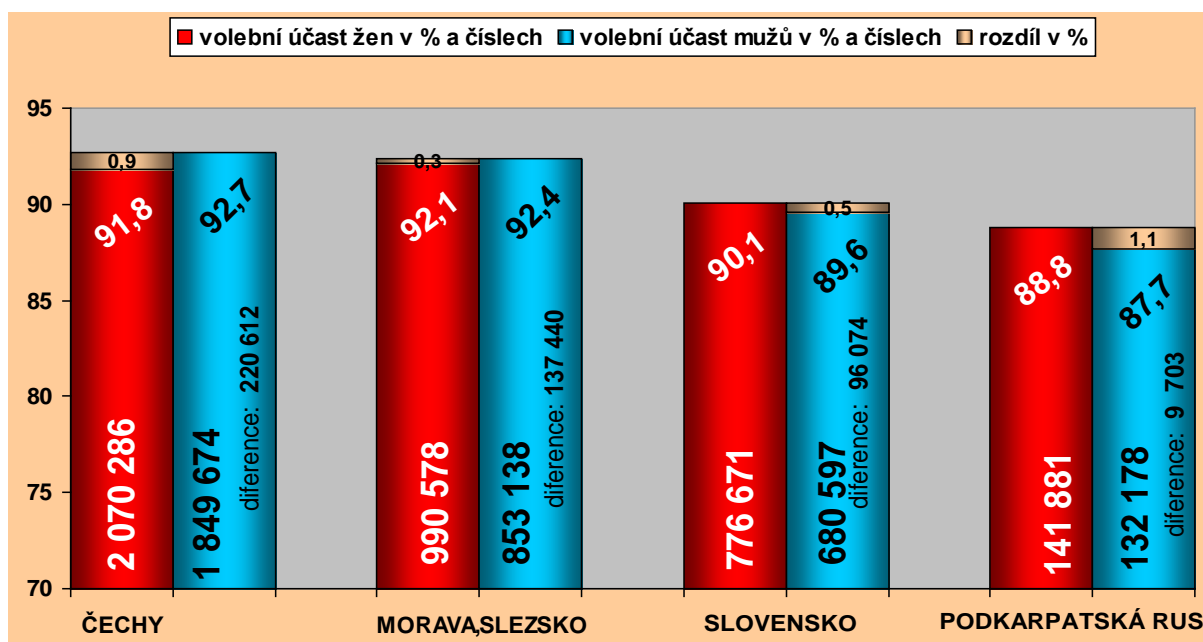
Legenda: I.-XXII. volební kraj, tmavě modře zbarvený sloupec – volební kraj s nižší volební účastí mužů než žen.

Převaha mužů voličů nad ženami voličkami byla znatelná také při porovnání jejich účasti ve volbách podle zemí. Hlasování u volebních úřadů se zúčastnilo: v Čechách 91,8 % voliček, na Moravě a ve Slezsku 92,1 % žen - svojí účastí tak překročily statistický průměr 91,4 % v Čechách o 0,4 % a v moravskoslezské zemi o 0,7 % ; na Slovensku se voleb zúčastnilo 90,1 % voliček, k dosažení republikového průměru jim chybělo 1,3 %, na Podkarpatské Rusi byla volební účast žen 88,8 % čili o 2,6 % pod jejich statistickým průměrem.

Ve srovnání s volbami do poslanecké sněmovny v roce 1925, kdy ženy neměly volební převahu nad muži v žádné z zemí, v těchto volbách se jim to podařilo na Slovensku, kde jejich účast byla o 0,5 % vyšší než účast mužů a na Podkarpatské Rusi, kde ženy převýšily muže ve volební účasti o 1,1 %. V případě voliček z Čech byla jejich účast ve volbách nižší o

0,9 % než u mužů (1,3% rozdíl z roku 1925 byl ale snížen o 0,4 %). Na Moravě a ve Slezsku byla volební účast žen ve srovnání s muži nižší jenom o 0,3 % (0,8% rozdíl z roku 1925 byl snížen o více než polovinu). Zde je nutné podotknout, že při srovnávání volební účasti žen podle zemí je nutné brát v úvahu početnosti voliček v těchto zemích, která je značně rozdílná. Rovněž je zapotřebí poukázat na skutečnost, že ženy voličky mají početní převahu nad muži voliči ve všech zemích. Volební účast žen a mužů v jednotlivých zemích republiky je podrobně uvedena v grafu č. 44 a tabulce č. 14 (viz příloha).

Graf č. 44: Volby do PS 27. 10. 1929 – volební účast žen a mužů podle zemí.

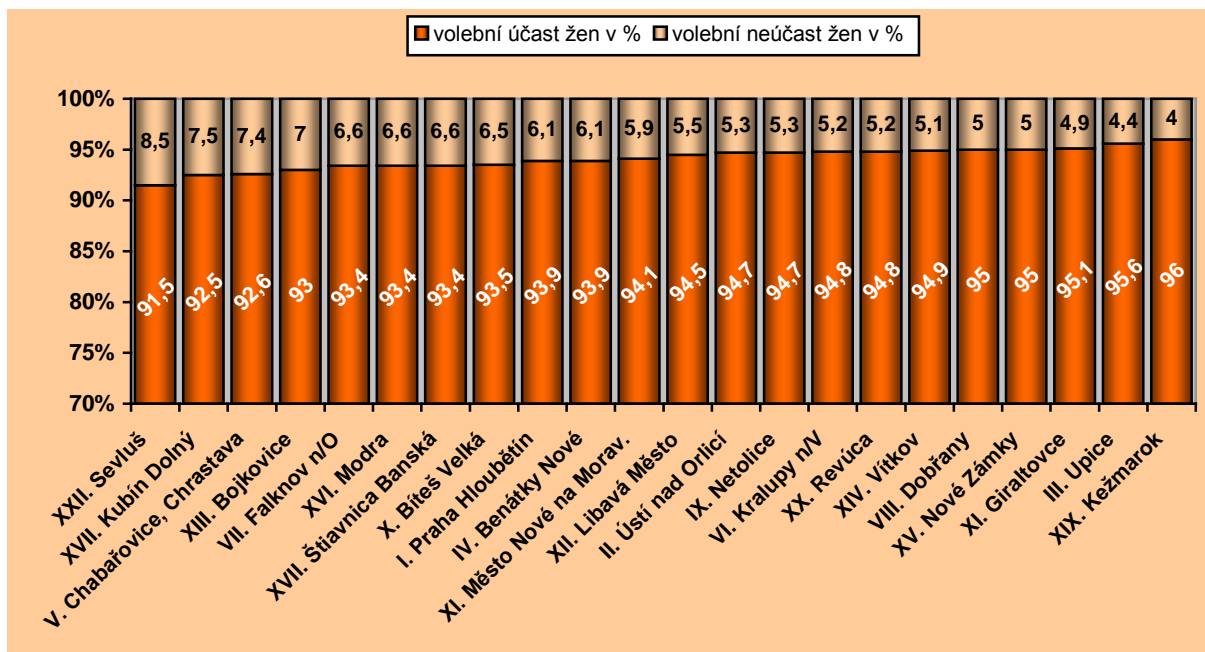

Zdroj: *Československá statistika – svazek 70*, s. 13 (tabulky).

Porovnání soudních a politických okresů - s nejvyšší volební účastí žen - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že ve sledovaných okresech byla účast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková účast 91,4 % (v roce 1925 představovala 90,9 %, čili byla nižší o 0,5 %) a pohybovala se v rozmezí od 91,5 % - do 96 % (v roce 1925 v rozmezí od 92 % - do 96,8 % a celkově byla vyšší než v roce 1929). Politický okres Sevluš, z XXII. volebního kraje Užhorod, který vykazoval „nejnižší“ nejvyšší volební účast žen, tento statistický průměr překročil o 0,1 %. Politický okres Kežmarok, z XIX. volebního kraje Liptovský Svätý Mikuláš, jenž měl skutečně nejvyšší účast žen u volebních úřadů, jej převýšil o 4,6 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil 4,5 %, zatímco v roce 1925 byl o 0,3 % vyšší. Ve srovnání s volbami v roce 1925, kdy měl nejvyšší volební účast žen administrativní okres z Podkarpatské Rusi, ve volbách v roce 1929 to byl politický okres ze Slovenska. Podrobný přehled o soudních a politických okresech s

nejvyšší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 45.

Graf č. 45: Volby do PS 27. 10. 1929 – volební kraj / okres s nejvyšší účastí žen ve volbách (řazeno vzestupně).

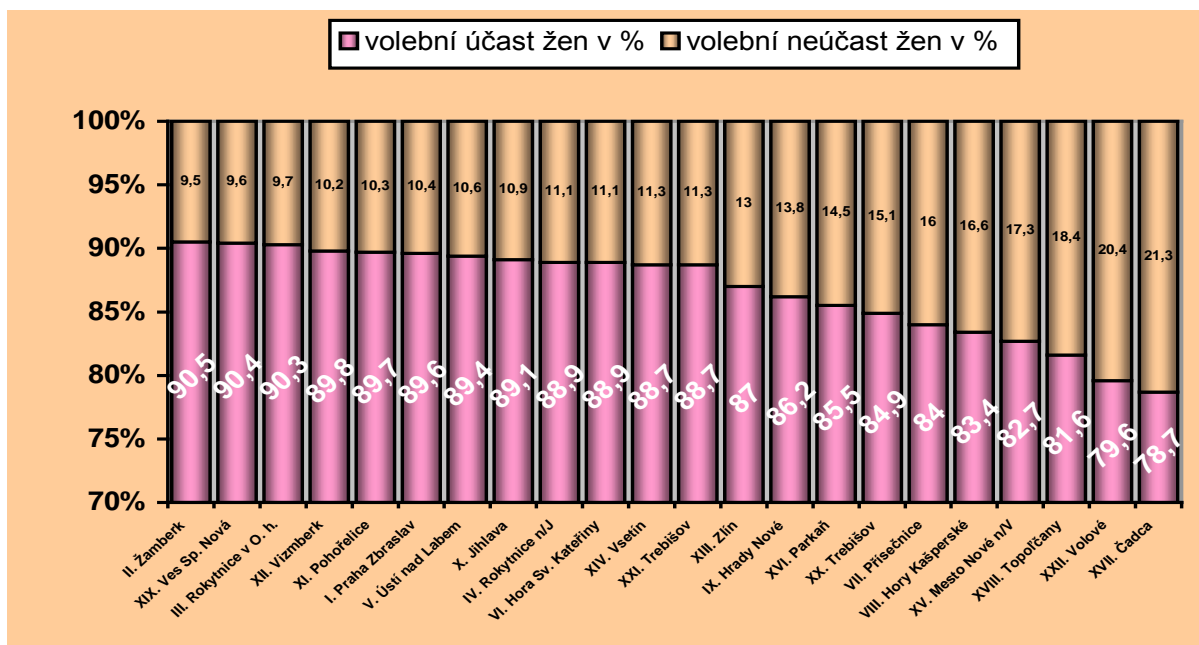
Zdroj: Československá statistika – svazek 70, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: I.-XXII. volební kraj, z kterého je okres s nejvyšší účastí žen ve volbách.

Porovnáním soudních a politických okresů s nejnižší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů bylo zjištěno, že ve sledovaných okresech byla neúčast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková volební neúčast 8,6 % a pohybovala se v rozmezí od 9,5 % - do 21,3 %. Ve srovnání s volbami v roce 1925 byla republiková neúčast žen nižší o 0,5 %, a nižší bylo i její celkové rozmezí, které se v předešlých volbách pohybovalo v rozpětí od 9,6 % - do 25,1 %. Soudní okres Žamberk, z II. volebního kraje Pardubice, který vykazoval nejnižší neúčast žen ve volbách, jí měl ve skutečnosti o 0,9 % vyšší než byl statistický průměr. Politický okres Čadca, ze XVII. volebního kraje Turčianský Svätý Martin, ve kterém byla skutečně nejvyšší neúčast žen u volebních uren v rámci republiky, vykazoval volební neúčast žen vyšší o 12,7 %, než byl jejich republikový průměr. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných volebních okresů činil 11,8 %, zatímco v roce 1925 byl tento rozdíl vyšší o 3,7 %. Ve srovnání s volbami v roce 1925, kdy vykazoval nejvyšší volební neúčast žen administrativní okres z Podkarpatské Rusi a nejnižší administrativní okres ze Slovenska, ve volbách v roce 1929 si země a jejich okresy tyto

pozice vyměnily. Podrobný přehled o soudních a politických okresech s nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 46.

Graf č. 46: Volby do PS 27. 10. 1929 – volební kraj / okres s nejnižší účastí žen ve volbách (řazeno sestupně).

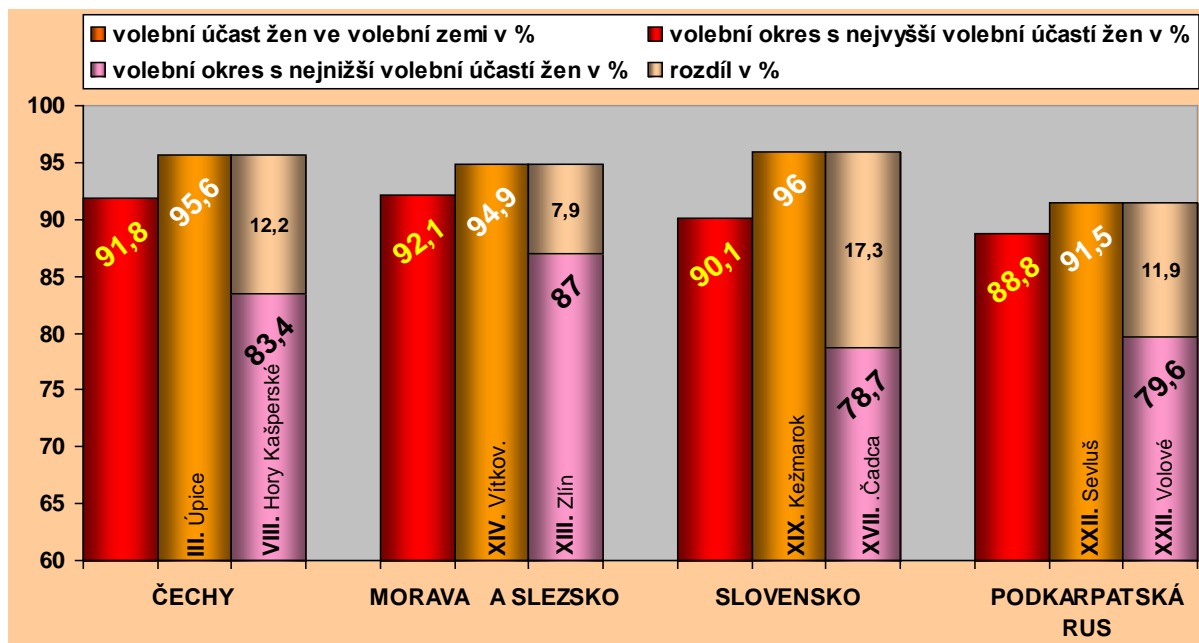
Zdroj: *Československá statistika – svazek 70*, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: I.-XXII. volební kraj, z kterého je okres s nejnižší účastí žen ve volbách.

Analýza účasti žen ve volbách do poslanecké sněmovny v jednotlivých zemích Československa ukázala, že v Čechách se voleb zúčastnilo 91,8 % žen, na Moravě a ve Slezsku 92,1 %, na Slovensku 90,1 % voliček a na Podkarpatské Rusi 88,1 % ženských voličů (graf č. 44). Porovnáním soudních a politických okresů s nejvyšší a nejnižší procentuální účastí žen ve volbách z jednotlivých zemí republiky bylo zjištěno, že okres s nejvyšší volební účastí žen byl ze Slovensko a okres s nejnižší volební účastí žen byl z Podkarpatské Rusi. Nejmenší rozdíl mezi okresem s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen byl zjištěn v zemi Moravskoslezské⁴⁶⁴ kde činil 7,9 %, na Podkarpatské Rusi byl vyšší o další 4 %, v Čechách byla diference 12,2 % a nejmarkantnější 17,3% rozdíl byl zaznamenán na Slovensku. Přehled okresů s nejvyšší a nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých zemí uvádí graf č. 47.

⁴⁶⁴ Dne 14. července 1927 byl schválen NS ČSR Zákon č. 125/1927 Sb. z. a n. „O organizaci politické správy“. Na základě tohoto zákona došlo také ke sloučení zemí Moravské a Slezské do jedné země Moravskoslezské. Na území Československa tak byly vytvořeny čtyři správní celky – země: Česká, Moravskoslezská, Slovenská a Podkarpatská. Zákon nabyl účinnosti 1. července 1928.
In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zem%C4%9B_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_republiky [cit. 16. 3. 2016].

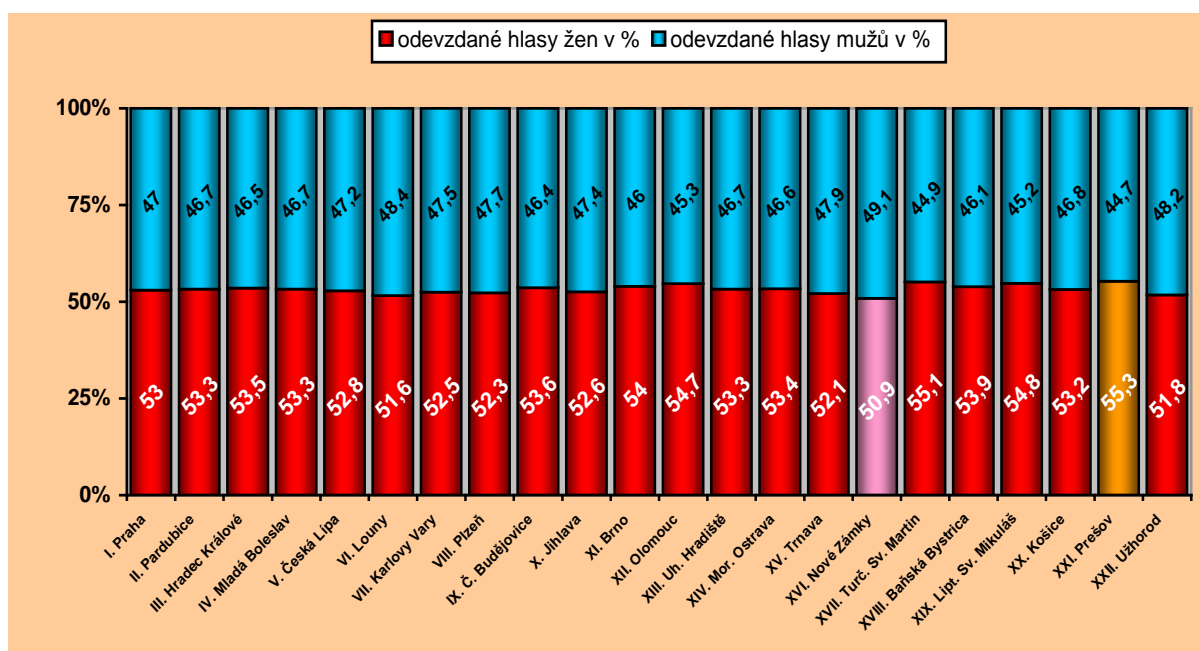
Graf č. 47: Volby do PS 27. 10. 1929 – okresy s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen z jednotlivých zemí.

Zdroj: *Československá statistika - svazek 70*, s. 3-13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj.

Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči ve volbách do poslanecké sněmovny odpovídalo i procentuální rozdělení odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 53,1 % hlasů žen a pouze 46,9 % hlasů mužů (r. 1925 byl poměr 52,6 % : 47,4 %). Porovnání proporcionality v účasti aktivních voličů žen a mužů v jednotlivých volebních krajích ukázalo, že ženy z XXI. volebního kraje Prešov dosáhly nejvyšší poměrné účasti v počtu odevzdaných hlasů a statistický průměr převýšily o 2,2 %, ženy ze XVI. volebního kraje Nové Zámky byly naopak o 2,2 % pod tímto průměrem. Poměr v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících se v případě ženských voličů pohyboval v rozmezí od 50,9 % - do 55,3 % (r. 1925 od 49,6 % – do 54,1 %) Celkový rozdíl mezi volebním krajem s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů činil 4,4 % (r. 1925 4,5 %). Ve 13 volebních krajích (r. 1925 ve 14) ženy dosáhly nebo překročily republikový průměr v počtu odevzdaných hlasů ze 100 voličů, v devíti volebních krajích tohoto průměru nedosáhly. Podrobně je poměr účasti žen a mužů ve volbách do poslanecké sněmovny v jednotlivých volebních krajích uveden v grafu č. 48.

Graf č. 48: Volby do PS 27. 10. 1929-poměr účasti žen a mužů ve volbách dle volebních krajů

Zdroj: Československá statistika – svazek 70, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

V rámci jednotlivých zemí dosáhly ve volbách do poslanecké sněmovny nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravy a Slezska 53,7 %, republikový průměr překročily o 0,6 %, druhé v pořadí byly voličky ze Slovenska, jejichž počet odevzdaných hlasů ze 100 voličů byl o 0,2 % vyšší než statistický průměr. V Čechách byly ženské voličky 0,5 % pod republikovým průměrem v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, na Podkarpatské Rusi o 1,3 %⁴⁶⁵.

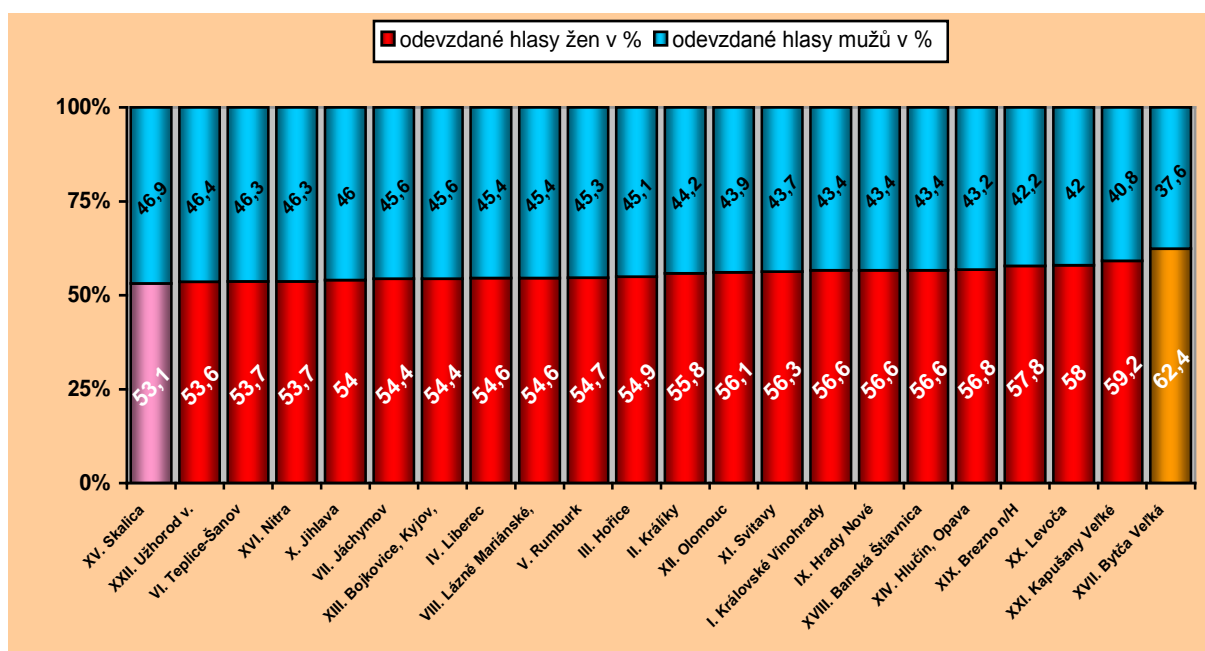
Porovnání soudních a politických okresů - s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že „nejnižší“ volební účast žen, a přitom identická se statistickým průměrem, byla v politickém okrese Skalica, z XV. volebního kraje Tmava. Skutečně nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, tj. o 9,3 % vyšší než byl jejich republikový průměr, dosáhly ženy v politickém okrese Bytča Velká, ze XVII. volebního kraje Turčianský Svätý Martin. Ve sledovaných volebních okresech s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 53,1 % - do 62,4 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním

⁴⁶⁵ Československá statistika - svazek 70, s. 13 (tabulky).

sledovaným okresem byl o 0,5 % nižší než v roce 1925. Zde je nutné upozornit na skutečnost, že oba politické okresy Skalica i Bytča Velká jsou ze Slovenska, v případě volebního okresu Bytča Velká se jedná o zajímavost, protože jeho ženy opět – obdobně jako ve volbách v roce 1920 a 1925 – byly v počtu odevzdaných hlasů na 100 voličů nejlepší v rámci republiky. Podrobný přehled okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 49.

Graf č. 49: Volby do PS 27. 10. 1929 – volební kraj / okres s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen ze 100 voličů (řazeno vzestupně).

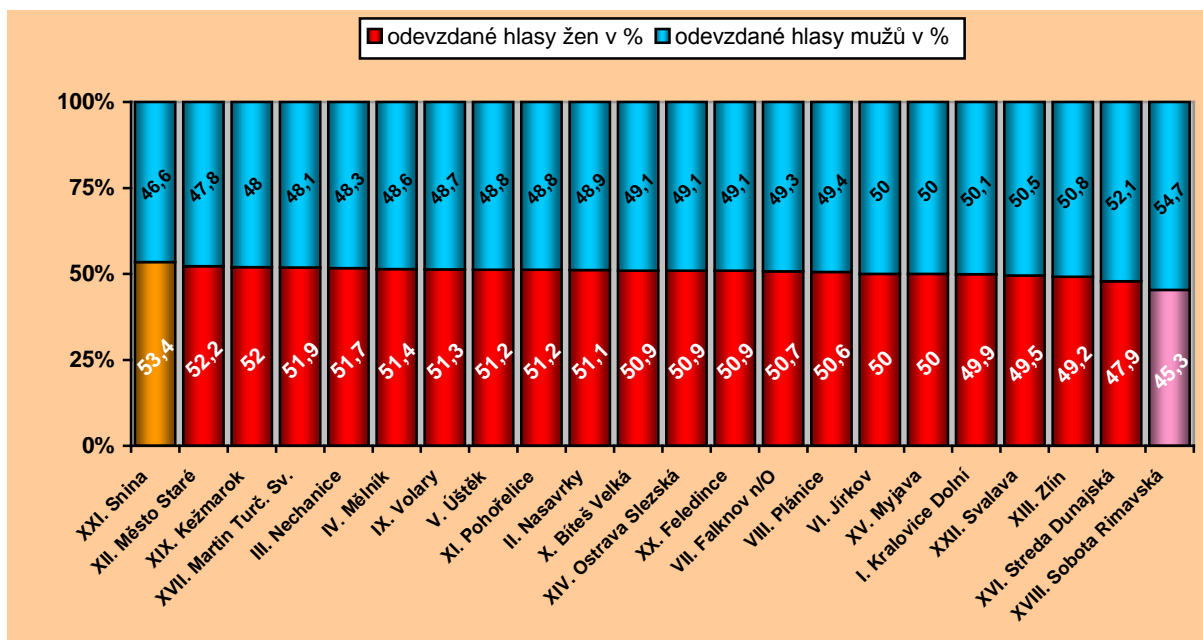
Zdroj: Československá statistika – svazek 70, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

Porovnání soudních a politických okresů - s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že nejnižší volební účast žen, 0,3 % nad jejich republikovým průměrem, byla v politickém okrese Snina, z XXI. volebního kraje Prešov. Skutečně nejnižší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, o 7,8 % nižší než jejich statistický průměr, dosáhly ženy z politického okresu Sobota Rimavská, z XVIII. volebního kraje Baňská Bystrica. Ve sledovaných okresech s nejnižším počtem odevzdaných hlasů na 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 53,4 % - do 45,3 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním sledovaným okresem činil 8,1 %.

Podrobný přehled okresů s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny je uveden v grafu č. 50.

Graf č. 50: Volby do PS 27. 10. 1929 – volební kraj / okres s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno sestupně).

Zdroj: Československá statistika – svazek 70, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – okres, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

Třetích voleb do poslanecké sněmovny NS ČSR se zúčastnilo celkem 91,6 % voličů. K volebním urnám nepřišlo 8,4 % voličů. Volební účast žen byla 91,4 % a volební účast mužů 91,8 %. Rozdíl ve volební účasti žen a mužů do poslanecké sněmovny činil 0,4 % ve prospěch mužů, početně však ženy převyšovaly ve volební účasti muže o 463 829 osob. Pouze ve třech z 22 volebních krajů ženy dosáhly početní i procentuálně převahy nad muži. Ve všech zemích v rámci republiky měly ženy početní převahu nad muži; procentuálně vyšší účast ve volbách dosáhly ženy ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Pořadí zemí podle volební účasti žen: Moravskoslezská země 92,1%, Čechy 91,8 %, Slovensko 90,1 a Podkarpatská Rus 88,8 %. V rámci republiky, při porovnání soudních a politických okresů s nejvyšší účastí žen ve volbách, se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 91,5 % - do 96 % (diference 4,5 %); při porovnání soudních a politických okresů s nejnižší účastí žen ve volbách, se jejich: volební neúčast pohybovala v rozmezí od 9,5 % do – 21,3 % (diference 11,8 %). V rámci republiky byla volební účast žen v rozmezí od 78,7 % - do 96 % (diference 17,3 %).

Z celkového počtu všech voličů, který se voleb zúčastnilo bylo 53,1 % žen a 46,9 % mužů. V rámci jednotlivých zemí dosáhly nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravskoslezské země 53,7, Slovenska 53,3, z Čech 52,6 % a z Podkarpatské Rusi 51,8 %. V rámci republiky, při porovnání soudních a politických okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů, se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 53,1 % - do 62,4 %; při porovnání soudních a politických okresů s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů, se volební účast pohybovala v rozmezí od 53,4 % - do 45,3 %. V rámci republiky se volební účast žen v poměru k volební účasti mužů pohybovala v rozmezí od 45,3 % - do 62,4 %.

5.3 Ženy na kandidátních listinách politických stran

Třetí volby do Národního shromáždění ČSR se konaly 27. 10. 1929, tj. stejně pro horní i dolní komoru parlamentu. Předvolební kampaň (vzhledem k tomu, že se jednalo o předčasné volby) trvala necelý 14 měsíc. V uvedeném období politické strany narychlo sestavovaly kandidátní listiny, koordinovaly a prezentovaly své politické programy. Ženská politická garnitura neponechávala nic náhodě a v průběhu celého druhého volebního období nejen taxativně analyzovala podíl žen na politické moci v ČSR, ale specifikovala i důvody, proč je tak málo žen na kandidátních listinách politických stran. Jako nejčastější důvody uváděla: doba politického organizování žen je celkem krátká, a proto je tak málo žen mezi politickými organizátory; ženy se organizační práce v politických stranách dosud straní a politické strany jim mandáty nabízet nebudou; přílišná nechuť žen k formám politického boje nebo boje o mandáty uvnitř stran; ženy nepochopily význam politické moci (snad je to konzervativnost), a proto nechopily se této moderní, demokratické zbraně. Zároveň se připravovala na práci s indiferentními voličkami prostřednictvím činnosti volebních kroužků. Vzhledem k vzniklé politické situaci ve státě, která znamenala i předčasné volby, tuto činnost ale nemohla rozvinout v plné šíři.

5.3.1. Ženy na volebních kandidátkách do poslanecké sněmovny

Ve třetích volbách do Národního shromáždění ČSR kandidovalo do poslanecké sněmovny celkem 19 politických stran a sdružení⁴⁶⁶ tj. o 10 méně, než tomu bylo ve volbách předešlých. Z uvedeného počtu bylo 9 stran československých, šest německých, jedna strana maďarská,

---

⁴⁶⁶ Kandidátních listin bylo původně předloženo 31, ale kandidátní listiny: č. 2 Mährisch Landbund a č. 30 Mährisch Bauernpartei, předložené ve XII. volebním kraji Olomouc byly před volbami odvolány, takže ve skutečnosti kandidovalo 29 stran. In: *Československá statistika – svazek 31*. s. 13 (textová část).

maďarsko-německá, polsko-židovská a jedna strana komunistická⁴⁶⁷. Zde bylo možné předpokládat, dle předchozího přístupu politických stran k nominaci žen na hlasovacích listinách, že třetinový úbytek subjektů kandidujících do dolní komory parlamentu bude mít za následek přinejmenším třetinový úbytek žen na volebních listinách. Pokud by k tomuto poklesu ženských nominací nedošlo, ale naopak jejich počet by se alespoň stabilizoval na čísle 204 (počet žen zapsaných na kandidátních listinách v r. 1925), dala by se tato skutečnost hodnotit jako gesto vstřícnosti stranických sekretariátů vůči ženám, které povede ke zlepšení spolupráce mezi mužem a ženou na poli politickém. Nominace vyššího počtu žen na post poslankyně by byla zjištěním pozitivním.

Ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1929 nominovalo 19 kandidujících subjektů 3 571 svých zástupců na post poslance. Z uvedeného počtu bylo 3 328 mužů (o 50 méně než v r. 1925) a 243 žen! (o 39 více než v r. 1925). Ženy tak tvořily 6,8 % všech usilujících o křeslo poslance. Nárůst jejich počtu o 1,1% ve srovnání s volbami 1925 však ani tentokrát nedosáhl stavu z voleb v r. 1920, kdy ženy získaly 9,9% zastoupení na hlasovacích listinách do sněmu⁴⁶⁸. Uvedený stav, při němž paradoxně došlo k navýšení počtu a ne k očekávanému poklesu ženských jmen na kandidátních listinách, byl sice pozitivním zjištěním, přesto signalizoval ženám aktivně účastným politického života v zemi, že není adekvátní nadpoloviční většině ženské populace. Naděje, že by ženy mohly mít v příštím parlamentu více svých zástupkyň byla opět nereálnou - více žen na kandidátních listinách a jejich umístění na volitelných pozicích totiž představovaly dvě jen obtížně slučitelné skutečnosti. Nejvíce žen bylo zapsáno na kandidátních listinách: Československé strany národně socialistické 39, Komunistické strany Československa 36, dvou sociálně demokratických stran československé a německé shodně po 27. Celkem 24 žen nominovala Liga proti vázaným kandidátním listinám a magickou dvacítku překročila i Československá národní demokracie s počtem 21 ženských jmen zapsaných na volebních listinách. Nejméně tj. po jedné ženě vykazovaly volební listiny Jurigovy slovenské lidové strany a Hlinkovy slovenské lidové strany. Zatímco v předešlých volbách do parlamentu z 29 politických subjektů nekandidovalo ženu do poslanecké sněmovny 13 stran, ve volbách v roce 1929 z 19 nenominovaly ženu pouze dvě maďarské strany: Krajinská křesťansko-socialistická strana, Zemská maloroľnícká, řemeslnická a dělnická strana a Všeněmecká strana lidová pro Čechy,

---

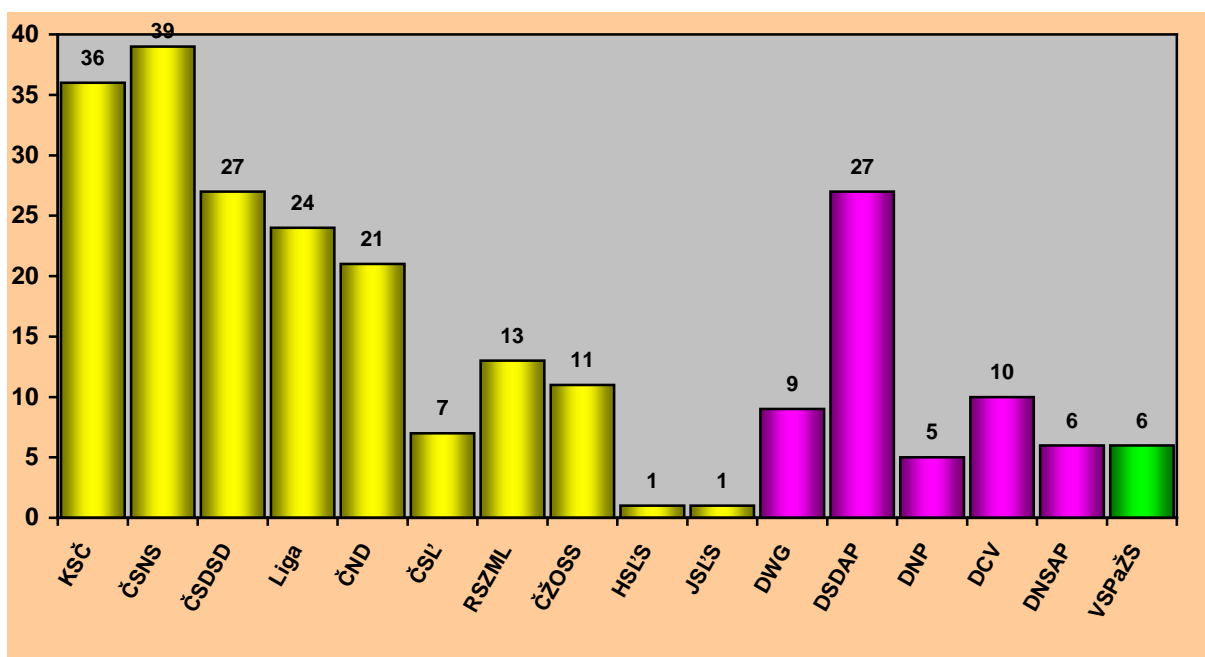
⁴⁶⁷ Statistická příručka republiky Československé, Praha 1932, s. 401-402.

⁴⁶⁸ Úřední list republiky Československé, č. 239, 16. 10. 1929, s. 5475-5542. Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.

Moravu a Slezsko. Ze tří politických stran, které ve volbách do sněmu neuspěly, pouze Jurigova slovenská lidová strana měla na své volební kandidátce zapsanou jednu ženu⁴⁶⁹.

Z hlediska národnostního⁴⁷⁰ byl stav následující: 10 československých stran kandidovalo 180 žen (r. 1925 10 stran 156 žen), pět německých stran nominovalo 57 žen (r. 1925 pět stran 46 žen), jedna polsko-židovská strana šest žen. Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 51 a tabulka č. 15 (viz příloha).

Graf č. 51: Volby do PS 27. 10. 1929 – počty kandidujících žen z politických stran

Zdroj: Úřední list republiky Československé, č. 239, 16. 10. 1929, s. 5475-5542.

Legenda: žlutě zbarvené sloupce – politické strany československé, fialově zbarvené sloupce – politické strany německé, zeleně zbarvený sloupec – polsko-židovské sdružení; zkratky názvů politických stran a sdružení:

	POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ		POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ
KSC	Komunistická strana Československa	DWG	Německé volební společenství
CSNS	Československá strana národně socialistická	DSDAP	Německá sociálně-demokratická strana dělnická
CSDS	Československá sociálně demokratická strana dělnická	DNP	Německá nacionální strana
Liga	Liga proti vázaným kandidátním listinám	DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
CND	Československá národní demokracie	DNSAP	Německá národně-socialistická strana dělnická
CSL	Československá strana lidová	VSPaZS	Volební sdružení polských a židovských stran
RSZML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu		
CZOSS	Československá živnostensko obchodnická str. středostavovská		

⁴⁶⁹Ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1925 neuspěla maďarská Zemská malorolnická, řemeslnická a dělnická strana, Všeněmecká strana lidová pro Čechy, Moravu a Slezsko a Jurigova slovenská lidová strana. In: *Československá statistika – svazek 70*, s. 9 (textová část).

⁴⁷⁰

Analýza volebních lístků politických stran a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny NS ČSR ukázala, že nejvíce žen bylo do dolní komory parlamentu nominováno ve volebních krajích: I. Praha 62 žen (r. 1925 49 žen), XIV. Moravská Ostrava 25 žen (r. 1925 18 žen), XI. Brno 21 žen (r. 1925 16 žen) a 20 žen bylo zapsaných na kandidátních listinách ve volebním kraji VI. Louny (r. 1925 15 žen)⁴⁷¹. Novým zjištěním v tomto směru je, že poprvé se podařilo československým ženám uplatnit jejich pasivní volební právo ve všech volebních krajích. Porovnání počtu žen navržených na poslance v jednotlivých zemích ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy z Čech 155 (mužů 1 708), pak ženy z Moravy a Slezska kde jich bylo nominovaných 66 (mužů 863), na Slovensku bylo na kandidátních listinách uvedeno 20 ženských jmen (mužů 670) a pouze dvě ženy a 87 mužů bylo nominováno na Podkarpatské Rusi. Největší nárůst v počtu ženských kandidatur oproti volbám v roce 1925 byl zaznamenán v Čechách, diference + 24 žen; v zemi Moravskoslezské a na Slovensku, kde byl rozdíl shodně + 7 žen, na Podkarpatské Rusi byl nárůst pouze o jednu ženu. Zároveň je zde nutné podotknout, že ve srovnání s předešlými volbami, pouze v Čechách došlo k nárůstu počtu mužů voličů a to o 65 mužů, v ostatních zemích byl zaevidován pokles: na Slovensku o 95 mužů, na Podkarpatské Rusi o 12, na Moravě a ve Slezsku o osm mužů.

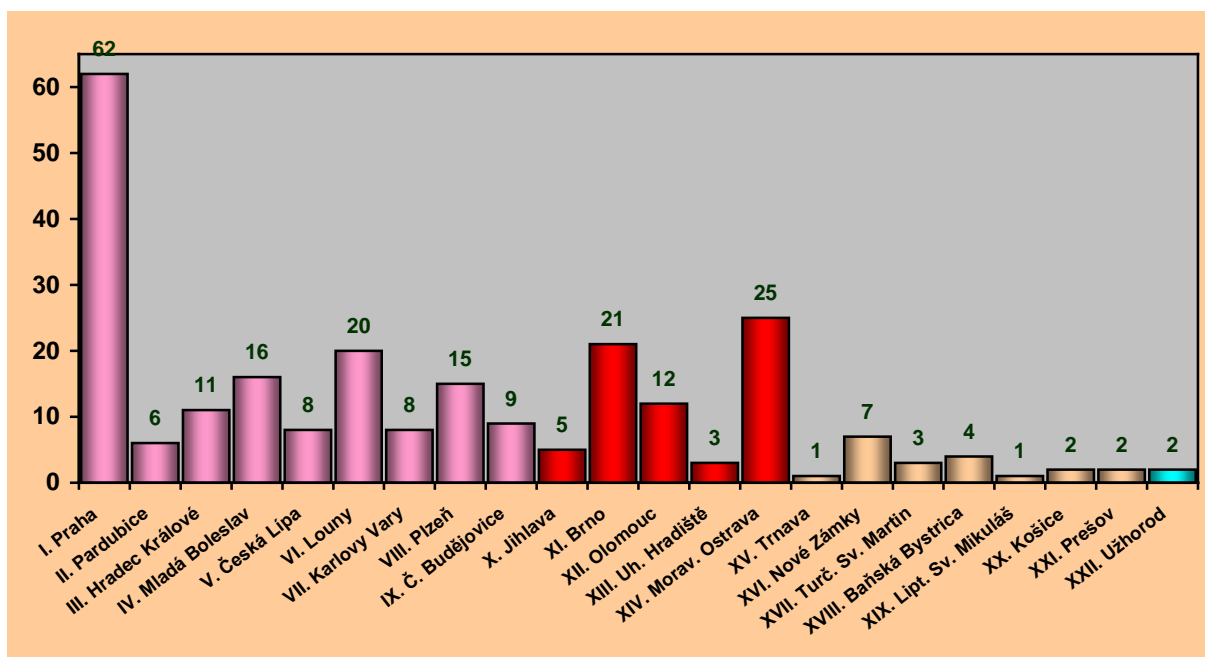
Na základě výše uvedeného lze rovněž konstatovat, že v rámci republiky, při počtu 3 328 mužů a 243 žen kandidujících do sněmu, každým 14. – 15. který o toto křeslo usiloval, byla žena. V roce 1925 byla žena statisticky každým 17. – 18. navrženým na post poslance. Šance uspět ve volbách v roce 1929 zůstaly, pro ženskou většinu národa i nadále minimální. Při komparaci podle zemí: v Čechách byla žena statisticky každým 11. kandidujícím do dolní komory parlamentu, na Moravě a ve Slezsku každým 14., na Slovensku byla žena v průměru každým 34. – 35. navrženým do sněmu a na Podkarpatské Rusi každým 43. v pořadí. Použití statistického průměru v politických stranách ukázalo, že nejhůře na tom byly ženy z Německé nacionální strany, kde žena figurovala na každém 33. místě, pak ženy kandidující za Československou stranu lidovou, kde žena byla v pořadí každým 41. uchazečem o post poslance. Nejhůře na tom byla žena z Hlinkovy slovenské ľudové strany, která kandidovala spolu se 101 muži. Toto uvedené zjištění rovněž poukazuje na fakt, že vzhledem k tomu, že německý Svaz zemědělců nekandidoval ve volbách do poslanecké sněmovny samostatně (byl členem Německého volebního společenství) nemohly jeho ženy obhájit už tradičně poslední místo při stanovení pořadí stran dle průměrného pořadí žen na kandidátní listině. Jak je vidět, vyhlídky žen na paritní zastoupení s muži v poslanecké sněmovně se nijak nezlepšovaly, spíš

471

stagnovaly – ženy i teď tvořily méně než 1/10 ze všech těch kandidátů, kteří se ucházeli o křeslo poslance. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do poslanecké sněmovny NS ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 52. Podrobný přehled o počtu mužů a žen kandidujících do poslanecké sněmovny za jednotlivé politické strany dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 15 (viz příloha).

Graf č. 52: Volby do PS 15. 11. 1925 – počty kandidujících žen podle volebních krajů.

Zdroj: Úřední list republiky Československé, č. 239, 16. 10. 1929, s. 5475-5542.

Legenda: růžově zbarvené sloupce – české volební kraje, červeně zbarvené sloupce – volební kraje moravskoslezské, hnědé sloupce – slovenské volební kraje, modrý sloupec – volební kraj z Podkarpatské Rusi.

Kandidátní listiny politických stran rovněž deklarují, jak se měnil postoj sekretariátů těchto stran k politické emancipaci československých žen. Nejzřetelněji je to vidět právě ve volbách v roce 1929. Českým ženám se poprvé od získání volebního práva podařilo ve volbách do dolní komory zákonodárního sboru republiky dvě ženy na 1. volitelnou pozici na kandidátní listině: z Československé strany národně socialistické *F. Zeminovou*⁴⁷² a z Československé národní demokracie *J. Chleborádovou-Rosolovou*. Šest politických stran nominovalo na 2. místo celkem sedm žen: za ČSS kandidovala na této pozici *L. Pechmanová* (v r. 1925 byla na 3. pozici), za KSC *M. Čížinská*, za DNP *M. Stettner*, za ČSDSD *M. Jurnečková*, *J. Bulířová* (v r. 1925 byla na 3. pozici) a *A. Junková* (r. 1925 strana nenominovala žádnou ženu na 2.

⁴⁷² Pozn. Jména napsána kurzívou označují ženu, která získala ve volbách poslanecký mandát.

místo kandidátní listiny). Zajímavá je nominace H. Pfeilmayerové, která na této pozici kandidovala i v roce 1925 avšak za Komunistickou stranu Československa, zatím co ve volbách 1929 za Ligu proti vázaným kandidátním listinám. Na 3. místo na hlasovacím lístku se žena dostalo 23 žen v devíti stranách: v ČSDSD V. Novotná, M. Mudráková, v ČSNS J. Ruthová, J. Marcinekova, A. Kabelková; v KSČ T. Valinová, M. Valášková, L. Klimková, v ČND A. Vetterová-Bečvářová, Ž. Zvěřinová (kandidovala i v roce 1925); v ČŽOSS A. Vycpálková a M. Valtrová, v ČSL M. Měřínská, L. Mayerová; v Lize proti vázaným kandidátním listinám M. Šmejkalová. Z německých stran usilujících o zastoupení v zákonodárném sboru republiky byly na 3. místo kandidátní listiny umístěny ženy z DSDAP: I. Kirpal, F. Blatny, M. Kahay (kandidovala i v roce 1925) a G. Paul, z DCV M. Porubka, z DNSAP G. Brückner a z DWG K. Spiegel. Asi největším překvapením při nominaci žen do poslanecké sněmovny je zapsání J. Lúptakové z Jurigovy slovenské ľudové strany na třetí místo na kandidátní listině, při počtu 18 nominovaných v jediném volebním kraji. Na 4. místo na kandidátní listině umístilo ženu 11 kandidujících subjektů celkem 23 žen (r. 1925 12 stran 24 žen)⁴⁷³. Početní nominace podle politických stran byla následující: ČSNS a Liga 4 ženy, KSČ 3 ženy, po dvou ženách nominovaly ČSL, ČND, RSZML, a DSDAP, jednu ženu zapsaly na své kandidátní listiny ČSDSD, ČŽOSS, DNAP a Volební sdružení polských a židovských stran⁴⁷⁴. Celkem se na první čtyři volební pozice dostalo ve volbách do poslanecké sněmovny 55 žen (r. 1925 52 žen). O překvapení se v tomhle směru postarala RSZML, když umístila L. Zatloukalovou-Coufalovou, bývalou členku RNS a úřadující předsedkyni Československého říšského odboru pro zájmy venkovských žen (kandidující ve XII. volebním kraji Olomouc), až na čtvrtou pozici na kandidátní listině⁴⁷⁵, čím ji víceméně předem odsoudila k volebnímu neúspěchu.

5.3.2. Ženy na volebních kandidátkách do senátu

Z provedené analýzy volebních listin politických stran a sdružení kandidujících do horní komory NS ČSR bylo zjištěno, že do senátu navrhlo 18 kandidujících subjektů⁴⁷⁶ 1 651 svých

---

⁴⁷³ Pozn. Vzhledem k vysokému počtu nominovaných nejsou uvedena jména žen pouze jejich počty za jednotlivé politické strany.

⁴⁷⁴ Seznam politických stran a koalicí kandidujících do poslanecké sněmovny, včetně zkratk jejich názvu je uveden v příloze č. 45.

⁴⁷⁵ Ludmila Zatloukalová-Coufalová byla v letech 1918-1938 členkou Revolučního národního shromáždění; ve volbách 1920 a 1929 neúspěšně kandidovala do poslanecké sněmovny za XII. volební kraj Olomouc (zdroj kandidátní listiny, které nejsou běžně dostupné).

⁴⁷⁶ Voleb do senátu se zúčastnilo 18 politických stran a sdružení, vzhledem k tomu, že Všeněmecká strana lidová pro Čechy, Moravu a Slezsko do senátu nekandidovala.

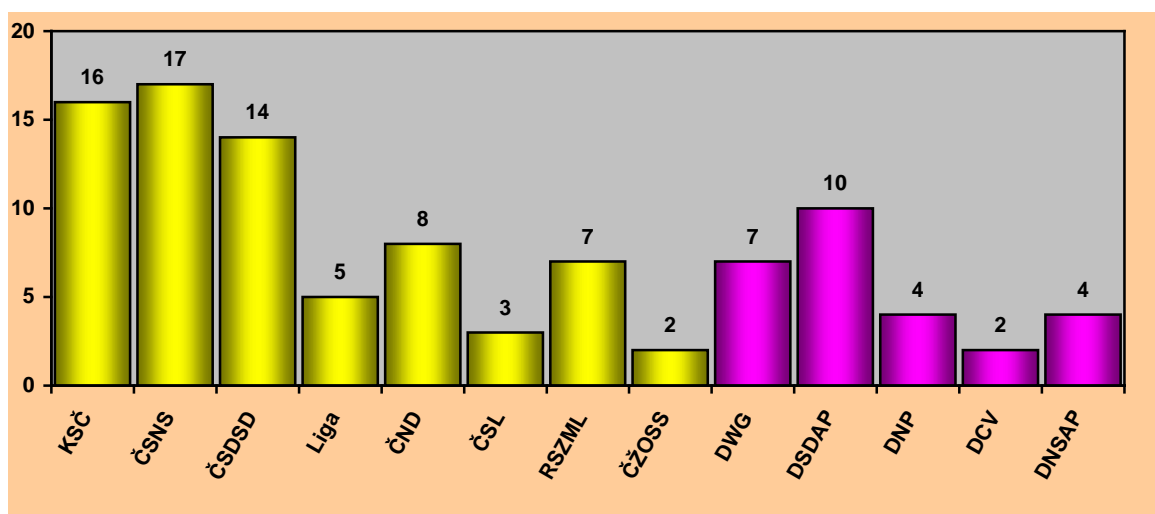
zástupců⁴⁷⁷. Z uvedeného počtu navržených bylo 1 552 mužů, co představovalo 94 % ze všech kandidujících a 99 žen, čili 6 % z těch, kteří usilovali o senátorský mandát. Pro ženy to byl opět malý krok vpřed na jejich cestě za zrovnoprávněním s muži. Retrospekce tuto skutečnost pouze potvrzuje: v roce 1920 ženy, které kandidovaly do senátu představovaly pouze 3,4 % všech nominovaných, v roce 1925 to bylo 4,5 % a v roce 1929 ženy tvořily 6 % navržených na post senátora. Pro ženy to bylo určité pozitivum ve srovnání s volbami v roce 1925 a celkový nárůst jejich nominací o 30 (1,5 %) mohly považovat za v celku „adekvátní“ k navýšení mužských kandidatur o pouhých 78. Ženy angažující se v politice si ale velmi dobře uvědomovaly, že pokud bude jejich politická emancipace postupovat dál uvedeným tempem., paritního zastoupení s muži (nejen) na půdě senátu Národního shromáždění, by se mohly dočkat nejdříve tak za 120 let. Vymýtit předsudky mužů o tom, že žena do politiky nepatří, tak stále představovalo (a i dnes představuje) pro ženy běh na dlouhou trať. Nejvíce žen umístila na své kandidátní listiny Československá strana národně socialistická 17 (r. 1925 12), Komunistická strana Československa 16 (r. 1925 devět), Československá sociálně demokratická strana dělnická 14 (r. 1925 devět) a Německá sociálně demokratická strana dělnická 10 (r. 1925 pět). V případě ostatních kandidujících subjektů vykazovala nominace žen na kandidátních listinách pro volby do senátu, ve srovnání s rokem 1925, rovněž mírný nárůst, vyjímaje přitom Německou nacionální stranu kde byl zaznamenán pokles žen z 10 na čtyři, Československou národní demokracii, kde nominace žen byla snížena z 10 na osm a Německou křesťansko-sociální stranu lidovou, kde nekandidovaly čtyři, ale pouze dvě ženy. Nejméně dvě ženy se dostaly také na hlasovací lístky Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské. Celkem pět politických stran na své kandidátní listiny ženu nenominovalo, mezi nimi Jurigova slovenská ľudová strana a Hlinkova slovenská ľudová strana. Podrobný přehled o početním zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách pro volby do senátu 1925 a 1929 uvádí tabulky č. 12 a č. 16 pro volby do poslanecké sněmovny 1925 a 1929 uvádí tabulka č. 11 a č. 15 (viz příloha)

Z hlediska národnostního složení byla nominace žen na hlasovacích listinách politických stran kandidujících do senátu následující: osm československých stran kandidovalo 72 žen (r. 1925 osm stran 48 žen) a pět německých stran nominovalo 27 (r. 1925 pět stran 21 žen) svých zástupkyň, strany ostatních národností ženy na volebních listinách neuváděly. Ve srovnání s volbami v roce 1920 a 1925 opět pouze československé a německé strany nominovaly ženy do senátu. Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do senátu uvádí graf č. 53 a tabulka č. 1 (viz příloha)

---

⁴⁷⁷ Úřední list republiky Československé, č. 239, 16. 10. 1929, s. 5542-5573.

Graf č. 53: Volby do SE 27. 10. 1929 – počty kandidujících žen z politických stran

Zdroj: Úřední list republiky Československé, č. 239, 16. 10. 1929, s. 5475-5542.

Legenda: žlutě zbarvené sloupce – politické strany československé, růžově zbarvené sloupce – politické strany německé; zkratky názvů politických stran a sdružení:

POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ		POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ	
KSC	Komunistická strana Československa	DWG	Německé volební společenství
ČSNS	Československá strana národně socialistická	DSDAP	Německá sociálně-demokratická strana dělnická
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická	DNP	Německá nacionální strana
Liga	Liga proti vázaným kandidátním listinám	DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
ČND	Československá národní demokracie	DNSAP	Německá národně-socialistická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová		
RSZML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu		
ČŽOSS	Československá živnostensko obchodnická str. středostavovská		

Analýza volebních listin politických stran a sdružení kandidujících do senátu NS ČSR ukázala, že nejvíce žen bylo do horní komory parlamentu nominováno ve volebních krajích. I. Praha 26 žen, IV. Louny 16, a také V. Plzeň a VII. Moravská Ostrava shodně po 12 ženách. Na kandidátní listiny se nepodařilo ženám prosadit ve třech volebních krajích: IX. Liptovský Svätý Mikuláš, X. Prešov a XII. Užhorod.

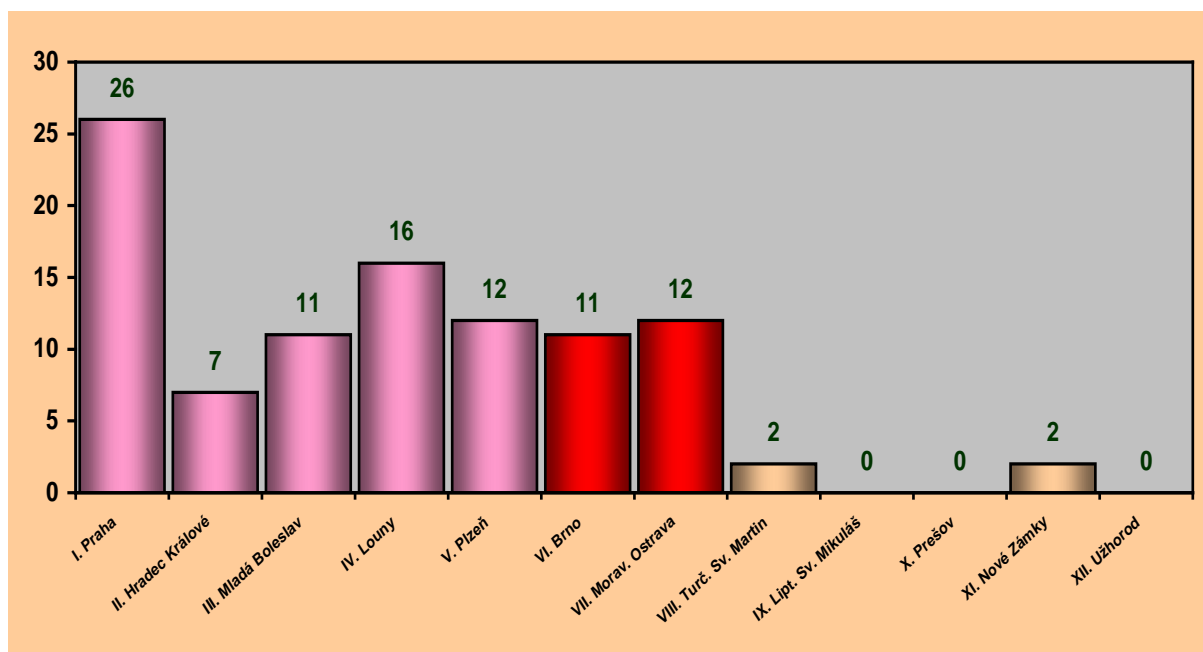
Porovnání počtu žen zapsaných na kandidátních listinách jednotlivých zemí ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy z Čech 72 (mužů 795), pak ženy v Moravskoslezské zemi, kde se jich na volební listiny dostalo 23 (mužů 423). Na Slovensku se jejich počet zastavil na čísle čtyři (mužů 290), na Podkarpatské Rusi nebyla žádná žena nominována na post senátorky, avšak mužů kandidovalo 44. Ve srovnání s volbami v roce 1925 došlo k většímu nárůstu počtu žen pouze v Čechách, a to o celkových 25 žen. V ostatních zemích byl zaznamenáno pouze mírné početní navýšení ženských kandidátů: v případě Moravskoslezské země o čtyři ženy, na Slovensku o jednu ženu.

Na základě výše uvedeného lze rovněž konstatovat, že v rámci republiky, při počtu 1 552 mužů a 99 žen kandidujících do senátu, každým 16. – 17. který o toto křeslo usiloval byla

žena. Zatím co v roce 1925 byla žena na každém 22. místě a její šance na získání senátorského mandátu byly minimální, v roce 1929 byla naděje žen na úspěch v senátních volbách větší. Při komparaci podle zemí: v Čechách byla žena každým 12. (r. 1925 každým 16.) kandidujícím do horní komory parlamentu, na Moravě a ve Slezsku každým 19. (r. 1925 každým 21.), na Slovensku byla v pořadí 73. - 74. z nominovaných žena (r. 1925 každým 112. - 113.) a na Podkarpatské Rusi ke kandidatuře ženy do senátu ani tentokrát nedošlo. Při zohlednění statistického průměru v politických stranách se ukázalo, že nejhůře na tom byly ženy z Německé křesťansko-sociální strany lidové, kde žena kandidovala na každém 43. místě, pak ženy z Československé strany lidové, kde žena figurovala na každém 49. místě při nominaci na senátorku a v neposlední řadě ženy z Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské, kde žena ucházející se o post senátorky byla na každém 73. místě.

Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do senátu NS ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 54. Podrobný přehled o počtu mužů a žen kandidujících do senátu za jednotlivé politické strany dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 16 (viz příloha).

Graf č. 54: Volby do SE 27. 10. 1929 – počty kandidujících žen ve volebních krajích ČSR.

Zdroj: *Úřední list republiky Československé*, č. 239, 16. 10. 1929, s. 5475-5542.

Legenda: růžově zbarvené sloupce – volební kraje české, červeně zbarvené sloupce – volební kraje moravskoslezské, hnědě zbarvené sloupce – volební kraje slovenské.

Jakým způsobem přistupovaly sekretariáty politických stran k realizaci politické emancipace žen v praxi reflektuje i analýza kandidátních listin, na jejímž základě bylo zjištěno, že: 1.

místo na kandidátní listině získala pouze poslankyně J. Weber⁴⁷⁸ z Německé nacionální strany. Ve srovnání s rokem 1925, kdy na této pozici byly dvě české ženy - zástupkyně z ČSDSD a ČSS⁴⁷⁹, přinesla asi uvedena skutečnost našim ženám značné rozčarování. Na 2. místo na volební listině nominovaly ženského kandidáta, tři politické strany (r. 1925 dvě strany): KSČ, navrhovala R. Hajníkovou, ČSDSD poslankyni B. Karpišková⁴⁸⁰ a v DNSAP se o mandát senátorky ucházela H. Maresch. Na 3. pozici na hlasovací listině se dostalo šest žen z pěti politických stran (obdobně jako v r. 1925): z KSČ M. Stejskalová a M. Vydrová, z RSZML poslankyně A. Chlebounová, z Ligy proti vázaným kandidátním listinám M. Hochmanová; ze dvou německých stran: DSDAP to byla opět M. Perthen, která obhajovala tuto pozici z voleb r. 1920 i r. 1925 a z Německé volební pospolitosti E. Lustig. Na 4. místo na kandidátní listině umístilo ženu sedm stran (r. 1925 čtyři) kandidující do senátu: za ČSNS kandidovala F. F. Plamínková, za ČND A. Záborská, za ČSDSD K. Vurbsová, za Československou stranu lidovou A. Šmahová, za KSČ F. Lorenz, za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou J. Hackenberg, E. Hrabal a R. Langer, za Německou volební společnost H. Erben. Zatímco ve volbách v roce 1925 bylo 15 žen (z toho šest Němek, tj. 40 % kandidujících) nominováno politickými stranami na volitelné pozice na kandidátních listinách (z toho šest Němek, tj. 40 % kandidujících), v roce 1929 jich bylo 19 z toho osm, což představuje 42,1 % všech nominovaných, tvořily zástupkyně německých stran.

Ve volbách do poslanecké sněmovny bylo zvoleno 300 poslanců, z toho 290 mužů a 10 žen: za KSČ – M. Čizinská, A. Hodinová-Spurná, E. Kuhn, za ČSNS – L. Pechmanová-Klosová, M. Šmejcová-Kolářová, F. Zeminová, za ČND – A. Velterová-Bečvářová, za ČSDSD M. Jurnečková-Vorlová, za DSDAP – F. Blatny, I. Kirpal. Ve volbách do senátu bylo zvoleno 150 senátorů, z toho 146 mužů a 4 ženy: za ČSDSD - B. Karpíšková, za RSZML – A. Chlebounová, za KSČ – M. Stejskalová, za ČSNS – F. F. Plamínková.

Výsledek třetích parlamentních voleb se ve vztahu k ženám v ničem nelišil od toho předchozího – z 300 poslaneckých křesel získaly ženy 10 a ze 150 senátorských pouze čtyři mandáty. Ve třetím volebním období v poslanecké sněmovně pracovaly: za ČSNS Pechmanová-Klosová Ludmila, Šmejcová-Kolářová Milena, Zeminová Františka, za KSČ

---

⁴⁷⁸ Kandidátka na senátorku za Německou nacionální stranu Josefína Weber byla poslankyní 1925-1929.

⁴⁷⁹ Senátorka za ČSDSD Božena Ecksteinová-Hniličková z důvodu nemoci, které v květnu 1930 podlehl, v senátních volbách 1929 nekandidovala. Senátorka za ČSS Růžena Reichstädterová zemřela v listopadu 1928. In: MUSILOVÁ, Dana: *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice 2007, s. 98-99, 112.

⁴⁸⁰ Pozn. Jména napsána kurzívou označují ženu, která získala ve volbách poslanecký mandát.

Čižinská Marie, Hodinová-Spurná Anežka, Kuhnová Elvíra, za DSAP Blatný Fanni, Kirpal Irene, za ČSDSD Jurnečková-Vorlová Marie a za ČND Vetterová-Bečvářová Anna⁴⁸¹. V horní komoře parlamentu ČSR usedly: za ČSDSD Karpíšková Betty, za ČSNS Plamínková Františka Ferdinanda, za KSČ Stejskalová Marie a za RSZML Chlebounová Anna⁴⁸².

Ženy akceptovaly výsledky voleb a zároveň neoficiálně přijaly opatření, kterým chtěly v následujících volbách změnit 17 let trvající parlamentní diskriminaci žen. „Bude nutno, aby pokrokové ženské organizace podnikly akci pro vstupování svých členek do politických stran, jež jsou jejich přesvědčení nejbližší a tam pracovaly. Jenom touto cestou domohou se ženy pasivního práva volebního. ...Jen tak budou moci vyjednávat s politickými stranami včas o umístění většího počtu žen na místech zvolitelných.“ Ženská národní rada pak byla v tomto směru uznána za nejpovolanejší pro realizaci vytýčeného cíle⁴⁸³.

6 ČTVRTÉ VOLBY DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČSR V ŘÍJNU 1929

6.1 Zahraněční a vnitropolitická situace v Československu 1929-1935

Výsledky třetích parlamentních voleb v Československu nepřinesly nijak zvláštní výsledky: vítězství Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu se předpokládalo, vzrůst socialistických stran byl očekáván. Prezident republiky pověřil F. Udržala předsedu nejsilnější politické strany sestavením nové vlády. Výsledkem povolebních jednání pak byla vláda široké koalice tzv. koncentrační koalice⁴⁸⁴, která se od svého nástupu potýkala s prohlubující se hospodářskou krizí (celosvětová hospodářská krize propukla po tzv. černém pátku na newyorské burze dne 25. října 1929) nárůstem stávkového hnutí nezaměstnaných jako přirozeným důsledkem této skutečnosti, a také nárůstem extremistických politických subjektů. V Československu došlo k bolševizaci a radikalizaci KSČ, od jmenování A. Hitlera německým kancléřem k růstu německého nacionalismu v DNSAP a DNP, rovněž k vzestupu fašistických skupin reprezentovaných Národní obcí fašistickou, Vlajkou, radikalizovala se i Hlinkova slovenská ľudová strana. V důsledku stupňující se hospodářské krize a s ní souvisejícího politického napětí podala v říjnu 1932 vláda F. Udržala demisi⁴⁸⁵. Do čela nového vládního kabinetu byl prezidentem republiky jmenován agrárník J. Malypetr, který

---

⁴⁸¹ Poslankyně zvolené do Národního shromáždění ČSR 27. října 1929 viz příloha č. 46.

⁴⁸² Senátorky zvolené do Národního shromáždění ČSR 27. října 1929 viz příloha č. 47.

⁴⁸³ Ženská rada, č. 9, 1929, s. 124-126.

⁴⁸⁴ KÁRNÍK, Zdeněk.: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, s. 561 ...Zrodil se nový typ koalice, který byl nazýván koncentračním, protože soustřeďoval ve vládní koalici téměř všechny politické strany, jež byly pročeskoslovenské nebo neměly ke státnímu uspořádání republiky podstatné výhrady....

⁴⁸⁵ Tamtéž, s. 550-557.

prosadil ve vládě přijetí Zákona na ochranu republiky tzv. zmocňovacího zákona⁴⁸⁶, nařízení o zákazu činnosti DNSAP i DNP a vydání zákona o zastavování činnosti a rozpuštění politických stran. Členové zakázaných německých politických subjektů proto vstupovali do nově ustavené Sudetoněmecké vlastenecké fronty⁴⁸⁷, jenž z taktických důvodů stála na pozici sjednocujícího „nepolitického“ hnutí a vůči ČSR zaujímalá navenek loajální postoj. V únoru 1934 proběhla reorganizace vlády, která souvisela s devalvací československé měny. Výsledkem byla druhá vláda široké koalice ministerského předsedy J. Malypetra (říjen 1932 – únor 1934)⁴⁸⁸.

V zahraniční politice Československo, zastupované ministrem zahraničí E. Beneš, podpořilo v roce 1930 tzv. Briandovo memorandum v němž navrhl postupné odstranění cel a vytvoření evropské politické unie tzv. PanEvropy na základech Společnosti národů. Projekt nebyl realizován, ztroskotal na odmítavém stanovisku Německa a Velké Británie⁴⁸⁹. V květnu 1931 se uskutečnila schůzka ministrů zahraničních věcí Malé dohody, která zaujala nesouhlasné stanovisko k plánu německo-rakouské celní unie. Ve třicátých letech dochází k postupnému odcizování spojenců Malé dohody, čemu napomáhal i nástup diktátorských režimů v Rumunsku a Jugoslávii. Posledním krokem, který ještě formálně sblížil členy Malé dohody, bylo podepsání organizačního paktu v únoru 1933, na jehož základě byla vytvořena Stála rada pro koordinaci zahraniční politiky, Sekretariát a také Hospodářská rada Malé dohody⁴⁹⁰. V dubnu 1934 jednal E. Beneš s francouzským ministrem zahraničí L. Barthousem o situaci ve střední Evropě, o politice vůči Německu a o vztazích se SSSR. V červnu 1934 Československo oficiálně navázalo plné diplomatické vztahy se Sovětským svazem a v prosinci přistoupilo k francouzsko-sovětskému protokolu z prosince 1934, který zavazoval jeho signatáře neuzavírat dohody se státy, které se prozatím postavily proti návrhu východního paktu. V dubnu 1935 se v Praze uskutečnilo jednání ministrů zahraničí Československa a Velké Británie k situaci vzniklé vyhlášením branné povinnosti v Německu⁴⁹¹. V květnu 1934 Národní shromáždění zvolilo počtvrté prezidentem republiky T. G. Masaryka, jehož zdravotní stav je špatný a jeho abdikace je otázkou času. V březnu 1935 byly vypsané parlamentní volby, v dubnu byl zrušen zákaz Deutsche Nationalpartei

---

⁴⁸⁶ *Zákon na ochranu republiky*. In: VYKOUPIĽ, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 683.

⁴⁸⁷ *Sudetendeutsche Partei*. In: VYKOUPIĽ, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 599-600.

⁴⁸⁸ *Československé dějiny v datech*. Praha 1986, s. 405.

⁴⁸⁹ ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha 1996, s. 309-310.

⁴⁹⁰ *Malá dohoda*. In: VYKOUPIĽ, Libor: *Slovník českých dějin*. Brno 2000, s. 323-324.

⁴⁹¹ *Československé dějiny v datech*. Praha 1986, s. 407-408.

(strana však svoji činnost neobnovila) Henleinova SHF byla přejmenována v Sudetendeutsche Partei (SdP). Československo žilo přípravami na parlamentní volby⁴⁹².

6.2 Analýza a interpretace voleb do poslanecké sněmovny

Čtvrté volby do parlamentu ČSR byly provedeny dne 19. května 1935 (neděle) současně do obou komor zákonodárního sboru. Právní předpisy, které upravovaly v Československé republice volební právo do poslanecké sněmovny i do senátu Národního shromáždění a jeho výkon přinesly od posledních provedených parlamentních voleb v říjnu 1929 změnu Zákonem ze dne 11. dubna 1935 č. 58 Sb. z. a n.⁴⁹³. Čtvrté volby do poslanecké sněmovny se konaly na celém území Československé republiky tj. na stejném území jako volby v roce 1925 a 1929, jenž bylo pro volby do poslanecké sněmovny rozděleno do 22 volebních krajů a pro volby do senátu do 12 volebních krajů⁴⁹⁴.

V Československu bylo v roce 1935 celkem 8 957 572 oprávněných voličů pro volby do dolní komory parlamentu. Z uvedeného počtu voličů bylo 4 755 426 žen, které tvořily 53,1 % z celkové voličské základny, mužů bylo 4 202 146 (méně o 553 280 než žen) tj. 46,9 % všech aktivních voličů. Republikový poměr voličů žen k voličům mužům se proti předešlým volbám o něco zlepšil (r.1929 53,2 % : 46,8 %) ⁴⁹⁵. Ženy měly, obdobně jako ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1929, početní převahu nad muži ve všech 22 volebních krajích. Nejvíce ženských voličů vykazovaly volební kraje: I. Praha, XIV. Moravská Ostrava, VI. Louny; nejméně slovenské volební kraje: XX. Košice, XVIII. Baňská Bystrica a XIX. Liptovský Svätý Mikuláš. V obou případech se tak jedná o identické kraje (včetně pořadí) s volbami v roce 1920, 1925 a 1929. Největší rozdíly v počtech oprávněných voličů žen a mužů v rámci volebního kraje vykazovaly kraje s nejpočetnější voličskou základnou: I. Praha (diference + 82 342 žen), XII. Olomouc (diference + 49 808 žen), XIV. Moravská Ostrava (diference + 45 080 žen). Nejmenší rozdíly v počtech oprávněných ženských a mužských voličů vykazovaly volební kraje: XV. Trnava (diference + 9 560 žen), XIX. Liptovský Svätý

---

⁴⁹² KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2. díl. *Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha 2002, s. 488-492.

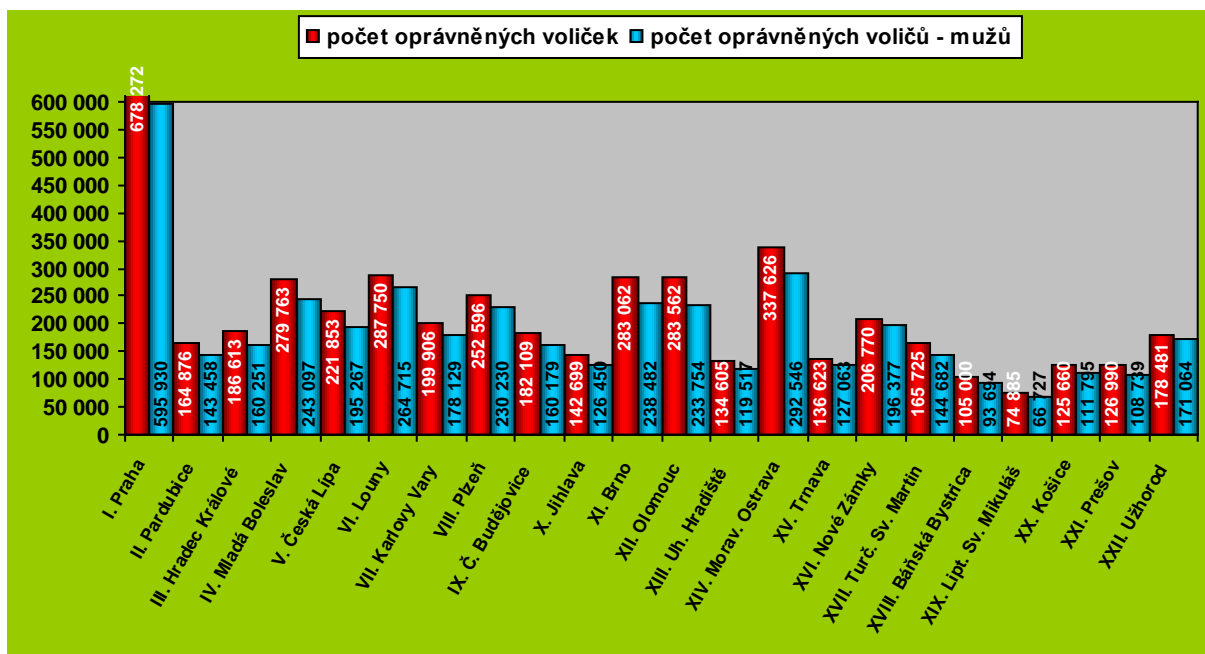
⁴⁹³ Tamtéž, s. 291-292. ...Jako neodkladné byly však usneseny 11. dubna 1935 změny volebních řádů do parlamentu, které změkčily kritéria, jež umožnila politické straně vstup do poslanecké sněmovny a senátu. Nemusela už alespoň v jednom z volebních krajů získat mandát, aby se její hlasy začaly započítávat i v krajích ostatních. Stačilo jí, aby získala v jednom kraji alespoň 20 000 hlasů... a v celém státě 120 000....Změn byla provedena i ve způsobu získávání mandátů z druhého a třetího skrutinia; oslabila přímou volbu poslance..to znamenalo, že ve druhém a třetím skrutiniu bylo pak zvoleno 109 poslanců...které nevolil přímo volič, ale přesunem místa na kandidátní litiň politické strany její vedení. ...

⁴⁹⁴ *Československá statistika – svazek 134. Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935*. Praha 1936, s. 7 (textová část). (Dále jen *Československá statistika – svazek 134*.)

⁴⁹⁵ *Československá statistika – svazek 134*. Praha 1936, s. 8 (textová část).

Mikuláš (diference + 8 158 žen) a XXII. Užhorod (diference + 7 417 žen). Počty žen voliček a mužů voličů v jednotlivých volebních krajích jsou podrobně uvedeny v grafu č. 55 a tabulce č. 19 (viz. příloha)

Graf č. 55: Volby do PS 19. 5. 1935 – počty oprávněných voličů v jednotlivých krajích.

Zdroj: *Československá statistika – svazek 134*, s. 13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj; Dle početního poměru oprávněných ženských a mužských voličů v jednotlivých volebních krajích, dalo se očekávat, že jejich účast ve volbách bude korespondovat s tímto stavem. Z celkového počtu 8 957 572 aktivních voličů se jich k volebním urnám dostavilo 8 311 067 čili 92,8 %. Žen bylo 4 390 427, představovaly 52,8 % zúčastněných voličů, mužů 3 930 640 (méně o 459 787 než žen) a tvořily 47,2 % z celkového počtu hlasujících⁴⁹⁶.

K volebním urnám nepřišlo 645 505 voličů tj. 7,2 % z voličské základny. Z tohoto bylo 364 999 žen tj. 56,5 % ze všech nezúčastněných voličů a 280 506 mužů (méně o 84 493 než žen) co bylo 43,5 % z těch voličů, kteří k volbám do sněmovny nepřišli⁴⁹⁷. Ve srovnání s volbami do poslanecké sněmovny v roce 1929 lze konstatovat, že volební neúčast klesla celkem o 1,2 %, v případě žen však došlo k nárůstu neúčasti o 2,2 %.

Z celkového počtu 4 755 426 ženských voličů se volebního hlasování zúčastnilo 4 390 427 žen a jejich volební účast dosáhla 92,3 %. Ze všech 4 202 146 oprávněných mužských voličů se jich k volbám dostavilo 3 920 640 tj. 93,3 %. Rozdíl ve volební účasti žen a mužů do poslanecké sněmovny činil 1,1 % ve prospěch mužů. Zde je nutné podotknout, že ve srovnání s rokem 1929 (rozdíl byl tehdy 0,4 %) je uvedený schodek vyšší o 0,7 % v neprospěch žen.

⁴⁹⁶ *Československá statistika – svazek 134*, s. 13 (tabulky).

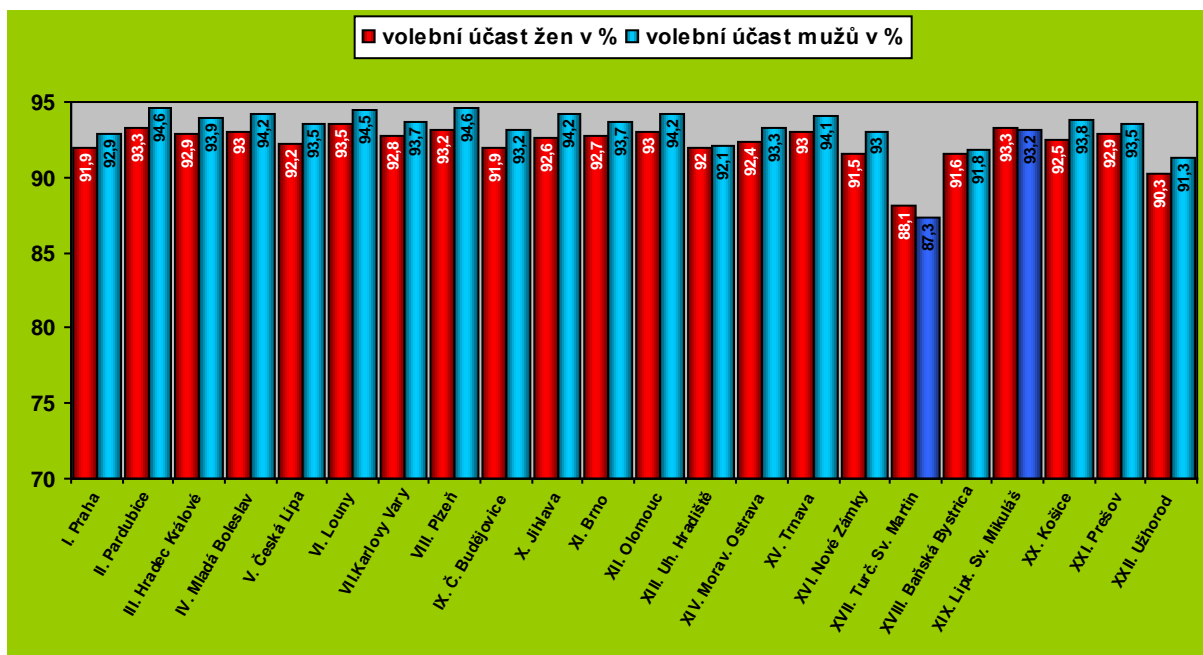
⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 13 (tabulky). Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.

Ženám se ani napotřetí nepodařilo dosáhnout výsledků z voleb v roce 1920, kdy měly jak početně, tak procentuálně (až na 3 z 21 volebních krajů) vyšší volební účast než muži. Prognóza týkající se procentuálně vyšší volební účasti žen než mužů v jednotlivých volebních krajích se potvrdila pouze ve dvou (v r. 1929 v šesti) z celkových 22. Jednalo se o XVII. volební kraj Turčianský Svätý Martin, kde účast žen byla vyšší než účast mužů o 0,8 % a XIX. Liptovský Mikuláš kde byla vyšší o 0,1 %. I přes uvedené skutečnosti, nejvyšší účast ve volbách dosáhly ženy ve volebních krajích: VI. Louny 93,5 %, ve dvou krajích II. Pardubice, XIX. Liptovský Svätý Mikuláš shodně 93,3 % a na pomyslné třetí příčce ženy z VIII. volebního kraje Plzeň 93,2%. Naopak nejnižší účast ve volbách vykazovaly ženy z volebních krajů: XVI. Nové Zámky 91,5 %, XXII. Užhorod 90,3 % (r. 1929 88,8 %) a XVII. Turčianský Svätý Martin 88,1 (r. 1929 86,1 %). V případě volebního kraje Liptovský Svätý Mikuláš je to paradox, vzhledem k tomu, že se jedná o jeden ze dvou krajů, v nichž byla volební účast žen vyšší než u mužů.

Největší diference ve volební účasti žen a mužů - v neprospěch žen, tj. z 19 volebních krajů kde měly volební převahu muži – byla zaznamenána ve volebních krajích: X. Jihlava 1,6 %, XVI. Nové Zámky 1,5 % a VIII. Plzeň 1,4 %. Nejmenší rozdíl 0,1 % byl zjištěn ve XIII. volebním kraji Uherské Hradiště. Zde je nutné upozornit na skutečnost, že prognóza týkající se početní převahy žen nad muži do dolní komory parlamentu byla potvrzena ve všech 22 volebních krajích. Podrobný přehled o účasti žen a mužů ve volbách do poslanecké sněmovny je uveden v grafu č. 56 a tab. č. 19 (viz příloha)

Graf č. 56: Volby do PS 19. 5. 1935 – volební účast žen a mužů podle volebních krajů.

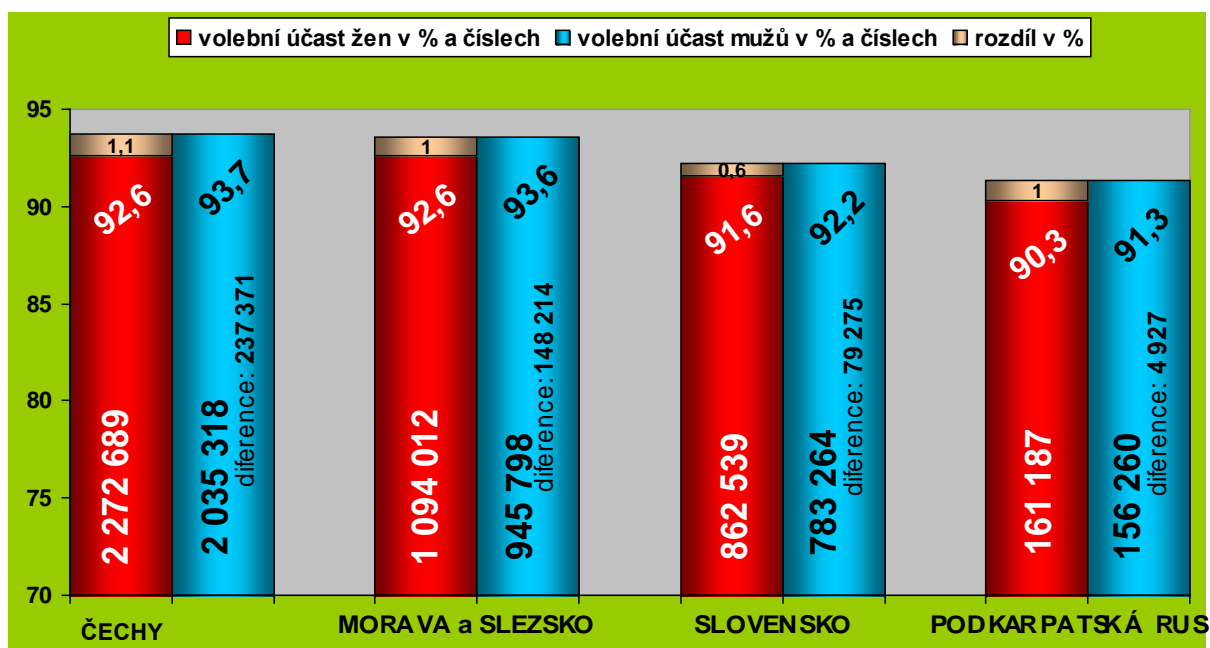

Zdroj: *Československá statistika –svazek 134*, s. 13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj; tmavě modře zbarvený sloupec – volební kraj s nižší volební účastí mužů než žen.

Převaha mužů voličů nad ženami voličkami byla znatelná také při porovnání jejich účasti ve volbách podle zemí. Hlasování u volebních uren se zúčastnilo: v Čechách, na Moravě a ve Slezsku shodně 92,6 % žen - překročily svůj statistický průměr 92,3 % o 0,3 %; na Slovensku se voleb zúčastnilo 91,6 % voliček a k dosažení republikového průměru jim chybělo 1 %, na Podkarpatské Rusi byla volební účast žen 90,3 % čili o 2,3 % pod jejich statistickým průměrem.

Ve srovnání s volbami do poslanecké sněmovny v roce 1929 je evidentní, že zatímco v předešlých volbách dosáhly alespoň ženy ze Slovenska a Podkarpatské Rusi vyšší účast než muži, ve volbách r. 1935 mají ve všech zemích převahu muži. Zde je nutné podotknout, že při srovnávání volební účasti žen podle zemí je zapotřebí brát v úvahu početnosti voliček v těchto zemích, která je značně rozdílná. Rovněž je nutné poukázat na skutečnost, že ženy voličky mají ve všech zemích početní převahu nad muži voliči. Volební účast žen a mužů v jednotlivých zemích republiky je podrobně uvedena v grafu č. 57 a tabulce č. 20 (viz příloha).

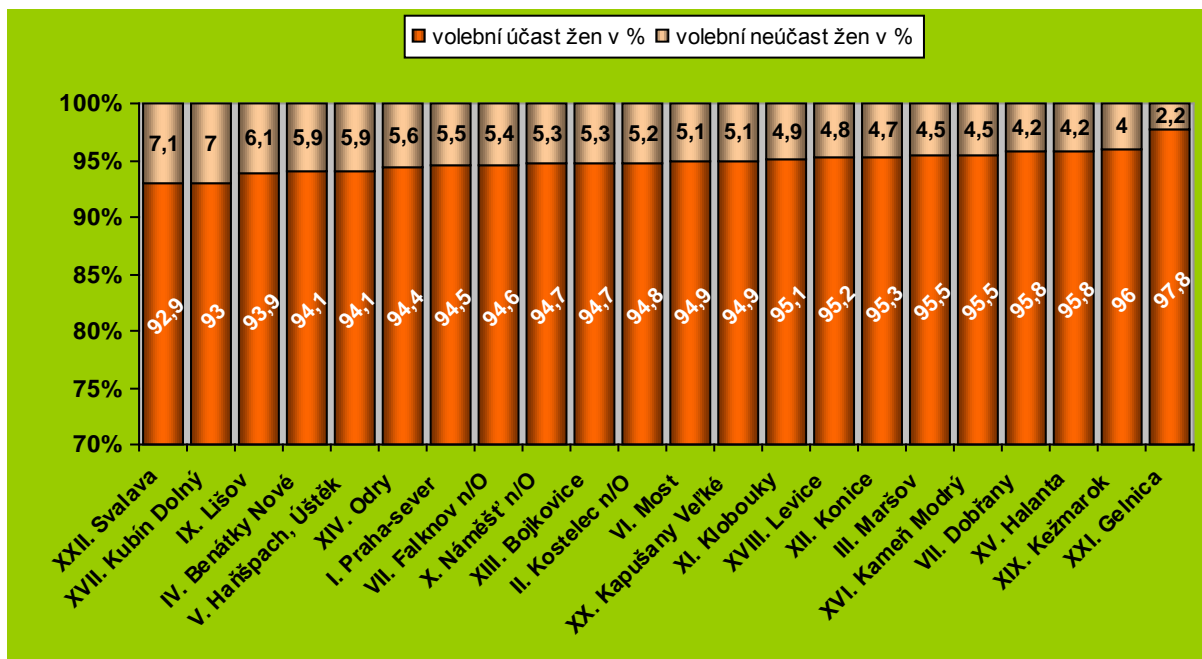
Graf č. 57: Volby do PS 19. 5. 1935 – volební účast žen a mužů podle zemí.

Zdroj: *Československá statistika –svazek 134*, s. 13 (tabulky).

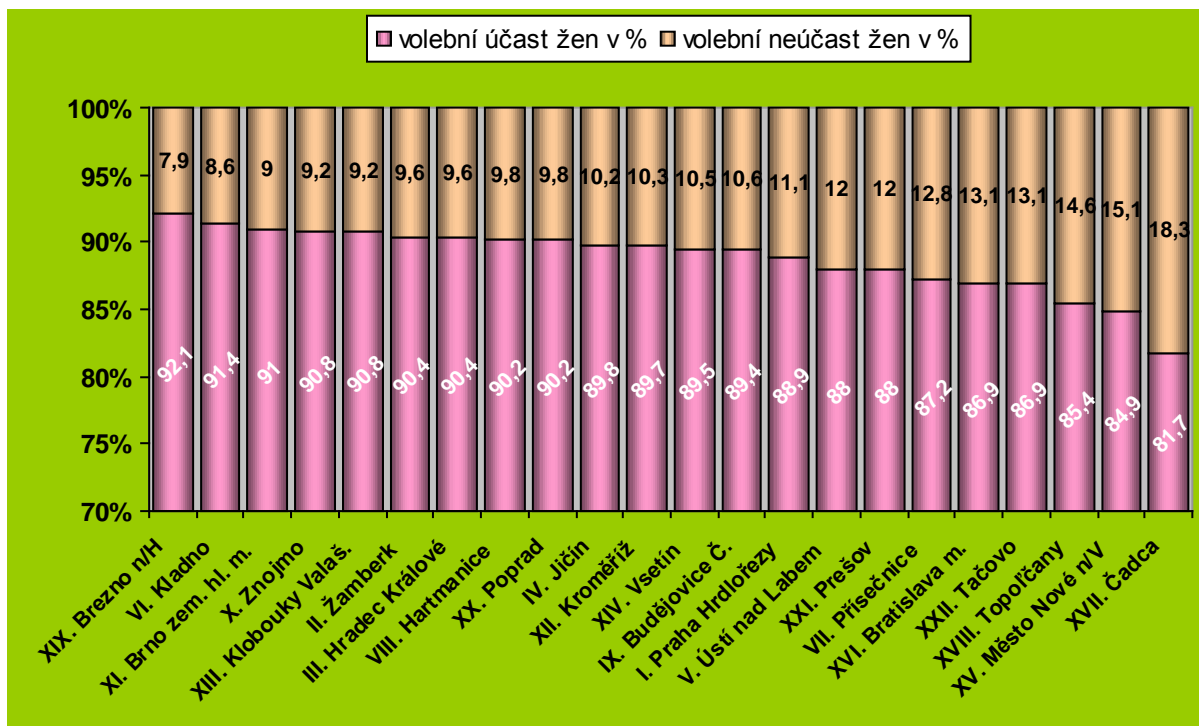
Porovnání soudních a politických okresů - s nejvyšší volební účastí žen - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že ve sledovaných okresech byla účast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková účast 92,3 % (r. 1929 představovala 91,4 %, čili byla nižší o 0,9 %) a pohybovala se v rozmezí od 92,9 % - do 97,8 % (r. 1929 od 91,5 % - do 96 %). Je to nejvyšší volební účast, jakou ženy ve volbách do parlamentu dosáhly. Politický okres Svalava, z XXII. volebního kraje Užhorod, který vykazoval „nejnižší“ nejvyšší volební účast žen, tento statistický průměr překročil o 0,6 %. Politický okres Gelnica, z XXI. volebního kraje Prešov, jenž měl skutečně nejvyšší účast žen u volebních urech, jej převýšil o 5,2 %. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných okresů činil 4,9 %, zatímco v roce 1929 byl o 0,4 % nižší. Ve srovnání s volbami v roce 1929 i v těchto měl nejvyšší volební účast žen politický okres ze Slovenska. Podrobný přehled o soudních a politických okresech s nejvyšší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 58.

Graf č. 58: Volby do PS 19. 5. 1935 - volební kraj / okres s nejvyšší účastí žen ve volbách (řazeno vzestupně).

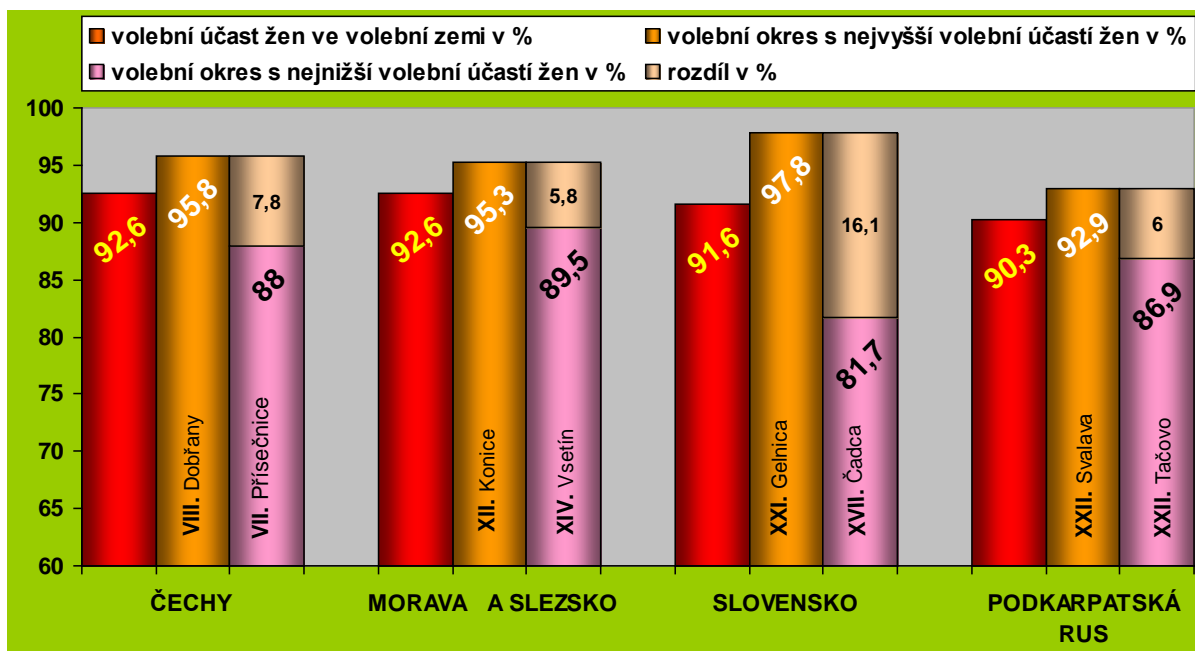
Zdroj: *Československá statistika-svazek 134*, s.3-13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj. Porovnáním soudních a politických okresů s nejnižší volební účastí žen z jednotlivých volebních krajů bylo zjištěno, že ve sledovaných okresech byla neúčast žen ve volbách do poslanecké sněmovny vyšší než jejich republiková volební neúčast 7,7 % (r. 1929 byla 8,6 %) a pohybovala se v rozmezí od 7,9 % - do 18,3 % (r. 1929 od 9,5 % - do 21,3 %). Byla tak nejnižší za celou dobu existence ČSR. Politický okres Brezno nad Hronom, z XIX.volebního kraje Liptovský Svätý Mikuláš, který vykazoval nejnižší neúčast žen ve volbách, jí měl ve skutečnosti o 0,2 % vyšší než byl statistický průměr. Politický okres Čadca, ze XVII. volebního kraje Turčianský Svätý Martin, ve kterém byla skutečně nejvyšší neúčast žen u volebních uren v rámci republiky, vykazoval volební neúčast žen vyšší o 10,6 %, než byl jejich republikový průměr. Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním ze sledovaných okresů činil 10,4 % (r. 1929 byl 11,8 %). Ve srovnání s volbami v roce 1929, kdy okres s nejnižší neúčastí žen ve volbách byl z Čech a s nejvyšší neúčastí ze Slovenska, v těchto volbách byly oba okresy ze Slovenska, přičemž politický okres Čadca obhájil svoji pozici okresu s nejvyšší volební neúčastí žen. Podrobný přehled o soudních a politických okresech s nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých volebních krajů uvádí graf č. 59

Graf č. 59: Volby do PS 19. 5. 1935 – volební kraj / okres s nejnižší účastí žen ve volbách (řazeno sestupně).

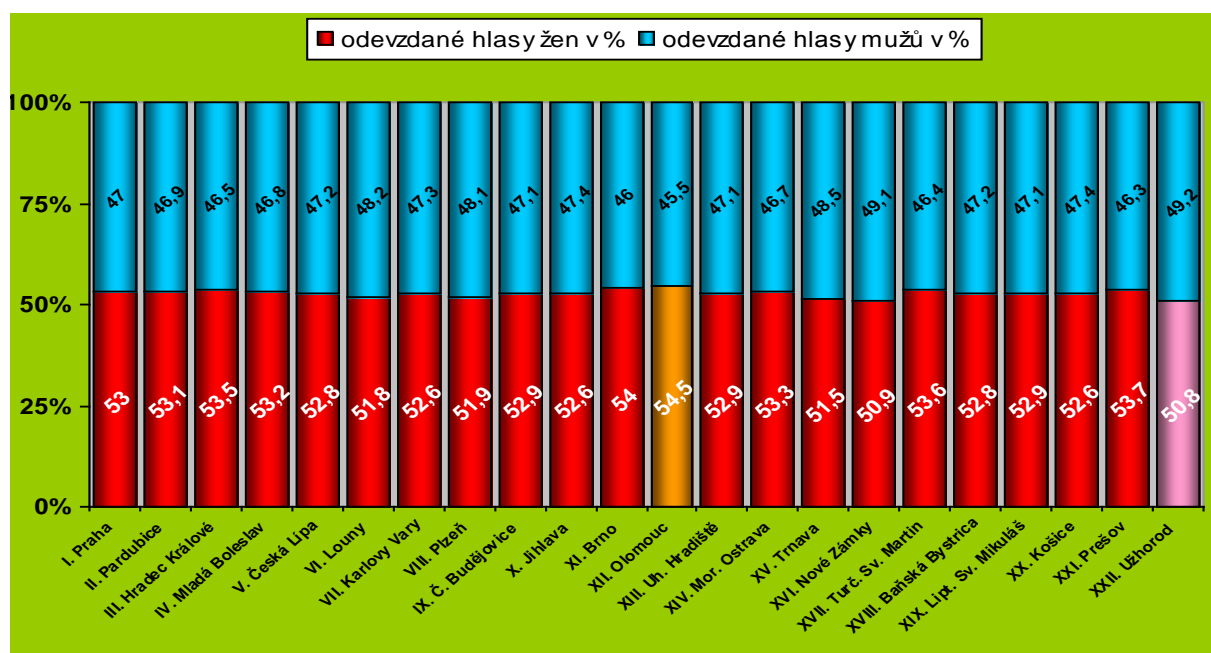
Zdroj: *Československá statistika-svazek 134*, s.3-13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj. Analýza účasti žen ve volbách do poslanecké sněmovny v jednotlivých zemích Československa ukázala, že v Čechách se voleb zúčastnilo 92,6 % žen, na Moravě a ve Slezsku 92,6 %, na Slovensku 91,6 % voliček a na Podkarpatské Rusi 90,3 % ženských voličů (graf č. 49). Porovnáním soudních a politických okresů s nejvyšší a nejnižší procentuální účastí žen ve volbách z jednotlivých zemí republiky bylo zjištěno, že okres s nejvyšší i nejnižší volební účastí žen byl ze Slovenska na rozdíl od voleb 1929 kdy, okres z nejnižší volební účastí žen byl z Podkarpatské Rusi. Nejmenší rozdíl mezi okresem s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen byl zjištěn na Moravě a ve Slezsku kde činil 5,8 %, na Podkarpatské Rusi byl vyšší o dalších 0,2 %, v Čechách byla diference 7,8 % a nejmarkantnější 16,1% rozdíl byl zaznamenán na Slovensku – pořadí zemí ve srovnání s volbami v roce 1929 zůstalo nezměněno. Přehled okresů s nejvyšší a nejnižší účastí žen ve volbách do poslanecké sněmovny z jednotlivých zemí uvádí graf č. 60.

Graf č. 60: Volby do PS 19. 5. 1935 - okresy s nejvyšší a nejnižší volební účastí žen z jednotlivých zemích.

Zdroj: *Československá statistika-svazek 134*, s. 3-13(tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj. Absolutní převaze žen voliček nad muži voliči ve volbách do poslanecké sněmovny odpovídalo i procentuální rozdělení odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících: ze 100 odevzdaných hlasů bylo 52,8 % hlasů žen a 47,2 % hlasů mužů (r. 1929 53,1 % : 46,9 %). Porovnání proporcionalního zastoupení v účasti aktivních voličů žen a mužů v jednotlivých volebních krajích ukázalo, že ženy z XII. volebního kraje Olomouc dosáhly nejvyššího počtu odevzdaných hlasů a statistický průměr 52,8 % překročily o 1,7 %, ženy z XXII. volebního kraje Užhorod byly o 2 % pod tímto průměrem. Volební poměr v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících se v případě ženských voličů pohyboval v rozmezí od 50,8 % - do 54,5 % (r. 1929 od 50,9 % - do 55,3 %). Celkový rozdíl mezi volebním krajem s nejvyšším a nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů činil 3,7 % v roce 1929 to bylo 4,4 %. Ve 14 volebních krajích (r. 1929 ve 13) ženy dosáhly nebo překročily republikový průměr v počtu odevzdaných hlasů ze 100 voličů, v osmi volebních krajích tohoto průměru nedosáhly. Podrobně je poměr účasti žen a mužů ve volbách do poslanecké sněmovny v jednotlivých volebních krajích uveden v grafu č. 61.

Graf č. 61: Volby do PS 19. 5. 1935 - poměr účasti žen a mužů ve volbách dle volebních krajů

Zdroj: *Československá statistika - svazek 134*, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

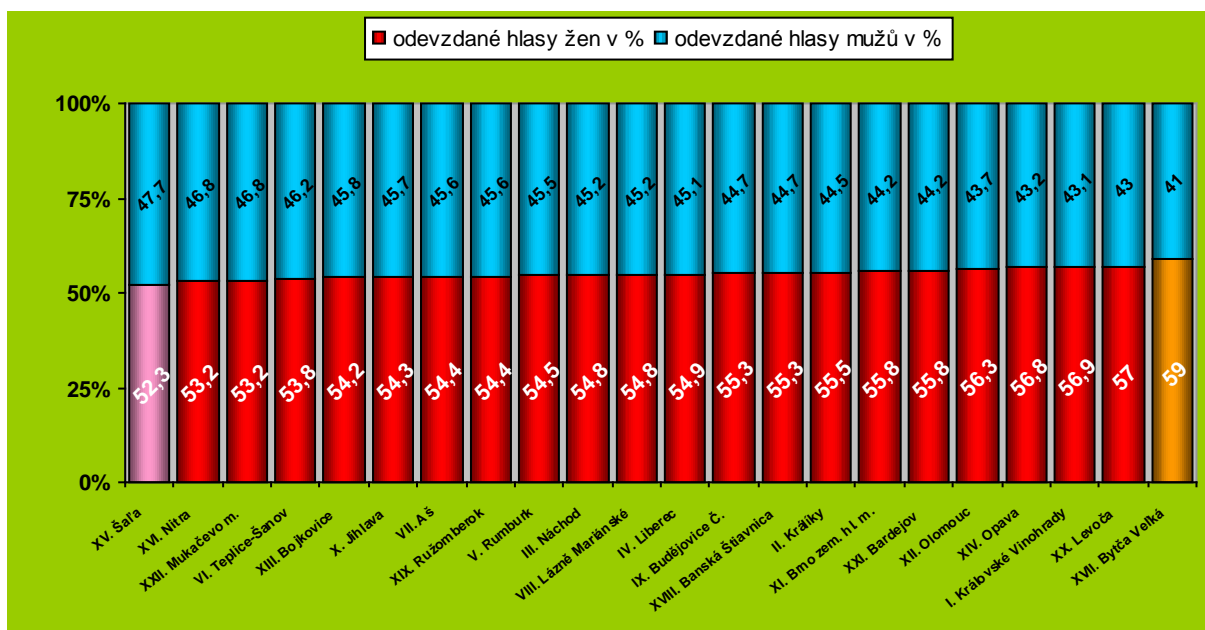
V rámci jednotlivých zemí dosáhly ve volbách do poslanecké sněmovny nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy země Moravskoslezské 53,6 %, republikový průměr překročily o 0,8 %, druhé v pořadí byly voličky z Čech (r. 1929 ze Slovenska) jejichž počet odevzdaných hlasů ze 100 voličů byl identický se statistickým průměrem. Ve volební zemi Slovensko byly ženské voličky 0,4 % pod republikovým průměrem a na Podkarpatské Rusi o 2 %⁴⁹⁸.

Porovnání soudních a politických okresů - s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že nejnižší poměr, 0,5 % pod statistickým průměrem dosáhly ženy v politickém okrese Šaľa, z XV. volebního kraje Třnava. Skutečně nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, tj. o 6,2 % vyšší než byl jejich republikový průměr, dosáhly ženy v politickém okrese Bytča Velká, ze XVII. volebního kraje Turčianský Svätý Martin. Ve sledovaných okresech s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů ze 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 52,3 % - do 59 % (r. 1929 53,1 % - do 62,4 %). Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním sledovaným okresem byl 6,7 % (r. 1929 9,3 %). Zde je nutné upozornit na skutečnost, že oba politické

⁴⁹⁸ *Československá statistika - svazek 134*, s. 13 (tabulky).

okresy Šaľa i Bytča Veľká jsou ze Slovenska, v případě politického okresu Bytča Veľká se jedná o republikovou raritu, protože jeho ženy opět – obdobně jako ve volbách v roce 1920, 1925 a 1929 – byly v počtu odevzdaných hlasů ze 100 voličů nejlepší v rámci republiky. Podrobný přehled okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen ze 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 62.

Graf č. 62: Volby do PS 19. 5. 1935 – volební kraj / okres s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno vzestupně).

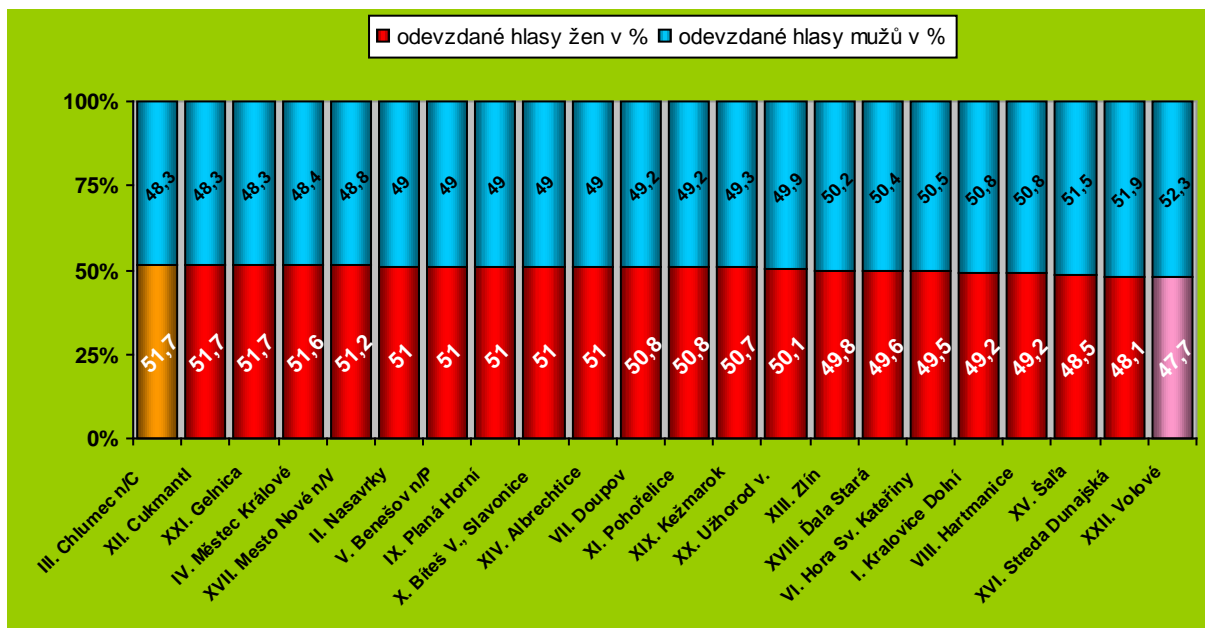
Zdroj: Československá statistika - svazek 134, s. 3-13 (tabulky).

Legenda: růžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů; oranžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů.

Porovnání soudních a politických okresů - s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen ze 100 voličů - z jednotlivých volebních krajů ukázalo, že nejnižší volební účast žen, 1,1 % pod jejich republikovým průměrem, byla v soudním okrese Chlumeck nad Cidlinou, ze III. volebního kraje Hradec Králové. Skutečně nejnižší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících, o 5,1 % nižší než jejich statistický průměr, dosáhly ženy z politického okresu Volové, ze XXII. volebního kraje Užhorod. Ve sledovaných okresech s nejnižším počtem odevzdaných hlasů ze 100 voličů se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 47,7 % - do 51,7 % (r. 1929 od 45,3 % - do 53,4 %). Rozdíl mezi v pořadí prvním a posledním sledovaným okresem činil 4 % (r. 1929 8,1 %). Podrobný přehled okresů s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen ze 100 voličů z jednotlivých volebních krajů ve volbách do poslanecké sněmovny je uveden v grafu č. 63.

Graf č. 63: Volby do PS 19. 5. 1935 – volební kraj / okres s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů (řazeno sestupně).

Zdroj: *Československá statistika-svazek 134*, s. 3-13 (tabulky). Legenda: I.-XXII. volební kraj. Legenda: oranžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejvíce hlasů; růžově zbarvený sloupec – volební kraj, ve kterém ze 100 voličů ženy odevzdaly nejméně hlasů.

Čtvrtých voleb do poslanecké sněmovny NS ČSR se zúčastnilo celkem 992,8 % voličů. K volebním urnám nepřišlo 7,2 % voličů. Volební účast žen byla 92,3 % a volební účast mužů 93,3 %. Rozdíl ve volební účasti žen a mužů do poslanecké sněmovny činil 1,1 % ve prospěch mužů, početně však ženy převyšovaly ve volební účasti muže o 459 787 osob. Pouze ve dvou z 22 volebních krajů ženy dosáhly početní i procentuálně převahy nad muži. Ve všech zemích v rámci republiky měly ženy početní převahu nad muži; Pořadí zemí podle volební účasti žen: Moravskoslezská země 92,6%, Čechy 92,6 %, Slovensko 91,6 a Podkarpatská Rus 90,3 %. V rámci republiky, při porovnání soudních a politických okresů s nejvyšší účastí žen ve volbách, se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 92,9 % - do 97,8 % (diference 4,9 %); při porovnání soudních a politických okresů s nejnižší účastí žen ve volbách, se jejich: volební neúčast pohybovala v rozmezí od 7,9 % do – 18,3 % (diference 10,4 %). V rámci republiky byla volební účast žen v rozmezí od 81,7 % - do 97,8 % (diference 16,1%). Z celkového počtu všech voličů, který se voleb zúčastnily bylo 53,1 % žen a 46,9 % mužů. V rámci jednotlivých zemí dosáhly nejvyšší proporcionality v počtu odevzdaných hlasů dle pohlaví hlasujících ženy z Moravskoslezské země 53,6 %, z Čech 53,1% Slovenska 52,7 %, a z Podkarpatské Rusi 51,1 %. V rámci republiky, při porovnání

soudních a politických okresů s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů, se volební účast žen pohybovala v rozmezí od 52,3 % - do 59 %; při porovnání soudních a politických okresů s nejnižším počtem odevzdaných hlasů žen na 100 voličů, se volební účast pohybovala v rozmezí od 47,7 % - do 51,7 %. V rámci republiky se volební účast žen v poměru k volební účasti mužů pohybovala v rozmezí od 47,7 % - do 51,7 %.

6.3 Ženy na kandidátních listinách politických stran

Na březnové veřejné schůzi v Ženském klubu českém v Praze, svolané Výborem pro hlasovací právo žen, účastnice rekapitulovaly 16 let trvající boj žen za sněmovní spolupráci s muži, za účast žen ve státní správě a veřejném životě. Mluvily o vědomí odpovědnosti a poslání ženy, která má „dnes“ také co říci „dnešní“ společnosti, má-li ta opravdu státi na principu demokracie. V jejím závěru pak byla odhlasována rezoluce požadující skutečné začlenění žen do jednotlivých sfér hospodářského, politického a kulturního života společnosti⁴⁹⁹. Následně Výbor pro volební právo žen zaslal v květnu 1935, kdy už byl znám termín parlamentních voleb, informace ženským sdružením, jak by se měla správně orientovat na politické scéně, jaká kritéria by měly voličky ve svém rozhodování pro určité kandidáty uplatnit. Zároveň s výzvou k ženám pak uveřejnil v Ženské radě písemné odpovědi kandidujících politických stran – jejich jasné, nesmlouvavé stanovisko k rovnoprávnosti žen s muži v duchu demokracie a ústavy⁵⁰⁰. Měl to být další ukazatel na cestě k správnému politickému rozhodnutí.

6.3.1. Ženy na volebních kandidátkách do poslanecké sněmovny

Ve čtvrtých volbách do Národního shromáždění ČSR kandidovalo do poslanecké sněmovny celkem 16 politických stran a sdružení tj. o tři méně, než tomu bylo ve volbách předešlých. Z uvedeného počtu bylo 9 stran československých, pět německých, jedna maďarsko-německá, a jedna strana komunistická⁵⁰¹. O křeslo poslance usilovalo celkem 3 441 zástupců uvedených politických stran, z toho bylo 3 235 mužů (o 93 méně než v r. 1929) a 206 žen (o 37 méně

---

⁴⁹⁹ *Volby a ženy*. Ženská rada, č. 3, 1935, s. 55-57.

⁵⁰⁰ *Politické strany píší ženám*. Ženská rada, č. 4, 1935, s. 82-87. ...Republikánská strana zasílá jako odpověď výňatek ze svého organizačního řádu, který však neodpovídá k otázce...Československá sociálně demokratická strana vyslovila se jasně a rozhodně pro zrovnoprávnění žen a také její činnost dokazuje, že tuto zásadu propaguje a uplatňuje. ...Československá strana národně socialistická ...požadavek plné rovnoprávnosti žen s muži patří k nejzákladnějším principům našeho programu. To jsme však dokázali prakticky...Není důvodu, abychom v dnešní době své stanovisko měnili. ...Komunistická strana ...usiluje o úplné zrovnoprávnění žen s muži a všichni zástupci komunistické strany budou v tomto směru pracovat. Budou předkládati nejen příslušné návrhy zákonů, ale postarají se současně i o to, aby za aktivní účasti žen jejich požadavky byly prosazeny, neboť pouhým parlamentním jednáním nikdy by nebylo docíleno toho, čeho ženy žádají....

⁵⁰¹ *Československá statistika - svazek 134*, s. 13-19 (textová část).

než v r. 1929). Ženy tvořily 5,9 % všech kandidujících do poslanecké sněmovny. Byl to pro ně druhý nejhorší výsledek od voleb v roce 1920, kdy dosáhly nejvyššího (9,9%) zastoupení svých kandidatur na hlasovacích listinách do sněmu. Uvedená skutečnost byla pro ženy aktivně se účastnící veřejného a politického života v zemi neakceptovatelná⁵⁰². Nejvíce žen bylo zapsáno na kandidátních listinách: Československé strany národně socialistické 45 (o šest více než v roce 1929), Československé sociálně demokratické strany dělnické 27 (počet shodný s rokem 1929), Německé sociálně demokratické strany dělnické 26 (méně o jednu ženu než v roce 1929) a Národního sjednocení K. Kramáře 20 (pokles o jednu ženu). Největší rozdíl v počtu žen zapsaných na kandidátních listinách byl zaznamenán u Komunistické strany Československa, která sice nominovala 25 žen, ve srovnání s volbami 1929 jich však bylo o 11 méně. Nejméně žen, čili dvě, jmenovala Hospodářská strana dlužníků⁵⁰³. Žádná žena nebyla zapsána na volebních listinách německého Svazu zemědělců, Sudetoněmecké strany a Autonomistického bloku vedeného Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou. Jednalo se o subjekty usilující, v případě SdP, o integraci Sudet do německého státu a v případě AB o autonomii Slovenska. Z hlediska národnostního⁵⁰⁴ složení byl stav následující: devět československých stran kandidovalo 159 žen (r. 1929 10 stran 180 žen), tři německé strany nominovaly 42 žen (r. 1929 pět stran 57 žen) a jedna maďarsko-německá strana pět žen. Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny uvádí graf č. 64 a tabulka č. 17 (viz příloha).

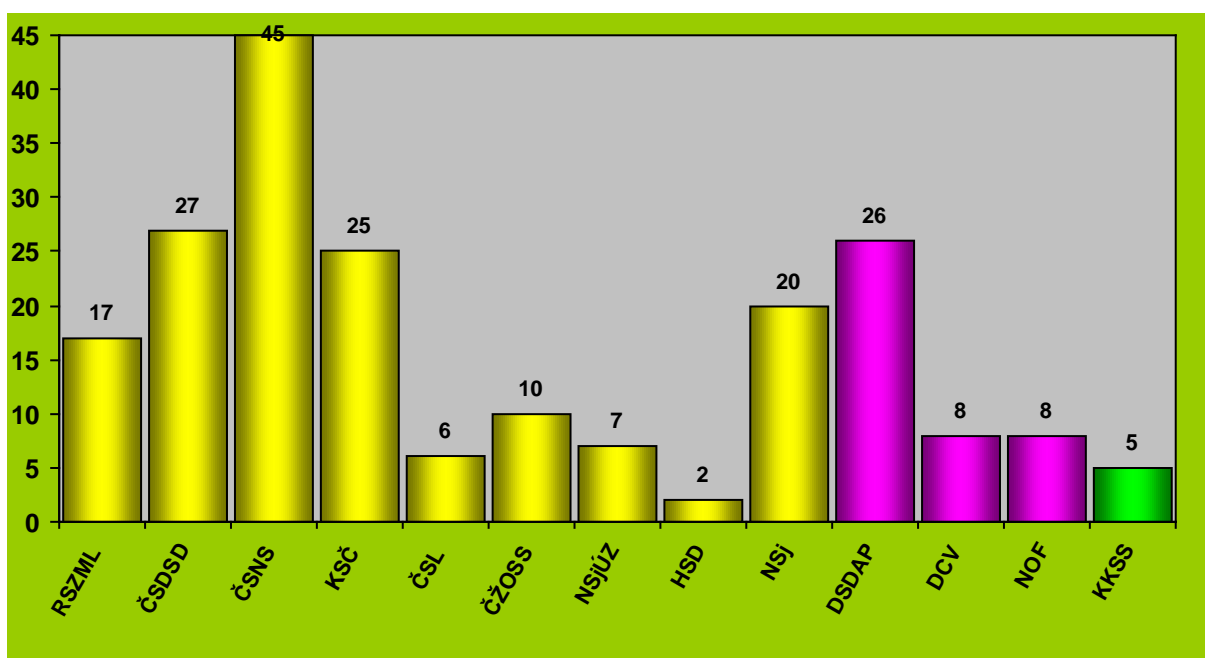
---

⁵⁰² Najdi Burešová kde píše, že Plamínková si stěžuje na slabý zájem žen o práci v ŽNR

⁵⁰³ Nové volební sdružení, které tvořily: Hospodářská strana dlužníků všech stavů a Neodvislá socialistická strana na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

⁵⁰⁴ *Národní shromáždění Republiky československé ve druhém desetiletí (1928-1938)*. Praha 1938, s. 179-185.

Graf č. 64: Volby do PS 27. 10. 1929 - počty kandidujících žen z politických stran.

Zdroj: APS Praha. *Kandidátní listiny pro volbu do poslanecké sněmovny IV. volební období.*

Legenda: žlutě zbarvené sloupce – politické strany československé, růžově zbarvené sloupce – politické strany německé, zeleně zbarvený sloupec – strana maďarsko-německá; zkratky názvů politických stran a sdružení:

POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ		POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ	
RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu	HSD	Hospodářská strana dlužníků všech stavů
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická	NSj	Národní sjednocení
ČSNS	Československá strana socialistická	DSDAP	Německá sociálně-demokratická strana dělnická
KSČ	Komunistická strana Československa	DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
ČSL	Československá strana lidová	NOF	Národní obec fašistická
ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická str.středostavovská	KKSS	Krajinská křesťansko-socialistická strana
NSjÚZ	Národní sjednocení úřednicko-zřizenecké strany		

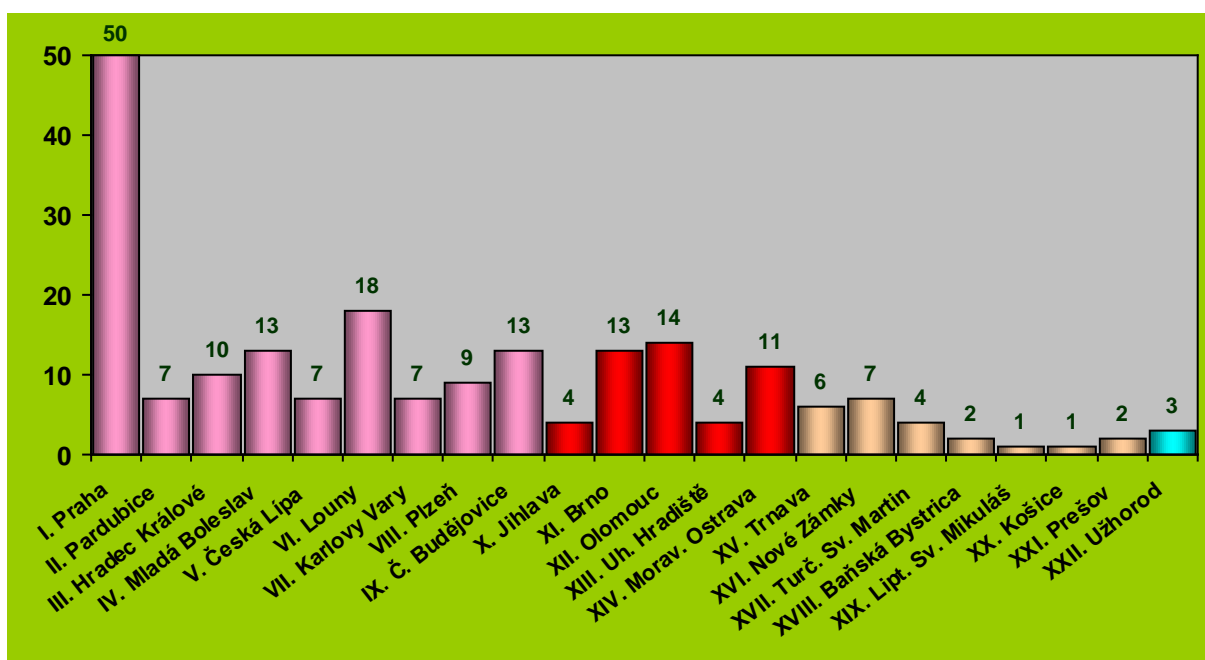
Analýza volebních lístků politických stran a sdružení kandidujících do poslanecké sněmovny NS ČSR ukázala, že nejvíce žen do dolní komory parlamentu bylo nominováno ve volebních krajích: I. Praha 50 žen (r. 1929 62), VI. Louny 18 žen (r.1929 20) a XII. Olomouc 14 žen (r.1929 12)⁵⁰⁵. Porovnání počtu žen navržených na poslance v jednotlivých zemích ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy z Čech 134 (mužů 1 693), pak ženy z Moravy a Slezska kde jich bylo nominovaných 46 (mužů 812), na Slovensku bylo na kandidátních listinách uvedeno 23 ženských jmen (mužů 635) a na Podkarpatské Rusi kandidovaly tři ženy a 95 muž. K poklesu počtu žen ucházejících se o post poslance, ve srovnání s volbami 1929, došlo v Čechách o 21 a v zemi Moravskoslezské o 20. Na Slovensku byl naopak nárůst o tři ženy a na Podkarpatské Rusi o jednu. Zde je nutné upozornit na skutečnost, že pouze na Podkarpatské Rusi (r. 1929 v Čechách) došlo k nárůstu počtu mužů voličů o osm, v ostatních

⁵⁰⁵ Viz tabulka č. 17 Volby do poslanecké sněmovny 19. 5. 1935.

zemích byl zjištěn pokles: v Čechách o 15, na Moravě a ve Slezsku o 51, na Slovensku o 35 mužů.

Na základě výše uvedeného lze rovněž konstatovat, že v rámci republiky, při počtu 3 235 mužů a 206 žen kandidujících do sněmu, byla žena každým 16. – 17. který o toto křeslo usiloval. V roce 1929 byla žena statisticky každým 14. – 15. navrženým na post poslance. Šance uspět ve volbách v roce 1935 tak zůstaly ženské většině národa i nadále vzdálené. Při komparaci dle průměrného pořadí žen na kandidátních listinách podle zemí: v Čechách byla žena statisticky každým 13. – 14. kandidujícím do dolní komory parlamentu, na Moravě a ve Slezsku každým 18. – 19., na Slovensku byla žena v průměru každým 28. – 29. navrženým do poslanecké sněmovny a na Podkarpatské Rusi každým 32. – 33. v pořadí. Při použití statistického průměru v politických stranách se ukázalo, že nejhůře na tom byly ženy z Hospodářské strany dlužníků, kde žena figurovala na každém 29. místě, pak ženy kandidující za Krajinskou křesťansko-socialistickou stranu, kde žena byla v pořadí každým 40. uchazečem o post poslance. Nejhůře na tom byly ženy z Československé strany lidové, kde žena kandidovala na každém 47. místě. K překvapení voleb roku 1935 patří nominace pěti žen KKSS, která v předešlých volbách tj. v r. 1925 a 1929 nikdy neměla na svém hlasovacím lístku uvedeného ženského zástupce, rovněž osm žen zapsaných na kandidátních listinách Národní obce fašistické. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do poslanecké sněmovny NS ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 65. Podrobný přehled o počtu kandidujících žen a mužů dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 17 (viz příloha).

Graf č. 65: Volby do PS 19. 5. 1935 – počty kandidujících žen podle volebních krajů.

Zdroj: APS Praha. *Kandidátní listiny pro volbu do poslanecké sněmovny IV. volební období.*

Legenda: růžově zbarvené sloupce – volební kraje české, červeně zbarvené sloupce – volební kraje moravskoslezské, hnědě zbarvené sloupce – volební kraje slovenské, modře zbarvený sloupec – volební kraj z Podkarpatské Rusi.

Kandidátní listiny politických stran rovněž zrcadlí měnící se vztah vedení politických stran k ženám, aktivně se účastnícím politického života v zemi. Zatímco ČSNS a ČND nominovaly, v předešlých volbách na 1. místo na hlasovacích listinách po jedné ze svých ženských zástupkyň, ve volbách v roce 1935 se žádná žena ze žádné politické strany nedostala na uvedenou pozici. Čtyři politické strany nominovalo na 2. místo celkem šest žen (r. 1929 šest stran sedm žen): za ČDSD kandidovala na této pozici *M. Jurnečková*⁵⁰⁶ a *J. Bulířová* (potřetí usilovala o post poslankyně), za ČSNS *F. Zeminová* a *A. Kabelková* (kandidovala podruhé), za DCV *A. Fischer* a za DSDAP *I. Kirpal*. Na 3. místo na hlasovacím lístku se dostalo 19 žen ze sedmi stran (r. 1929 23 žen z devíti stran): v ČDSD *M. Kopecká* a *M. Knytlová*, v ČSNS *A. Frydrychová*, *J. Bátková*, *M. Hřebáčková*, *M. Iranová* a *T. Štejnerová*, v KSČ *B. Macháčová*, *A. Hodinová*, *H. Barfusová*, *G. Vocelová* a *M. Poláková*, v DSDAP *G. Paul*, *F. Blatny*, *M. Káhay* (kandidovala potřetí), v Národním sjednocení zřízeno-úřednické strany *M. Čapková* a *V. Schmidtová*, v NOF *R. Smolová* a v Hospodářské straně dlužníků *G. Jomrich*. Na 4. místo na kandidátní listině umístilo 12 kandidujících subjektů celkem 29 žen (r. 1929 11 stran 23 žen)⁵⁰⁷. Početní nominace podle politických stran byla následující: ČSNS

⁵⁰⁶ Pozn. Jména napsána kurzívou označují ženu, která získala ve volbách poslanecký mandát.

⁵⁰⁷ Pozn. Vzhledem k vysokému počtu nominovaných, nejsou napsaná jména žen na čtvrté pozici.

šest žen, ČSDSD pět žen, Národní sjednocení čtyři ženy, DSDAP tři ženy, po dvou ženách měly na kandidátních listinách ČŽOSS, KKSS a NOF, po jednom ženském zástupci měly na volebních listinách KSČ, RSZML, ČSL, HSD a NsjÚZ. Celkem se na první čtyři volební pozice dostalo 54, ve srovnání s volbami v r. 1929

6.3.2. Ženy na volebních kandidátkách do senátu

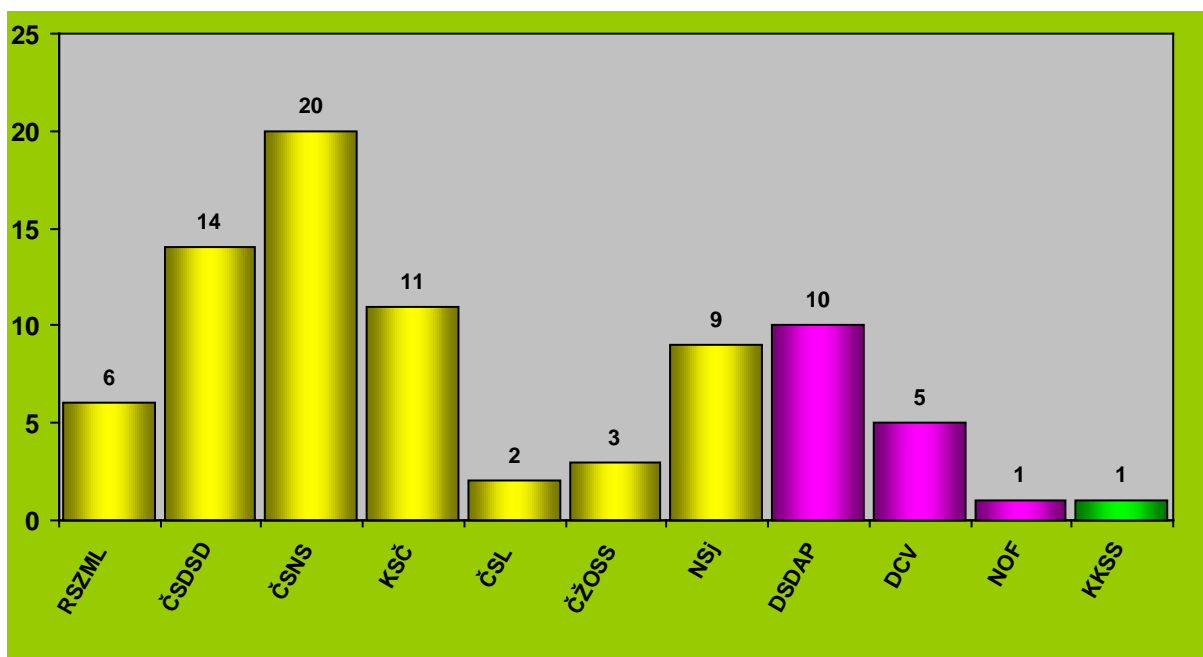
Z provedené analýzy volebních listin politických stran a sdružení kandidujících do horní komory NS ČSR bylo zjištěno, že do senátu navrhlo 15 kandidujících subjektů⁵⁰⁸ 1 595 svých zástupců. Z uvedeného počtu navržených bylo 1 513 mužů, co představovalo 94,8 % ze všech kandidujících a 82 žen, čili 5,2 % z těch, kteří usilovali o senátorský mandát. Ve srovnání se senátními volbami v roce 1929, kde počet kandidujících žen představoval 6 %, to byl pro ženy určitý posun, bohužel ne kupředu, jak by si to ony samy představovaly. Za částečný úspěch lze proto považovat aspoň tu skutečnost, že uvedená nominace ženských kandidátek se nedostala pod 5% hranici, jak tomu bylo ve volbách v r. 1920 a 1925. Nejvíce žen umístily na své kandidátní listiny: Československá strana národně socialistická, která kandidovala 20 žen (r. 1929 17), Československá sociálně demokratická strana dělnická, která nominovala stejný počet žen jako v roce 1929 tj. 14, Komunistická strana Československa 11 (r. 1929 však 16) a také Německá sociálně demokratická strana dělnická, která na post senátorky opět navrhovala 10 žen. V případě ostatních kandidujících subjektů se nominace žen na kandidátních listinách pohybovala v rozmezí od devíti – do dvou (r. 1929 od osmi - do dvou), přičemž další dva kandidující subjekty: Národní obec fašistická a KKSS vykazovaly po jednom ženském zástupci. Čtyři politické strany(r. 1929 pět) nenominovaly žádnou ženu na svých kandidátních listinách: Autonomistický blok, Hospodářská strana dlužníků všech stavů, německý Svaz zemědělců, Sudetoněmecká strana. Hlinková slovenská lidová strana, která stála v čele Autonomistického bloku, tak potvrzovala své obligátní stanovisko k ženám, které změnila jenom jeden jedinkrát, když ve volbách do poslanecké sněmovny v r. 1920 nominovala rolníčku A. Galan ze Švansbachu (XVI. volební kraj Nové Zámky) na post poslankyně. Podrobný přehled o početním zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách pro volby do senátu 1929 a 1935 uvádí tabulky č. 16 a č.18 pro volby do poslanecké sněmovny 1929 a 1935 uvádí tabulka č.15 a č. 17 (viz příloha).

---

⁵⁰⁸ Do senátu nekandidovalo Národní sjednocení úřednicko-zřízenecké strany. POZOR nemám kandidátní listinu SDP, proto výsledky v počtech mužů neúplné, v případě žen lze předpokládat že ženu tato strana nenominovala vzhledem k tomu, že v žádném kraji žádný ženský zástupce nebyl navržen do senátu.

Z hlediska národnostního složení byla nominace žen na hlasovacích listinách politických stran kandidujících do senátu následující: sedm československých stran navrhovalo 65 žen (r. 1929 osm stran 72 žen) a tři německé strany nominovaly 16 svých zástupkyň (r. 1925 pět stran 27 žen), strana maďarsko-německá kandidovala na post senátorky jednu žena. Podrobný přehled o početním zastoupení žen na volebních listinách politických stran a sdružení kandidujících do senátu uvádí graf č. 66 a tabulka č. 18 (viz příloha).

Graf č. 66 :Volby do SE 19. 5. 1935 – počty kandidujících žen z politických stran

Zdroj: Národní archiv Praha, fond č. 1075 Ministerstvo vnitra I - dodatky (1918-1948).

Legenda: žlutě zbarvené sloupce – politické strany československé, růžově zbarvené sloupce – politické strany německé, zeleně zbarvený sloupec – strana maďarsko-německá; zkratky názvů politických stran a sdružení:

POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ		POLITICKÁ STRANA / SDRUŽENÍ	
RSZML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	NSj	Národní sjednocení
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická	DSDAP	Německá sociálně-demokratická strana dělnická
ČSNS	Československá strana socialistická	DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
KSC	Komunistická strana Československa	NOF	Národní obec fašistická
ČSL	Československá strana lidová	KKSS	Krajinská křesťansko-socialistická strana
ČZOSS	Československá živnostensko obchodnická str.středostavovská		

Analýza volebních lístků politických stran a sdružení kandidujících do senátu NS ČSR ukázala, že nejvíce žen bylo do horní komory parlamentu nominováno ve volebních krajích. I. Praha 21 žen, IV. Louny 14 a VII. Moravská Ostrava 11 žen. Na kandidátní listiny se nepodařilo ženám prosadit ve dvou volebních krajích: VIII. Turčianský Svätý Martin a IX. Liptovský Svätý Mikuláš. Ve XII. volebním kraji Užhorod, kde v předešlých volbách nebyla nominována žena, ve volbách 1935 tam ženy měly jednu svoji zástupkyňi.

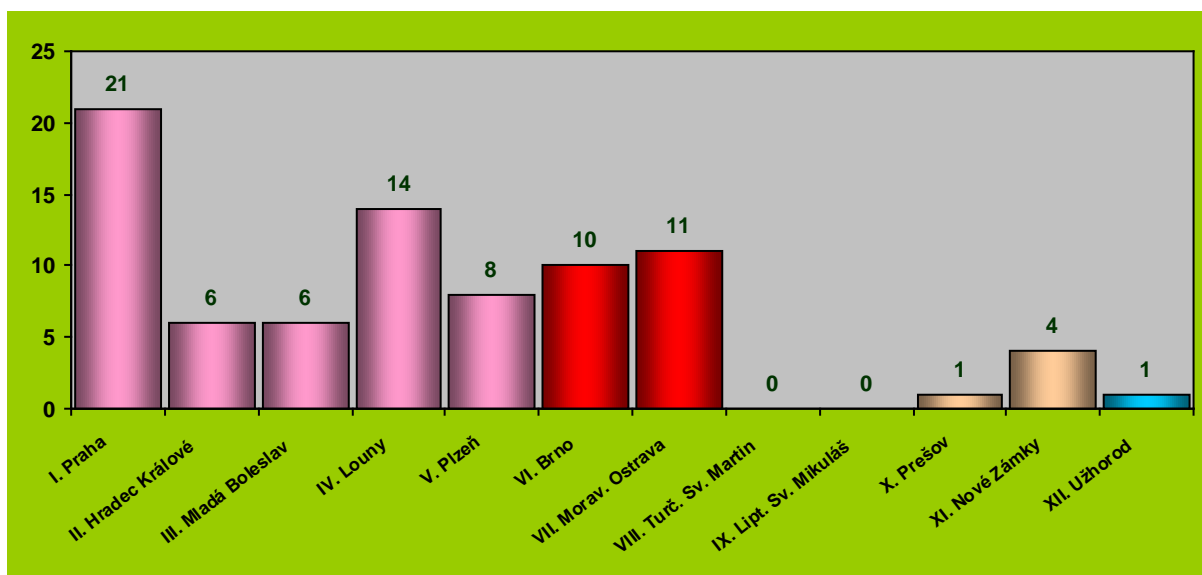
Porovnání počtu žen zapsaných na kandidátních listinách v jednotlivých zemích ukázalo, že největší početní zastoupení měly ženy z Čech 55 (mužů 776) a ženy z Moravskoslezské země,

kde se jich na volební listiny dostalo 21 (mužů 391). Na Slovensku jich kandidovalo pět (mužů 301) a na Podkarpatské Rusi, jak už bylo uvedeno, byla zapsána na hlasovací listiny jedna žena (mužů 45). Ve srovnání s volbami 1929, došlo k většímu poklesu v počtu kandidujících žen v Čechách o 17 žen, menší pokles byl zaznamenán na Moravě a ve Slezsku o 2 ženy. Na Slovensku se jejich počet navýšil ze čtyř na pět.

Na základě výše uvedeného lze rovněž konstatovat, že v rámci republiky, při počtu 1 513 mužů a 82 žen kandidujících do senátu, každým 19., který o toto křeslo usiloval, byla žena (r. 1929 každým 16. – 17.). Naděje na navýšení počtu svých zástupkyň v NS ČSR se tak ženám opět vzdalovala. Při komparaci podle zemí bylo zjištěno, že statisticky: v Čechách byla žena každým 15. kandidujícím do horní komory parlamentu (r. 1929 každým 12.), na Moravě a ve Slezsku každým 20. (r. 1929 každým 19.), na Slovensku každým 60. z nominovaných byla žena (r. 1929 každým 73. – 74.). Při uplatnění statistického průměru v politických stranách, nejhůře by na tom byly ženy ČSL kde žena kandidovala na každém 72.-73. místě, pak z NOF, kde žena figurovala na každém 76. místě při nominaci na senátorku a v neposlední řadě ženy z KKS, kde žena ucházející se o post senátorky byla na každém 73. místě. Podrobný přehled o počtu žen kandidujících do senátu ČSR dle jednotlivých volebních krajů a zemí uvádí graf č. 67. Podrobný přehled o počtu kandidujících žen a mužů dle volebních krajů a zemí uvádí tabulka č. 18 (viz příloha).

Graf č. 67: Volby do SE 19. 5. 1935 – počty kandidujících žen ve volebních krajích ČSR.

Zdroj: Národní archiv Praha, fond č. 1075 Ministerstvo vnitra I - dodatky (1918-1948)

Legenda: růžově zbarvené sloupce – volební kraje české, červeně zbarvené sloupce – volební kraje moravskoslezské, hnědě zbarvené sloupce – volební kraje slovenské, modře zbarvený sloupec – volební kraj z Podkarpatské Rusi.

Přístup politických stran k participaci žen na politickém životě v zemi je rovněž evidentní z analýzy kandidátních listin, na jejímž základě bylo zjištěno, že: 1. místo na volební listině byla navržena z KSČ *K. Pfeiferová*⁵⁰⁹ a za ČŽOSS *M. Valtrová*. Opakuje se tak stav z voleb v roce 1925, kdy navržené zastupují české politické strany. Na 2. místo na volební listině nominovaly ženského kandidáta, obdobně jako ve volbách předchozích, tři politické strany: ČSDSD navrhla senátorku *B. Karpíškovou*, ČSNS senátorku *F. Plamínkovou* (r. 1929 kandidovala na čtvrté pozici) a v Národním sjednocení se o mandát senátorky ucházela *J. Chleborádová*. Na 3. pozici na hlasovací listině se dostaly čtyři ženy ze tří politických stran (r. 1929 šest žen z pěti stran): z ČSL *L. Mayerová*, z ČSNS *J. Kejmarová* a *K. Bartošová* a z DCV *E. Fritsche*. Paradoxem je, že v senátních volbách 1929 žádná z těchto stran neměla na této pozici svoji zástupkyni. Na 4. místo na kandidátní listině umístilo sedm stran devět žen (r. 1929 čtyři strany deset žen): za ČSNS kandidovala *A. Černíková*, za ČSDSD *M. Jiroutová*, za KSČ senátorka *R. Hajníková*, za Národní sjednocení *I. Lefkaničová* a poslankyně *A. Vetterová-Bečvářová*, za Německou sociálně demokratickou stranu dělnickou *B. Glas* a *E. Lorenz*, za DCV *M. Oetzberg* a *F. Erben* a za KKSS *J. Weber*⁵¹⁰

Zatímco ve volbách v roce 1925 se 15 žen dostalo na kandidátní listiny na pozice, které by jim mohly umožnit vstup do horní komory parlamentu, v roce 1929 jich bylo 19 z toho osm, což představuje 42,1 % všech nominovaných, tvořily zástupkyně německých stran. V roce 1935 ze všech 18, z toho 6 (kde je započítána i *J. Weber* členka DNP avšak kandidující za KKSS) což představuje 1/3 tj. 33 % všech nominovaných byly představitelky německých stran – pokles v počtu nominovaných na volitelné pozice.

Výsledek čtvrtých parlamentních voleb byl pro ženy dalším zklamáním, když neobhájily svých 10 poslaneckých křesel z roku 1929 a získaly jich pouze osm. Ve volbách do senátu se jim ve srovnání s volbami 1929 nejen podařilo obhájit čtyři mandáty, ale získat i jeden navíc. Ve volbách do poslanecké sněmovny bylo zvoleno 300 poslanců, z toho 292 mužů a 8 žen: za KSČ – *A. Hodinová-Spurná*, *B. Macháčová-Dostálová*, za ČSNS – *F. Zeminová*, *J. Batková-Žáčková*, za ČSDSD *M. Jurnečková-Vorlová*, za RSZML *A. Mrskošová*, *M. Tumlířová*, za DSDAP – *I. Kirpal*. Ve volbách do senátu bylo zvoleno 150 senátorů, z toho 145 mužů a 5 ženy: za ČSDSD - *B. Karpíšková*, *E. Koutková*, za ČSNS – *F. F. Plamínková*, za ČND – *A. Velterová-Bečvářová*, za KSČ – *K. Pfeiferová-Hlávková*. Výsledek třetích parlamentních

---

⁵⁰⁹ Kurzívou je napsáno..

⁵¹⁰ Josefína Weber byla poslankyní 1925-1929 za Německou nacionální stranu v roce 1929 neúspěšně kandidovala na senátorku, v roce 1935 kandidovala opět, tentokrát za KKSS.

Stanovisko žen k volebním výsledkům vyjádřila A. Kladivová slovy „... Povolební situace žen nás vybízí k poradám. Praxe politických stran zvolit pro celou republiku jednu nebo dvě ženy, jako zástupkyně všech voliček, se vžívá. Jest obava, aby pasivní volební právo žen nebylo takto promlčeno, a aby se strany na tuto praxi později neodvolávaly. Je otázka, zdali je vůbec naděje, že se kdy ženy dočkají od politických stran spravedlnosti. Poslední volby znamenaly porážku žen a ukázaly, že dnešní stav považují politické strany za definitivní. Je nutno ihned započít s prací novou.“⁵¹¹

7 ZÁVĚR

Vznik Československa a konstituování občanské a politické rovnosti žen s muži přineslo brzy českým resp. československým ženám značné rozčarování. Jejich snahy o realizaci politické emancipace v praxi od prvopočátku, a vlastně po celou dobu existence Československé republiky, narážely na řadu úskalí, která jim v konečném důsledku nedovolovala podílet se aktivně (spolu s muži) na řízení státu. Prokazatelný důkaz o tom poskytují prvorepublikové parlamentní volby, které jsou jedním ze základních kritérií ženské politické emancipace. Otázka politické aktivity českých žen byla doposud v české historiografii zkoumána pouze okrajově, v širším kontextu byla zaměřena na politickou angažovanost žen v Národním shromáždění ČSR, a také na společensko-politickou a veřejnou činnost českých žen organizovaných v liberálně orientovaných a katolických ženských spolcích první poloviny 20. století, v nichž je volební aktivita českých žen také zmiňovaná. Problematika voleb a účasti žen ve volbách z období první Československé republiky prozatím samostatně zpracována nebyla. Veškeré dosavadní historické práce, které se otázkou prvorepublikových voleb zabývaly, prováděly analýzu výsledků voleb vždy ve vztahu ke kandidujícím politickým subjektům, ne ve vztahu k jejich aktérům, případně ženám voličkám, jejichž nadpoloviční většina ve společnosti se na těchto výsledcích mohla výrazně podílet. S uvedenou skutečností souvisel i výběr tématu předkládané práce, která se zabývá uplatněním aktivního volebního práva ženami ve volbách do obcí v r. 1919 a parlamentních volbách v roce 1920, 1925, 1929 a 1935. Zároveň věnuje pozornost nominaci žen na hlasovacích listinách politických subjektů kandidujících v parlamentních volbách první Československé republiky, a tím i jejich možnosti uplatnit v praxi své pasivní volební právo.

Při zpracování uvedeného badatelského záměru týkajícího se angažovanosti žen ve volbách do Národního shromáždění ČSR, byl nejprve analyzován vztah politických stran k přiznání

---

⁵¹¹ KLADIVOVÁ, A. *Jednatelská zpráva Akce pro kulturní a politické uvědomění žen v Brně za rok 1934*. Ženská rada, č. 5, 1935, s. 117-119.

volebního práva ženám, které jim ho zaručovala Washingtonská deklarace. Stanovisko stran k politické emancipaci žen bylo formulováno jejími zástupci při lednové parlamentní debatě o Řádu volení do obcí republiky Československé, na jejímž základě lze usuzovat, že československé politické strany považovaly politickou emancipaci žen za věc samozřejmou a nevyhnutnou pro další fungování demokracie. Možná právě proto se pak přiznání hlasovacího práva ženám při schvalování Řádu volení do obcí obešlo bez zbytečných obstrukcí. Obecní volby v červnu 1919 byly první, které se vůbec v republice Československé konaly; první provedené na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného práva hlasovacího; první na bázi systému poměrného zastoupení a první, ve kterých hlasovaly i ženy. Na základě uvedených skutečností byly komunální volby z roku 1919 zahrnuty do badatelského zájmu, který měl potvrdit či vyvrátit hypotézu, že účast žen ve volbách za první Československé republiky byla vyšší než volební účast mužů. Dle provedené analýzy statistických výsledků červnových obecních voleb 1919 bylo zjištěno, že ve volbách kandidovalo 26 volebních skupin, z toho 14 československých. K volebním urnám přišlo 91,6 % voličů, neúčast činila 8,4 %. Voleb se zúčastnilo 92,5 % žen (2 089 541 voliček), mužů 90,4 % (1 698 295 mužů voličů). Diference ve volební účasti žen a mužů byla 2,1 % ve prospěch žen. Ženy voličky měly absolutní početní i procentuální převahu nad muži voliči nejen v jednotlivých zemích (Čechy 92,8 % žen : 91,1 % mužů, Morava 91,7 % žen : 88 % mužů, Slezsko 92,8 % žen : 92,7 % mužů), ale rovněž v župách, kde se volby konaly. Nenaplnily se tak obavy některých politických skeptiků z toho, že ženy budou volit zpátečnický a posílí tak svým hlasováním klerikalismus v konsolidující se republice - především na venkově. Naopak, ženy volily neobyčejně pokrokově a svou pokrokovostí ve volbách překvapily. Zároveň lze konstatovat, že volební součinnost žen a mužů rozhodla o demokratickém směru ve vývoji Československé republiky. Změny na politické scéně, které volební výsledky přinesly, ale přesto nelze jednoznačně přisuzovat pouze ženám.

V případě obecních voleb tak byla potvrzena hypotéza vyslovena v úvodu předkládané práce, že volební účast žen bude ve volbách v první Československé republice vyšší než volební účast mužů.

V únoru 1920 byla schválena Ústava Československé republiky, která ženám definitivně zaručila občanskou i politickou rovnoprávnost s muži. Při jejím projednávání v parlamentu, jak bylo zjištěno ze stenografických zápisů NS ČSR, byla otázka přiznání volebního práva ženám zmiňovaná pouze okrajově.

Volební účast žen (mužů) v parlamentních volbách v Československu byla zkoumána metodou gender kategorie, která umožnila získat celistvý obraz sledovaného problému. První

parlamentní volby v Československu se konaly v dubnu 1920. Ženy z Čech, Moravy a Slezska v nich přistoupily k volebním urnám podruhé, voličky ze Slovenska poprvé. Na území Podkarpatské Rusi měly ženy možnost poprvé uplatnit své pasivní i aktivní hlasovací právo teprve v roce 1923, kdy se na jejich území uskutečnily volby do obecních zastupitelstev. Volební angažovanost žen (mužů) byla v předkládané práci sledována a vyhodnocována z hlediska jejich početní a procentuální účasti. Monitoring byl proveden pouze u voleb do dolní komory parlamentu, vzhledem k tomu, že Státní úřad statistický RČS přehledy týkající se senátních voleb z let 1925, 1929, 1935 nezpracoval. Komparace zjištěných výsledků ukázala, že v prvních volbách do poslanecké sněmovny Národního shromáždění v roce 1920 byla volební účast československých voličů (mužů i žen) nejnižší a činila 89,9 %. V následujících volbách pak dosáhla mírného nárůstu: v roce 1925 byla 91,4 %, v roce 1929 volební účast mužů a žen vzrostla na 91,6 % a nejvyšší 92,8 % účast voličů byla zaznamenána v roce 1935. Procentuální porovnání účasti žen s procentuální účastí mužů ve volbách do dolní komory parlamentu ukázalo, že s výjimkou voleb v roce 1920, měli muži v procentuální volební účasti vždy převahu nad ženami. Pouze ve volbách v roce 1920 činila účast žen u volebních urn 90,9 % : 88,8 % u mužů; v roce 1925 byla u žen rovněž 90,9 % : 91,8 % u mužů; v roce 1929 představovala u žen 91,4 % : 91,8 % u mužů a v roce 1935 byla účast žen u volebních urn 92,3 % : 93,3 %. Ve skutečnosti byla volební účast žen, co do početnosti, ve všech parlamentních volbách vyšší než volební účast mužů. Rozpor mezi finálně vyšší, avšak procentuálně nižší volební účastí žen ve srovnání s muži lze spatřovat v tom, že pro výpočet procentuální účasti žen a mužů nebyl (a nemohl být) do 100 % základu vzat stejný počet voličů. Komparace volební účasti žen do poslanecké sněmovny dle jednotlivých zemí ukázala, že nejvyšší volební účasti dosáhly ženy ze všech zemí ve volbách v roce 1935: v Čechách a v zemi Moravskoslezské byla volební účast žen 92,6 %, na Slovensku 91,6 % a na Podkarpatské Rusi 90,3 %. Nejnižší volební účast žen do dolní komory parlamentu byla zaznamenána v Čechách v roce 1920 kdy činila 90,8 %, v zemi Moravskoslezské v roce 1920 kdy dosáhla 90,7 %, na Slovensku v roce 1925 kdy představovala celkových 89,6 % a na Podkarpatské Rusi v roce 1925, kde činila pouhých 85,1 %. Dle výše uvedených skutečností lze konstatovat, že hypotéza týkající se vyšší účasti žen než mužů ve volbách do poslanecké sněmovny byla potvrzena.

Československé ženy vstupovaly do politiky přes (mužské) politické strany. (Pozn. Politická strana žen u nás nikdy neexistovala a neexistuje ani dnes.) Tato skutečnost ženy značně znevýhodňovala a měla za následek zjevný nedostatek žen v politických stranách. To se projevovalo především v parlamentních volbách, kdy při sestavování volebních kandidátek

stranické aparáty (nejen z tohoto důvodu) upřednostňovaly na volitelné pozice muže. Ženy byly umisťovány na hlasovacích listinách pouze formálně, navíc na místech nevolitelných, nebo na kandidátky politických stran jména žen nebyla zařazena vůbec. V konečném důsledku byl tento fakt také jednou z příčin volebního neúspěchu žen. Uvedená tvrzení jsou v souladu s provedenou komparací hlasovacích listin politických subjektů kandidujících do obou komor československého parlamentu ve volbách v roce 1920, 1925, 1929 a 1935 při níž byly zjištěny následující skutečnosti:

Ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1920 kandidovalo 22 politických stran a koalicí celkem 208 žen a 2 071 mužů, procentuálně vyjádřeno 9,9 % : 91,1 % , žena byla statisticky každým 11. usilujícím o křeslo poslance. V roce 1925 nominovalo 29 kandidujících politických subjektů pro volby do dolní komory parlamentu 204 žen a 3 378 mužů což znamenalo 5,7 % žen : 94,3 % mužů, žena byla statisticky každým 17. – 18. nominovaným. Ženám se tak jejich vize o paritním zastoupení s muži v poslanecké sněmovně ještě víc vzdálila. Ve třetích volbách do dolní komory parlamentu zapsalo 19 kandidujících stran a sdružení na své hlasovací listiny 243 žen a 3 328 mužů, čili 6,8 % : 93,2 %, žena byla statisticky každým 14. – 15. který usiloval o tento post. I přesto, že jejich počet ve srovnání s předešlými volbami vzrostl o 39, nepodařilo se jim získat 10% zastoupení na sněmovních listinách z roku 1920. V posledních čtvrtých volbách do poslanecké sněmovny nominovalo 16 kandidujících politických subjektů 206 žen a 3 235 mužů tj. 5,9 % : 94,1 %, žena byla statisticky každým 16. - 17. který o toto křeslo usiloval. Politické strany navržením 206 žen na post poslankyně jasně deklarovaly, že v budoucnu se o politickou moc v zemi s ženami nehodlají dělit. Vzhledem k tomu, že ženy tvořily více než polovinu obyvatelstva Československa, bylo jejich početní i procentuální zastoupení na volebních listinách politických stran pro volbu do poslanecké sněmovny po celou dobu existence Československé republiky opravdu žalostné.

Obdobná situace, ne-li horší, byla i v nominaci žen do horní komory parlamentu, kde v roce 1920 kandidovalo za 17 politických stran a koalicí 27 žen a 778 mužů, v procentuálním vyjádření to znamenalo 3,4 % žen : 96,6 % mužů, žena byla každým 30. nominovaným. Ve volbách v roce 1925 zařadilo na své kandidátní listiny 23 kandidujících subjektů 69 žen a 1 474 mužů čili 4,4 % žen : 95,6 % mužů, žena byla každým 22. který kandidoval. V roce 1929 se dostalo na kandidátní listiny 18 kandidujících stran a sdružení 99 žen a 1 552 mužů, procentuálně 6 % žen : 94 % mužů, žena byla statisticky každým 16. – 17. usilujícím o post senátora. Ve čtvrtých volbách do senátu navrhlo do křesla senátora 15 kandidujících stran a koalicí 82 žen a 1 513 mužů tj. 5,2 % žen : 94,8 % mužů, žena byla statisticky každým 19.

který se snažil o místo senátora. Z předložených zjištění je evidentní, že nejvíce žen do senátu kandidovalo v roce 1929, nejméně v roce 1920 a jejich zastoupení na kandidátních listinách politických stran se pouze v letech 1929 a 1935 dostalo přes 5% hranici. Tato skutečnost byla pro ženy, především veřejně a politicky činné neakceptovatelná, což oficiálně prezentovaly i na stránkách jejich ženského tisku.

Nominace ženy na kandidátní listině politické strany však byla pouze prvním krokem k uplatnění nabytého pasivního volebního práva ženou. Druhým krokem, který měl být pro ní alespoň částečnou zárukou volebního úspěchu, bylo umístění jejího jména na volitelnou pozici na kandidátní listině (1.-4. místo). Zákulisní politikou stranického výboru však velice často docházelo k tomu, že při sestavování kandidátních listin pro II. a III. skrutinium byla žena z volitelného místa přesunutá na místo nevolitelné a tím na mandát poslankyně či senátorky nedosáhla.

Ve volbách do dolní komory parlamentu kandidovalo v roce 1920 celkem 208 žen, na volitelné pozice se z tohoto počtu dostalo 52 žen, zvoleno jich bylo 13; v roce 1925 bylo nominovaných 204 žen, na volitelnou pozici se jich dostalo 49, zvoleno bylo pouze 10 žen; v roce 1929 z 243 navržených na post poslance bylo umístěno na volitelné místo 55, zvoleno opět 10 žen; ve čtvrtých volbách do poslanecké sněmovny v roce 1935 z 206 kandidujících žen bylo na volitelnou pozici na kandidátní listině zapsáno 54 žen, zvoleno bylo pouze 8 z nich. Na základě výše uvedených zjištění, týkajících se nominace žen ve volbách do poslanecké sněmovny, lze konstatovat, že při statistickém čísle 200 kandidujících žen, se pouze čtvrtina z nich dostala na volitelná místa a z této čtvrtiny pak maximálně 1/5 byla zvolena poslankyněmi. V senátních volbách v roce 1920 kandidovalo 17 politických stran a koalicí 27 žen, z toho na volitelná místa pouze sedm, zvolené byly tři z nich; v roce 1925 nominovalo 23 politických stran a sdružení do senátu 69 žen, na volitelné pozice se jich dostalo 15, zvolené byly čtyři; v roce 1929 zapsalo 18 kandidujících politických subjektů na své hlasovací listiny 99 žen, na volitelné pozice se jich dostalo 19, zvolené byly opět čtyři ženy; v roce 1935 navrhlo 15 politických stran a sdružení na post senátorky 82 žen, na volitelné místo se jich dostalo 18, zvolených bylo pět senátorek.

V první Československé republice kandidovalo ve volbách do poslanecké sněmovny 12 012 mužů a 861 žen, do senátu 5 317 mužů a 277 žen. Šanci uspět ve volbách měly především ženy, které kandidovaly politické strany s dostatečným politickým potenciálem (nejsilnější politické strany v zemi) a nadto byly umístěny na volitelných pozicích, i když ani tato skutečnost nebyla zárukou 100% volebního úspěchu. Nominace žen na kandidátních listinách nadto deklarovala nestabilitu postoje politických stran k politické emancipaci žen a ženám

vůbec. Provedená rešerše potvrdila hypotézu, že jednou z příčin volebního neúspěchu československých žen ve volbách byl jejich počet i pozice na kandidátních listinách. Nebylo totiž možné pouze majoritní účastí žen u volebních úřadů změnit to, co naplánovaly výkonné výbory politických stran při sestavování hlasovacích listin pro volby (nejen) do zákonodárního sboru republiky: minimum žen zapsaných na kandidátních listinách, z tohoto minima víc než polovina nominovaná na místech nevolitelných, k tomu systém přísně vázaných kandidátních listiny, takže volební neúspěch žen byl jistý a dosažení paritního zastoupení s muži v parlamentu se ženám s každými novými volbami vzdalovalo. Uvedenou situaci kandidujícím ženám navíc stěžovala i skutečnost, že převážná většina ženských voličů se politického života do vzniku Československa neúčastnila a neměla v tomhle směru žádné zkušenosti. Rovněž jejich nižší vzdělanostní úroveň se podepisovala na tom, že při svém volebním rozhodování nebyly schopny myslet v širších souvislostech. I vzhledem k tomu pak doporučení a vysvětlování ze strany žen politicky činných, aby svými mandáty podpořily ve volbách především ženskou kandidaturu a zamezily tak další diskriminaci ženy nejen v politice, byla víceméně neúčinná. Mimoto, politická nezkušenost téměř všech potenciálních voliček měla také za následek, že velice snadno podlehly dobovému lobbingu. Ten začínal již v rodině otcem či manželem a byl v souladu jak s jejich společenským postavením (eventuálně rodinnou tradicí), tak i s jejich politickou příslušností či případnou politickou angažovaností. Politická aktivita žen byla v dané době spíše výjimečná. Následně se lobbování přenášelo na půdu předvolebních agitačních schůzí místních organizací, spolků a sdružení včetně ženských a gradovalo předvolebními mítinky jednotlivých politických stran. Volební propagandu zastřešoval stranický tisk, ženské noviny i časopisy. O tom, že relevantní politické strany První republiky si uvědomovaly potenciál ženského elektorátu, potvrdila i analýza volební agitace žen v jejich stranickém a ženském tisku z let 1920 a 1925, který v prvních československých parlamentních volbách (vzhledem k neexistující další mediální prezentaci) sehrával klíčovou roli. Z uvedené rešerše je evidentní, že stranické sekretariáty pěti nejsilnějších politických stran v zemi (ČND, ČSS, ČSDSD, ČSL a RSZML) volební propagandu žen nepodceňovaly a o jejich volební příležitosti usilovaly jak přesvědčováním a zdůvodňováním priorit své strany, tak kritikou svých politických opozičníků. Strategie volebního boje kandidujících stran byla přímo úměrná jejich postavení na republikové politické scéně. Zde je možné se domnívat, že tento (mužský) způsob vedení boje stran o politickou moc v zemi byl pro ženy, i vzhledem k jejich tehdejší nízké politické gramotnosti (vyjímaje při tom ženy veřejně a politicky činné) do značné míry nepřehledný, chaotický a pro ženy i deprimující. V kontextu s tím se dalo očekávat, jaká asi bude reakce ženského

voličstva u volebních úřadů i jaké budou volební výsledky ve směru ke kandidujícím stranám. Do předvolební politické kampaně se zapojovaly rovněž ženy politicky organizované a veřejně činné - ženy usilující o křeslo poslankyně či post senátorky. Při propagaci politického programu své strany a mobilizaci voličů a voliček k jeho podpoře využívaly různé formy agitace: nejčastěji publikovaly své názory a postoje v příslušném stranickém / ženském periodiku, přesvědčovaly mezi indiferentními voličkami, účastnily se předvolebních mítinků. V zásadě lze konstatovat, že volební kampaň politických stran byla v celku vedená poklidně a korektně, i když v některých případech političtí rivalové zapomínali, že po volbách by mohli spolu usednout do poslaneckých či senátorských lavic. Pozornost, kterou strany ve volební agitaci věnovaly svým voličkám, nepotvrzuje vyslovenou prognózu, že postoj stran k ženám bude ve volební agitaci ekvivalentní tomu, který deklarovaly ve svých volebních manifestech. U volebních úřadů pak ženy prokazovaly svoji stranickou loajalitu, politickou vyspělost a po volbách nesly (spolu)zodpovědnost za rozhodnutí o dalším osudu Československa.

Úsilí československých žen o realizaci politické emancipace s muži v praxi nebylo po celou dobu existence Československé republiky naplněno. Získaná občanská a politická rovnoprávnost žen neodstranila samotný fakt jejich diskriminace, pouze ho přenesla z roviny teoretické do roviny praktické, kde ony samé – jak je evidentní z jejich volebního chování i z jejich práce v politických stranách nebo přímo v parlamentu – se rovněž podílely (nevědomě) na vytváření podmínek svého znevýhodňování. Uvědomovala si to i tehdejší ženská politická reprezentace, která v tomto směru konstatovala: doba politického organizování žen je celkem krátká, proto je tak málo žen mezi politickými organizátory; ženy se organizační práce v politických stranách dosud stranily a politické strany jim mandáty nabízet nebudou; ze strany žen je přílišná nechuť k formám politického boje či boje o mandáty uvnitř stran. Zároveň si ženská politická reprezentace uvědomovala, že k prosazení se žen v politice je zapotřebí nejen osvěty, ale především je nutné, aby i ony samotné změnily svoje myšlení, postoje a názory na politiku jako takovou. Zdá se tedy, že ženy bohužel nepochopily význam politické moci (snad je to konzervativnost), a proto se nechopily této moderní demokratické zbraně⁵¹².

---

⁵¹² Ženská rada, č. 7, 1929, s. 108-109.

8 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Archivní prameny

Archiv Kanceláře prezidenta republiky Praha

Fondy: Kancelář prezidenta republiky 1919-1947; Národní soud 1939-1942

Archiv poslanecké sněmovny parlamentu České republiky Praha

Fondy: Archiv poslanců a senátorů; Kartotéka poslanců a senátorů; Poslanecká sněmovna; Revoluční národní shromáždění; Senát

Národní archiv Praha

Fond: Volební soud (1920-1939); Předsednictvo ministerské rady; Ministerstvo vnitra I – dodatky, Praha

Archiv hlavního města Prahy

Fond: MHMP I, Prezidium rady magistrátu, manipulační období 1914-1937

Slovenský národní archiv Bratislava

Fond: Minister s plnou mocou pre správu Slovenska (1920-1927) Krajský úrad v Bratislave 1935

Muzeum východních Čech v Hradci Králové

Fond: Stát, i. č. ST/02-221-231, 1104

Státní okresní archiv Most

Fond: Archiv města Most, kart. Parlamentní volby do Národního shromáždění (Poslanecká sněmovna, Senát) 1920-1935

Zemský archiv Opava

Fond: Krajská volební komise Moravská Ostrava

Státní okresní archiv Rokycany

Fond: Archiv obce Cheznovice, Sebešice, Těškov, Vitinka kart. Volby do vyšších orgánů samosprávy

Státní okresní archiv Mladá Boleslav

Fond: Okresní úřad Mladá Boleslav 1850-1945; I. Prezident, Čsl. republika (1916-1936), Volby do Národního shromáždění

Městský archiv Plzeň

Fond okresu: Prezidiální spisy; Fondy města: Volební úřad (1850-1964); Spolky a svazy politické, národní a studentské

Moravský zemský archiv Brno

Fondy: Policejní ředitelství, Volby do senátu; Volby do NS.

Archiv Moravského zemského muzea Brno

Fondy: Kandidátní listiny pro volby do senátu v roce 1935; Soubor materiálů
k volbám do poslanecké sněmovny ČSR

Dobový tisk

Čech 1920, 1925, 1929, 1935

Česko Slovo / Ženské Slovo 1920, 1925, 1929, 1935

Československá Žena 1925, 1934, 1935

Den 1920, 1935

Deutsche Tageszeitung 1920, 1935

Katolická Žena 1936, 1937, 1938, 1939

Křesťanská Žena 1929, 1935, 1936

Moravská Žena 1919, 1920, 1925

Moravské Slovo 1935

Národní Listy 1920, 1925, 1929, 1935

Národní Republika 1925, 1929

Národné Noviny 1920, 1925, 1929, 1935

Našinec 1920

Nordböhmisches Tagblatt 1920, 1935

Nová Síla 1919-1920, 1925, 1926, 1929

Občanské Noviny 1920, 1925, 1929, 1935

Podkarpatské Noviny 1935

Právo Lidu 1920

Rozkvět 1920, 1925, 1929, 1935

Rozsevačka 1929, 1934-1935, 1935

Rudé Právo 1925, 1929, 1935

Slávie 1920

Slovák 1920, 1925, 1929, 1935

Slovenský Východ 1925, 1929, 1935

Sozialdemokrat 1925, 1929, 1935

Venkov 1920, 1925, 1929, 1935

Zvěstování 1920, 1925, 1929

Volkswille Praha 1920, 1925

Zvěstování 1920, 1925, 1929

Ženská rada Praha 1925-1938

Ženské Noviny 1919, 1920, 1925, 1929, 1935

Ženský Obzor 1924-1925, 1929, 1934-1935

Židovské zprávy 1919-1920, 1924-1925, 1929, 1935

Tištěné dokumenty

Československá statistika - svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919, Praha 1922.

Československá statistika - svazek 31. Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925. Praha 1926.

Československá statistika – svazek 70. Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929. Praha 1930.

Československá statistika – svazek 134. Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935. Praha 1936.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích Národního shromáždění československého.

    Za dobu od 14. listopadu 1918 do 15. dubna 1920. Praha 1924.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích Poslanecké sněmovny Národního shromáždění

    Republiky československé. I. volební období : od 26. května 1920 do 16. října 1925. Praha 1926, 1927.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích Poslanecké sněmovny Národního shromáždění

    Republiky československé. II. volební období: od 17. prosince 1925 do 27. června 1929. Praha 1929, 1930.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích Poslanecké sněmovny Národního shromáždění

    Republiky československé. III. volební období: od 12. prosince 1929 do 11. dubna 1935. Praha 1935.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích Poslanecké sněmovny Národního shromáždění

    Republiky československé. IV. volební období: od 18. 6. 1935 do 21. 3. 1939. Praha 1950

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích senátu Národního shromáždění Republiky

    československé. I. volební období: od 26. května 1920 do 16. října 1925. Praha 1927.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích senátu Národního shromáždění Republiky

    československé. II. volební období: od 17. prosince 1925 do 27. června 1929. Praha 1930.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích senátu Národního shromáždění Republiky

    československé. III. volební období: od 12. prosince 1929 do 11. dubna 1935. Praha 1935.

Index k těsnopiseckým zprávám o schůzích senátu Národního shromáždění Republiky československé. IV. volební období: od 18. června do 21. března 1939. Praha 1951.

Jednací řády Národního shromáždění československého. Praha 1925.

Jednací řády poslanecké sněmovny (senátu) Národního shromáždění. Praha 1935.

Jmenné rejstříky poslanců a senátorů Národního shromáždění 1918-1938. (<http://www.psp.cz/eknih>).

Národní shromáždění republiky Československé. Jičín 1924.

Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí (1918-1928). Praha 1928.

Národní shromáždění republiky Československé ve druhém desetiletí (1928-1938). Praha 1938

Navrátil, Michal: *Almanach Národního shromáždění*. Praha 1919.

Poslanecká sněmovna v I. volebním období. Praha 1920.

Poslanecká sněmovna v II. volebním období. Praha 1926.

Poslanecká sněmovna ve III. volebním období. Praha 1930.

Poslanecká sněmovna ve IV. volebním období. Praha 1935.

Senát ve II. volebním období. Praha 1926.

Senát ve III. volebním období. Praha 1930.

Senát ve IV. volebním období. Praha 1935.

Statistická příručka republiky Československé I. Praha 1920.

Statistická příručka republiky Československé II. Praha 1925.

Statistická ročenka republiky Československé. Praha 1934, 1936.

Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění 1918-1938. (<http://www.psp.cz/eknih>).

Tisky k těsnopiseckým zprávám o schůzích Národního shromáždění 1918-1938. (<http://www.psp.cz/eknih>).

Úřední list Československé republiky 1920, 1925, 1929, 1935

Výbory Národního shromáždění 1918-1938. (<http://www.psp.cz/eknih>).

Zprávy SÚS RČS. Volby do Národního shromáždění roku 1920, 2, 1921, č. 2, s. 10-16.

Zprávy SÚS RČS. Volby do Národního shromáždění v Podkarpatské Rusi dne 16. března 1924, 5, 1924, č. 38, s. 311-314.

Zprávy SÚS RČS. Volby do Národního shromáždění roku v listopadu 1925, 6, 1925, č. 123, s. 971-976.

Zprávy SÚS RČS. Volby do Národního shromáždění roku v říjnu 1929, 10, 1929, č. 145, s. 1189-1192.

Zprávy SÚS RČS. Volby do Národního shromáždění roku v květnu 1935, 16, 1935, č. 47, s. 340-344.

Dobové publikace

Batěk, Alexandr: Převýchova ženy zárukou lepší budoucnosti. Pelhřimov 1920.

Čapek, E.: Lesk a bída politických stran. (volby 19.května 1935). Praha 1937.

Franta, Bohuslav: Parlamentní právo žen. Praha 1916.

Hajn, Alois: O českých stranách politických. Praha 1921.

Hajn, Alois: Ženská otázka v letech 1900-1920. Retrospektiva a kulturně historický dokument. Praha 1939.

Joffé, Benjamín: Vynikající ženy dnešní doby a naše československé ženy. Praha 1936.

Koho budeme voliti v obecních volbách 1923? Volební kapitoly pro dělníky, domkáře, maloročníky a živnostníky. Plzeň 1923.

Masaryk, T. G.: O ženě. Ze statí F. F. Plamínkové. Praha 1929.

Maxová, Antonie: Proč je rovnoprávnost žen ohrožena a jak ji nutno chránit. Praha 1934.

Mill, Stuart: Poddanství žen. Praha 1890.

Navrátil, Michal: Almanach Národního shromáždění. Praha 1919.

Novotná, Božena – Mrskošová, Anna: Jedna z nás. Sborník vzpomínek vydaný k 50-nám Ludmily Zatloukalové-Coufalové, selky ze Svěsedlic. Praha 1936.

Plamínková, Františka: Občanská rovnoprávnost žen. Praha 1920.

Plamínková, Františka.: Žena v demokracii. Praha 1924.

Pražák, Přemysl: Přehled a program politických stran v Československu. Turnov 1935.

Rádl, Emanuel: O ženském hnutí. Praha 1933.

Schelle, Karel: Organizace státní správy a samosprávy v letech 1848-1945. Brno 1992.

Spira, Emil: O povinnosti volební. Veřejnoprávní studie. Praha 1909.

Svoboda, Emil: Žena člověk. Praha 1925.

Sychravová, Anna: Žena, jej práva a úkoly vo verejnom a rodinnom životě. Výbor článkov. Žilina 1926.

Tůmová, Marie: Pro volební právo žen. Brno 1911.

Viková-Kunětická, Božena: O ženském mandátu do sněmu království Českého. Praha 1913.

Výbor pro volební právo žen: Zachovejme politickou rovnoprávnost žen s muži v království českém. Před zasedáním sněmovním 1910. Praha 1910.

Záděra, Vladimír: Národní shromáždění ve 4. volebním období. Po parlamentních volbách z 19. května 1935. Praha 1935.

Záděra, Vladimír: Politické strany v Národním shromáždění. Praha b.d.
Washingtonská deklarace. 3.vydání. Brno 1928.
Weber, Max: Politika jako povolání. Praha 1929.

Literatura

Abramsová, Lynn: Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918. Brno 2005.
Bebel, August: Žena v minulosti. Právní postavení ženy. Praha 1962, s. 258-283.
Bock, Gisela: Ženy v evropských dějinách od středověku do současnosti. Havlíčkův Brod 2007.
Broklová, Eva: Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938. Praha 1992.
Broklová, Eva: První československá ústava. Diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920. Praha 1992.
Burešová, Jana: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001.
Burešová, Jana: Společensko-politická aktivita a veřejná činnost žen za první Československé republiky (1918-1938). In: Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, II. díl. Praha 1999, s. 393-400.
Burešová, Jana: Úloha ženských katolických organizací při Československé straně lidové v ČSR 1918-1938. In: Historica Nitensia VII., Nitra 1998, s. 65-88.
Čapka, František: Politické strany první republiky. Brno 1998.
Československé dějiny v datech. Praha 1986.
Drápal, Dan: Emancipace žen v církvi? Praha 2003.
Eislerová, Riane: Číše a meč, agrese a láska aneb Žena a muž v průběhu staletí. Jihlava 1995.
Elshtainová, Jean Bethke: Veřejný muž, soukromá žena. Ženy ve společenském a politickém myšlení. Praha 1999.
Hamann, Brigitte: Bertha von Sutner. Život pro mír. Praha 2006.
Horská, Pavla: Jak vznikla žena politická (zvláště ta česká). In. Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišli, kam jdeme? Eds. Alena Vodáková a Olga Vodáková, Praha 2003, s. 196-203.
Horská, Pavla: Naše prababičky feministky. Praha 1999.
Hořec, Jaromír: Podkarpatská Rus – země neznámá. Praha 1993.
Jako ne/dostat' ženy do parlamentu. In. Kradmá ruka feministky rozvažuje za plentou. Aspekty parlamentních volieb. Bratislava 2007.
Joachim, Václav: Řád volení v obcích s prováděcím nařízením a novela k obecním zřízením s doplňujícími předpisy a přehledem dosavadních ustanovení obecních zřízení a...Praha 1919.

- Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky 1918-1938. Díl první. Vznik, budování a Zlatá éra republiky 1918-1929. Praha 2000, 2003.
- Kárník, Zdeněk: České země v éře První republiky 1918-1938. Díl druhý. Československo české země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha 2002.
- Királyová, Blanka: Pokrokové ženské hnutie na Slovensku 1918-1980. Martin 1984.
- Klabník, Milan: Volebné tlače v boji za vítězstvo KSČ. Martin 1986.
- Kořalka, Jiří: Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912. In. Documenta Pragensia XIII.. Žena v dějinách Prahy. Praha 1996, s. 307-320.
- Krejčí, Oskar: Kniha o volbách. Praha 1994.
- Lenderová, Milena: K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století. Praha 1999.
- Lexikón slovenských žien. Martin 2003.
- Lipovetský, Gilles: Třetí žena. Neměnnost a proměny ženství. Praha 2000.
- Malínská, Jana: Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. Praha 2005.
- Malý, Karel a kol.: Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 3. vydání .Praha 2003.
- Malíř, Jiří a Marek, Pavel: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: období 1861-1938. Brno 2005.
- Musilová, Dana: Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939. Hradec Králové 2007.
- Nagl-Docekal Herta: Feministická filozofie. Výsledky, problémy, perspektivy. Praha 2007.
- Neudorfllová, Marie: České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha 1999.
- Neuman, Stanislav Kostka: Dějiny ženy. Praha 1999.
- Ondřejová, Petra: Ženy v československém parlamentu 1918-1938. Brno 2006.
- Osyková, Linda: Volebné kampane politických stran na Slovensku počas 1. ČSR. Bratislava 2012
- Polišenský, Josef, Ostrovská Silvia: Malé a velké ženy v dějinách lidstva. Praha 2000.
- Reenzetti, Claire; Curran, Daniel: Ženy, muži a společnost. Praha 2005.
- Sidor, Karol: Slovenská politika na pôde pražského snemu (1918-1938). I. a II. sväzok. Praha 1943.
- Šebek, Jaroslav: Parlamentní volby v roce 1929. In: Český časopis historický. In: Český časopis historický. Studie a materiály. Praha 1998, č. 1, s. 102-158.
- Švorc, Peter: Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918-1946. Praha 2007.

- Uhrová, Eva: České ženy známé i neznáme. Praha 2008.
- Uhrová, Eva: Po nevyšlapaných stezkách. Z dějin ženského hnutí a jeho žurnalistiky. Praha 1974.
- Uhrová, Eva: Ženy, které uměly myslet i bez manžela. Praha 2009.
- Volebné právo žien, In: Jlasy žien. Aspekty ženskej politiky. Bratislava 2002.
- Voľby do zákonodárnych orgánov na území Slovenska. Bratislava 2008.
- Voříšek, Michael: Poslankyně v československém parlamentu 1918-1938. Pokus o vstupní studii. In. IV. studentský seminář k problematice dějin ženského emancipačního hnutí ve 20. století. Praha 199, s. 19-43.
- Vošahlíková, Pavla: Česká žena v politice a veřejné činnosti na přelomu 19. a 20. století. In: Documenta Pragensia XIII. Žena v dějinách Prahy. Praha 1996, s. 291-300.
- Vykoupil, Libor: Slovník českých dějin. Brno 2000.
- Žaloudek, Karel: Encyklopedie politiky. Praha 1996.

9 PŘÍLOHY

Tabulky volby do Národního shromáždění Československé republiky 1918-1938

Tabulka č. 1 Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – přehled volební účasti mužů a žen podle žup.

Tabulka č. 2 Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – přehled volební účasti mužů a žen podle zemí

Tabulka č. 3 Volby do poslanecké sněmovny 18. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

Tabulka č. 4 Volby do poslanecké sněmovny 18. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle zemí.

Tabulka č. 5 Volby do senátu 25. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

Tabulka č. 6 Volby do senátu 25. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle zemí.

Tabulka č. 7 Volby do poslanecké sněmovny 18. 4. 1920

Tabulka č. 8 Volby do senátu 25. 4. 1920

Tabulka č. 9 Volby do poslanecké sněmovny 15. 11. 1925 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů

Tabulka č. 10 Volby do poslanecké sněmovny 15. 11. 1925 – přehled účasti mužů žen podle zemí.

Tabulka č. 11 Volby do poslanecké sněmovny 15. 11. 1925

Tabulka č. 12 Volby do senátu 15. 11. 1925

Tabulka č. 13 Volby do poslanecké sněmovny 27. 10. 1929 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

Tabulka č. 14 Volby do poslanecké sněmovny 27. 10. 1929 – přehled účasti mužů žen podle zemí.

Tabulka č. 15 Volby do poslanecké sněmovny 27. 10. 1929

Tabulka č. 16 Volby do senátu 27. 10. 1929

Tabulka č. 17 Volby do poslanecké sněmovny 19. 5. 1935

Tabulka č. 18 Volby do senátu 19. 5. 1935

Tabulka č. 19 Volby do poslanecké sněmovny 19. 5. 1935 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

Tabulka č. 20 Volby do senátu 19. 5. 1935 – přehled účasti mužů a žen podle zemí.

Příloha č. 2: Volby do Národního shromáždění v dubnu 1920 – názvy a zkratky politických subjektů kandidujících ve volbách.

Příloha č. 4-21:

Umístění žen na kandidátních listinách politických stran kandidujících ve volbách do poslanecké sněmovny v letech 1920, 1925, 1929, 1935.

Příloha č. 22: Vzor zpracování přehledu umístění žen na kandidátních listinách ve volebním kraji.

Příloha č. 23-36:

Umístění žen na kandidátních listinách politických stran kandidujících ve volbách do senátu v letech 1920, 1925, 1929, 1935.

Příloha č. 42:

PS zkratky / názvy politických stran a sdružení – volby 1925.

Příloha č. 45:

PS zkratky / názvy politických stran a sdružení – volby 1929.

Příloha č. 48:

PS zkratky / názvy politických stran a sdružení – volby 1935

Tabulka č. 1 Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – přehled účasti mužů a žen podle žup.

P.č.	župy	aktivní voliči	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast žen v %
1	Hlavní město Praha	366 856	334 177	91,1%	159 994	145 924	91,2%	206 862	188 253	91,0%	18 609	9,0%
2	I. Praha	457 068	418 448	91,6%	212 201	190 162	89,6%	244 867	228 286	93,2%	16 581	6,8%
3	II. Pardubice	192 216	174 056	90,6%	85 977	75 748	88,1%	106 239	98 758	93,0%	7 481	7,0%
4	III. Hradec Králové	223 713	205 085	91,7%	100 507	90 648	90,2%	123 206	114 437	92,9%	8 769	7,1%
5	IV. Mladá Boleslav	373 565	341 907	91,5%	169 408	152 313	89,9%	204 157	189 594	92,9%	14 563	7,1%
6	V. Česká Lípa	266 190	247 417	92,9%	120 655	112 172	93,0%	145 535	135 245	92,9%	10 290	7,1%
7	VI. Louny	366 956	344 635	93,9%	173 054	161 583	93,4%	193 902	183 052	94,4%	10 850	5,6%
8	VII. Karlovy Vary	206 074	191 047	92,7%	91 695	85 876	93,7%	114 379	105 171	91,9%	9 208	8,1%
9	VIII. Plzeň	326 595	301 629	92,4%	153 633	140 726	91,6%	172 962	160 903	93,0%	12 059	7,0%
10	IX. České Budějovice	215 002	197 065	91,7%	97 362	87 665	90,0%	117 640	109 400	93,0%	8 240	7,0%
11	X. Jihlava	119 173	108 660	91,2%	54 987	49 488	90,0%	64 186	59 172	92,2%	5 014	7,8%
12	XI. Brno	333 135	297 556	89,3%	150 324	130 675	86,9%	182 811	166 881	91,3%	15 930	8,7%
13	XII. Olomouc	331 544	301 449	90,9%	146 230	130 437	89,2%	185 314	171 012	92,3%	14 302	7,7%
14	XIII. Uherské Hradiště	162 502	144 523	88,9%	74 843	64 534	86,2%	87 659	79 989	91,3%	7 670	8,7%
15	XIV. Moravská Ostrava	180 824	165 358	91,4%	80 818	73 512	91,0%	100 006	91 846	91,8%	8 160	8,2%
16	XXI. Těšín	15 489	14 374	92,8%	7 440	6 832	91,8%	8 049	7 542	93,7%	507	6,3%
	celkem:	4 136 902	3 787 386	91,6%	1 879 128	1 698 295	90,4%	2 257 774	2 089 541	92,5%	168 233	7,5%

Tabulka č. 2 Volby do obecních zastupitelstev 15. 6. 1919 – přehled účasti mužů a žen podle zemí.

P.č.	země	aktivní voliči	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast žen v %
1	Čechy	2 994 235	2 755 916	92,0%	1 364 486	1 242 817	91,1%	1 629 749	1 513 099	92,8%	116 650	7,2%
2	Morava	1 019 221	917 391	90,0%	459 674	404 528	88,0%	559 547	512 863	91,7%	46 684	8,3%
3	Slezsko	123 446	114 529	92,8%	54 968	50 950	92,7%	68 478	63 579	92,8%	4 899	7,2%
	celkem:	4 136 902	3 787 836	91,6%	1 879 128	1 698 295	90,4%	2 257 774	2 089 541	92,5%	168 233	7,5%

Zdroj identický pro tabulku č. 1 a č. 2: *Československá statistika – svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecní zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu 1919.* Praha 1922, s. 140-141.

Tabulka č. 3 Volby do poslanecké sněmovny 18. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

P.č.	kraj	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Praha	989 373	880 151	89,0%	459 738	405 012	88,1%	529 635	475 139	89,7%	54 496	10,3%
II.	Pardubice	270 625	242 879	89,7%	123 000	109 433	89,0%	147 625	133 446	90,4%	14 179	9,6%
III.	Králové Hradec	297 631	269 644	90,6%	136 601	122 786	89,9%	161 030	146 858	91,2%	14 172	8,8%
IV.	Mladá Boleslav	438 642	397 635	90,7%	201 649	182 060	90,3%	236 993	215 575	91,0%	21 418	9,0%
V.	Česká Lípa	343 703	313 855	91,3%	164 262	150 329	91,5%	179 441	163 526	91,1%	15 915	8,9%
VI.	Louny	431 264	398 016	92,3%	206 934	190 275	91,9%	224 330	207 741	92,6%	16 589	7,4%
VII.	Karlovy Vary	291 269	265 255	91,1%	136 073	124 835	91,7%	155 196	140 420	90,5%	14 776	9,5%
VIII.	Plzeň	416 357	380 119	91,3%	197 239	178 617	90,6%	219 118	201 502	92,0%	17 616	8,0%
IX.	České Budějovice	307 191	275 516	89,7%	143 724	127 676	88,8%	163 467	147 840	90,4%	15 627	9,6%
X.	Jihlava	235 215	212 917	90,5%	110 370	98 695	89,4%	124 845	114 222	91,5%	10 623	8,5%
XI.	Brno	422 206	378 348	89,6%	193 736	170 695	88,1%	228 470	207 653	90,9%	20 817	9,1%
XII.	Olomouc	446 291	402 256	90,1%	203 409	181 083	89,0%	242 882	221 173	91,1%	21 709	8,9%
XIII.	Uherské Hradiště	197 605	171 499	86,8%	91 123	76 390	83,8%	106 482	95 109	89,3%	11 373	10,7%
XIV.	Moravská Ostrava	325 576	285 411	87,7%	157 068	133 437	85,0%	168 508	151 974	90,2%	16 534	9,8%
XV.	Trnava	207 394	192 138	92,6%	96 778	88 969	91,9%	110 616	103 169	93,3%	7 447	6,7%
XVI.	Nové Zámky	342 767	306 050	89,3%	180 180	161 837	89,8%	162 587	144 213	88,7%	18 374	11,3%
XVII.	Turčiansky Sv. Martin	236 915	211 814	89,4%	108 703	94 415	86,9%	128 212	117 399	91,6%	10 813	8,4%
XVIII.	Baňská Bystrica	171 839	154 793	90,1%	83 182	72 836	87,6%	88 657	81 957	92,4%	6 700	7,6%
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	115 585	106 477	92,1%	52 384	47 297	90,3%	63 201	59 180	93,6%	4 021	6,4%
XX.	Košice	229 000	195 029	85,2%	124 816	101 419	81,3%	104 184	93 610	89,9%	10 574	10,1%
XXI.	Prešov	201 508	180 976	89,8%	93 227	82 032	88,0%	108 281	98 944	91,4%	9 337	8,6%
	celkem:	6 917 956	6 220 778	89,9%	3 264 196	2 900 128	88,8%	3 653 760	3 320 650	90,9%	333 110	9,1%

Zdroj: *Československá statistika – svazek 1. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecní zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu 1919.* Praha 1922, s. 13 (tabulky).

Tabulka č. 4 Volby do poslanecké sněmovny 18. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle zemí.

P.č.	země	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Čechy (I.-IX. volební kraj)	3 786 055	3 423 070	90,4%	1 769 220	1 591 023	89,9%	2 016 835	1 832 047	90,8%	184 788	9,2%
II.	Morava a Slezsko bez Těšínska (X.-XIV. volební kraj)	1 626 893	1 450 431	89,2%	755 706	660 300	87,4%	871 187	790 131	90,7%	81 056	9,3%
III.	Slovensko (XV.-XXI. volební kraj)	1 505 008	1 347 277	89,5%	739 270	648 805	87,8%	765 738	698 472	91,2%	67 266	8,8%
	celkem:	6 917 956	6 220 778	89,9%	3 264 196	2 900 128	88,8%	3 653 760	3 320 650	90,9%	333 110	9,1%

Zdroj: *Československá statistika – svazek I. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecní zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu 1919.* Praha 1922, s. 13 (tabulky).

Tabulka č. 5 Volby do senátu 25. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

P.č.	kraj	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Praha	845 496	762 509	90,2%	392 103	353 984	90,3%	453 393	408 525	90,1%	44 868	9,9%
II.	Králové Hradec	486 266	445 024	91,5%	221 953	203 882	91,9%	264 313	241 142	91,2%	23 171	8,8%
III.	Mladá Boleslav	668 535	612 672	91,6%	308 532	284 745	92,3%	360 003	327 927	91,1%	32 076	8,9%
IV.	Louny	609 456	561 317	92,1%	286 928	266 358	92,8%	322 528	294 959	91,5%	27 569	8,5%
V.	Plzeň	617 131	564 353	91,4%	289 674	265 571	91,7%	327 457	298 782	91,2%	28 675	8,8%
VI.	Brno	724 747	657 723	90,8%	331 988	301 495	90,8%	392 759	356 228	90,7%	36 531	9,3%
VII.	Moravská Ostrava	646 248	584 208	90,4%	295 283	265 266	89,8%	350 965	318 942	90,9%	32 023	9,1%
VIII.	Turčianský Sv. Martin	366 801	328 895	89,7%	167 038	150 229	89,9%	199 763	178 666	89,4%	21 097	10,6%
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	235 963	211 992	89,8%	108 153	96 814	89,5%	127 810	115 178	90,1%	12 632	9,9%
X.	Prešov	161 000	140 961	87,6%	71 003	62 827	88,5%	89 997	78 134	86,8%	11 863	13,2%
XI.	Nové Zámky	442 491	377 078	85,2%	217 521	186 926	85,9%	224 970	190 152	84,5%	34 818	15,5%
	celkem:	5 804 134	5 246 732	90,4%	2 690 176	2 438 097	90,6%	3 113 958	2 808 635	90,2%	305 323	9,8%

Tabulka č. 6 Volby do senátu 25. 4. 1920 – přehled účasti mužů a žen podle zemí.

P.č.	země	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Čechy (I.-V. volební kraj)	3 226 884	2 945 875	91,3%	1 499 190	1 374 540	91,7%	1 727 694	1 571 335	90,9%	156 359	9,1%
II.	Morava a Slezsko bez Těšínska (VI.-VII. volební kraj)	1 370 995	1 241 931	90,6%	627 271	566 761	90,4%	743 724	675 170	90,8%	68 554	9,2%
III.	Slovensko (VIII.-XI. volební kraj)	1 206 255	1 058 926	87,8%	563 715	496 796	88,1%	642 540	562 130	87,5%	80 410	12,5%
	celkem:	5 804 134	5 246 732	90,4%	2 690 176	2 438 097	90,6%	3 113 958	2 808 635	90,2%	305 323	9,8%

Zdroj identický pro tabulku č. 5 a č. 6: *Československá statistika – svazek I. Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a Všeobecné volby do obecní zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu 1919.* Praha 1922, s. 81 (tabulky).

Tabulka č. 7

VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY 18. 4. 1920

Poř.č.	volební kraj	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		IX.		ČECHY		X.		XI.		XII.		XIII.		XIV.		MORAVA, SLEZSKO		XV.		XVI.		XVII.		XVIII.		XIX.		XX.		XXI.		SLOVENSKO		Celkem	M	Ž		
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž									
č.1	ČSDSD	40	3	9	1	7	2	10	1	3	1	11	2	1	0	18	2	8	2	107	14	11	1	19	3	15	2	8	0	15	3	68	9	12	0	14	1	14	1	10	0	7	1	8	1	12	0	77	4	279	252	27		
č.2	ČSL	42	6	9	1	8	1	10	1	2	0	11	1	0	0	8	3	12	1	102	14	11	1	20	1	19	1	11	0	15	2	76	5	9	0	10	1	10	0	9	0	6	0	0	0	12	0	56	1	254	234	20		
č.3	RSCV	29	2	8	1	8	1	10	1	5	0	9	1	0	0	10	1	10	1	89	8	8	0	16	1	8	1	8	0	11	1	51	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	151	140	11		
č.4	ČSS	32	9	6	2	9	2	8	3	3	1	12	2	1	0	14	3	9	2	94	24	10	1	9	3	9	1	9	1	7	1	44	7	8	0	13	1	8	0	9	0	5	0	6	2	4	0	53	3	225	191	34		
č.5	ČND	41	6	9	2	10	2	15	1	13	0	14	3	5	1	16	1	12	1	135	17	10	2	21	1	20	3	10	1	12	3	73	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	235	208	27	
č.6	SNaRS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	1	15	0	12	1	8	1	8	0	9	1	14	0	76	4	80	76	4		
č.7	ČŽOSS	18	2	10	0	4	0	5	1	0	0	7	1	0	0	5	0	6	0	55	4	6	0	16	0	14	1	6	0	7	0	49	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	109	104	5		
č.8	SSČLP	41	4	10	1	10	1	16	1	0	0	15	2	0	0	15	2	11	2	118	13	4	1	11	1	15	1	0	0	10	0	40	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	174	158	16	
č.9	SMDaŽ	11	0	8	0	0	0	6	0	0	0	10	0	0	0	11	0	13	0	59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	59	59	0	
č.10	NSLM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0		
č.11	SISS	13	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	13	2		
č.12	DSDAP	5	0	4	0	5	1	9	1	12	2	10	2	11	5	7	1	6	0	69	12	4	1	5	1	8	2	3	0	7	1	27	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	113	96	17
č.13	DWG			2	0	8	2	7	1	12	2	15	2	14	2	10	0	14	1	82	10					15	2			11	1	26	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	121	108	13	
č.14	BdL			3	0	6	0	10	0	12	1	11	0	16	0	5	0	5	0	68	1					8	0			0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	77	76	1	
č.15	DCV			1	0	3	0	7	2	9	1	7	1	12	2	4	0	4	0	47	6	11	1			6	1			0	0	24	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	80	71	9	
č.16	DDFP	30	8	0	0	4	1	5	1	9	0	6	1	10	0	4	1	3	1	71	13			20	1	4	1	2	1	6	0	32	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	119	103	16	
č.17	DFP	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0		
č.18	MZSZM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	9	0			
č.19	MNS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	
č.20	MNKSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	1	0	0	0	0	0	0	9	1	0	23	2	25	23	2				
č.21	MNSDS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	1	15	14	1	
č.22	SSŽ	13	1	2	0	2	0	2	0	3	0	6	0	5	0	8	0	2	0	43	1	6	1	9	0	9	0	10	0	13	1	47	2	8	0	6	0	6	0	0	0	0	0	2	0	10	0	32	0	125	122	3		
	kandidujících:	315	43	81	8	84	13	##	14	83	8	144	18	87	10	136	14	115	11	1165	139	81	9	146	12	150	16	67	3	121	14	565	54	47	1	95	5	50	2	36	1	26	1	35	5	52	0	341	15	2279	2071	208		

Volební kraje: I. Praha, II. Pardubice, III. Hradec Králové, IV. Mladá Boleslav, V. Česká Lípa, VI. Louny, VII. Karlovy Vary, VIII. Plzeň, IX. České Budějovice
X. Jihlava, XI. Brno, XII. Olomouc, XIII. Uherské Hradiště, XIV. Moravská Ostrava
XV. Tmava, XVI. Nové Zámky, XVII. Turčianský Svätý Martin, XVIII. Baňská Bystrica, XIX. Liptovský Svätý Mikuláš, XX. Košice, XXI. Prešov

Tabulka č. 8

VOLBY DO SENÁTU 25. 4. 1920

Poř.č	volební kraj strana / sdružení	I.		II.		III.		IV.		V.		ČECHY		VI.		VII.		MORAVA, SLEZSKO		VIII.		IX.		X.		XI.		SLOVENSKO		Celkem	M	Ž
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž					
č.1	ČSDSD	23	1	8	1	5	0	5	0	9	0	50	2	16	0	8	0	24	0	9	0	7	0	6	0	11	0	33	0	109	107	2
č.2	ČSL	11	0	7	0	3	0	3	0	12	0	36	0	19	0	14	1	33	1	5	0	8	0	6	0	5	0	24	0	94	93	1
č.3	RSCV	13	1	7	0	12	0	4	0	8	1	44	2	6	0	9	0	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	61	59	2
č.4	ČSS	14	1	3	0	4	0	3	0	13	1	37	2	4	0	5	1	9	1	0	0	0	0	2	0	3	1	5	1	55	51	4
č.5	ČND	22	2	11	0	14	1	11	1	14	1	72	5	22	1	19	1	41	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	120	113	7
č.6	SNaRS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	0	10	0	7	0	12	0	43	0	43	43	0
č.7	ČŽOSS	14	1	3	0	3	0	4	0	3	0	27	1	4	0	5	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	37	36	1
č.8	SSČLP	8	0	0	0	6	0	0	0	0	0	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	14	0
č.9	SMDaŽ	7	0	0	0	0	0	0	0	7	0	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	14	0
č.12	DSDAP	2	0	3	0	6	2	11	1	4	0	26	3	6	0	9	0	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	44	41	3
č.13	DWG	21	0	2	1	7	0	14	0	13	0	57	1			14	2	14	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	74	71	3
č.14	BdL			2	0	5	0	12	0	4	0	23	0			3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	26	26	0
č.15	DCV			2	0	5	1	8	2	3	0	18	3			6	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	24	3
č.16	DDFP			2	0	5	0	3	0	4	0	14	0	15	1	0	0	15	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	29	1
č.18	MZSZM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	4	0	4	4	0
č.20	MNSKS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	0	12	0	12	12	0
č.22	SSŽ	3	0	1	0	2	0	1	0	4	0	11	0	7	0	8	0	15	0	6	0	0	0	1	0	8	0	15	0	41	41	0
	Kandidující:	138	6	51	2	77	4	79	4	98	3	443	19	99	2	100	5	199	7	34	0	25	0	22	0	55	1	136	1	805	778	27

Volební kraje: I. Praha, II. Hradec Králové, III. Mladá Boleslav, IV. Louny, V. Plzeň
 VI. Brno, VII. Moravská Ostrava
 VIII. Turčianský Svätý Martin, IX. Liptovský Svätý Mikuláš, X. Prešov, XI. Nové Zámky

Tabulka č. 9 Volby do poslanecké sněmovny 15. 11. 1925 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

P.č.	kraj	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Praha: část A	530 401	484 553	91,4%	248 444	229 117	92,2%	281 957	255 436	90,6%	26 521	9,4%
	část B	539 321	496 129	92,0%	255 448	236 606	92,6%	283 873	259 523	91,4%	24 350	8,6%
II.	Pardubice	282 136	262 394	93,0%	130 825	122 687	93,8%	151 311	139 707	92,3%	11 604	7,7%
III.	Hradec Králové	314 327	291 235	92,7%	145 476	135 926	93,4%	168 851	155 309	92,0%	13 542	8,0%
IV.	Mladá Boleslav	468 985	434 002	92,5%	218 046	203 143	93,2%	250 939	230 859	92,0%	20 080	8,0%
V.	Česká Lípa	367 904	338 956	92,1%	173 253	160 702	92,8%	194 651	178 254	91,6%	16 397	8,4%
VI.	Louny	479 878	446 925	93,1%	231 732	217 601	93,9%	248 146	229 324	92,4%	18 822	7,6%
VII.	Karlovy Vary	319 738	293 757	91,9%	149 710	138 797	92,7%	170 028	154 960	91,1%	15 068	8,9%
VIII.	Plzeň	436 942	401 527	91,9%	208 564	192 668	92,4%	228 378	208 859	91,5%	19 519	8,5%
IX.	České Budějovice	319 109	288 320	90,4%	149 242	135 660	90,9%	169 867	152 660	89,9%	17 207	10,1%
X.	Jihlava	245 929	226 649	92,2%	115 444	107 863	93,4%	130 485	118 786	91,0%	11 699	9,0%
XI.	Brno	449 202	414 219	92,2%	205 796	191 480	93,0%	243 406	222 739	91,5%	20 667	8,5%
XII.	Olomouc	465 564	432 016	92,8%	211 888	198 307	93,6%	253 676	233 709	92,1%	19 967	7,9%
XIII.	Uherské Hradiště	208 714	190 024	91,0%	96 935	88 541	91,3%	111 779	101 483	90,8%	10 296	9,2%
XIV.	Moravská Ostrava	526 714	482 151	91,5%	248 894	226 526	91,0%	277 820	255 625	92,0%	22 195	8,0%
XV.	Tmava	230 510	211 703	91,8%	110 217	102 005	92,5%	120 293	109 698	91,2%	10 595	8,8%
XVI.	Nové Zámky	353 111	312 567	88,5%	175 694	157 531	89,7%	177 417	155 036	87,4%	22 381	12,6%
XVII.	Turčiansky Sv. Martin	275 238	238 643	86,7%	128 348	109 745	85,5%	146 890	128 898	87,8%	17 992	12,2%
XVIII.	Baňská Bystrica	179 580	162 374	90,4%	84 600	76 253	90,1%	94 980	86 121	90,7%	8 859	9,3%
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	130 971	119 412	91,2%	62 018	56 170	90,6%	68 953	63 242	91,7%	5 711	8,3%
XX.	Košice	214 251	193 006	90,1%	103 787	93 898	90,5%	110 464	99 108	89,7%	11 356	10,3%
XXI.	Prešov	224 333	205 792	91,7%	104 807	96 752	92,3%	119 526	109 040	91,2%	10 486	8,8%
XXII.	Užhorod	292 964	250 261	85,4%	146 079	125 233	85,7%	146 885	125 028	85,1%	21 857	14,9%
	celkem:	7 855 822	7 176 615	91,4%	3 705 247	3 403 211	91,8%	4 150 575	3 773 404	90,9%	377 171	9,1%

Zdroj: *Československá statistika - svazek 31. Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925.* Praha 1926, s. 13 (tabulky).

Tabulka č. 10 Volby do poslanecké sněmovny 15. 11. 1925 – přehled účasti mužů žen podle zemí.

P.č.	země	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Čechy (I.-IX. volební kraj)	4 058 741	3 737 798	92,1%	1 910 740	1 772 907	92,8%	2 148 001	1 964 891	91,5%	183 110	8,5%
	V tom hlavní město Praha	450 185	409 815	91,0%	208 569	190 560	91,4%	241 616	219 255	90,7%	22 361	9,3%
II.	Morava a Slezsko (X.-XIV. volební kraj)	1 896 123	1 745 059	92,0%	878 957	812 717	92,5%	1 017 166	932 342	91,7%	84 824	8,3%
III.	Slovensko (XV.-XXI. volební kraj)	1 607 994	1 443 497	89,8%	769 471	692 354	90,0%	838 523	751 143	89,6%	87 380	10,4%
IV.	Podkarpatská Rus (XXII. volební kraj)	292 964	250 261	85,4%	146 079	125 233	85,7%	146 885	125 028	85,1%	21 857	14,9%
	celkem:	7 855 822	7 176 615	91,4%	3 705 247	3 403 211	91,8%	4 150 575	3 773 404	90,9%	377 171	9,1%

Zdroj: *Československá statistika - svazek 31. Volby do poslanecké sněmovny v listopadu 1925.* Praha 1926, s. 13 (tabulky).

Tabulka č. 12 Volby do senátu 15. 11. 1925

KL	volební kraj strana / sdružení	I.		II.		III.		IV.		V.		ČECHY.		VI.		VII.		MORAVA, SLEZSKO		VIII.		IX.		X.		XI.		SLOVENSKO		XII. PODK. RUS		Celkem	M	Ž		
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž							
č.3	ČSAK	9	0	6	0	9	0	2	0	4	0	30	0	7	0	3	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	40	40	0
č.4	KKSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	7	0	4	0	9	0	23	0	0	0	23	23	0		
č.5	ČSDSD	21	3	9	2	13	0	13	1	14	1	70	7	16	1	17	1	33	2	10	0	7	0	4	0	9	0	30	0	5	0	147	138	9		
č.6	DNP	5	1	3	0	12	2	13	1	6	1	39	5	9	2	17	2	26	4	0	0	0	0	0	0	5	1	5	1	0	0	80	70	10		
č.7	ŽSPR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	2	0		
č.8	ČZOSS	22	0	5	0	8	0	14	0	13	1	62	1	17	0	17	0	34	0	10	0	5	0	0	0	8	0	23	0	0	0	120	119	1		
č.9	DSDAP	4	0	4	0	7	1	11	1	8	0	34	2	15	2	10	1	25	3	0	0	0	0	0	0	9	0	9	0	0	0	73	68	5		
č.10	PZLR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0		
č.11	DCV	6	2	6	0	9	0	13	1	4	0	38	3	11	1	5	0	16	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	58	54	4		
č.12	NSP	12	0	9	0	5	0	11	1	4	0	41	1	16	0	5	0	21	0	7	0	5	0	4	0	7	0	23	0	0	0	86	85	1		
č.13	ZSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	3	0	0	0	3	3	0		
č.15	KSC	21	3	9	0	12	2	9	0	13	2	64	7	16	1	9	1	25	2	7	0	6	0	4	0	7	0	24	0	5	0	127	118	9		
č.16	AZS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	4	0	5	0	9	9	0		
č.17	DNSAP	0	0	3	0	7	0	12	0	7	0	29	0	6	0	9	1	15	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	45	44	1		
č.18	SNS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	6	0	4	0	5	0	21	0	0	0	21	21	0		
č.20	ČND	20	2	9	2	14	1	11	2	14	1	68	8	16	0	17	2	33	2	10	0	6	0	4	0	9	0	29	0	5	0	145	135	10		
č.21	ČSS	22	2	9	1	11	1	13	1	12	2	67	7	16	1	16	3	32	4	10	0	5	0	4	0	8	1	27	1	5	0	143	131	12		
č.22	RSZML	23	1	11	0	14	1	7	0	14	1	69	3	17	0	19	0	36	0	10	0	7	0	4	0	9	0	30	0	5	0	143	140	3		
č.25	ZSKSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	6	0	10	0	0	0	10	10	0		
č.26	ČSL	23	1	11	0	12	0	4	1	11	0	61	2	17	0	19	0	36	0	6	0	6	1	4	0	2	0	18	1	5	0	123	120	3		
č.27	BdL	5	0	6	0	10	0	13	1	6	0	40	1	16	0	17	0	33	0	4	0	0	0	4	0	9	0	17	0	5	0	96	95	1		
č.28	ŽS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	4	0	5	0	12	0	5	0	17	17	0		
č.29	HŠS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	0	7	0	4	0	7	0	27	0	0	0	27	27	0		
	Kandidující:	193	15	100	5	143	8	146	10	130	9	712	47	195	8	185	11	380	19	99	0	67	1	52	0	117	2	335	3	47	0	1543	1474	69		

Zdroj: Úřední list RČS ze dne 4. 11. 1925, č. 251, s. 5560-5586.

Statistické výpočty provedla autorka disertační práce.

Volební kraje: I. Praha, II. Hradec Králové, III. Mladá Boleslav, IV. Louny, V. Plzeň
 VI. Brno, VII. Moravská Ostrava
 VIII. Turčianský Svätý Martin, IX. Liptovský Svätý Mikuláš, X. Prešov, XI. Nové Zámky
 XII. Užhorod

Tabulka č. 13 Volby do poslanecké sněmovny 27. 10. 1929 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

P.č.	kraj	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Praha: část A	549 517	503 423	91,6%	255 546	235 337	92,1%	293 971	268 086	91,2%	25 885	8,8%
	část B	587 887	540 484	91,9%	277 256	255 912	92,3%	310 631	284 572	91,6%	26 059	8,4%
II.	Pardubice	290 004	270 662	93,3%	134 549	126 285	93,9%	155 455	144 377	92,9%	11 078	7,1%
III.	Hradec Králové	323 605	301 518	93,2%	149 769	140 300	93,7%	173 836	161 218	92,7%	12 618	7,3%
IV.	Mladá Boleslav	490 884	454 679	92,6%	228 186	212 561	93,2%	262 698	242 118	92,2%	20 580	7,8%
V.	Česká Lípa	387 936	354 997	91,5%	181 852	167 673	92,2%	206 084	187 324	90,9%	18 760	9,1%
VI.	Louny	511 825	475 335	92,9%	247 051	229 962	93,1%	264 774	245 373	92,7%	19 401	7,3%
VII.	Karlovy Vary	342 984	314 625	91,7%	161 232	149 462	92,7%	181 752	165 163	90,9%	16 589	9,1%
VIII.	Plzeň	448 412	413 486	92,2%	213 053	197 294	92,6%	235 359	216 192	91,9%	19 167	8,1%
IX.	České Budějovice	318 868	290 751	91,2%	147 848	134 888	91,2%	171 020	155 863	91,1%	15 157	8,9%
X.	Jihlava	253 949	233 907	92,1%	119 343	110 844	92,9%	134 606	123 063	91,4%	11 543	8,6%
XI.	Brno	471 458	438 042	92,9%	215 530	201 592	93,5%	255 928	236 450	92,4%	19 478	7,6%
XII.	Olomouc	480 559	447 257	93,1%	216 746	202 673	93,5%	263 813	244 584	92,7%	19 229	7,3%
XIII.	Uherské Hradiště	224 474	203 481	90,6%	105 116	95 065	90,4%	119 358	108 416	90,8%	10 942	9,2%
XIV.	Moravská Ostrava	569 138	521 029	91,5%	266 999	242 964	91,0%	302 139	278 065	92,0%	24 074	8,0%
XV.	Třnava	241 286	220 799	91,5%	115 424	105 856	91,7%	125 862	114 943	91,3%	10 919	8,7%
XVI.	Nové Zámky	362 835	329 833	90,9%	176 714	161 896	91,6%	186 121	167 937	90,2%	18 184	9,8%
XVII.	Turčiansky Sv. Martin	283 348	238 892	84,3%	130 532	107 377	82,3%	152 816	131 515	86,1%	21 301	13,9%
XVIII.	Banská Bystrica	182 365	161 837	88,7%	84 707	74 620	88,1%	97 658	87 217	89,3%	10 441	10,7%
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	129 558	117 984	91,1%	59 802	53 359	89,2%	69 756	64 625	92,6%	5 131	7,4%
XX.	Košice	210 129	193 166	91,9%	98 023	90 436	92,3%	112 106	102 730	91,6%	9 376	8,4%
XXI.	Prešov	211 808	194 757	91,9%	94 412	87 053	92,2%	117 396	107 704	91,7%	9 692	8,3%
XXII.	Užhorod	310 633	274 059	88,2%	150 774	132 178	87,7%	159 859	141 881	88,8%	17 978	11,2%
	celkem:	8 183 462	7 495 003	91,6%	3 830 464	3 515 587	91,8%	4 352 998	3 979 416	91,4%	373 582	8,6%

Zdroj: *Československá statistika – svazek 70. Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929.* Praha 1930, s. 13 (tabulky).

Tabulka č. 14 Volby do poslanecké sněmovny 27. 10. 1929 – přehled účasti mužů žen podle zemí.

P.č.	země	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Čechy (I.-IX. volební kraj) V tom hlavní město Praha	4 251 922 485 834	3 919 960 440 588	92,2% 90,7%	1 996 342 220 800	1 849 674 200 637	92,7% 90,9%	2 255 580 265 034	2 070 286 239 951	91,8% 90,5%	185 294 25 083	8,2% 9,5%
II.	Morava a Slezsko bez Těšínska (X.-XIV. volební kraj)	1 999 578	1 843 716	92,2%	923 734	853 138	92,4%	1 075 844	990 578	92,1%	85 266	7,9%
III.	Slovensko (XV.-XXI. volební kraj)	1 621 329	1 457 268	89,9%	759 614	680 597	89,6%	861 715	776 671	90,1%	85 044	9,9%
IV.	Podkarpatská Rus (XXII. volební kraj)	310 633	274 059	88,2%	150 774	132 178	87,7%	159 859	141 881	88,8%	17 978	11,2%
	celkem:	8 183 462	7 495 003	91,6%	3 830 464	3 515 587	91,8%	4 352 998	3 979 416	91,4%	373 582	8,6%

Zdroj: *Československá statistika – svazek 70. Volby do poslanecké sněmovny v říjnu 1929.* Praha 1930, s. 13 (tabulky).

Tabulka č. 15 Volby do poslanecké sněmovny 27. 10. 1929

KL	volební kraj strana / sdružení	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		IX.		ČECHY		X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.	MORAVA, SLEZSKO		XV.	XVI.	XVII.	XVIII.	XIX.	XX.	XXI.	SLOVENSKO		XXII. PODK. RUS		Celkem														
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž									
č.1	KSC	38	10	8	1	10	2	14	3	11	2	13	3	11	1	14	3	12	1	131	26	8	1	15	2	16	0	7	1	16	3	62	7	9	0	11	0	9	1	5	0	5	0	7	0	6	1	52	2	8	1	289	253	36
č.2	KKSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	11	0	4	0	7	0	6	0	7	0	10	0	50	0	9	0	59	59	0
č.3	DWG	44	4	5	0	12	0	16	1	13	0	17	0	12	0	15	0	12	0	146	5	9	0	15	2	17	0	5	0	18	1	64	3	7	0	8	1	10	0	5	0	6	0	7	0	0	0	43	1	9	0	271	262	9
č.4	DSDAP	24	4	10	1	10	2	14	3	11	1	15	2	10	2	15	1	9	0	118	16	8	1	10	2	15	2	3	0	15	3	51	8	0	0	8	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	3	0	0	211	184	27
č.5	VSPaŽS	17	3	0	0	2	0	1	0	3	0	4	0	3	0	6	0	0	0	36	3	7	0	10	1	9	0	8	0	18	1	52	2	8	0	10	0	11	0	4	1	3	0	7	0	10	0	53	1	8	0	155	149	6
č.6	DNP	13	1	4	0	4	0	16	1	13	0	17	0	11	0	13	1	13	0	104	3	7	1	17	0	17	0	0	0	15	1	56	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	165	160	5		
č.7	OKIMP	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0	10	10	0		
č.8	ČSNS	39	9	10	1	11	1	12	2	12	1	13	3	11	1	14	3	12	1	134	22	8	1	14	3	15	2	7	1	16	3	60	10	8	1	10	1	11	0	6	1	5	1	5	2	8	1	53	7	9	0	295	256	39
č.9	ADVP	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0				
č.10	ČSDSD	45	3	9	2	11	1	17	0	8	1	13	4	9	1	16	1	11	2	139	15	9	0	15	2	15	2	7	1	16	3	62	8	9	0	10	1	10	1	6	1	6	0	7	0	10	0	58	3	8	1	294	267	27
č.11	JSES	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	0	6	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	17	1	0	0	18	17	1
č.12	Liga	41	7	3	1	10	2	9	1	7	0	12	3	0	0	8	2	12	1	102	17	0	0	14	3	4	0	5	0	9	2	32	5	0	0	10	1	7	1	0	0	3	0	3	0	0	0	23	2	0	0	181	157	24
č.13	ČND	42	6	11	0	11	1	17	0	12	1	16	1	11	1	15	2	12	1	147	13	8	1	14	3	16	1	8	0	16	3	62	8	9	0	11	0	10	0	7	0	6	0	7	0	10	0	60	0	9	0	299	278	21
č.14	ČSL	43	3	11	0	12	0	16	0	9	1	15	1	7	1	17	0	12	1	142	7	9	0	17	0	17	0	8	0	17	0	68	0	9	0	11	0	11	0	7	0	6	0	7	0	9	0	60	0	9	0	286	279	7
č.15	RSZML	44	4	11	0	11	1	16	1	13	0	13	1	12	0	15	1	12	1	147	9	9	0	16	1	15	2	8	0	17	1	65	4	9	0	11	0	11	0	7	0	6	0	7	0	10	0	61	0	9	0	295	282	13
č.16	ČZOSS	46	2	11	0	10	1	15	2	11	1	12	1	10	0	17	0	13	0	145	7	9	0	16	1	15	2	8	0	18	1	66	4	9	0	11	0	11	0	7	0	6	0	7	0	8	0	59	0	9	0	290	279	11
č.17	DCV	14	5	8	0	12	0	16	1	13	0	16	1	12	0	13	1	11	1	115	9	8	0	16	0	16	0	3	0	18	1	61	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	186	176	10		
č.18	HSEŠ	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	14	1	9	0	7	0	13	0	43	1	9	0	8	0	11	0	7	0	6	0	7	0	8	0	56	0	0	0	102	101	1
č.19	DNSAP	8	1	5	0	11	0	11	1	13	0	16	0	11	1	0	0	13	0	88	3	9	0	17	0	16	1	0	0	17	2	59	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	153	147	6				
	Kandidující:	458	62	108	6	137	11	190	16	149	8	192	20	142	8	178	15	154	9	1708	155	108	5	220	21	212	12	84	3	239	25	863	66	100	1	141	7	116	3	70	4	64	1	90	2	89	2	670	20	87	2	3571	3328	243

Zdroj: Úřední list RČS ze dne 16. 10. 1929, č. 239, s. 5475-5542.

Statistické výpočty provedla autorka disertace.

Volební kraj I. Praha, II. Pardubice, III. Hradec Králové, IV. Mladá Boleslav, V. Česká Lípa, VI. Louny, VII. Karlovy Vary, VIII. Plzeň, IX. České Budějovice
 X. Jihlava, XI. Brno, XII. Olomouc, XIII. Uherské Hradiště, XIV. Moravská Ostrava
 XV. Třnava, XVI. Nové Zámky, XVII. Turčianský Svätý Martin, XVIII. Baňská Bystrica, XIX. Liptovský Svätý Mikuláš, XX. Košice, XXI. Prešov
 XXII. Užhorod

Tabulka č. 16 Volby do senátu 27. 10. 1929

KL	volební kraj strana / sdružení	I.		II.		III.		IV.		V.		ČECHY		VI.		VII.		MORAVA, SLEZSKO		VIII.		IX.		X.		XI.		SLOVENSKO		XII. PODK. RUS		Celkem	M	Ž
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž			
č.1	KSČ	20	4	9	2	12	3	10	3	12	3	63	15	17	0	16	1	33	1	3	0	6	0	4	0	7	0	20	0	5	0	137	121	16
č.2	KKSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	7	0	4	0	9	0	23	0	5	0	28	28	0
č.3	DWG	21	3	10	1	15	0	13	1	14	0	73	5	14	2	18	0	32	2	10	0	3	0	0	0	7	0	20	0	5	0	137	130	7
č.4	DSDAP	8	1	11	0	11	3	12	2	14	1	56	7	15	1	16	2	31	3	0	0	0	0	0	0	9	0	9	0	0	0	106	96	10
č.5	VSPaŽS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0
č.6	DNP	4	1	6	0	14	1	13	1	12	0	49	3	16	1	15	0	31	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	84	80	4
č.7	OKIMP	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	3	0	0	0	3	3	0
č.8	ČSNS	20	4	10	1	14	1	12	2	13	2	69	10	13	2	16	3	29	5	9	1	7	0	4	0	8	1	28	2	5	0	148	131	17
č.10	ČSDSD	18	6	10	1	14	0	12	2	14	1	68	10	15	1	17	1	32	2	9	1	7	0	4	0	7	1	27	2	5	0	146	132	14
č.11	JSLS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	3	0	0	0	5	0	14	0	0	0	14	14	0
č.12	Liga	22	2	0	0	1	0	5	2	5	1	33	5	0	0	9	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	47	42	5
č.13	ČND	23	1	11	0	14	1	13	1	14	1	75	4	15	2	15	2	30	4	9	0	7	0	4	0	9	0	29	0	5	0	147	139	8
č.14	ČSL	23	1	11	0	14	0	12	2	14	0	74	3	17	0	19	0	36	0	10	0	7	0	4	0	9	0	30	0	5	0	148	145	3
č.15	RSZML	23	1	9	2	14	1	7	0	13	2	66	6	17	0	18	1	35	1	10	0	7	0	4	0	9	0	30	0	5	0	143	136	7
č.16	ČZOSS	24	0	10	0	13	1	14	0	14	1	75	2	17	0	18	0	35	0	10	0	7	0	4	0	9	0	30	0	4	0	146	144	2
č.17	DCV	8	2	11	0	12	0	14	0	8	0	53	2	17	0	14	0	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	86	84	2
č.18	HSES	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	7	0	9	0	16	0	10	0	7	0	4	0	6	0	27	0	0	0	44	44	0
č.19	DNSAP	3	0	8	0	15	0	14	0	0	0	40	0	15	2	17	2	32	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	76	72	4
	Kandidující:	217	26	117	7	163	11	151	16	147	12	795	72	195	11	228	12	423	23	89	2	68	0	36	0	97	2	290	4	44	0	1651	1552	99

Zdroj: Úřední list RČS ze dne 16. 10. 1929, č. 239, s. 5542-5573.

Statistické výpočty provedla autorka disertace.

Volební kraje: I. Praha, II. Hradec Králové, III. Mladá Boleslav, IV. Louny, V. Plzeň
 VI. Brno, VII. Moravská Ostrava
 VIII. Turčianský Svätý Martin, IX. Liptovský Svätý Mikuláš, X. Prešov, XI. Nové Zámky
 XII. Užhorod

Tabulka č. 17 Volby do poslanecké sněmovny 19. 5. 1935.

KL	volební kraj strana / sdružení	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		IX.		ČECHY		X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.	MORAVA-SLEZSKO		XV.	XVI.	XVII.	XVIII.	XIX.	XX.	XXI.	SLOVENSKO		XXII. PODK. RUS		Celkem																
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž											
č.1	RSZML	44	4	10	1	11	1	15	2	13	0	16	1	11	1	16	1	12	1	148	12	9	0	16	1	15	2	8	0	18	1	66	4	8	1	11	0	11	0	7	0	6	0	7	0	10	0	60	1	9	0	300	283	17		
č.2	ČSDSD	42	6	10	1	11	1	15	1	12	1	13	4	12	0	15	2	11	2	141	18	8	1	15	2	15	2	7	1	18	1	63	7	8	1	11	0	10	1	7	0	6	0	7	0	10	0	59	2	9	0	299	272	27		
č.3	ČSNS	40	8	10	1	10	2	15	2	12	1	11	3	11	1	14	3	11	2	134	23	8	1	15	2	13	4	7	1	15	3	58	11	7	2	9	2	10	1	6	1	5	1	6	1	8	2	51	10	8	1	296	251	45		
č.4	KSC	43	5	9	1	11	1	16	1	12	1	15	2	11	1	17	0	12	1	146	13	9	0	14	2	15	2	7	1	17	2	62	7	8	1	10	1	10	1	6	1	6	0	7	0	10	0	57	4	8	1	298	273	25		
č.5	ČSL	46	2	11	0	11	1	16	0	6	0	16	1	5	1	16	0	13	0	140	5	9	0	17	0	17	0	8	0	18	0	69	0	8	1	11	0	11	0	6	0	6	0	7	0	10	0	59	1	9	0	283	277	6		
č.6	DSDAP	22	8	10	1	10	1	14	2	12	1	16	1	10	2	10	1	13	0	117	17	8	1	15	2	15	2	3	0	16	2	57	7	5	0	9	2	4	0	4	0	0	0	7	0	0	0	29	2	2	0	231	205	26		
č.7	AB	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0	11	0	11	0	11	0	7	0	6	0	7	0	10	0	61	0	9	0	81	81	0		
č.8	BdL	11	0	5	0	12	0	9	0	12	0	6	0	9	0	11	0	12	0	87	0	9	0	11	0	16	0	0	0	13	0	49	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	0	0	142	142	0	
č.9	DCV	5	1	7	0	10	1	15	2	12	1	15	2	11	0	7	0	9	0	91	7	9	0	16	1	17	0	3	0	16	0	61	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	160	152	8
č.10	ČŽOSS	47	1	10	1	11	0	16	1	10	1	16	1	12	0	14	0	11	1	147	6	9	0	16	1	16	1	7	1	18	1	66	4	9	0	11	0	10	0	7	0	4	0	7	0	10	0	58	0	9	0	290	280	10		
č.11	KKSS	21	3	3	0	0	0	13	0	9	0	12	0	10	0	5	0	10	1	83	4	9	0	10	1	14	0	0	0	15	0	48	1	9	0	11	0	11	0	5	0	7	0	5	0	7	0	10	0	54	0	9	0	199	194	5
č.12	SDP	24	0	10	0	11	0	16	0	13	0	12	0	12	0	16	0	8	0	122	0	9	0	17	0	16	0	3	0	19	0	64	0	9	0	11	0	11	0	7	0	0	0	7	0	0	0	45	0	9	0	240	240	0		
č.13	NOF	45	3	10	0	10	1	16	0	4	1	6	1	0	0	10	0	12	1	113	7	8	0	11	0	12	0	8	0	9	0	48	0	9	0	10	1	9	0	0	0	0	0	3	0	0	0	31	1	0	0	200	192	8		
č.14	NSJÚZS	27	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	3	36	7	9	0	17	0	0	0	0	0	0	0	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	69	62	7	
č.15	HSD	0	0	7	0	6	0	2	1	0	0	4	1	8	0	9	0	7	0	43	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	58	56	2	
č.16	NSj	42	5	10	1	11	1	16	1	13	0	16	1	11	1	14	2	12	1	145	13	8	1	15	1	15	1	8	0	18	1	64	4	9	0	10	1	10	1	7	0	6	0	7	0	10	0	59	2	7	1	295	275	20		
	Kandidující:	459	#	122	7	##	10	##	13	140	7	##	18	133	7	##	9	162	#	###	134	121	4	##	13	##	14	69	4	221	11	812	46	98	6	131	7	##	4	71	2	50	1	85	1	88	2	635	23	95	3	3441	3235	206		

Zdroj: APS Praha: Kandidátní listiny pro volbu do poslanecké sněmovny IV. volební období 1935.

Statistické výpočty provedla autorka disertace

Volební kraje: I. Praha, II. Pardubice, III. Hradec Králové, IV. Mladá Boleslav, V. Česká Lípa, VI. Louny, VII. Karlovy Vary, VIII. Plzeň, IX. České Budějovice
X. Jihlava, XI. Brno, XII. Olomouc, XIII. Uherské Hradiště, XIV. Moravská Ostrava
XV. Třnava, XVI. Nové Zámky, XVII. Turčianský Svätý Martin, XVIII. Baňská Bystrica, XIX. Liptovský Svätý Mikuláš, XX. Košice, XXI. Prešov
XXII. Užhorod

Tabulka č. 18 Volby do senátu 19. 5. 1935

KL	volební kraj strana / sdružení	I.		II.		III.		IV.		V.		CECHY		VI.		VII.		MORAVA, SLEZSKO		VIII.		IX.		X.		XI.		SLOVENSKO		XII. PODK. RUS		Celkem	M	Ž
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž					
č.1	RSZML	24	0	10	1	14	1	10	1	15	0	73	3	15	1	15	2	30	3	10	0	7	0	4	0	8	0	29	0	5	0	143	137	6
č.2	ČSDSD	20	4	10	1	12	2	12	2	14	1	68	10	16	1	17	2	33	3	10	0	7	0	4	0	8	1	29	1	5	0	149	135	14
č.3	ČSNS	19	5	8	2	14	1	10	2	13	2	64	12	14	3	13	3	27	6	10	0	6	0	4	0	7	1	27	1	4	1	142	122	20
č.4	KSC	21	3	10	1	15	0	12	2	13	2	71	8	15	2	16	0	31	2	8	0	5	0	4	0	8	1	25	1	5	0	143	132	11
č.5	ČSL	23	1	11	0	15	0	12	1	14	0	75	2	17	0	19	0	36	0	10	0	5	0	4	0	9	0	28	0	4	0	145	143	2
č.6	DSDAP	13	2	11	0	12	2	11	3	12	1	59	8	16	1	17	1	33	2	3	0	1	0	0	0	8	0	12	0	0	0	114	104	10
č.7	AB	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	6	0	10	0	7	0	4	0	8	0	29	0	5	0	40	40	0
č.8	BdL	6	0	11	0	12	0	8	0	11	0	48	0	13	0	12	0	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	73	73	0
č.9	DCV	2	2	9	1	14	0	14	0	4	1	43	4	15	1	18	0	33	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	81	76	5
č.10	ČŽOSS	23	1	9	0	14	0	13	1	15	0	74	2	17	0	18	1	35	1	8	0	7	0	4	0	9	0	28	0	4	0	144	141	3
č.11	KKSS	8	0	0	0	11	0	9	1	7	0	35	1	15	0	15	0	30	0	5	0	7	0	4	0	9	0	25	0	5	0	96	95	1
č.12	SDP	11	0	11	0	13	0	13	0			48	0	15	0	8	0	23	0	10	0	5	0	0	0	9	0	24	0	4	0	99	99	0
č.13	NOF	14	1	8	0	15	0	0	0	6	0	43	1	10	0	7	0	17	0	8	0	0	0	0	0	7	0	15	0	0	0	76	75	1
č.15	HSD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5	0	0	0	5	5	0
č.16	NSj	22	2	11	0	15	0	13	1	14	1	75	4	16	1	16	2	32	3	7	0	7	0	3	1	8	1	25	2	4	0	145	136	9
	Kandidující:	206	21	119	6	176	6	137	14	138	8	776	55	194	10	197	11	391	21	99	0	64	0	35	1	103	4	301	5	45	1	1595	1513	82

Zdroj: Národní archiv Praha, fond č. 1075 Ministerstvo vnitra I - dodatky (1918-1948)

Statistické výpočty provedla autorka disertace.

Volební kraje: I. Praha, II. Hradec Králové, III. Mladá Boleslav, IV. Louny, V. Plzeň
 VI. Brno, VII. Moravská Ostrava
 VIII. Turčianský Svätý Martin, IX. Liptovský Svätý Mikuláš, X. Prešov, XI. Nové Zámky
 XII. Užhorod

Tabulka č. 19 Volby do poslanecké sněmovny 19. 5. 1935 – přehled účasti mužů a žen podle volebních krajů.

P.č.	kraj	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Praha: část A	599 712	553 221	92,2%	278 711	258 527	92,8%	321 001	294 694	91,8%	26 307	8,2%
	část B	674 490	623 627	92,5%	317 219	294 924	93,0%	357 271	328 703	92,0%	28 568	8,0%
II.	Pardubice	308 334	289 546	93,9%	143 458	135 754	94,6%	164 876	153 792	93,3%	11 084	6,7%
III.	Hradec Králové	346 864	323 784	93,3%	160 251	150 442	93,9%	186 613	173 342	92,9%	13 271	7,1%
IV.	Mladá Boleslav	522 860	489 306	93,6%	243 097	229 021	94,2%	279 763	260 285	93,0%	19 478	7,0%
V.	Česká Lípa	417 120	387 117	92,8%	195 267	182 533	93,5%	221 853	204 584	92,2%	17 269	7,8%
VI.	Louny	552 465	519 004	93,9%	264 715	250 065	94,5%	287 750	268 939	93,5%	18 811	6,5%
VII.	Karlovy Vary	378 035	352 526	93,3%	178 129	166 936	93,7%	199 906	185 590	92,8%	14 316	7,2%
VIII.	Pízeň	482 826	453 097	93,8%	230 230	217 764	94,6%	252 596	235 333	93,2%	17 263	6,8%
IX.	České Budějovice	342 288	316 779	92,5%	160 179	149 352	93,2%	182 109	167 427	91,9%	14 682	8,1%
X.	Jihlava	269 149	251 229	93,3%	126 450	119 058	94,2%	142 699	132 171	92,6%	10 528	7,4%
XI.	Brno	521 544	485 876	93,2%	238 482	223 431	93,7%	283 062	262 445	92,7%	20 617	7,3%
XII.	Olomouc	517 316	483 946	93,5%	233 754	220 191	94,2%	283 562	263 755	93,0%	19 807	7,0%
XIII.	Uherské Hradiště	254 122	233 923	92,1%	119 517	110 119	92,1%	134 605	123 804	92,0%	10 801	8,0%
XIV.	Moravská Ostrava	630 172	584 836	92,8%	292 546	272 999	93,3%	337 626	311 837	92,4%	25 789	7,6%
XV.	Trnava	263 686	246 706	93,6%	127 063	119 621	94,1%	136 623	127 085	93,0%	9 538	7,0%
XVI.	Nové Zámky	403 147	371 824	92,2%	196 377	182 575	93,0%	206 770	189 249	91,5%	17 521	8,5%
XVII.	Turčiansky Sv. Martin	310 407	272 401	87,8%	144 682	126 348	87,3%	165 725	146 053	88,1%	19 672	11,9%
XVIII.	Banská Bystrica	198 694	182 145	91,7%	93 694	85 996	91,8%	105 000	96 149	91,6%	8 851	8,4%
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	141 612	132 050	93,2%	66 727	62 190	93,2%	74 885	69 860	93,3%	5 025	6,7%
XX.	Košice	237 455	221 079	93,1%	111 795	104 880	93,8%	125 660	116 199	92,5%	9 461	7,5%
XXI.	Prešov	235 729	219 598	93,2%	108 739	101 654	93,5%	126 990	117 944	92,9%	9 046	7,1%
XXII.	Užhorod	349 545	317 447	90,8%	171 064	156 260	91,3%	178 481	161 187	90,3%	17 294	9,7%
	celkem:	8 957 572	8 311 067	92,8%	4 202 146	3 920 640	93,3%	4 755 426	4 390 427	92,3%	364 999	7,7%

Zdroj: *Československá statistika - svazek 134. Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935.* Praha 1936, s. 13 (tabulky).

Tabulka č. 20 Volby do senátu 19. 5. 1935 – přehled účasti mužů a žen podle zemí.

P.č.	země	celkem voličů	účast voličů	účast v %	mužů voličů	účast mužů	účast v %	žen voliček	účast žen	účast v %	neúčast žen	neúčast v %
I.	Čechy (I.-IX. volební kraj) V tom hlavní město Praha	4 624 994 562 538	4 308 007 511 465	93,1% 90,9%	2 171 256 254 347	2 035 318 231 761	93,7% 91,1%	2 453 738 308 191	2 272 689 279 704	92,6% 90,8%	181 049 28 487	7,4% 9,2%
II.	Morava a Slezsko (X.-XIV. volební kraj)	2 192 303	2 039 810	93,0%	1 010 749	945 798	93,6%	1 181 554	1 094 012	92,6%	87 542	7,4%
III.	Slovensko (XV.-XXI. volební kraj)	1 790 730	1 645 803	91,9%	849 077	783 264	92,2%	941 653	862 539	91,6%	79 114	8,4%
IV.	Podkarpatská Rus (XXII. volební kraj)	349 545	317 447	90,8%	171 064	156 260	91,3%	178 481	161 187	90,3%	17 294	9,7%
	celkem:	8 957 572	8 311 067	92,8%	4 202 146	3 920 640	93,3%	4 755 426	4 390 427	92,3%	364 999	7,7%

Zdroj: *Československá statistika - svazek 134. Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935.* Praha 1936, s. 13 (tabulky).

Příloha č. 2

Volby do Národního shromáždění v dubnu 1920

P.č.	Zkratka	Název politické strany / sdružení
01.	ČSDSD	Československá sociálně-demokratická strana dělnická (Němec)
02.	ČSL	Československá strana lidová a Slovenská ľudová strana (Šrámek)
03.	RSČV	Republikánská strana československého venkova a Domoviny (Švehla)
04.	ČSS	Československá strana socialistická (Klofáč)
05.	ČND	Československá národní demokracie s agrární opozicí (Kramář)
06.	SNaRS	Slovenská národná a roľnícka strana
07.	ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská (Mlčoch)
08.	SSČLP	Socialistická strana československého lidu pracujícího (Modráček a Hudec)
09.	SMDaŽ	Strana maloročníků, domkařů a živnostníků Republiky Československé
10.	HALM	Neodvislá strana lidu malého (Prunar)
11.	SISS	Slovanská strana sociální (Choc)
12.	DSDAP	Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei (Německá sociálně-demokratická strana dělnická)
13.	DWG	Deutsche Wahlgemeinschaft (Deutsche Nationalpartei und Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei) Německá volební pospolitost (Německá národní strana a Německá národně-socialistická strana dělnická)
14.	BdL	Bund der Landwirte (Svaz zemědělců)
15.	DCV	Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (Německá křesťansko-sociální strana lidová)
16.	DDFP	Deutsche Demokratische Freiheitspartei (Německá demokratická strana svobodomyšlná)
17.	DFP	Deutsche Freisoziale Partei (Německá svobodně-sociální strana)
18.	MZSZM	Maďarská zemská strana zemědělců a maloročníků (Országos Magyar Kisgazda és Földműves Párt)
19.	MNS	Maďarská národní strana (Magyar Nemzeti Párt)
20.	MNKSS	Maďarsko-německá křesťansko-socialistická strana (Magyar és Német Keresztényiszocialista Párt)
21.	MNSDS	Maďarsko-německá sociálně-demokratická strana (Magyar és Német Szocialdemokrata Párt)
22.	SSŽ	Sdružené strany židovské

Zdroj: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928.

MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: období 1861-1938*. Brno 2005.

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ STRANA DĚLNICKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	40	3	4, 21, 33	42	6	3, 8, 9, 15, 18, 19	45	3	2, 9, 16	42	6	2, 7, 11, 16, 17, 19	169	18
II.	Pardubice	9	1	5	10	1	8	9	2	6, 9	10	1	3	38	5
III.	Hradec Králové	7	2	4, 8	10	1	7	11	1	3	11	1	4	39	5
IV.	Mladá Boleslav	10	1	7	16	1	11	17	0		15	1	7	58	3
V.	Česká Lípa	3	1	3	3	1	3	8	1		12	1	2	26	4
VI.	Louny	11	2	6, 12	15	2	5, 9	13	4	6, 12, 15, 16	13	4	4, 9, 12, 16	52	12
VII.	Karlovy Vary	1	0		4	0		9	1	2	12	0		26	1
VIII.	Pízeň	18	2	9, 16	15	2	8, 17	16	1	5	15	2	5, 11	64	7
IX.	České Budějovice	8	2	5, 9	12	1	7	11	2	7, 11	11	2	7, 12	42	7
	CECHY	107	14		127	15		139	15		141	18		514	62
X.	Jihlava	11	1	7	8	1	8	9	0		8	1	4	36	3
XI.	Brno	19	3	4, 8, 12	16	1	4	15	2	5, 14	15	2	3, 13	65	8
XII.	Olomouc	15	2	7, 16	15	2	7, 12	15	2	6, 9	15	2	7, 13	60	8
XIII.	Uherské Hradiště	8	0		7	1	5	7	1	5	7	1	5	29	3
XIV.	Moravská Ostrava	15	3	5, 11, 13	17	2	6, 16	16	3	6, 11, 16	18	1	4	66	9
	MORAVA, SLEZSKO	68	9		63	7		62	8		63	7		256	31
XV.	Trnava	12	0		9	0		9	0		8	1	4	38	1
XVI.	Nové Zámky	14	1	8	11	0		10	1	7	11	0		46	2
XVII.	Turčianský Sv. Martin	14	1	4	11	0		10	1	5	10	1	10	45	3
XVIII.	Banská Bystrica	10	0		6	1	6	6	1	3	7	0		29	2
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	7	1	5	6	0		6	0		6	0		25	1
XX.	Košice	8	1	7	7	0		7	0		7	0		29	1
XXI.	Prešov	12	0		10	0		10	0		10	0		42	0
	SLOVENSKO	77	4		60	1		58	3		59	2		254	10
XXII.	Užhorod				9	0		8	1	4	9	0		26	1
	Celkem:	252	27		259	23		267	27		272	27		1050	104

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č.5	Kandidátní listina č.10	Kandidátní listina č.2
-----------------------	------------------------	-------------------------	------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 nebylo číslo KL (kandidátní listina) strany identické ve všech volebních krajích.

Na Podkarpatské Rusi se volby do NS RČS konaly v r.1924.

Ve volbách 1925, 1929 kandidovala ČSDSD v koalici se Sociálně demokratickou stranou na Podkarpatské Rusi

Ve volbách 1935 kandidovala ČSDSD v koalici se ŽS (Židovská strana)

ČESKOSLOVENSKÁ STRANA LIDOVÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	42	6	5, 11, 24, 26, 36, 42	44	3	4, 11, 16	43	3	4, 7, 8	46	2	5, 16	175	14
II.	Pardubice	9	1	8	10	1	3	11	0		11	0		41	2
III.	Hradec Králové	8	1	8	11	1	10	12	0		11	1	6	42	3
IV.	Mladá Boleslav	10	1	4	14	0		16	0		16	0		56	1
V.	Česká Lípa	2	0		8	0		9	1	10	6	0		25	1
VI.	Louny	11	1	6	17	1	9	15	1	4	16	1	6	59	4
VII.	Karlovy Vary	0	0		3	1	4	7	1	3	5	1	4	15	3
VIII.	Pišeň	8	3	4, 8, 10	14	0		17	0		16	0		55	3
IX.	České Budějovice	12	1	3	11	2	3, 8	12	1	3	13	0		48	4
	CECHY	102	14		132	9		142	7		140	5		516	35
X.	Jihlava	11	1	6	9	0		9	0		9	0		38	1
XI.	Brno	20	1	10	17	0		17	0		17	0		71	1
XII.	Olomouc	19	1	7	16	1	8	17	0		17	0		69	2
XIII.	Uherské Hradiště	11	0		8	0		8	0		8	0		35	0
XIV.	Moravská Ostrava	15	2	5, 17	19	0		17	0		18	0		69	2
	MORAVA, SLEZSKO	76	5		69	1		68	0		69	0		282	6
XV.	Trnava				9	0		9	0		8	1	5	26	1
XVI.	Nové Zámky				6	0		11	0		11	0		28	0
XVII.	Turčianský Sv. Martin				5	0		11	0		11	0		27	0
XVIII.	Banská Bystrica				6	0		7	0		6	0		19	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš				6	0		6	0		6	0		18	0
XX.	Košice				6	0		7	0		7	0		20	0
XXI.	Prešov				9	0		9	0		10	0		28	0
	SLOVENSKO				47	0		60	0		59	1		166	1
XXII.	Užhorod				9	0		9	0		9	0		27	0
	Celkem:	178	19		257	10		279	7		277	6		991	42

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.26

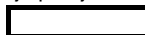
Kandidátní listina č.14

Kandidátní listina č.5

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovala ČSL v koalici se SL'S (Slovenská ľudová strana)

Ve volbách 1925 kandidovala ČSL v koalici: Československá ľudová strana a gréckokatolícka národná strana na Slovensku, Christiansko narodnaja partija na Podkarpatské Rusi

Ve volbách 1929 kandidovala CSL v koalici: Christiansko-narodnaja partija na Podkarpatské Rusi

REPUBLICÁNSKÁ STRANA ZEMĚDĚLSKÉHO A MALOROLNICKÉHO LIDU

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	29	2	8, 14	45	3	10, 13, 15	44	4	6, 7, 9, 16	44	4	6, 7, 14, 16	162	13
II.	Pardubice	8	1	3	10	1	3	11	0		10	1	9	39	3
III.	Hradec Králové	8	1	5	11	1	6	11	1	5	11	1	5	41	4
IV.	Mladá Boleslav	10	1	6	16	1	8	16	1	6	15	2	5, 16	57	5
V.	Česká Lípa	5	0		13	0		13	0		13	0		44	0
VI.	Louny	9	1	4	14	1	5	13	1	4	16	1	4	52	4
VII.	Karlovy Vary	0	0		11	0		12	0		11	1	10	34	1
VIII.	Pízeň	10	1	4	16	1	11	15	1	11	16	1	8	57	4
IX.	České Budějovice	10	1	4	12	1	8	12	1	6	12	1	5	46	4
	CECHY	89	8		148	9		147	9		148	12		532	38
X.	Jihlava	8	0		9	0		9	0		9	0		35	0
XI.	Brno	16	1		16	1	15	16	1	12	16	1	10	64	4
XII.	Olomouc	8	1	3	16	0		15	2	4, 10	15	2	5, 14	54	5
XIII.	Uherské Hradiště	8	0		8	0		8	0		8	0		32	0
XIV.	Moravská Ostrava	11	1	10	18	1	14	17	1	9	18	1	11	64	4
	MORAVA, SLEZSKO	51	3		67	2		65	4		66	4		249	13
XV.	Trnava	0	0		9	0		9	0		8	1	8	26	1
XVI.	Nové Zámky	0	0		11	0		11	0		11	0		33	0
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		11	0		11	0		11	0		33	0
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		6	0		6	0		6	0		18	0
XX.	Košice	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XXI.	Prešov	0	0		10	0		10	0		10	0		30	0
	SLOVENSKO	0	0		61	0		61	0		60	1		182	1
XXII.	Užhorod				9	0		9	0		9	0		27	0
	Celkem:	140	11		285	11		282	13		283	17		990	52

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.22

Kandidátní listina č.15

Kandidátní listina č.1

Poznámka: Ve volbách 1929 kandidovala **RSZML** v koalici: Domovina domkářů a malorolníků, Slovenská rolnická jednota, Slovenská domovina, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota zaměstnanců pudy, Sdružení zemědělců maďarských, Všerobotnické združenie na Slovensku
 Ve volbách 1935 kandidovala **RSZML** v koalici: Domovina domkařů a malorolníků, Slovenská Rolnícka jednota, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota republikánských zaměstnanců a Odborové sdružení, Ústřední sdružení úředníků, učitelů a zřízenců

ČESKOSLOVENSKÁ STRANA (NÁRODNĚ) SOCIALISTICKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMÁŘ	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	32	9	3,7,22,25,26,27,29,36,40	42	6	2,8,13,16,18,23	39	9	1,6,10,14,16,19,21,23,24	40	8	2,5,10,12,16,18,20,24	153	32
II.	Pardubice	6	2	3, 6	10	1	4	10	1	3	10	1	4	36	5
III.	Hradec Králové	9	2	6, 9	11	1	9	11	1	6	10	2	6, 7	41	6
IV.	Mladá Boleslav	8	3	2, 8, 11	15	2	3, 15	12	2	2, 10	15	2	7, 13	50	9
V.	Česká Lípa	3	1	4	12	1	5	12	1	5	12	1	3	39	4
VI.	Louny	12	2	4, 13	15	1	12	13	3	6, 9, 15	11	3	4, 10, 13	51	9
VII.	Karlovy Vary	1	0		12	0		11	1	5	11	1	8	35	2
VIII.	Pízeň	14	3	6, 11, 14	15	2	5, 16	14	3	5, 10, 17	14	3	4, 7, 14	57	11
IX.	České Budějovice	9	2	4, 9	12	0		12	1	10	11	2	7, 11	44	5
	CECHY	94	24		144	14		134	22		134	23		506	83
X.	Jihlava	10	1	6	8	1	7	8	1	5	8	1	7	34	4
XI.	Brno	9	3	3, 7, 11	15	2	5, 14	14	3	4, 9, 16	15	2	3, 11	53	10
XII.	Olomouc	9	1	5	12	1	6	15	2	5, 16	13	4	4, 8, 15, 17	49	8
XIII.	Uherské Hradiště	9	1	4	7	1	6	7	1	4	7	1	3	30	4
XIV.	Moravská Ostrava	7	1	5	18	1	8	16	3	5, 10, 15	15	3	6, 11, 17	56	8
	MORAVA, SLEZSKO	44	7		60	6		60	10		58	11		222	34
XV.	Trnava	8	0		9	0		8	1	5	7	2	4, 9	32	3
XVI.	Nové Zámky	13	1	9	10	1	3	10	1	4	9	2	5, 11	42	5
XVII.	Turčianský Sv. Martin	8	0		10	1	5	11	0		10	1	6	39	2
XVIII.	Banská Bystrica	9	0		6	1	5	6	1	3	6	1	3	27	3
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	5	0		6	0		5	1	4	5	1	3	21	2
XX.	Košice	6	2	2, 6	7	0		5	2	3, 7	6	1	2	24	5
XXI.	Prešov	4	0		10	0		8	1	5	8	2	4, 9	30	3
	SLOVENSKO	53	3		58	3		53	7		51	10		215	23
XXII.	Užhorod				9	0		9	0		8	1	5	26	1
	Celkem:	191	34		271	23		256	39		251	45		969	141

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.21

Kandidátní listina č.8

Kandidátní listina č.3

Poznámka: Ve volbách 1925 kandidovala ČSS v koalici: Karpatoruská strana práce maloročníků a bezzemků (trudová strana)

Ve volbách 1929 kandidovala jako ČSNS

Ve volbách 1935 kandidovala ČSNS v koalici: na Podkarpatské Rusi Ruská národní jednota: Karpatoruská strana národně-socialistická, Ruské národní sjednocení a Karpatoruská trudová strana malozemědělců a bezzemků

ČESKOSLOVENSKÁ NÁRODNÍ DEMOKRACIE / NÁRODNÍ SJEDNOCENÍ

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	41	6	2,22,25,39,40,44	42	4	4,12,16,19	42	6	3,7,14,15,19,23	42	5	8,12,13,17,21	167	21
II.	Pardubice	9	2	2, 7	10	1	6	11	0		10	1	8	40	4
III.	Hradec Králové	10	2	6, 10	11	1	6	11	1	5	11	1	4	43	5
IV.	Mladá Boleslav	15	1	11	16	1	4	17	0		16	1	12	64	3
V.	Česká Lípa	13	0		13	0		12	1	4	13	0		51	1
VI.	Louny	14	3	3, 10, 16	16	1	6	16	1	13	16	1	6	62	6
VII.	Karlovy Vary	5	1	2	10	2	5, 10	11	1	6	11	1	11	37	5
VIII.	Plzeň	16	1	8	15	2	9, 15	15	2	9, 16	14	2	12, 16	60	7
IX.	České Budějovice	12	1	8	12	1	11	12	1	5	12	1	6	48	4
	ČECHY	135	17		145	13		147	13		145	13		572	56
X.	Jihlava	10	2	5, 9	8	1	5	8	1	1	8	1	6	34	5
XI.	Brno	21	1	3	15	1	3	14	3	3, 10, 13	15	1	4	65	6
XII.	Olomouc	20	3	16, 17, 22	16	1	4	16	1	14	15	1	7	67	6
XIII.	Uherské Hradiště	10	1	7	7	1	4	8	0		8	0		33	2
XIV.	Moravská Ostrava	12	3	5, 10, 14	18	1	5	16	3	4, 17, 19	18	1	4	64	8
	MORAVA, SLEZSKO	73	10		64	5		62	8		64	4		263	27
XV.	Trnava	0	0		9	0		9	0		9	0		27	0
XVI.	Nové Zámky	0	0		11	0		11	0		10	1	6	32	1
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		10	1	3	10	0		10	1	6	30	2
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		6	0		6	0		6	0		18	0
XX.	Košice	0	0		6	1	5	7	0		7	0		20	1
XXI.	Prešov	0	0		10	0		10	0		10	0		30	0
	SLOVENSKO	0	0		59	2		60	0		59	2		178	4
XXII.	Užhorod				9	0		9	0		7	1	4	25	1
	Celkem:	208	27		277	20		278	21		275	20		1038	88

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č.20	Kandidátní listina č.13	Kandidátní listina č.16
-----------------------	-------------------------	-------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovala ČND v koalici s agrární opozicí.

Ve volbách 1925 kandidovala ČND v koalici: Československá rolnická jednota, na Slovensku Národná roľnícka jednota, Russkaja narodnaja partija na Slovensku, Russkaja narodnaja partija na Slovensku, Ruskoje narodnoje sojediněnije na Podkarpatské Rusi

Ve volbách 1929 kandidovala ČND v koalici: Národní rolnická jednota, Slovenská národná strana, Russkaja narodnaja partija na Slovensku, Ruský blok na Podk. Rusi: Autonomnyj zemledělskij sojuz, Ruskoje narodnoje sojediněnije, Karpatorusskaja trudovaja partija malozemelnych i bezzemelnych

Ve volbách 1935 kandidovala jako NSj (Národní sjednocení) v koalici s Ruským blokem: Ruská nacionálně autonomní strana, Ruská národní strana

HLINKOVA SLOVENSKÁ ĽUDOVÁ STRANA (název od r.1925)

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha				0	0		0	0		0	0		0	0
II.	Pardubice				0	0		2	0		0	0		2	0
III.	Hradec Králové				0	0		0	0		0	0		0	0
IV.	Mladá Boleslav				0	0		0	0		0	0		0	0
V.	Česká Lípa				0	0		0	0		0	0		0	0
VI.	Louny				0	0		0	0		0	0		0	0
VII.	Karlovy Vary				0	0		0	0		0	0		0	0
VIII.	Pízeň				0	0		0	0		0	0		0	0
IX.	České Budějovice				0	0		0	0		0	0		0	0
	ČECHY	0	0		0	0		2	0		0	0		2	0
X.	Jihlava				0	0		0	0		0	0		0	0
XI.	Brno				0	0		14	1	6	0	0		14	1
XII.	Olomouc				0	0		9	0		0	0		9	0
XIII.	Uherské Hradiště				0	0		7	0		0	0		7	0
XIV.	Moravská Ostrava				0	0		13	0		11	0		24	0
	MORAVA, SLEZSKO	0	0		0	0		43	1		11	0		54	1
XV.	Trnava	9	0		9	0		9	0		9	0		36	0
XVI.	Nové Zámky	10	1	11	8	0		8	0		11	0		37	1
XVII.	Turčianský Sv. Martin	10	0		11	0		11	0		11	0		43	0
XVIII.	Banská Bystrica	9	0		7	0		7	0		7	0		30	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	6	0		6	0		6	0		6	0		24	0
XX.	Košice	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XXI.	Prešov	12	0		10	0		8	0		10	0		40	0
	SLOVENSKO	56	1		58	0		56	0		61	0		231	1
XXII.	Užhorod				0	0		0	0		9	0		9	0
	Celkem:	56	1		58	0		101	1		81	0		296	2

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.29

Kandidátní listina č.18

Kandidátní listina č.7

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovala **SL'S** v koalici s **ČSL** (neměla samostatnou KL).

Ve volbách 1929 kandidovala **HSL'S** v koalici: Združenie katolíckych roľníkov, domkárov, robotníkov a zamestnancov kresť. soc.

Ve volbách 1935 kandidovala jako **AB** (Autonomistický blok: HSL'S, Slovenská národná strana, polské strany v ČSR, Avtonomnyj zemědělskij sojuz)

ČESKOSLOVENSKÁ ŽIVNOSTENSKO-OBCHODNICKÁ STRANA STŘEDOSTAVOVSKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	18	2	10, 17	44	4	6, 6, 17, 22	46	2	4, 15	47	1	18	155	9
II.	Pardubice	10	0		10	1	7	11	0		10	1	4	41	2
III.	Hradec Králové	4	0		10	1	4	10	1	3	11	0		35	2
IV.	Mladá Boleslav	5	1	3	16	1	16	15	2	7, 15	16	1	6	52	5
V.	Česká Lípa	0	0		8	1	7	11	1	6	10	1	10	29	3
VI.	Louny	7	1	7	15	1	4	12	1	3	16	1	9	50	4
VII.	Karlovy Vary	0	0		0	0		10	0		12	0		22	0
VIII.	Plzeň	5	0		17	0		17	0		14	0		53	0
IX.	České Budějovice	6	0		13	0		13	0		11	1	7	43	1
	CECHY	55	4		133	9		145	7		147	6		480	26
X.	Jihlava	6	0		9	0		9	0		9	0		33	0
XI.	Brno	16	0		16	1	4	16	1	6	16	1	4	64	3
XII.	Olomouc	14	1	3	15	1	6	15	2	6, 13	16	1	5	60	5
XIII.	Uherské Hradiště	6	0		7	0		8	0		7	1	6	28	1
XIV.	Moravská Ostrava	7	0		16	1	10	18	1	13	18	1	14	59	3
	MORAVA, SLEZSKO	49	1		63	3		66	4		66	4		244	12
XV.	Trnava	0	0		9	0		9	0		9	0		27	0
XVI.	Nové Zámky	0	0		8	0		11	0		11	0		30	0
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		11	0		11	0		10	0		32	0
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		6	0		6	0		4	0		16	0
XX.	Košice	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XXI.	Prešov	0	0		0	0		8	0		10	0		18	0
	SLOVENSKO	0	0		48	0		59	0		58	0		165	0
XXII.	Užhorod				0	0		9	0		9	0		18	0
	Celkem:	104	5		244	12		279	11		280	10		907	38

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.8

Kandidátní listina č.16

Kandidátní listina č.10

NĚMECKÁ SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ STRANA DĚLNICKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	5	0		11	1	3	24	4	3, 4, 10, 10	22	8	3,6,8,11,11,12,13,15	62	13
II.	Pardubice	4	0		6	0		10	1	5	10	1	6	30	2
III.	Hradec Králové	5	1	4	7	1	2	10	2	5, 10	10	1	10	32	5
IV.	Mladá Boleslav	9	1	6	12	2	4, 13	14	3	4, 8, 12	14	2	4, 12	49	8
V.	Česká Lípa	12	2	4, 13	11	1	3	11	1	3	12	1	2	46	5
VI.	Louny	10	2	3, 9	13	2	5, 13	15	2	5, 11	16	1	5	54	7
VII.	Karlovy Vary	11	5	4, 8, 11, 12, 16	10	2	3, 11	10	2	3, 8	10	2	3, 7	41	11
VIII.	Plzeň	7	1	4	9	1	5	15	1	5	10	1	6	41	4
IX.	České Budějovice	6	0		5	0		9	0		13	0		33	0
	CECHY	69	12		84	10		118	16		117	17		388	55
X.	Jihlava	4	1	3	7	1	5	8	1	5	8	1	4	27	4
XI.	Brno	5	1	4	10	1	3	10	2	3, 8	15	2	3, 9	40	6
XII.	Olomouc	8	2	4, 8	10	1	7	15	2	6, 7	15	2	4, 6	48	7
XIII.	Uherské Hradiště	3	0		3	0		3	0		3	0		12	0
XIV.	Moravská Ostrava	7	1	4	10	2	5, 11	15	3	5, 11, 17	16	2	9, 12	48	8
	MORAVA, SLEZSKO	27	5		40	5		51	8		57	7		175	25
XV.	Trnava	0	0		0	0		0	0		5	0		5	0
XVI.	Nové Zámky	0	0		10	1	9	8	3	7, 9, 11	9	2	6, 10	27	6
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		0	0		4	0		4	0
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		0	0		0	0		4	0		4	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XX.	Košice	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XXI.	Prešov	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
	SLOVENSKO	0	0		17	1		15	3		29	2		61	6
XXII.	Užhorod				0	0		0	0		2	0		2	0
	Celkem:	96	17		141	16		184	27		205	26		626	86

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.9

Kandidátní listina č.4

Kandidátní listina č.6

SVAZ NĚMECKÝCH ZEMĚDĚLCŮ - BUND DER LANDWIRTE

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAŘ	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	*	*		10	0		44	4	3, 5, 14, 19	11	0		65	4
II.	Pardubice	3	0		6	0		5	0		5	0		19	0
III.	Hradec Králové	6	0		7	0		12	0		12	0		37	0
IV.	Mladá Boleslav	10	0		8	0		16	1	6	9	0		43	1
V.	Česká Lípa	12	1	11	13	0		13	0		12	0		50	1
VI.	Louny	11	0		16	0		17	0		6	0		50	0
VII.	Karlovy Vary	16	0		11	0		12	0		9	0		48	0
VIII.	Plzeň	5	0		9	0		15	0		11	0		40	0
IX.	České Budějovice	5	0		9	0		12	0		12	0		38	0
	CECHY	68	1		89	0		146	5		87	0		390	6
X.	Jihlava	*	*		9	0		9	0		9	0		27	0
XI.	Brno	*	*		16	1	11	15	2	9, 17	11	0		42	3
XII.	Olomouc	8	0		13	0		17	0		16	0		54	0
XIII.	Uherské Hradiště	*	*		0	0		5	0		0	0		5	0
XIV.	Moravská Ostrava	0	0		19	0		18	1	6	13	0		50	1
	MORAVA, SLEZSKO	8	0		57	1		64	3		49	0		178	4
XV.	Trnava	0	0		7	0		7	0		0	0		14	0
XVI.	Nové Zámky	0	0		11	0		8	1	9	6	0		25	1
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		10	0		0	0		10	0
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		0	0		5	0		0	0		5	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		6	0		0	0		6	0
XX.	Košice	0	0		7	0		7	0		0	0		14	0
XXI.	Prešov	0	0		10	0		0	0		0	0		10	0
	SLOVENSKO	0	0		35	0		43	1		6	0		84	1
XXII.	Užhorod				9	0		9	0		0	0		18	0
	Celkem:	76	1		190	1		262	9		142	0		670	11

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.27

Kandidátní listina č.3

Kandidátní listina č.8

Poznámka: *Praha, Brno, Uh. Hradiště - **BdL** kandidoval v koalici s **DDFP** (Deutschdemokratische Freiheitspartei)

*Jihlava - **BdL** kandidoval v koalici s **DCV** (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei)

Ve volbách **1925** kandidoval **BdL** v koalici s **DGW** (Deutsche Gewerbeapartei)

Ve volbách **1929** kandidoval **BdL** v rámci **DWG** (Deutsche Wahlgemeinschaft: BdL, Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft, Karpatendeutsche Partei)

Ve volbách **1935** kandidoval **BdL** v koalici s Partei des christlich-deutschen Landvolkes

NĚMECKÁ KŘESŤANSKO-SOCIÁLNÍ STRANA LIDOVÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	*	*		10	4	3, 4, 6, 7	14	5	5, 7, 8, 9, 10	5	1	2	29	10
II.	Pardubice	1	0		5	0		8	0		7	0		21	0
III.	Hradec Králové	3	0		6	0		12	0		10	1	6	31	1
IV.	Mladá Boleslav	7	2	6, 9	8	1	8	16	1	9	15	2	11, 15	46	6
V.	Česká Lípa	9	1	6	9	1	6	13	0		12	1	6	43	3
VI.	Louny	7	1	3	16	1	4	16	1	3	15	2	7, 15	54	5
VII.	Karlovy Vary	12	2	6, 11	11	1	8	12	0		11	0		46	3
VIII.	Plzeň	4	0		6	0		13	1	6	7	0		30	1
IX.	České Budějovice	4	0		10	1	5	11	1	6	9	0		34	2
	ČECHY	47	6		81	9		115	9		91	7		334	31
X.	Jihlava	11	1	9	8	1	6	8	0		9	0		36	2
XI.	Brno	*	*		10	0		16	0		16	1	15	42	1
XII.	Olomouc	6	1	6	8	1	5	16	0		17	0		47	2
XIII.	Uherské Hradiště	*	*		3	0		3	0		3	0		9	0
XIV.	Moravská Ostrava	7	1	5	7	0		18	1	12	16	0		48	2
	MORAVA, SLEZSKO	24	3		36	2		61	1		61	1		182	7
XV.	Trnava	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XVI.	Nové Zámky	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XX.	Košice	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XXI.	Prešov	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
	SLOVENSKO	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XXII.	Užhorod				0	0		0	0		0	0		0	0
	Celkem:	71	9		117	11		176	10		152	8		516	38

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.11

Kandidátní listina č.17

Kandidátní listina č.9

Poznámka: *Praha, Brno, Uh. Hradiště - **DCV** kandidovala v koalici s **DDFP** (Deutschdemokratische Freiheitspartei)

Ve volbách **1929** kandidovala **DCV** v koalici: Deutsche Gewerbetepartei, Wirtschaftspartei des Sudetendeutschen Mittelstandes

KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAŘ	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha				38	9	3,5,8,11,13,15,16,18,23	38	10	4,5,9,9,11,13,15,16,20,21	43	5	3,3,11,17,23	119	24
II.	Pardubice				10	1	4	8	1	2	9	1	4	27	3
III.	Hradec Králové				10	2	5, 9	10	2	6, 8	11	1	6	31	5
IV.	Mladá Boleslav				14	3	5, 11, 14	14	3	6, 11,14	16	1	6	44	7
V.	Česká Lípa				13	0		11	2	9, 11	12	1	8	36	3
VI.	Louny				14	2	5, 12	13	3	4, 10, 13	15	2	7, 14	42	7
VII.	Karlovy Vary				12	0		11	1	5	11	1	9	34	2
VIII.	Plzeň				15	2	7,13	14	3	3, 8, 13	17	0		46	5
IX.	České Budějovice				11	2	4, 9	12	1	6	12	1	13	35	4
	ČECHY	0	0		137	21		131	26		146	13		414	60
X.	Jihlava				8	1	4	8	1	3	9	0		25	2
XI.	Brno				15	2	3, 12	15	2	4, 14	14	2	8, 16	44	6
XII.	Olomouc				16	1	4	16	0		15	2	3, 10	47	3
XIII.	Uherské Hradiště				7	1	4	7	1	3	7	1	3	21	3
XIV.	Moravská Ostrava				15	2	4, 10	16	3	6, 9, 18	17	2	10, 16	48	7
	MORAVA, SLEZSKO	0	0		61	7		62	7		62	7		185	21
XV.	Trnava				9	0		9	0		8	1	5	26	1
XVI.	Nové Zámky				9	2	3, 11	11	0		10	1	8	30	3
XVII.	Turčianský Sv. Martin				10	1	2	9	1	9	10	1	5	29	3
XVIII.	Banská Bystrica				7	0		5	0		6	1	3	18	1
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš				4	1	3	5	0		6	0		15	1
XX.	Košice				6	1	6	7	0		7	0		20	1
XXI.	Prešov				10	0		6	1	6	10	0		26	1
	SLOVENSKO	0	0		55	5		52	2		57	4		164	11
XXII.	Užhorod				8	1	9	8	1	6	8	1	8	24	3
	Celkem:	0	0		261	34		253	36		273	25		787	95

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č.15	Kandidátní listina č.1	Kandidátní listina č.4
-----------------------	-------------------------	------------------------	------------------------

NĚMECKÁ NACIONALNÍ STRANA a NĚMECKÁ NACIONALNĚ SOCIALISTICKÁ DĚLNICKÁ STRANA

P.č.	Volební kraj	DWG VOLBY PS 1920			DNP VOLBY PS 1925			DNSAP VOLBY PS 1925			DNP VOLBY PS 1929			DNSAP VOLBY PS 1929		
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL
I.	Praha	*	*		9	1	5	0	0		13	1	5	8	1	3
II.	Pardubice	2	0		3	0		4	0		4	0		5	0	
III.	Hradec Králové	8	2	7, 9	3	0		5	0		4	0		11	0	
IV.	Mladá Boleslav	7	1	5	7	1	7	7	0		16	1	10	11	1	4
V.	Česká Lípa	12	2	4, 8	11	1	7	9	1	5	13	0		13	0	
VI.	Louny	15	2	6, 15	13	2	7, 14	12	0		17	0		16	0	
VII.	Karlovy Vary	14	2	12, 14	11	1	2	11	1	6	11	0		11	1	6
VIII.	Pízeň	10	0		6	1	6	9	0		13	1	8	0	0	
IX.	České Budějovice	14	1	5	11	1	11	8	0		13	0		13	0	
	ČECHY	82	10		74	8		65	2		104	3		88	3	
X.	Jihlava	*	*		8	1	4	5	0		7	1	2	9	0	
XI.	Brno	*	*		8	1	5	9	1	9	17	0		17	0	
XII.	Olomouc	15	2	7, 9	14	1	11	12	1	6	17	0		16	1	5
XIII.	Uherské Hradiště	*	*		0	0		0	0		0	0		0	0	
XIV.	Moravská Ostrava	11	1	6	18	1	12	10	1	7	15	1	13	17	2	9, 17
	MORAVA, SLEZSKO	26	3		48	4		36	3		56	2		59	3	
XV.	Trnava	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
XVI.	Nové Zámky	0	0		7	1	5	0	0		0	0		0	0	
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
XX.	Košice	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
XXI.	Prešov	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
	SLOVENSKO	0	0		7	1		0	0		0	0		0	0	
XXII.	Užhorod				0	0		0	0		0	0		0	0	
	Celkem:	108	13		129	13		101	5		160	5		147	6	

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č.6	Kandidátní listina č.17	Kandidátní listina č.6	Kandidátní listina č.19
-----------------------	------------------------	-------------------------	------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 DWG (Deutsche Wahlgemeinschaft: **Deutsche Nationalpartei und Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei**)

*Praha, Brno, Uh. Hradiště - DWG kandidovalo v koalici s DDFP (Deutschdemokratische Freiheitspartei)

*Jihlava - DWG kandidovalo v koalici s DCV (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei)

Ve volbách 1929 kandidovala DNP v koalici se Sudetendeutscher Landbund

ŽIDOVSKÁ MENŠINA

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	13	1	9	18	2	7, 9	17	3	4, 8, 9				48	6
II.	Pardubice	2	0		0	0		0	0					2	0
III.	Hradec Králové	2	0		3	0		2	0					7	0
IV.	Mladá Boleslav	2	0		3	0		1	0					6	0
V.	Česká Lípa	3	0		2	0		3	0					8	0
VI.	Louny	6	0		8	0		4	0					18	0
VII.	Karlovy Vary	5	0		3	0		3	0					11	0
VIII.	Pízeň	8	0		4	0		6	0					18	0
IX.	České Budějovice	2	0		0	0		0	0					2	0
	ČECHY	43	1		41	2		36	3		0	0		120	6
X.	Jihlava	6	1	6	7	0		7	0					20	1
XI.	Brno	9	0		10	0		10	1	7				29	1
XII.	Olomouc	9	0		7	0		9	0					25	0
XIII.	Uherské Hradiště	10	0		8	0		8	0					26	0
XIV.	Moravská Ostrava	13	1	8	8	0		18	1	19				39	2
	MORAVA, SLEZSKO	47	2		40	0		52	2		0	0		139	4
XV.	Trnava	8	0		5	0		8	0					21	0
XVI.	Nové Zámky	6	0		9	0		10	0					25	0
XVII.	Turčianský Sv. Martin	6	0		11	0		11	0					28	0
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		6	0		4	1	5				10	1
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		6	0		3	0					9	0
XX.	Košice	2	0		4	0		7	0					13	0
XXI.	Prešov	10	0		10	0		10	0					30	0
	SLOVENSKO	32	0		51	0		53	1		0	0		136	1
XXII.	Užhorod				9	0		8	0					17	0
	Celkem:	122	3		141	2		149	6		0	0		412	11

Kandidátní listina č.

Kandidátní listina č.28

Kandidátní listina č.5

Kandidátní listina č.2

Poznámka: Ve volbách 1920 **SSŽ** (Sdružené strany židovské)

Ve volbách 1925 **ŽS** (Židovská strana)

Ve volbách 1929 **VSPaŽS** (Volební sdružení polských a židovských stran)

Ve volbách 1935 Židovská strana kandidovala v koalici s ČSDSD

KRAJINSKÁ (ZEMSKÁ) KŘESŤANSKO-SOCIALISTICKÁ STRANA

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920			VOLBY PS 1925			VOLBY PS 1929			VOLBY PS 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	0	0		0	0		0	0		21	3	4, 6, 8	21	3
II.	Pardubice	0	0		0	0		0	0		3	0		3	0
III.	Hradec Králové	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
IV.	Mladá Boleslav	0	0		0	0		0	0		13	0		13	0
V.	Česká Lípa	0	0		0	0		0	0		9	0		9	0
VI.	Louny	0	0		0	0		0	0		12	0		12	0
VII.	Karlovy Vary	0	0		0	0		0	0		10	0		10	0
VIII.	Plzeň	0	0		0	0		0	0		5	0		5	0
IX.	České Budějovice	0	0		0	0		0	0		10	1	4	10	1
	CECHY	0	0		0	0		0	0		83	4		83	4
X.	Jihlava	0	0		0	0		0	0		9	0		9	0
XI.	Brno	0	0		0	0		0	0		10	1	8	10	1
XII.	Olomouc	0	0		0	0		0	0		14	0		14	0
XIII.	Uherské Hradiště	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XIV.	Moravská Ostrava	0	0		0	0		0	0		15	0		15	0
	MORAVA, SLEZSKO	0	0		0	0		0	0		48	1		48	1
XV.	Trnava	0	0		7	0		5	0		9	0		21	0
XVI.	Nové Zámky	14	1	14	11	0		11	0		11	0		47	1
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		4	0		4	0		5	0		13	0
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		6	0		6	0		5	0		17	0
XX.	Košice	9	1	10	7	0		7	0		7	0		30	1
XXI.	Prešov	0	0		10	0		10	0		10	0		30	0
	SLOVENSKO	23	2		52	0		50	0		54	0		179	2
XXII.	Užhorod				0	0		9	0		9	0		18	0
	Celkem:	23	2		52	0		59	0		194	5		328	7

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č.4	Kandidátní listina č.2	Kandidátní listina č.11
-----------------------	------------------------	------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovala jako **MNKSS** jako Maďarsko-německá křesťansko socialistická strana (Magyar és Német Keresztényiszocialista Párt)

Ve volbách 1925,1929 kandidovala **KKSS** v koalici: Maďarská národní strana, Spišská německá strana (Zipser Deutsche Partei)

Ve volbách 1935 kandidovala **KSS** v koalici: Maďarská národní strana, Jednota Němců usedlých na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Sudetoněmecký volební blok

OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY KANDIDUJÍCÍ VE VOLBÁCH DO PS R. 1920 ŽENY

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1920 DDFP			VOLBY PS 1920 SISS			VOLBY PS 1920 SSČLP			VOLBY PS 1920 SNaRS			VOLBY PS 1920 MNSDS		
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL
I.	Praha	30	8	4,11,15,18,22,29,30,37	13	2	4, 8	41	4	6, 22, 33, 41	0	0		0	0	
II.	Pardubice	0	0		0	0		10	1	3	0	0		0	0	
III.	Hradec Králové	4	1	2	0	0		10	1	2	0	0		0	0	
IV.	Mladá Boleslav	5	1	5	0	0		16	1	13	0	0		0	0	
V.	Česká Lípa	9	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
VI.	Louny	6	1	5	0	0		15	2		0	0		0	0	
VII.	Karlovy Vary	10	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
VIII.	Plzeň	4	1	3	0	0		15	2	3, 8	0	0		0	0	
IX.	České Budějovice	3	1	4	0	0		11	2	4, 11	0	0		0	0	
	CECHY	71	13		13	2		118	13		0	0		0	0	
X.	Jihlava	*	*		0	0		4	1	2	0	0		0	0	
XI.	Brno	20	1	19	0	0		11	1	6	0	0		0	0	
XII.	Olomouc	4	1	4	0	0		15	1	3	0	0		0	0	
XIII.	Uherské Hradiště	2	1	3	0	0		0	0		0	0		0	0	
XIV.	Moravská Ostrava	6	0		0	0		10	0		0	0		0	0	
	MORAVA, SLEZSKO	32	3		0	0		40	3		0	0		0	0	
XV.	Trnava	0	0		0	0		0	0		10	1	10	0	0	
XVI.	Nové Zámky	0	0		0	0		0	0		15	0		14	1	8
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		0	0		12	1	10	0	0	
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		0	0		0	0		8	1	8	0	0	
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0		8	0		0	0	
XX.	Košice	0	0		0	0		0	0		9	1	5	0	0	
XXI.	Prešov	0	0		0	0		0	0		14	0		0	0	
	SLOVENSKO	0	0		0	0		0	0		76	4		14	1	
XXII.	Užhorod															
	Celkem:	103	16		13	2		158	16		76	4		14	1	

Poznámka: * Jihlava - DDFP kandidovala v koalici s DCV

Ve volbách 1920 kandidovalo **22 politických subjektů**, z toho **5 politických stran**: SMDaŽ, NSLM, DFP, MZSZM, MNS ženy nenominovalo.

Ve volbách 1920 **kandidovalo** do PS NS RČS **208 žen** a 2 071 mužů.

DDFP (Deutschdemokratische Freiheitspartei)

SISS (Slovanská strana sociální)

SSČLP (Socialistická strana československého lidu pracujícího)

SNaRS (Slovenská národní a rolnická strana)

MNSDS (Maďarsko-německá sociálně-demokratická strana)

SMDaŽ (Strana malorolníků, domkařů a živnostníků Republiky Československé)

NSLM (Neodvislá strana lidu malého)

DFP (Deutsche Freisoziale Partei)

MZSZM (Maďarská zemská strana zemědělců a malorolníků)

MNS (Maďarská národní strana)

OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY KANDIDUJÍCÍ VE VOLBÁCH DO PS R. 1925 ŽENY

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1925 NeodvKSČ			VOLBY PS 1925 NSP			VOLBY PS 1929 ČSAK		
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL
I.	Praha	15	3	3, 5, 8	37	3	2, 7, 13	30	0	
II.	Pardubice	0	0		7	0		5	0	
III.	Hradec Králové	7	1	5	9	0		8	0	
IV.	Mladá Boleslav	9	1	7	14	0		15	0	
V.	Česká Lípa	0	0		6	0		0	0	
VI.	Louny	4	0		14	1	5	4	0	
VII.	Karlovy Vary	0	0		0	0		0	0	
VIII.	Plzeň	0	0		6	0		15	0	
IX.	České Budějovice	0	0		9	1	9	6	0	
	ČECHY	35	5		102	5		83	0	
X.	Jihlava	0	0		8	1	6	8	0	
XI.	Brno	13	4	3, 6, 8, 13	15	2	4, 12	8	0	
XII.	Olomouc	0	0		14	3	5, 11, 14	8	2	4, 9
XIII.	Uherské Hradiště	0	0		8	0		4	0	
XIV.	Moravská Ostrava	8	1	4	17	0		0	0	
	MORAVA, SLEZSKO	21	5		62	6		28	2	
XV.	Trnava	0	0		7	0		0	0	
XVI.	Nové Zámky	0	0		10	0		0	0	
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		11	0		0	0	
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		5	0		0	0	
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		4	0		0	0	
XX.	Košice	0	0		7	0		0	0	
XXI.	Prešov	5	0		8	0		0	0	
	SLOVENSKO	5	0		52	0		0	0	
XXII.		9	0		0	0		0	0	
	Celkem:	70	10		216	11		111	2	

Kandidátní listina č. 23

Kandidátní listina č.12

Kandidátní listina č.3

Ve volbách 1925 kandidovalo **29 politických subjektů**, z toho **13 z nich**: ObčS, KKSS, ŽSPR, PZLR, ZSS, ČDMZS, AZS, SNS, ŽHS, BdCLV, ZSKSS, HSL'S, DFP **ženy nenominovalo**.
 Ve volbách 1925 **kandidovalo** do PS NS RČS **204 žen** a 3 378 mužů.

NeodvKSČ (Neodvislá strana komunistická v ČSR, První autonomní pravoslavná strana v Podkarpatské Rusi)

NSP (Národní strana práce)

ČSAK (Československá strana agrární a konzervativní)

ObčS (Občanská strana)

ŽSPR (Živnostenská strana na Podkarpatské Rusi)

PZLR (Polski Związek Ludowy i Robotniczy)

ZSS (Zemská sedlácká strana)

ČDMZS (Československá domkařsko-malozemědělská strana)

AZS (Avtonomnyj zemledělčeskij sojuz)

KKSS (Krajinská křesťansko-socialistická strana, Maďarská národní strana, Spišská německá strana)

SNS (Slovenská národní strana)

ŽHS (Židovská hospodářská strana)

BdCLV (Bund der ChristlichesLand Volkes)

ZSKSS (Západoslovenská křesťansko-sociální strana)

HSL'S (Hlinkova slovenská ľudová strana)

DFP (Deutsche Freisoziale Partei)

OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY KANDIDUJÍCÍ VE VOLBÁCH DO PS R. 1929 ŽENY

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1929 JSLS			VOLBY PS 1929 Liga		
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL
I.	Praha	0	0		41	7	4,4,7,13,16,19,23
II.	Pardubice	0	0		3	1	4
III.	Hradec Králové	0	0		10	2	6, 9
IV.	Mladá Boleslav	0	0		9	1	6
V.	Česká Lípa	0	0		7	0	
VI.	Louny	0	0		12	3	8, 11, 14
VII.	Karlovy Vary	0	0		0	0	
VIII.	Plzeň	0	0		8	2	3, 7
IX.	České Budějovice	0	0		12	1	8
	CECHY	0	0		102	17	
X.	Jihlava	0	0		0	0	
XI.	Brno	0	0		14	3	3, 10, 13
XII.	Olomouc	0	0		4	0	
XIII.	Uherské Hradiště	0	0		5	0	
XIV.	Moravská Ostrava	0	0		9	2	6, 10
	MORAVA, SLEZSKO	0	0		32	5	
XV.	Trnava	9	0		0	0	
XVI.	Nové Zámky	6	0		10	1	8
XVII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		7	1	2
XVIII.	Banská Bystrica	2	1	3	0	0	
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		3	0	
XX.	Košice	0	0		3	0	
XXI.	Prešov	0	0		0	0	
	SLOVENSKO	17	1		23	2	
XXII.	Užhorod	0	0		0	0	
	Celkem:	17	1		157	24	

Kandidátní listina č.11

Kandidátní listina č.12

Ve volbách 1929 kandidovalo **19 politických subjektů**, z toho **3 strany**: KKSS, OKIMP, ADVP **ženy nenominovaly**.
 Ve volbách 1929 **kandidovalo** do PS NS RČS **243 žen** a 3 328 mužů.

JSLS (Jurigova slovenská ľudová strana)

Liga (Liga proti vázaným kandidátním listinám)

KKSS (Krajinská křesťansko-socialistická strana, Maďarská národní strana, Spišská německá strana)

OKIMP (Országos Kisgazda-, Iparos- és Munkáspárt - Zemská maloroľnícká, řemeslnická a dělnická strana)

ADVP (Alldeutsche Volkspartei für Böhmen, Mähren und Schlesien)

OSTATNÍ POLITICKÉ STRANY KANDIDUJÍCÍ VE VOLBÁCH DO PS R. 1935 ŽENY

P.č.	Volební kraj	VOLBY PS 1935 NOF			VOLBY PS 1935 NSJÚZS			VOLBY PS 1935 HSD		
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL
I.	Praha	45	3	13, 16, 24	27	4	3, 4, 7, 8	0	0	
II.	Pardubice	10	0		0	0		7	0	
III.	Hradec Králové	10	1	3	0	0		6	0	
IV.	Mladá Boleslav	16	0		0	0		2	1	3
V.	Česká Lípa	4	1	4	0	0		0	0	
VI.	Louny	6	1	6	0	0		4	1	4
VII.	Karlovy Vary	0	0		0	0		8	0	
VIII.	Pízeň	10	0		0	0		9	0	
IX.	České Budějovice	12	1	4	9	3	3, 7, 11	7	0	
	ČECHY	113	7		36	7		43	2	
X.	Jihlava	8	0		9	0		0	0	
XI.	Brno	11	0		17	0		0	0	
XII.	Olomouc	12	0		0	0		0	0	
XIII.	Uherské Hradiště	8	0		0	0		0	0	
XIV.	Moravská Ostrava	9	0		0	0		0	0	
	MORAVA, SLEZSKO	48	0		26	0		0	0	
XV.	Trnava	9	0		0	0		0	0	
XVI.	Nové Zámky	10	1	9	0	0		0	0	
XVII.	Turčianský Sv. Martin	9	0		0	0		0	0	
XVIII.	Banská Bystrica	0	0		0	0		0	0	
XIX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0	
XX.	Košice	3	0		0	0		6	0	
XXI.	Prešov	0	0		0	0		0	0	
	SLOVENSKO	31	1		0	0		6	0	
XXII.	Užhorod	0	0		0	0		7	0	
	Celkem:	192	8		62	7		56	2	

Kandidátní listina č.13

Kandidátní listina č.14

Kandidátní listina č.15

Ve volbách 1935 kandidovalo **16 politických subjektů**, z toho **3 z nich**: AB, BdL, SDP **ženy nenominovaly**.

Ve volbách 1935 **kandidovalo** do PS NS RČS **206 žen** a 3 235 mužů.

KKSS (Krajinská křesťansko-socialistická strana, Maďarská národní strana, Jednota Němců usedlých na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Sudetoněmecký volební blok)

NOF (Národní obec fašistická)

NSjÚZS (Národní sjednocení úřednicko-zřízencecké strany, Československá strana státních, veřejných a soukromých zaměstnanců a pensistů a jejich žen)

HSD (Hospodářská strana dlužníků všech stavů, Neodvislá socialistická strana na Slovensku a Podkarpatské Rusi)

AB (Autonomistický blok: Hlinkova slovenská ľudová strana, Slovenská národná strana, Autonomnyj zemědělský sojuz, Polskie stronnictwa w Czechosłowacji)

BdL (Bund der Landwirte v koalici s Partei des christlich-deutschen Landvolkes)

SDP (Sudetendeutsche Partei v koalici s Karpathendeutsche Partei)

Příloha č. 22

VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY 18. 4. 1920

V. volební kraj Česká Lípa

Kandidátní listina	Politická strana / sdružení	Nominování muži / ženy	Umístění žen na kandidátní listině Příjmení a jméno, zaměstnání / sociální status, působiště
01.	ČSDSD	3 / 1	03. Bulířová Josefa , choť železničního zřízence, Česká Lípa
02.	ČSL	2 / 0	
03.	RSČV	5 / 0	
04.	ČSS	3 / 1	04. Nolčová Anna , učitelka, Duchcov
05.	ČND	13 / 0	
06.	SNaRS	0 / 0	
07.	ČŽOSS	0 / 0	
08.	SSČLP	0 / 0	
09.	SMDaŽ	0 / 0	
10.	NSLM	0 / 0	
11.	SISS	0 / 0	
12.	DSDAP	12 / 2	04. Kirpal Irene , soukromnice, Ústí nad Labem 13. Schreiber Anna , soukromnice, Česká Lípa
13.	DWG	12 / 2	04. Weber Josefina , v domácnosti, Kláštec nad Ohří 08. Kasalicky Beate , učitelka, Ústí nad Labem
14.	BdL	12 / 1	11. Dobisch Marie , ředitelka internátu, Šluknov
15.	DCV	9 / 1	06. Binder Marie , odborná učitelka, Staré Křečany
16.	DDFP	9 / 0	
17.	DFP	0 / 0	
18.	MZSZM	0 / 0	
19.	MNS	0 / 0	
20.	MNKSS	0 / 0	
21.	MNSDS	0 / 0	
22.	SSŽ	3 / 0	
		83 / 8	

Zdroj: Zprávy SÚS RČS roč. II. / 1921, č. 2, s. 12-13.
Národní archiv, fond č. 489 (Volební soud Praha 1920-1939); karton č. 2.

KL č.1 „Právo Lidu“ roč.29, č.75, s.3 ze dne 28.3.1920 a č.81, s.7 ze dne 4.4.1920

KL č.2 „Čech“ roč.45, č.94, s.2 ze dne 4.4.1920

KL č.3 „Venkov“ roč.15., č.86, s.3 ze dne 11.4.1920

KL č.4 „České Slovo“ roč.12, č.81, s.3 ze dne 4.4.1920

KL č.5 „Národní Listy“ roč.60, č.94, s.2 ze dne 4.4.1920

KL č.12 „Volkswille“ roč.27, č.67, s.1 ze dne 21.3.1920

KL č.13 Deutsche Tageszeitung roč.61, č.84, s.1-3 ze dne 13.4.1920

KL č.14 Nordböhmisches Tagblatt roč.65, č.77, s.2 ze dne 8.4.1920

KL č.15 Nordböhmisches Tagblatt roč.65, č.77, s.2 ze dne 8.4.1920

KL č.16 Nordböhmisches Tagblatt roč.65, č.77, s.2 ze dne 8.4.1920

KL č.22 Židovské Zprávy roč.3, č.1, s.3-4 ze dne 5.4.1920 (Česká Lípa chybí)

Nordböhmisches Tagblatt roč.65, č.77, s.2 ze dne 8.4.1920

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ STRANA DĚLNICKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	23	1	2	21	3	1, 14, 21	18	6	2, 10, 15, 16, 18, 22	20	4	2, 10, 16, 21	82	14
II.	Hradec Králové	8	1	7	9	2	5, 9	10	1	6	10	1	7	37	5
III.	Mladá Boleslav	5	0		13	0		14	0		12	2	6, 8	44	2
IV.	Louny	5	0		13	1	6	12	2	4, 10	12	2	4, 11	42	5
V.	Pízeň	9	0		14	1	7	14	1	7	14	1	8	51	3
	ČECHY	50	2		70	7		68	10		68	10		256	29
VI.	Brno	16	0		16	1	9	15	1	6	16	1	9	63	3
VII.	Moravská Ostrava	8	0		17	1	14	17	1	9	17	2	8, 10	59	4
	MORAVA, SLEZSKO	24	0		33	2		32	2		33	3		122	7
VIII.	Turčianský Sv. Martin	9	0		10	0		9	1	8	10	0		38	1
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	7	0		7	0		7	0		7	0		28	0
X.	Prešov	6	0		4	0		4	0		4	0		18	0
XI.	Nové Zámky	11	0		9	0		7	1	8	8	1	5	35	2
	SLOVENSKO	33	0		30	0		27	2		29	1		119	3
XII.	Užhorod				5	0		5	0		5	0		15	0
	Celkem:	107	2		138	9		132	14		135	14		512	39

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 5	Kandidátní listina č. 10	Kandidátní listina č. 2
-----------------------	-------------------------	--------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 nebylo číslo KL (kandidátní listina) strany identické ve všech volebních krajích.

Na Podkarpatské Rusi se volby do NS RČS konaly v r.1924.

Ve volbách 1925, 1929 kandidovala ČSDSD v koalici se Sociálně demokratickou stranou na Podkarpatské Rusi

Ve volbách 1935 kandidovala ČSDSD v koalici se ŽS (Židovská strana)

ČESKOSLOVENSKÁ STRANA LIDOVÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	11	0		23	1	3	23	1	4	23	1	3	80	3
II.	Hradec Králové	7	0		11	0		11	0		11	0		40	0
III.	Mladá Boleslav	3	0		12	0		14	0		15	0		44	0
IV.	Louny	3	0		4	1	5	12	2	8, 14	12	1	12	31	4
V.	Plzeň	12	0		11	0		14	0		14	0		51	0
	ČECHY	36	0		61	2		74	3		75	2		246	7
VI.	Brno	19	0		17	0		17	0		17	0		70	0
VII.	Moravská Ostrava	14	1	7	19	0		19	0		19	0		71	1
	MORAVA, SLEZSKO	33	1		36	0		36	0		36	0		141	1
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		6	0		10	0		10	0		26	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		6	1	4	7	0		5	0		18	1
X.	Prešov	0	0		4	0		4	0		4	0		12	0
XI.	Nové Zámky	0	0		2	0		9	0		9	0		20	0
	SLOVENSKO	0	0		18	1		30	0		28	0		76	1
XII.	Užhorod				5	0		5	0		4	0		14	0
	Celkem:	69	1		120	3		145	3		143	2		477	9

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 26	Kandidátní listina č. 14	Kandidátní listina č. 5
-----------------------	--------------------------	--------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovala ČSL v koalici se SLS (Slovenská ľudová strana)

Ve volbách 1925 kandidovala ČSL v koalici: Československá ľudová strana a gréckokatolícka národná strana na Slovensku, Christiansko narodnaja partija na Podkarpatské Rusi

Ve volbách 1929 kandidovala ČSL v koalici: Christiansko-narodnaja partija na Podkarpatské Rusi

REPUBLICÁNSKÁ STRANA ZEMĚDĚLSKÉHO A MALOROLNICKÉHO LIDU

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMÁŘ	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	13	1	9	23	1	12	23	1	11	24	0		83	3
II.	Hradec Králové	7	0		11	0		9	2	3, 7	10	1	8	37	3
III.	Mladá Boleslav	12	0		14	1	4	14	1	8	14	1	6	54	3
IV.	Louny	4	0		7	0		7	0		10	1	8	28	1
V.	Pízeň	8	1	6	14	1	11	13	2	7, 8	15	0		50	4
	ČECHY	44	2		69	3		66	6		73	3		252	14
VI.	Brno	6	0		17	0		17	0		15	1	8	55	1
VII.	Moravská Ostrava	9	0		19	0		18	1	8	15	2	7, 10	61	3
	MORAVA, SLEZSKO	15	0		36	0		35	1		30	3		116	4
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		10	0		10	0		10	0		30	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		7	0		7	0		7	0		21	0
X.	Prešov	0	0		4	0		4	0		4	0		12	0
XI.	Nové Zámky	0	0		9	0		9	0		8	0		26	0
	SLOVENSKO	0	0		30	0		30	0		29	0		89	0
XII.	Užhorod				5	0					5	0		10	0
	Celkem:	59	2		140	3		131	7		137	6		467	18

Kandidátní listina č. _____	Kandidátní listina č. 22	Kandidátní listina č. 15	Kandidátní listina č. 1
-----------------------------	--------------------------	--------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách **1929** kandidovala **RSZML** v koalici: Domovina domkářů a malorolníků, Slovenská rolnická jednota, Slovenská domovina, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota zaměstnanců půdy, Sdružení zemědělců maďarských, Všerobotnické združenie na Slovensku
 Ve volbách **1935** kandidovala **RSZML** v koalici: Domovina domkařů a malorolníků, Slovenská Rolnícka jednota, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota republikánských zaměstnanců a Odborové sdružení, Ústřední sdružení úředníků, učitelů a zřízenců

ČESKOSLOVENSKÁ STRANA (NÁRODNĚ) SOCIALISTICKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	14	1	4	22	2	5, 11	20	4	4, 14, 19, 24	19	5	2, 10, 16, 18, 23	75	12
II.	Hradec Králové	3	0		9	1	5	10	1	6	8	2	5, 6	30	4
III.	Mladá Boleslav	4	0		11	1	5	14	1	9	14	1	14	43	3
IV.	Louny	3	0		13	1	9	12	2	7, 11	10	2	3, 13	38	5
V.	Pízeň	13	1	2	12	2	5, 9	13	2	5, 12	13	2	3, 6	51	7
	ČECHY	37	2		67	7		69	10		64	12		237	31
VI.	Brno	4	0		16	1	4	13	2	5, 14	14	3	5, 13, 16	47	6
VII.	Moravská Ostrava	5	1	3	16	3	1, 5, 18	16	3	5, 6, 18	13	3	5, 8, 12	50	10
	MORAVA, SLEZSKO	9	1		32	4		29	5		27	6		97	16
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		10	0		9	1	8	10	0		29	1
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		5	0		7	0		6	0		18	0
X.	Prešov	2	0		4	0		4	0		4	0		14	0
XI.	Nové Zámky	3	1	4	8	1	5	8	1	5	7	1	4	26	4
	SLOVENSKO	5	1		27	1		28	2		27	1		87	5
XII.	Užhorod				5	0		5	0		4	1	5	14	1
	Celkem:	51	4		131	12		131	17		122	20		435	53

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 21	Kandidátní listina č. 8	Kandidátní listina č. 3
-----------------------	--------------------------	-------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách 1925 kandidovala ČSS v koalici: Karpatoruská strana práce maloročníků a bezzemků (trudová strana)

Ve volbách 1929 kandidovala jako ČSNS

Ve volbách 1935 kandidovala ČSNS v koalici: na Podkarpatské Rusi Ruská národní jednota: Karpatoruská strana národně-socialistická, Ruské národní sjednocení a Karpatoruská trudová strana malozemědělců a bezzemků

ČESKOSLOVENSKÁ NÁRODNÍ DEMOKRACIE / NÁRODNÍ SJEDNOCENÍ

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	22	2	7, 15	20	2	3, 17	23	1	4	22	2	4, 12	87	7
II.	Hradec Králové	11	0		9	2	6, 10	11	0		11	0		42	2
III.	Mladá Boleslav	14	1	12	14	1	10	14	1	11	15	0		57	3
IV.	Louny	11	1	11	11	2	6, 9	13	1	5	13	1	8	48	5
V.	Pízeň	14	1	13	14	1	10	14	1	14	14	1	9	56	4
	ČECHY	72	5		68	8		75	4		75	4		290	21
VI.	Brno	22	1	6	16	0		15	2	6, 15	16	1	2	69	4
VII.	Moravská Ostrava	19	1	14	17	2	8, 9	15	2	9, 10	16	2	5, 12	67	7
	MORAVA, SLEZSKO	41	2		33	2		30	4		32	3		136	11
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		10	0		9	0		7	0		26	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		6	0		7	0		7	0		20	0
X.	Prešov	0	0		4	0		4	0		3	1	4	11	1
XI.	Nové Zámky	0	0		9	0		9	0		8	1	9	26	1
	SLOVENSKO	0	0		29	0		29	0		25	2		83	2
XII.	Užhorod				5	0		5	0		4	0		14	0
	Celkem:	113	7		135	10		139	8		136	9		523	34

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 20	Kandidátní listina č. 13	Kandidátní listina č. 16
-----------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovala ČND v koalici s agrární opozicí.

Ve volbách 1925 kandidovala ČND v koalici: Československá rolnická jednota, na Slovensku Národná roľnícka jednota, Russkaja narodnaja partija na Slovensku, Russkaja narodnaja partija na Slovensku, Russkoje narodnoje sojediněnije na Podkarpatské Rusi

Ve volbách 1929 kandidovala ČND v koalici: Národní rolnická jednota, Slovenská národná strana, Russkaja narodnaja partija na Slovensku,

Ruský blok na Podk. Rusi: Autonomnyj zemledělskij sojuz, Russkoje narodnoje sojediněnije, Karpatorusskaja trudovaja partija malozemelnych i bezzemelnych

Ve volbách 1935 kandidovala jako NSj (Národní sjednocení) v koalici s Ruským blokem: Ruská nacionálně autonomní strana, Ruská národní strana

HLINKOVA SLOVENSKÁ ĽUDOVÁ STRANA

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
II.	Hradec Králové	0	0		0	0		1	0		0	0		1	0
III.	Mladá Boleslav	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
IV.	Louny	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
V.	Pízeň	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
	ČECHY	0	0		0	0		1	0		0	0		1	0
VI.	Brno	0	0		0	0		7	0		0	0		7	0
VII.	Moravská Ostrava	0	0		0	0		9	0		6	0		15	0
	MORAVA, SLEZSKO	0	0		0	0		16	0		6	0		22	0
VIII.	Turčianský Sv. Martin	5	0		9	0		10	0		10	0		34	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	8	0		7	0		7	0		7	0		29	0
X.	Prešov	6	0		4	0		4	0		4	0		18	0
XI.	Nové Zámky	5	0		7	0		6	0		8	0		26	0
	SLOVENSKO	24	0		27	0		27	0		29	0		107	0
XII.	Užhorod				0	0		0	0		5	0		5	0
	Celkem:	24	0		27	0		44	0		40	0		135	0

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 29	Kandidátní listina č. 18	Kandidátní listina č. 7
-----------------------	--------------------------	--------------------------	-------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovala **SL'S** v koalici s **ČSL** (neměla samostatnou KL).

Ve volbách 1929 kandidovala **HSL'S** v koalici: Združenie katolíckych roľníkov, domkárov, robotníkov a zamestnancov kresť. soc.

Ve volbách 1935 kandidovala jako **AB** (Autonomistický blok: HSL'S, Slovenská národná strana, polské strany v ČSR, Avtonomnyj zemědělskij sojuz)

ČESKOSLOVENSKÁ ŽIVNOSTENSKO OBCHODNICKÁ STRANA STŘEDOSTAVOVSKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	14	1	11	22	0		24	0		23	1	8	83	2
II.	Hradec Králové	3	0		5	0		10	0		9	0		27	0
III.	Mladá Boleslav	3	0		8	0		13	1	5	14	0		38	1
IV.	Louny	4	0		14	0		14	0		13	1	1	45	1
V.	Plzeň	3	0		13	1	9	14	1	10	15	0		45	2
	ČECHY	27	1		62	1		75	2		74	2		238	6
VI.	Brno	4	0		17	0		17	0		17	0		55	0
VII.	Moravská Ostrava	5	0		17	0		18	0		18	1	5	58	1
	MORAVA, SLEZSKO	9	0		34	0		35	0		35	1		113	1
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		10	0		10	0		8	0		28	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		5	0		7	0		7	0		19	0
X.	Prešov	0	0		0	0		4	0		4	0		8	0
XI.	Nové Zámky	0	0		8	0		9	0		9	0		26	0
	SLOVENSKO	0	0		23	0		30	0		28	0		81	0
XII.	Užhorod				0	0		4	0		4	0		8	0
	Celkem:	36	1		119	1		144	2		141	3		440	7

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 8	Kandidátní listina č. 16	Kandidátní listina č. 10
-----------------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

NĚMECKÁ SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ STRANA DÉLNICKÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	2	0		4	0		8	1	4	13	2	4, 9	27	3
II.	Hradec Králové	3	0		4	0		11	0		11	0		29	0
III.	Mladá Boleslav	6	2	3, 5	7	1	3	11	3	3, 8, 10	12	2	4, 14	36	8
IV.	Louny	11	1	12	11	1	7	12	2	5, 13	11	3	6, 11, 12	45	7
V.	Pízeň	4	0		8	0		14	1	7	12	1	7	38	2
	ČECHY	26	3		34	2		56	7		59	8		175	20
VI.	Brno	6	0		15	2	5, 11	15	1	4	16	1	6	52	4
VII.	Moravská Ostrava	9	0		10	1	8	16	2	4, 8	17	1	12	52	4
	MORAVA, SLEZSKO	15	0		25	3		31	3		33	2		104	8
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		0	0		3	0		3	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0		1	0		1	0
X.	Prešov	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XI.	Nové Zámky	0	0		9	0		9	0		8	0		26	0
	SLOVENSKO	0	0		9	0		9	0		12	0		30	0
XII.	Užhorod				0	0		0	0		0	0		0	0
	Celkem:	41	3		68	5		96	10		104	10		309	28

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 9	Kandidátní listina č. 4	Kandidátní listina č. 6
-----------------------	-------------------------	-------------------------	-------------------------

SVAZ NĚMECKÝCH ZEMĚDĚLCŮ - BUND DER LANDWIRTE

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAŘ	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	*	*		5	0		21	3	3, 8, 18	6	0		32	3
II.	Hradec Králové	2	0		6	0		10	1	4	11	0		29	1
III.	Mladá Boleslav	5	0		10	0		15	0		12	0		42	0
IV.	Louny	12	0		13	1	9	13	1	8	8	0		46	2
V.	Pízeň	4	0		6	0		14	0		11	0		35	0
	ČECHY	23	0		40	1		73	5		48	0		184	6
VI.	Brno	*	*		16	0		14	2	5, 10	13	0		43	2
VII.	Moravská Ostrava	3	0		17	0		18	0		12	0		50	0
	MORAVA, SLEZSKO	3	0		33	0		32	2		25	0		93	2
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		4	0		10	0		0	0		14	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		3	0		0	0		3	0
X.	Prešov	0	0		4	0		0	0		0	0		4	0
XI.	Nové Zámky	0	0		9	0		7	0		0	0		16	0
	SLOVENSKO	0	0		17	0		20	0		0	0		37	0
XII.	Užhorod				5	0		5	0		0	0		10	0
	Celkem:	26	0		95	1		130	7		73	0		324	8

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 27	Kandidátní listina č. 3	Kandidátní listina č. 8
-----------------------	--------------------------	-------------------------	-------------------------

Poznámka: *Praha - **BdL** kandidoval v koalici s **DWG**; *Brno - **BdL** kandidoval v koalici s **DDFP**

Ve volbách **1925** kandidoval **BdL** v koalici s **DGW** (Deutsche Gewerbetarbei)

POZOR!!! Ve volbách **1929** kandidoval **BdL** v rámci **DWG** (Deutsche Wahlgemeinschaft: Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft, Karpatendeutsche Partei)

Ve volbách **1935** kandidoval **BdL** v koalici s Partei des christlich-deutschen Landvolkes

NĚMECKÁ KŘESŤANSKO-SOCIÁLNÍ STRANA LIDOVÁ

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	*	*		6	2	3, 6	8	2	6, 8	2	2	3, 4	16	6
II.	Hradec Králové	2	0		6	0		11	0		9	1	4	28	1
III.	Mladá Boleslav	5	1	6	9	0		12	0		14	0		40	1
IV.	Louny	8	2	8, 10	13	1	3	14	0		14	0		49	3
V.	Pízeň	3	0		4	0		8	0		4	1	5	19	1
	ČECHY	18	3		38	3		53	2		43	4		152	12
VI.	Brno	*	*		11	1	10	17	0		15	1	6	43	2
VII.	Moravská Ostrava	6	0		5	0		14	0		18	0		43	0
	MORAVA, SLEZSKO	6	0		16	1		31	0		33	1		86	2
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
X.	Prešov	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XI.	Nové Zámky	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
	SLOVENSKO	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0
XII.	Užhorod				0	0		0	0		0	0		0	0
	Celkem:	24	3		54	4		84	2		76	5		238	14

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 11	Kandidátní listina č. 17	Kandidátní listina č. 9
-----------------------	--------------------------	--------------------------	-------------------------

Poznámka: *Praha - DCV kandidovala v rámci DWG; *Brno - DCV kandidovala v rámci DDFP

Ve volbách 1929 kandidovala DCV v koalici: Deutsche Gewerbetarbei, Wirtschaftspartei des Sudetendeutschen Mittelstandes

KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha				21	3	6, 10, 21	20	4	3, 6, 16, 19	21	3	8, 11, 22	62	10
II.	Hradec Králové				9	0		9	2	4, 6	10	1	1	28	3
III.	Mladá Boleslav				12	2	2, 3	12	3	8, 12, 13	15	0		39	5
IV.	Louny				9	0		10	3	2, 7, 8	12	2	4, 10	31	5
V.	Plzeň				13	2	7, 14	12	3	3, 9, 11	13	2	11, 15	38	7
	ČECHY	0	0		64	7		63	15		71	8		198	30
VI.	Brno				16	1	10	17	0		15	2	10, 15	48	3
VII.	Moravská Ostrava				9	1	7	16	1	5	16	0		41	2
	MORAVA, SLEZSKO	0	0		25	2		33	1		31	2		89	5
VIII.	Turčianský Sv. Martin				7	0		3	0		8	0		18	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš				6	0		6	0		5	0		17	0
X.	Prešov				4	0		4	0		4	0		12	0
XI.	Nové Zámky				7	0		7	0		8	1	5	22	1
	SLOVENSKO	0	0		24	0		20	0		25	1		69	1
XII.	Užhorod				5	0		5	0		5	0		15	0
	Celkem:	0	0		118	9		121	16		132	11		371	36

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 15	Kandidátní listina č. 1	Kandidátní listina č. 4
-----------------------	--------------------------	-------------------------	-------------------------

NĚMECKÁ NACIONÁLNÍ STRANA a NĚMECKÁ NÁCIONÁLNĚ SOCIALISTICKÁ DĚLNICKÁ STRANA

P.č.	Volební kraj	DWG VOLBY SE 1920			DNP VOLBY SE 1925			DNP VOLBY SE 1929			DNSAP VOLBY SE 1925			DNSAP VOLBY SE 1929		
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL
I.	Praha	21	0		5	1	5	4	1	1	0	0		3	0	
II.	Hradec Králové	2	1	1	3	0		6	0		3	0		8	0	
III.	Mladá Boleslav	7	0		12	2	4, 13	14	1	8	7	0		15	0	
IV.	Louny	14	0		13	1	6	13	1	7	12	0		14	0	
V.	Pízeň	13	0		6	1	7	12	0		7	0		0	0	
	ČECHY	57	1		39	5		49	3		29	0		40	0	
VI.	Brno	*	*		9	2	2, 7	16	1	15	6	0		15	2	8, 14
VII.	Moravská Ostrava	14	2	6, 13	17	2	7, 18	15	0		9	1	8	17	2	2, 13
	MORAVA, SLEZSKO	14	2		26	4		31	1		15	1		32	4	
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
X.	Prešov	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
XI.	Nové Zámky	0	0		5	1	3	0	0		0	0		0	0	
	SLOVENSKO	0	0		5	1		0	0		0	0		0	0	
XII.	Užhorod				0	0		0	0		0	0		0	0	
	Celkem:	71	3		70	10		80	4		44	1		72	4	

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 6	Kandidátní listina č. 6	Kandidátní listina č. 17	Kandidátní listina č. 19
-----------------------	-------------------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Poznámka: Ve volbách 1920 kandidovaly spolu DNP a DNSAP jako **Deutsche Wahlgemeinschaft**

* politická strana měla společnou kandidátku s názvem Deutschdemokratische Freiheitspartei

ŽIDOVSKÁ MENŠINA

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920			VOLBY SE 1925			VOLBY SE 1929			VOLBY SE 1935			SUMAR	
		mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen	pozice na KL	mužů	žen
I.	Praha	3	0		0	0		0	0					3	0
II.	Hradec Králové	1	0		0	0		0	0					1	0
III.	Mladá Boleslav	2	0		0	0		0	0					2	0
IV.	Louny	1	0		0	0		0	0					1	0
V.	Píseň	4	0		0	0		0	0					4	0
	ČECHY	11	0		0	0		0	0		0	0		11	0
VI.	Brno	7	0		0	0		0	0					7	0
VII.	Moravská Ostrava	8	0		0	0		11	0					19	0
	MORAVA, SLEZSKO	15	0		0	0		11	0		0	0		26	0
VIII.	Turčianský Sv. Martin	6	0		3	0		0	0					9	0
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0		0	0		0	0					0	0
X.	Prešov	1	0		4	0		0	0					5	0
XI.	Nové Zámky	8	0		5	0		0	0					13	0
	SLOVENSKO	15	0		12	0		0	0		0	0		27	0
XII.	Užhorod				5	0		0	0					5	0
	Celkem:	41	0		17	0		11	0		0	0		69	0

Kandidátní listina č.	Kandidátní listina č. 28	Kandidátní listina č. 5	Kandidátní listina č.
-----------------------	--------------------------	-------------------------	-----------------------

Poznámka: Ve volbách **1920 SSŽ** (Sdružené strany židovské)
 Ve volbách **1925 ŽS** (Židovská strana)
 Ve volbách **1929 VSPaŽS** (Volební sdružení polských a židovských stran)
 Ve volbách **1935** Židovská strana kandidovala v koalici s ČSDSD

P.č.	Volební kraj	VOLBY SE 1920 DDFP		
		mužů	žen	pozice na KL
I.	Praha	*	*	
II.	Hradec Králové	2	0	
III.	Mladá Boleslav	5	0	
IV.	Louny	3	0	
V.	Píseň	4	0	
	CECHY	14	0	
VI.	Brno	15	1	13
VII.	Moravská Ostrava	0	0	
	MORAVA, SLEZSKO	15	1	
VIII.	Turčianský Sv. Martin	0	0	
IX.	Liptovský Sv. Mikuláš	0	0	
X.	Prešov	0	0	
XI.	Nové Zámky	0	0	
	SLOVENSKO	0	0	
XII.	Užhorod			
	Celkem:	29	1	

Kandidátní listina č.

Poznámka: *Praha - DDFP kandidovala v rámci DWG; *Brno - jednotná kandidátka s DCV, BdL, DWG

Ve volbách 1920 kandidovalo **17 politických subjektů**, z toho **7 z nich**: SNa RS, SSČLP, SMDaŽ, BdL, MSZSM, MNSKS, SSŽ **ženy nenominovalo**.
 Ve volbách 1920 **kandidovalo** do SE NS RČS **27 žen** a 778 mužů..

Příloha č. 42

PS ZKRATKY / NÁZVY POLITICKÝCH STRAN A SDRUŽENÍ - VOLBY 1925

KL.	Zkratka	Název politické strany / sdružení
č.1	ObčS	Občanská strana
č.3	ČSAK	Československá strana agrární a konzervativní
č.4	KKSS	Krajinská (Zemská) křesťansko-socialistická strana (Országos Keresztényiszocialista Párt), Maďarská národní strana (Magyar Nemzeti Párt), Spišská německá strana (Zipser Deutsche Partei)
č.5	ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická, Sociálně demokratická strana na Podk. Rusi
č.6	DNP	Deutsche Nationalpartei (Německá nacionální strana)
č.7	ŽSPR	Živnostenská strana na Podkarpatské Rusi
č.8	ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
č.9	DSDAP	Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei (Německá sociálně-demokratická strana dělnická)
č.10	PZLR	Polski Związek Ludowy i Robotniczy (Polský lidový a dělnický svaz)
č.11	DCV	Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (Německá křesťansko-sociální strana lidová)
č.12	NSP	Národní strana práce
č.13	ZSS	Zemská sedlácká strana (Országos Paraszt Párt)
č.14	ČDMZS	Československá domkařsko-malozemědělská strana
č.15	KSC	Komunistická strana Československa (sekce III. Internacionály)
č.16	AZS	Avtonomnyj zemledělčeskij sojuz (Autonomní zemědělský svaz)
č.17	DNSAP	Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei (Německá národně-socialistická strana dělnická)
č.18	SNS	Slovenská národní strana
č.19	ŽHS	Židovská hospodářská strana
č.20	ČND	Československá národní demokracie, Československá rolnická jednota, na Slovensku Národní rolnická jednota, Russkaja narodnaja partija na Slovensku, Russkoje narodnoje sojediněnije na Podkarpatské Rusi
č.21	ČSS	Československá strana socialistická, Karpatoruská strana práce maloročníků a bezzemků (trudová strana)
č.22	RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloročnického lidu
č.23	NeodvKS	Neodvislá strana komunistická v ČSR, První autonomní pravoslavná strana v Podkarpatské Rusi
č.24	BdCLV	Bund der Christliches Land Volkes (Svaz křesťanského venkovského lidu)
č.25	ZSKSS	Západoslovenská křesťansko-sociální strana
č.26	ČSL	Československá strana lidová, Československá lidová strana a řeckokatolická národní str. na Slovensku, Christiansko narodnaja partija na Podkarpatské Rusi
č.27	BdL	Bund der Landwirte (Svaz zemědělců), Deutsche Gewerbestpartei (Německá strana živnostenská)
č.28	ŽS	Židovská strana (Jüdische Partei)
č.29	HSES	Hlinková slovenská lidová strana
č.31	DFP	Deutsche Freisoziale Partei (Německá svobodně-sociální strana)

Zdroj: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928.

MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: období 1861-1938*. Brno 2005.

Příloha č. 45

PS ZKRATKY / NÁZVY POLITICKÝCH STRAN A SDRUŽENÍ - VOLBY 1929

KL	Zkratka	Název politické strany / sdružení
č.1	KSČ	Komunistická strana Československa (sekce III. Internacionály)
č.2	KKSS	Krajinská (Zemská) křesťansko-socialistická strana (Országos Keresztényiszocialista Párt), Maďarská národní strana (Magyar Nemzeti Párt), Spišská německá strana (Zipser Deutsche Partei)
č.3	DWG	Deutsche Wahlgemeinschaft (Německé volební společenství): Bund der Landwirte (Svaz zemědělců), Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft (Německé pracovní a hospodářské společenství), Karpatendeutsche Partei (Karpatoněmecká strana)
č.4	DSDAP	Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei (Německá sociálně-demokratická str. dělnická)
č.5	VSPaŽS	Volební sdružení polských stran a židovských stran
č.6	DNP	Deutsche Nationalpartei (Německá nacionální strana), Sudetendeutscher Landbund (Sudetoněmecký svaz venkova)
č.7	OKIMP	Országos Kiszgazda-, Iparos- és Munkáspárt (Zemská maloroľnícká, řemeslnická a dělnická str.)
č.8	ČSNS	Československá strana národně socialistická
č.9	ADVP	Alldeutsche Volkspartei für Böhmen, Mähren und Schlesien (Všeněmecká strana lidová pro Čechy, Moravu a Slezsko)
č.10	ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická, Sociálně demokratická strana dělnická na Podkarpatské Rusi
č.11	JSES	Jurigova slovenská ľudová strana
č.12	Liga	Liga proti vázaným kandidátním listinám
č.13	ČND	Československá národní demokracie (Národní roľnícká jednota, Slovenská národná strana, Russkaja narodnaja partija na Slovensku, Ruský blok na Podkarpatské Rusi: Autonomnyj zemľedělskij sojuz, Russkoje narodnoje sojedinenije, Karpatorusskaja trudovaja partija malozeměľnych i bezzeměľnych)
č.14	ČSL	Československá strana lidová, Christiansko-narodnaja partija na Podkarpatské Rusi
č.15	RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloroľníckého ľudu (Domovina domkářů a maloroľníků, Slovenská roľnícká jednota, Slovenská domovina, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota zaměstnanců půdy, Sdružení zemědělců maďarských, Všerobotnické združenie na Slovensku)
č.16	ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
č.17	DCV	Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (Německá křesťansko-sociální strana lidová), Deutsche Gewerbeartei (Německá strana živnostenská), Wirtschaftspartei des Sudetendeutschen Mittelstandes (Hospodářská strana sudetoněmeckého středního stavu)
č.18	HSLŠ	Hlinkova slovenská ľudová strana, Združenie katolíckych roľníkov, domkárov, robotníkov a zamestnancov kresť. soc.
č.19	DNSAP	Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei (Německá národně socialistická dělnická strana)

Zdroj: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928.

MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: období 1861-1938*. Brno 2005.

Příloha č. 48

PS ZKRATKY / NÁZVY POLITICKÝCH STRAN A SDRUŽENÍ - VOLBY 1935

KL.	Zkratka	Název politické strany / sdružení
č.1	RSZML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (Domovina domkařů a malorolníků, Slovenská Rolnická jednota, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota republikánských zaměstnanců a Odborové sdružení, Ústřední sdružení úředníků, učitelů a zřízenců)
č.2	ČSDSD	Československá sociálně-demokratická strana dělnická a Židovská strana
č.3	ČSNS	Československá strana národně-socialistická (na Podkarpatské Rusi Ruská národní jednota: Karpatoruská strana národně-socialistická, Ruské národní sjednocení a Karpatoruská trudová strana malozemědělců a bezzemků)
č.4	KSC	Komunistická strana Československa sekce Komunistické Internacionály (Gottwald)
č.5	ČSL	Československá strana lidová
č.6	DSDAP	Německá sociálně-demokratická strana dělnická (Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei)
č.7	AB	Autonomistický blok (Hlinkova slovenská ľudová strana, Slovenská národná strana, Autonomný zemedelský sojuz, Polskie stronnictwa w Czechoslowacji)
č.8	BdL	Bund der Landwirte (Svaz německých zemědělců), Partei des christlich-deutschen Landvolkes (Strana křesťansko-německého rolnictva)
č.9	DCV	Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (Německá křesťansko-sociální strana lidová)
č.10	ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
č.11	KKSS	Krajinská (Zemská) křesťansko-socialistická strana (Országos Keresztényiszoalista Párt), Maďarská národní strana (Magyar Nemzeti Párt), Jednota Němců usedlých na Slovensku a Podkarpatské Rusi (Einheit des bodenständigen Deutschtums der Slowakischen und Ruthenia), Sudetoněmecký volební blok (Sudetendeutscher Wahlblock)
č.12	SDP	Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana), Karpathendeutsche Partei (Karpatoněmecká strana)
č.13	NOF	Národní obec fašistická (Gajda)
č.14	NSjÚZS	Národní sjednocení úřednicko-zřízenecké strany (Československá strana státních, veřejných a soukromých zaměstnanců a pensistů a jejich žen)
č.15	HSD	Hospodářská strana dlužníků všech stavů, Neodvislá socialistická strana na Slovensku a Podk. Rusi
č.16	NSj	Národní sjednocení (Kramář), Ruský blok: Ruská nacionálně autonomní strana, Ruská národní strana

Zdroj: *Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí*, Praha 1928.

MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí*

v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl: období 1861-1938. Brno 2005.